

Павел Јозеф Шафарик
О пореклу Словена

по Лоренцу Суровјецком

превод Стојанка Чекеревац

предговор
Павле С. Станојевић

поговор
Александар М. Петровић

Ü B E R

**DIE
ABKUNFT DER SLAWEN**

N A C H

LORENZ SUROWIECKI

VON

PAUL JOSEPH SCHAFFARIK

DOCT. DER PHIL. UND DER F.K.MAG. , PROF. AM GYMNASIUM DER. GRIECH. N. UN.
GEMEINDE IN NEUSATZ, UND DER KÖN. GES. DER FREUNDE DER WISS. IN WARSCHAU,
DER GEL. GES. AN DER UNIV. IN KRAKAU UND DER GROSS-HERZ. LAT. SOC. IN JENA
CORR. MITGLIEDE.

O F E N,

MIT KON. UNG. UNIVERSITÄTS - SCHRIFTEN.

1823.

Ова књига објављена је уз велику
помоћ и разумевање породице
Јаницки из Сремске Митровице

Књигу посвећујемо родољубима који и својим животима бране
Косовски завет и свете земље наше отаџбине од сила мрака,
једноумља и безбожништва.

Архив Војводине Нови Сад - Словенски институт Нови Сад

посебна издања књига 7

Павел Ј. Шафарик
О пореклу Словена

За издаваче
Павле С. Станојевић

корице
Бранислав Марковић

уређивачки одбор
Весна Башић, Зоран Бојовић, Душан Војводић, Хаџи Војислав Девић, Остоја Дражић, Александар
Петровић, Драгиша Јаницки, Павле Станојевић

НОВИ САД
1998

Архив Војводине Нови Сад - Словенски институт Нови Сад

Потомство ће благосиљати претке који су своје животе
изложили опасности желећи да ускрсну славу праотаца

ПРЕДИСЛОВИЈЕ

Сви озбиљни истраживачи историје словенске цивилизације слажу се данас да Европа још увек мало познаје Словене, њихову прошлост, културу, уметност, обичаје, митологију, иако по површини њихове земље заузимају огромно пространство, а они чине више од трећине њених становника. О Словенима се више и праведније писало у XVI и XVII веку, него што је то наука у

западној Европи чинила током XIX и XX века. Велико интересовање за прошлост словенских народа, а нарочито Срба, показивали су историчари у епохи ренесансе, који су први указали на вести о Словенима код античких и византијских хроничара, њиховој величини у прошлости и ЗНАЧАЈУ за развој европске цивилизације. Користећи богате библиотеке и архиве великих самостана и на владарским дворovima ренесансне Италије, у којима су се налазиле и књиге античких историчара, данас нестале, или намерно уништене на ломачама инквизиције, низ истраживача старије прошлости Европе сматрао је Србе за најбројнији словенски народ од кога су потекли сви остали Словени, чију прапостојбину су везивали за панонско - балканске просторе. Постоји огромна библиографија историографских дела изузетно познатих и образованих аутора који су Илире, Панонце, Трибале, Етрурце и друге старобалканске народе сматрали Словенима или врло блиским њима. Таква виђења најстарије прошлости Срба и Словена, на коју би сваки други народ са поносом указивао, у нашој савременој историографији су најчешће прећуткивана, понекад грубо одбацивана без научне аргументације, или проглашавана некритичким и романтичарским виђењем прошлости.

Са изузетком Русије и Пољске, историографија у осталим словенским земљама релативно касно се почела бавити најранијом прошлошћу Словена. Помоћне историјске науке, као што су археологија, етнографија, палеолингвистика, етимологија, палеографија, историјска географија итд., касно су се развиле у словенским земљама и због тог закашњења преузети су ставови туђих историографија и антисловенске тезе као важеће научне истине. Подаци о Словенима код античких писаца су ретки и штурци, топоними и лична имена најчешће толико искривљени да је управо та чињеница припадницима нордијске (германске) историографске школе омогућила да промовишу више теорија о Словенима које нису биле научно засноване и добронамерне. Тако су и настале тезе да су Словени, у прошлости најраспрострањенији народ Европе, настали у скученим и за живот непогодним мочварама Полесја, или теза да су Словени млад народ који је на Балкан дошао тек у VII веку на позив цара Ираклија.

Још већу збрку направили су са прошлошћу Срба, прихватајући као највреднији извор спис Константина Порфирогенита „О управљању империјом“ (познат још и под називом Моме сину Роману). Истовремено, жучно су одбацивали све изворе који су указивали на оправданост другачијег приступа историји Словена. Очигледно да се нико од заговорника ових теорија није запитао како то да се тако млад народ, настао у некој забитој мочвари - без државне организације, писмености, традиције и културе - одједном појави на историјској сцени и прошири на две трећине Европе! Тако нешто сигурно да није било могуће и више је плод одређених политичких и експанзионистичких тежњи средина у којима су те теорије настале, него што имају озбиљну подлогу у науци. Словени су и тада по броју племена и становника били једна од најзначајнијих и најраспрострањенијих етничких група која се у изворима јављала под више познатих имена: као Венеди, Венети, Венди, Винди, Анти, Сармати, Сауромати, Сораби, Сирфи, Срби итд., зависно од назива који су добијали од суседних народа, или обавештености античких писаца.

Губитком српске средњовековне државе и падом под турску власт за дуже време нестала је и могућност систематског сабирања докумената о старијој српској повести, њихових истраживања и објављивања. Ипак, већ у XVII веку имамо Хронике грофа Бранковића, у XVIII Павла Јулинца и Јована Рајића, где се говори о најранијој прошлости Срба и Словена уз коришћење података из дела античких и византијских писаца. Појавом Србске летописи 1824. године расте интересовање и број текстова о овој теми, чему је свакако много допринео и Павле Шафарик својим прилозима о протословенској историји и историји словенске књижевности које је објављивао у првим књигама Летописа. Летопис у првим годинама излажења преузима и текстове најпознатијих савремених слависта и историчара који пишу о Словенима, као што су Карло Г. Руми, Јан Колар (О имену Срб), Александар Маћеховски, И. Б. Раковјецки (О древним Словенима) и други. Под утицајем Шафарикових радова објављено је и неколико занимљивих књига и чланака на ту тему, који су нажалост потпуно непознати нашој историографији (видети књиге: Исидор Николић, Спомени народа сербског у византијским списатељима, Будим, 1843, и Јевстатије Михаиловић, Илири и Србљи, или Преглед народности старосједиоца Илирика, Н. Сад, 1843)

Међутим, крајем XIX века, наши историчари, школовани у Бечу и на немачким универзитетима, под утицајем германске историографске школе потпуно прихватају њихове ставове и у жестокој полемици и обрачуна са припадницима аутохтонистичке школе намећу их за дужи период као једино исправне и важеће.

На опасност од такве, дириговане науке упозорио је још 1955. године проф. Милоје Васић у „Историјском часопису“, у тексту о диригованој археологији, који се у потпуности односио и на стање у нашој историјској науци. Чувени научник, истраживач који је свету открио Винчу и њену цивилизацију, објавио на десетине књига и текстова у најпрестижнијим стручним часописима Европе, о проблемима везаним за тај локалитет, међусобним утицајима Винче, Грчке, Египта и Микене, пита се одмах на почетку: „Постоји ли диригована наука?“ и одговара - „На жалост код нас и данас!“ Васић затим наводи да се од средине прошлог века појавила тзв. „нордијска теорија“ која је наметнула тезу да је култура у југоисточној Европи поникла у Германији, одакле се раширила и на Југоисток. Васић се даље пита: „Има ли лека против ове очевидне заблуде?“

Наравно да има, али је он скуп и скопчан са дугим и напорним радом“. Текст је завршио следећим речима: „... ја сам по дужности морао овим редовима скренути пажњу само на велику празнину у нашој историјској науци, која још не успева да одговара захтевима садашње међународне науке!“.

Дакле, М. Васић је археолошким истраживањима дошао до чињеница које су убедљиво говориле против теза нордијске историографске школе, но у то време, његов добронамерни позив да се вратимо науци у истраживању старије историје ових простора, није био могућ. Тај опомињући текст оца наше археологије није имао одјека, а резултати његових истраживања изложени су ненауочној ревалоризацији колега - цензора.

Тако једнообразан и шематизовани приступ изучавања историје Срба у нашој науци траје све до данас и подржаван од званичних научних институција тешко уступа место другачијим погледима.

Рана историја Срба и Словена имала је у новијој југословенској историографији третман који није одговарао њиховој улози и значају кроз историју. Права историја Срба на све могуће начине је минимизирана, или представљана неодговарајућим изворима и чињеницама. Најранија прошлост Срба је још увек велика непознаница, у науци се користи само мањи део сачуване историјске грађе о Словенима, а многи важећи закључци изведени су на основу искривљених података, тенденциозно писаних докумената и млађих преписа извора. Нарочито је занемарен период од сеобе народа па дубље у праисторију, те је и најмање познат и истражен. У диригованој послератној историографији рана србска историја је добила најмање простора, а прошлост Срба се озбиљније изучава тек од времена Немањића. па изгледа као да их није било на овим просторима и више векова раније. У неколико реченица спомињу се Часлав, Завида, или Бодин и то је све што се о ранијој повести могло научити у нашим уџбеницима. Прихватили смо тезе германске историографске школе о сопственој прошлости, дакле оно што су друга, често кроз историју према нама непријатељски расположени, хтели да мислимо о себи!

Остало је неразрешено више научних проблема.

- Којим путем су наши преци ишли из те наводне прапостојбине;
- Како то да се на Пелопонезу Словени јављају већ половином VI века; откуда бројни топоними и хидроними који указују на србску присутност у изузетно удаљеним земљама - од Месопотамије, Кавказа, Црног мора, до Сибира и земаља данашње западне Европе?!
- Зашто се прећуткују Срби које спомиње Птоломеј, или радови нашег највећег палеолингвисте Милана Будимира?
- Шта је са Словенима код Херодота, Страбона, Плинија, Овидија, Мојсеја Хоренског, Приска, Орбинија, Данковског, Јана Колара, Шафарика, Момзена?
- Ко су били Пеластии, Трачани, Илири, Венети, Пикти, којим језиком су говорили, јесу ли изумрли или живе под неким другим именом данас?

О томе наравно нема ни помена!

У разлоге таквог односа према сопственој историји нећемо овог пута улазити, али морамо истаћи да постоји низ извора, докумената и књига који указују на веома рано присуство Срба на

Балкану. Десетине познатих истраживача прошлости, од античких времена, преко ренесансних научника и историчара XVIII и XIX века, па све до Рибакера и Олега Трубачова, са изузетно јаким аргументима који су резултат мултидисциплинарних истраживања, заступају тезе да су централно Подунавље и Балкан прапостојбина свих Словена и да су Срби у свему томе имали изузетно значајну улогу.

Радови наших научника који су заступали те ставове одбачени су без права на одбрану, сетимо се само „случајева“ Милоша Милојевића, Милана Будимира, Фрање Баришића, Радивоја Пешића, Милоја Васића и многих других. Сви они оптужени су за „недовољну критичност“ према коришћеним изворима. Тако смо се олако одрекли припадника србске аутохтонистичке школе, прогласили непоузданим наше касносредњовековне хронике и бројне ренесансне писце, пореклом Словене.

Зашто се наша наука задовољава лако оборивом тезом о доласку Срба на Балкан у VII веку? Како је изазови открића тако великих научних непознаница нису привукли: Ко смо? Одакле смо дошли? Колико дуго смо овде? Где смо кроз прошлост све били?

На сву срећу нема непомерљивих научних истина које нова истраживања и сазнања не могу оборити. Десетак година уназад почело се са објављивањем дела из различитих научних дисциплина, од антропологије, археологије, историје религије, до палеолингвистике која су новим погледом на старе изворе и откривањем нових чињеница наметнуле потребу другачијег сагледавања ране историје Срба и Словена.

II

Павел Јозеф Шафарик је рођен 13. маја 1795. у селу Кобеларову у Словачкој, где је његов отац био евангелички парох. Основну школу похађао је у Ржњави, нижу гимназију у Добшини (1808-1810), а протестантски лицеј у Кежмарку од 1810-1814. године. Након двогодишњих студија (1815-1817) историје, философије и филологије на Универзитету у Јени добио је титулу доктора философије. До половине септембра 1819. боравио је у Пожуну (Братислави), где ради као васпитач сина поджупана Кубињија, када одлази у Нови Сад за професора и директора Велике србске гимназије. Биографски подаци, породица, школовање, његови професори, школски другови и пријатељи, утицаји и политичка клима у којој се развијао и делао детаљно су обрађени у више текстова и зборника радова посвећених Шафарику, на чешком и српском језику, тако да их овог пута нећемо опширније наводити.¹ Наш циљ је да изложимо само оне чињенице из његовог живота које помажу разумевању његовог историографског рада, а првенствено књиге „О пореклу Словена“, и подсетимо на људе и догађаје који су одлучујуће утицали да се окрене раду на истраживању најраније словенске прошлости.

¹ Опширније о Шафарику на српском језику видети: ЛМС 186 (1898) поводом стогодишњице рађања у целини је посвећен Шафарику: Сима Н. Томић. Књижевни и научни рад Павла Ј. Шафарика. Литерарно-историјски преглед, ЛМС 197-202. 1899-1900; Васа Стајић. Павле Јосиф Шафарик први професор Српске новосадске гимназије, Нови Сад, 1927; Станоје Станојевић. Историја српског народа у средњем веку. О изворима. Београд 1937; Васа Стајић, Српска православна велика гимназија у Новом Саду, Нови Сад, 1949; П. Ј. Шафарик (1795-1861). Зборник чланака поводом 100-годишњице смрти. МС. Нови Сад, 1963; Ђ.С. Костић. Павле Ј. Шафарик. О новој српској књижевности. САНУ. Балканолошки институт. 34 књ.. Београд. 1988; Павле Јозеф Шафарик, Живот и дело, Зборник радова са научног скупа у Новом Саду 1995. године:

Павел Шафарик је код нас више познат као, педагог, историчар старе српске књижевности и чувени слависта, док је онај други сегмент његове делатности у којем се бавио археологијом, етнографијом, критичким издавањем старих рукописа, палеографијом, филологијом и раном историјом Словена, ништа мање значајан за нас Србе, остао недовољно осветљен, чак потцењен иако је управо по тим књигама постао чувен у словенском свету. Разлог за такав однос према Шафарику свакако лежи и у чињеници да његова најважнија дела још увек нису преведена на србски језик, а како су штампана још у првим деценијама XIX века, најчешће на немачком језику, тешко су доступна ширем кругу заинтересованих.

Шафарикови савременици су изузетно ценили његову ученост, вредноћу и знање класичних и словенских језика, додељујући му у историји словенске филологије „једно од најугледнијих места“, сматрајући га уз Добровског и Копитара, оснивачем словенске филологије као науке.² Његов рад је обележио целу епоху, а са Коларом, Штуром и Палацким значајно је утицао на буђење свести о словенској узајманости и потребу објективнијег виђења ране словенске прошлости, историје језика и места Словена међу словенским народима. Са озбиљном научном аргументацијом одговарао је на подцењивање Словена и омаловажавање њихових културно - историјских вредности. Матерњи језик и љубав према националној култури сматрао је као најзначајнији атрибут националног идентитета.

Долазак Шафарика у Нови Сад на место професора и директора Српске православне велике гимназије није био случајан, то је плод дубоких културних, трговачких и пријатељских веза Словака и Срба у XVIII и XIX веку, које су резултирале доласком низа словачких интелектуалаца на рад у српске школе у Војводини (Карло Руми, Павел Магда, Павел Бењицки итд.), упркос противљењу угарских званичних власти таквој сарадњи најумнијих представника два блиска словенска народа.³ Поред ових веза и дружење са српским ђацима и студентима у Кежмарку и Пожуну допринело је да се Шафарик заинтересује за српски језик и почне да учи ћирилицу, за народне песме које је Вук објавио 1814. године и нашу историју.

- 2 Сима Томић је у ЛМС за 1899. годину (књ. 198, св. II. 2) написао: „Пре њега није ни било у правом значењу, у већем стилу словенске филологије; после њега она је била могућна, а само је то већ довољна заслуга да му овековечи име у аналима њезиним“.
3. Угарска влада је 1823. године посебном одлуком забранила евангелистима право да буду професори и управитељи у православним школама, или секретари наших епископа. чему су се Срби супротстављали тражећи различите форме да овакву одлуку одложе или изиграју.

Шафарик је у Нови Сад стигао 15. септембра 1819. и први утисци о граду, згради Гимназије и људима су изузетно лепо. У писму Палацком од 19. IX 1819. године каже: „Место Нови Сад је изванредно. Онај ко овамо долази не може се довољно начудити откуда је та раскош, насељеност, образованост“. Нови Сад је у то време имао 20.000 становника и био је снажан културни, трговачки и политички центар Срба у Аустрији, „највеће србско општество“, како је говорио Вук. Јак трговачки и занатлијски сталеж, формирано грађанство и за оно време бројна интелигенција, дали су му изразито србско обележје. Зато Шафарик нешто касније и пише за Нови Сад да је „... овде гнездо србства“. Посебно је Шафарик одушевљен „светом фрушком гором“, која га подсећа на његов родни крај; Карловцима, бројним манастирима са богатим библиотекама, чувеним бербама грожђа и веселашћу тог „истинског словенског живља“.

У приступној беседи поводом преузимања дужности професора и директора Српске гимназије Шафарик је, између осталог, изрекао и оптужбу на тадашњи школски систем по коме су словенски народи у Угарској морали да уче на латинском и немачком језику, па није било простора да се учи и свој матерњи језик и народна књижевност: „Нама није дато оно што су уживали древна Грчка и Рим, што је данас дато Немачкој, Енглеској, Француској, Русији, да се образујемо на матерњем језику...“⁴. По Шафарику, историја европских народа пружа доказе да ниједан народ није „стигао до првенства и врхунца славе без матерњег језика“. Такав говор новог

директора Гимназије дирнуо је у срце све родољубе, „пробудио слатка чувства грађана" и данима је био предмет разговора у новосадским интелектуалним круговима.

Шафариково словенство пробудило се у Кежмарку, а развило у Јени, као јасно уобличен свесловенски патриотизам. Биографи Шафарикови истакли су да је већ као ђак Лицеја у Кежмарку био редован читалац новина „Гласник Чешки", чији је уређивачки програм био у духу идеја националног препорода. Издавач, Ј. Неједли га је овако дефинисао: „Сви се народи разликују међу собом језиком и обичајима својим, промене ли те две битне особине, тада престају бити засебним народима, а поставши другим народима приљубљују се онима чији су језик или обичаје примили. Ако се народ на тај начин измени, изневерава отаџбину, а отаџбина престаје бити мајком... Сваки је човек дужан своју отаџбину, тј. свој матерњи језик и обичаје свога народа срдечно љубити и свеколиким радом и трудом помагати њихово унапређење и ширење."⁵ У почетку је то било романтичарско-песничко буђење националног препорода и родољубивих осећања, у Јени томе додаје озбиљан научни приступ у тражењу доказа о правој словенској протоисторији.⁶ У преписци са својим пријатељима Шафарик их на бројним примерима подучава како се треба борити за словенство, а не „звекати својим ланцима и њима се хвалисати".

4. Васа Стајић. Српска православна велика гимназија у Новом Саду. Нови Сад, 1949, 228.
5. Ђ. Ђорђевић - Сима Н. Томић, Павле Јосиф Шафарик - Биографско-историјска слика, ЛМС, књ. 186. св. I, 1898, Нови Сад. 123.
6. Шафарик је сам изјавио да је расправа Јосифа Југмана о значају матерњег језика и народног васпитања „силан утисак произвела" на њега. Велики утицај на младог студента У Јени имало је и писмо Палацког из 1816. године. који подстакнут истим идејама пише Шафарику да Словаци имају „читав легион песника". али немају научника који би покривали различите научне области: „А где нам је географ? Где природњак? Где физичар?"

Увидео је да се национални препород може остварити само на начин како је то извела Немачка, Немачка интелектуална и научна елита са почетка XIX века припремила је обнову Немачке и уједињење кроз нови програм просветне делатности у школама, на универзитетима и у широким народним слојевима; а научна дела имала су задатак да оправдају уједињење Саса, Хесенаца, Франака, Шваба, Аустријанаца и Пруса, различитих по много чему, у једну, монолитну немачку нацију. Све је у Немачкој тога времена било усмерено ка уједињењу и стварању Велике Немачке, то освешћује и бројне студенте из словенских земаља, указује им пут и облике рада на пољу народног препорода. Ту је коначно сазрела и ојачала „тежња његова да свој малени народ Словачки и пространи род Словенски пробуди из вековнога сна, из оне раздробљености, те да се морално и духовно оснажи..."⁷

Шафарикова жеља за изучавањем историје књижевности словенских народа подстакнута је уверењем о потреби познавања сопственог језика и прошлости народа, као и снажно пробуђеном свесловенском свешћу. У недостатку квалитетних књига о овим областима Шафарик је схватио да је познавање ране прошлости Словена основни предуслов за реализацију планова за објављивање књига о словенским књижевностима и народима. Без познавања историје сопственог језика и прошлости сопственог народа ниједна заједница не може опстати и изборити равноправно место са другим старим народима Европе. Отуда вероватно и жеља да дође међу Србе, где се мађаризација ипак мање осећала него у Словачкој, где постоји изузетно лепа народна поезија, очувани стари обичаји и усмена традиција.⁸ Из свих наведених разлога већ у Јени Шафарик интензивно прати и предавања из филологије и историје, чита и преводи класичне писце и резултате најновијих археолошких и етнографских истраживања у словенским земљама како би на научно утемељен начин обрадио историју словенских језика и народа. Користећи богате библиотеке грађана Новог Сада, фрушкогорских манастира, Митрополијску библиотеку у Сремским Карловцима и податке Лукијана Мушицког био је у стању да релативно брзо попише и обради највећи део србских књига и прикупи податке о књижевницима.

7. Ђ. Ђорђевић - Сима Н. Томић, н.д., 127.

8. Павел Бењицки. дугогодишњи пријатељ породице Шафарик био је секретар митрополита Стратимировића, познавао је Шафарика и чак му слао помоћ док је био на студијама у Јени, па је врло вероватно и он утицао на Шафарика да дође у Нови Сад.

Колико има историка? Колико зналаца других наука? Да речем - срам нас било! Зар не лично сви ми који се правимо родољубима. Ја од сада прелазим са песништва на науку." Опширније о томе види: Сима Н. Томић. Књижевни и научни рад Павла Јос. Шафарика, ЛМС. књ. 197. 1899. Нови Сад. 55-85.

Резултате тог рада објавио је 1826. године у Пешти, на немачком језику, у књизи „Историја словенских језика и књижевности према свим наречјима", која је својеврсна енциклопедија историје језика и књижевности словенских народа од најстаријих времена до почетка XIX века. У обимном уводном делу на 80 страна дао је све што се онда знало о пореклу, прапостојбини и историји старих Словена, о њиховим обичајима, вери, култури и језику. Словенски свет је са одушевљењем дочекао њену појаву, а критичари су били једнодушни да су са овом књигом ударени сигурни темељи српској књижевној историји. Њено допуњено и преправљено издање објавио је Шафариков, зет, Јосиф Јиричек, у Прагу 1864/65, под називом „Историја јужнословенске књижевности". Никола Радојчић је сматрао да се у том делу „налази заметак и путовођа за драгоцено дело Шафариковог унука Константика Јиричека. Први, дакле, нацрт богате српске средњевековне културне историје дугујемо Павлу Ј, Шафарику".⁹ А Сима Томић је још 1899. године написао да ова књига садржи „клице и заметке свим потоњим правцима, у којима се крећењегов научни рад и делима које је после издао".¹⁰

Из преписке са пријатељима из света науке вођеном за време боравка у Новом Саду избија „страсна тежња да продре што дубље у прошлост Словена".¹¹ Од раније већ незадовољан начином на који су већина немачких и мађарских научника описивали прошлост Словена, Шафарик је припремио изузетно обиман материјал како би се и сам огледао на том пољу науке. Још пре појаве „Историје словенских језика..." Шафарик је у Летопису МС објавио неколико радова који су имали историјско-етнографски карактер уз текстове о историји књижевности у словенским земљама. Шафарик је тада био у изузетно добрим односима са уредником Летописа Г. Магарашевићем. Обојица су се бавила науком, имали исте погледе о питању националног препорода словенских народа у Аустрији и Угарској и били најобразованији професори „новосадске сербске гимназије". Готово у свакој свесци у првим годиштима Летописа има по неки Шафариков прилог. У првој частици објавио је текстове „Карактер Словенског народа воопште" и „Покољенија Словенског народа у III десетини XIX века". У следећим бројевима објавио је расправу „Средства за напредак литературе словенске" и „Словенска литература". Та сарадња са Летописом наставиће се и у наредним деценијама.

9. Никола Радојчић. Учитељ наш. Зборник радова поводом 100-годишњице смрти П. Ј. Шафарика, Матица српска. Нови Сад. 1963, 10.

10. Сима Н. Томић Књижевни и научни рад П. Ј. Шафарика. ЛМС. књ. 200. св. IV. 1899. 111.

11. Н. Радојчић. н.л.. 14.

Током Шафариковог боравка у Новом Саду, поред проучавања дела античких и византијских писаца и различитих писаних извора, археологије, етнографије и митологије Словена, посебно га занима историјска географија. Без њеног познавања, сматрао је он, није се могао очекивати помак у истраживању старије прошлости Словена. Улагао је огроман труд и новац да дође до поузданих географских карти словенских земаља, нарочито се занимајући за квалитетне мапе Русије, Пољске, Словеније, Хрватске, Далмације и Србије. Био је незадовољан већином до тада објављених мапа, јер су имале пуно погрешних и нечитких топонима и хидронима баш у словенским земљама, који су му били потребни за етимолошка изучавања и као

лингвистичка потврда код разрешења положаја словенских топонима у делима старих писаца. У једном писму Колару каже да је одредио локацију за око 100 градова и места спомињаних у српској историји, о којима тадашњи историчари нису ништа знали: „Најмање сеоце у мене не сме остати неодређено, макар у доба Атилино изгорело“¹²

12. Сима Н.Томић Књижевни и научни рад. П. Ј. Шафарика. ЛМС. књ. 200. св. IV. 1899, 113.

Захваљујући добром познавању античких и византијских писаца Шафарик је долазио до нових историјско-географских чињеница о старој античкој топографији, често исправљао нетачна читања извора и погрешне називе места и личних имена. Грађу је црпео и из књига путописаца XVII-XVIII века, Рачанског поменика, Вукове „Данице“, ондашњих часописа у словенским земљама, али и кроз разговоре са бројним трговцима који су из свих крајева Балкана долазили у Нови Сад. Шафарик се као ретко ко пре њега озбиљно бавио старим изворима и писцима, пажљиво ишчитавајући њихове текстове он је открио пуно тога што су други пре њега испустили, или олако прешли. Из писама које је слао својим пријатељима у Беч, Јену, Праг и Братиславу, види се да је од њих тражио да му пошаљу највреднија издања античких писаца и најбоље студије и чланке у којима се расправља о историји старе Европе и византијско-словенским односима у првим вековима хришћанства.

Са изузетком Русије и донекле Пољске, историографија и помоћне историјске науке, важне за проучавање старије прошлости, у словенским земљама су тек у повоју. Како је највећи део Словена у то време под влашћу германских држава и Отоманске империје, историја, археологија, етнографија и лингвистика нису на нивоу који омогућава систематска изучавања старе прошлости Словена. Водећи научници у земљама где су Словени тада живели, или били суседи, некритички су их омаловажавали, а наука је често била у директној служби актуелне државне политике. Архиви најчешће нису још ни основани, а грађа прикупљена и публикована, тако да тадашњи истраживачи морају да улажу огроман лични труд како би дошли до потребних извора и чињеница.

Шафарик тражи шта је то што у тами далеке прошлости Словена и недостатку сигурних чињеница може најпре указати пут и дати резултате? Поновним читањем старих писаца убрзо открива да у фонду најстаријих топонима могу да се нађу ти изгубљени сведоци ране словенске прошлости. Зато са невероватним жаром прикупља називе места, река, планина, обичаје, митологију, итд, што му је помогло да у односу на своје време и претходнике изради много бољу историјско-топографску карту словенских племена и земаља у прошлости, одреди где и како су живели и којим путевима се селили по Европи.

Шафарик се у то време одушевљава текстовима пољских научника Ј.Б. Раковјецког, Ст. Потоцког и Лоренца Суровјецког, који истражују свесловенску историју, археологију и митологију. Када је Л. Суровјецки 1824. објавио расправу *Sledzenie poczatka narodow Slowianskich*,¹³ одлучи се Шафарик да о њој напише критику која је према Копитаревој жељи требала да буде објављена у бечком часопису „*Jahrbucher der literatur*“. Како је Шафарик и сам већ имао обиман материјал везан за питања старије словенске прошлости, рукопис тог првобитног приказа нарастао је врло брзо до засебне књиге која је објављена у Пешти 1828. године под називом „*Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*“, или у преводу „О пореклу Словена по Л. Суровјецком“. У уводу Шафарик каже да жели дати „сажет приказ целокупне расправе задржавајући речи писца“, али изостављајући све оно што је мање важно и понављање извора и аргумената. Уз превод делова студије Л. Суровјецког, дао је и критичке коментаре, полемишући са тезама са којима се није слагао.

13. Ову расправу Суровјецки је прво прочитао на седници „Краљевског друштва пријатеља наука“ у Варшави, а затим објавио у часопису „*Roczniki Towarzystwa Krol. Warszawskiego przyjaciol nauk*. Т. XVII. 1824: Као засебна књига текст је објављен 1861. године у оквиру његових сабраних дела у Кракову.

Већу пажњу обратио је оним местима које је сматрао бољим и научно утемељенијим са жељом да се „коначно и праисторија Словена отргне часнијим рукама од нечасног презира и запостављања и повери брижљивијој нези" објективних и образованих историчара и истраживача словенске прошлости. Шафарик се више трудио да допуни аргументацију Суровјецког, него да га критикује, како би новим доказима помогао основној идеји о старини Словена у Европи и дао јој још ширу научну подлогу. На крају књиге је обиман списак личних имена прикупљен из старих извора, имена словенских племена, називи места, река, планина и др., из Подунавља, јужнословенских и северноиталских покрајина, којима је нашао словенску етимологију и тим аргументима доказивао „да су Словени још пре Јорданеса и Прокопија живели у Илирику и Тракији".¹⁴

14. Сима Н. Томић, Књижевни и научни рад П. Ј. Шафарика. ЛМС. књ. 200. св. IV, 1899.111-134.

Шафарик закључује да су Словени морали и раније живети где им се и данас налазе националне државе, само скривени под другим именима. Римљани о Словенима не говоре као о новом, непознатом народу, а у језику њихових суседа налазе се многе словенске речи, лична имена, па и обичаји, што такође говори у прилог Шафариковој тези. Такође, низ топонима у Панонији који наводе Плиније, Птоломеј и Јорданес, има неоспорну словенску подлогу. По Шафариковом мишљењу име Срби је опште име за све Словене, како су сами себе називали, а име Венеди, је добијено од суседних германских племена. По објављивању књиге „О пореклу Словена" Шафарик је наставио да прикупља грађу и даље ради на проучавању прошлости словенских народа. У каснијим делима Шафарик се неких етимолошких доказа одрекао, за неке је сматрао да би морале бити боље потврђени и објашњени, али његова основна мисао да су Словени староседеоци у Европи није измењена ни у „Словенским старинама" објављеним 1837. године. Нема сумње да је ово дело имало значајну улогу у буђењу идеја свесловенске узајамности, националног препорода словенских народа и подстакла појаву сличних дела о раној словенској прошлости и у другим срединама. Шафарик је свестрано познавао изворе, старе писце, добро знао класичне језике и све живе језике словенских народа, што му је олакшавало рад и извођење етимолошких закључака. Прикупио је, проучио и дао тумачење свих тада познатих извора и дела која говоре о прошлости Словена.

Књига „О пореклу Словена..." у нашој историографији се готово и не спомиње, ни када је у питању укупно Шафариково дело, још мање као извор за рану историју Словена. Шафарика, као једног од највећих слависта и историчара свога времена уопште не спомиње, чак ни десетотомна „Историја српског народа" у одељку о досељавању Словена на Балкан! У нашим енциклопедијским издањима од Шафарикових дела најчешће се спомињу „Историја словенских језика..."; „Словенски народопис" и „Словенске старине". Аутори одредница у Народној енциклопедији СХС, Станоја Станојевића, и Енциклопедији лексикографског завода у Загребу такође не спомињу ову књигу.¹⁵ У „Енциклопедији српске историографије" Симе Ћирковића и Р. Михалчића, у одредници о Шафарику, аутор Ћ. Бубало каже да је Шафарик „... вратоломном етимологијом доказивао старост и распрострањеност Словена"¹⁶

15. Станоје Станојевић, Народна енциклопедија СХС. књ. IV. 1929. 983/4; ЕЛЗ. књ. IV. 1969, 239.

16. Енциклопедија српске историографије. Београд, 1998. 720-721.

Ипак, историчари и филолози XIX века имали су много повољније мишљење о Шафариковом делу и књизи „О пореклу Словена“. Чувени Срезњевски поводом објављивања ове књиге је написао: „Слава Шафарикова се утврдила, име његово почеше стављати упоредо са именима других западних слависта првога реда“.¹⁷ Познати филолог Ђура Даничић је о Шафарику забележио: „Знао је о Словенима све што се у његово време могло знати, - могло знати трудом према ком је сваки труд ништа... И казао је свету то што је знао. Што сад било који Словенин зна о своме народу, од њега је научио. И још свакоме врло много остаје да учи о своме народу из његових књига. Он је свакоме народу словенском показао шта је - шта је историјом, књижевношћу и језиком. Показао је толико да још нико није могао то све ни примити... Па ми Срби осим свију Словена бејасмо у особитој љубави таквога човека. Не треба ли да се поносимо што је таки човек, један од првих људи свога времена у Европи, био учитељ у новосадској гимназији“.¹⁸ Као што видимо, велики Ђура Даничић који је свакако био компетентан да процени вредност Шафариковог дела, сматрао га је за једног од највећих научника свога времена у Европи! Иларион Руварац, дуго година неприкосновени ауторитет у нашој историографњи изузетно је оценио рад Шафарика, назвавши га и „учитељ наш, који се целог свога века и од свију Словена понајвише трудио у проучавању старих писмених србскословенских споменика.“¹⁹

17. Ђорђе Магаршевић. У спомен Павлу Јосифу Шафарику. ЛМС. књ. 186. 1989.

18. Ђура Даничић. Ситнији списи, СКА. Посебна издања. LIV. 1925. 262.

19. Никола Радојчић. н.д.. 7

Матичин „Сербске летописи“ већ у свескама за 1829. годину, у четири наставка 16(5-34), 17(21-50), 18(33-60), 19(11-33) објавио је опширне изводе из књиге „О пореклу Словена...“, под називом „Словени“, пруживши тако прилику и ширем кругу наших читалаца да се упознају са основним идејама Шафарикове књиге.

Поред Симе Томића, који је у више бројева ЛМС за 1899-1900. годину објавио обиман текст, у коме није улазио детаљније у оцењивање књиге „О пореклу Словена...“, историографским делом Павла Шафарика највише се бавио Никола Радојчић. У тексту „Учитељ наш,“ објављеном у Зборнику чланака поводом 100 годишњице смрти Павла Шафарика, 1963. у Новом Саду, у једном пасусу од двадесет редова Радојчић даје изузетно негативну оцену ове књиге. Стога ћемо се мало више здржати на анализи његових оцена ове књиге, јер је индикативна за однос присталица тзв. „критичке“ историографске школе према изворима и делима која су о Србима и Словенима имали другачије мишљење од ставова германске историографске школе.

Потпуно у духу ставова те историографске школе Радојчић критикује његове „смеле и смешне етимологије“, и закључке „да су се сви Словени називали Србима“. Даље у тексту, Радојчић стално хвали Шафарика као ученог и образованог, доброг znalца класичних језика и прилика у Славистици и европској науци тога времена, али у исто време без аргументације оповргава Шафарикове тезе о старијој прошлости Срба и Словена. Ни на једном примеру није показао где је то Шафарик тако страшно грешио да би му опростили констатацију о „смешним етимологија“. Данас, у светлу најновијих открића, пре свега у археологији и палеолингвистици, Шафарикове тврдње све више добијају на вредности и значају, а највећи Слависти подржавају тезе о много ранијем присуству Словена у Европи и на Балкану.

Н. Радојчић критикује тезе Шафарика о распрострањености Словена, њиховој старини и присутности на тлу Европе, да би у следећој реченици величао Шафарикову ученост и „напоре како би све своје тврдње веродостојним изворима потврдио“, и што је „гвозденом марљивошћу

сабрао све дотад познате изворе и целу литературу о Србима, с намером да њима, особито за старија времена, пре свега докаже своје погледе на Србе, на српско име међу Словенима, на његово пространство и старину..."²⁰

Нешто даље Радојчић наводи да је Шафарик „својом личношћу и са својим делима створио међу Србима такав углед да се у сукобима мишљења покатакд служило више самим његовим именом неголи ученим доказима". Довољно је прочитати само ову реченицу па се упитати како то да неко створи себи такав углед у науци, а да у његовом делу нема вредности и да се служи „смешним етимологијама". Као потврду својим ставовима Н. Радојчић наводи Илариона Руварца и његову полемику са припадницима „србске аутохтонистичке школе" (или „родољубиве историографије" како каже Н. Р.). Но, увек истиче и да се Руварац дивио Шафарику, нарочито у младости, али и у познијем добу није се усудио да дирне „у представу о Шафариковој научној величини".²¹ Одвише контраверзних мисли да би их и ми некритички прихватили! Зар има иоле неког историчара који познаје Илариона Руварца, његов начин писања и вођења полемике са неистомишљеницима (често је био преоштар, до крајњих граница увредљив), а да сумња да би Руварац ударио и на Шафарика да је имао знања и аргумената, да уђе у полемику са њим. Није логично хвалити нечију ученост, знање старих језика, обим прикупљеног материјала, научни метод и критичка издања старих докумената, а подсмевати се резултатима проистеклим из тих истраживања.

Због тога никако не стоје судови Н. Радојчића да су Шафарикова истраживања и резултати „само драгиоцен докуменат о његовој високој учености, и о дубоком утицају који су они вршили на развитак српске историографије"²² Њега такође, збуњује чињеница да су Шафарика подједнако прихватили и најбољи представници тзв. „критичке" историографије и они из супротног тора - представници „родољубиве" историографије.

Управио та чињеница, да су га крајем XIX века подједнако прихватили историчари из две супротстављене историографске школе, најбоље говори да су Шафарикови резултати и ставови имали научну утемељеност и непролазну вредност.

20. Исто, 15

21. Исто, 16

22. Исто. 16

III

Архив Војводине и Словенски институт из Новог Сада објављивањем књиге Павла Шафарика „О пореклу Словена..." обележавају 170 година од њене појаве у науци. Из више разлога смо били дужни, нарочито наше научне институције, да је преведемо много раније: њен писац је по угледу и знању био међу првим славистима Европе тога времена, када је књига објављена живео је у Новом Саду и био директор Српске православне гимназије. Том књигом аутор је посебно задужио нас Србе, о чијем значају и улози у раној историји Словена је имао изузетно високо мишљење. Књига доноси обиље извода из дела античких и византијских писаца о Словенима, који до данас нису изгубили на вредности и може само да буде снажан подстицај младим истраживачима да се са још више труда окрену истраживању најраније србске историје, која нам је и најмање позната.

Од великог броја цитата из дела старих писаца, које Шафарик наводи у књизи, Александар Петровић, аутор поговора, одабрао је и превео двадесет мало познатих, како би аргументацију која говори о Словенима приближили што ширем кругу заинтересованих за ову тему. Преводи су дати у фуснотама од 1 - 20.

Да би олакшали сналажење у мноштву старих географских назива места, река и планина, дали смо и неколико географских карата, којих иначе нема у Шафариковој књизи, преузетих из дела најпознатијих истраживача ране словенске прошлости, без обзира на чињеницу да се оне не поклапају у свим детаљима са тврдњама Суровјецког и Шафарика.

Велику захвалност дугујемо госпођи Стојанки Чекеревац, која је уложила изузетан напор да врло тежак текст са немачког преведе на наш језик, поштујући језичку конструкцију оригинала,

очувавши тако и дух времена у ком је књига настала. Једине измене у односу на оригинал су учињене на почетку књиге где Шафарик набраја раније ауторе дела о Словенима и даје скраћене називе, који су у нашем издању ради прегледности дати у загради. Такође, неколико мало познатих географских назива коришћених у Античко доба дато је са савременим називом у угластој загради. Треба нагласити да без несебичне помоћи породице Јаницки из Сремске Митровице, издавачи сигурно не би били у могућности да у ова тешка времена сами објаве књигу. Финансијски и технички проблеми у припреми текста за штампу, као и вишемесечни дивљачки напад НАТО алијансе на нашу земљу одложио је објављивање ове књиге за месец јуни 1999. године. Убеђени да ће богата грађа и бројне чињенице које Шафарик доноси у овом делу, допринети бољем разумевању најраније прошлости Срба и Словена, већем интересовању и јачању националне свести, посвећујемо је свима родољубима који дадоше своје животе за одбрану отаџбине и право малих народа да живе у слободи.

Павел Шафарик је Словак, који је дуго живео и стварао међу Србима и Чесима, тако да подједнако припада културној баштини та три народа, што у будућности може да буде само мост више у оживљавању културне, научне и привредне сарадње словенских земаља, а нарочито историчара и издавача.

Надамо се да ћемо и у времену које долази наћи начина да наставимо са објављивањем књига различитих аутора, од Плинија и Зонаре, до наших савременика, који изучавају рану прошлост Словена, у циљу откривања праве историје и научне истине о Словенима.

Павле Станојевић

У Новом Саду, априла 1999. г.

ПРЕДГОВОР

Према првобитној замисли овај рад је био намењен за објављивање у часопису. Но, како није дошло до реализације ове намере, због случајних околности, а рукопис је постепено нарастао сталним додавањима и проширивањима, да би достигао обим који је пет и шест пута већи од првобитног, одлучио сам се да задржим његов првобитни облик и да га објавим посебно, у нади да са овим нећу учинити лошу услугу пријатељима словенске историје.

Без обзира на моје настојање да се држим златне средине у истини на широком пољу истраживања старог доба, при подељеним погледима о праисторији Словена, знам да ће ипак две опције морати бити неизбежно незадовољне мојим путем који би једна смела да оцени као превише уску област словенске старе прошлости коју сам обрадио, док ће га друга прогласити у овом проширеном облику за родољубива сањарења. Ипак, спокојно прижељкујем мишљење оних који имају право гласа чак и онда ако би исти, при једнаком уважавању достојанства науке и важности задатка имали са мном различите ставове.

Различитост погледа је неизбежна где се историја не може преписати из архивских докумената, већ се мора поново стварати издвајајући материјал и начин обраде тек вештом комбинацијом из хаоса.

Али, ако и ова разлика у погледима служи само томе да се једна или друга опција боље покажу као истините, даљим и строжијим испитивањем, за које сваки нов документ који потиче из сопственог истраживања представља појачан подстрек, добитак је очит, а истраживач старог доба не може да очекује већи добитак.

Нико ко познаје пут историјских студија неће тврдити да праисторија најобразованијих народа Европе није ништа добила трудом истраживача у току три стотине година. Много тога што су мајстори и калфе сматрали завршеним, нестало је касније са лица земље као неупотребљив скелет: али сама зграда је остала и постала је чвршћа, пространија и лепша. Тако отпада лишће које се храни док дрво расте и из године у годину доноси зрелије плодове. Нека се коначно и праисторија Словена отргне часнијим рукама од нечасног презира и запостављања и повери брижљивој нези часних диригената у историјском истраживању и вештини.

Још морам да приметим, да сам се у писању словенских речи, због недостајања опште ортографије, послужио из нужде често чешком ортографијом. Према томе, у таквим речима треба читати **ц** као ћирилично **ц** или немачко **tz**. Остале везе које делимично одступају од слова не намећу потребу за шире објашњење добрим познаваоцима језика.

Нови Сад, 15. маја 1828. године

А у т о р

О пореклу Словена

Праисторија једног народа је обично прекривена непрозирном тамом као и сама праисторија људског рода. Народи, као и човек имају своје периоде детињства, младости, зрелости и старости. Као што се свест дечјег виђења, утисака и игара гаси у каснијим дечачким и младићким годинама и не може да освежи жар фантазије, временом истрошене њене трагове тако и пролазе периоди развоја народа и дела предака без трага, без преношења сазнања у наслеђе потомака, а онда је узалудан сав труд и борба каснијих нараштаја да се измами или изнуди говор од бескрајног белог листа прошлости. Али, као што је са оне стране границе историје, која почива на чињеницама и свести, све увијено у таму кроз коју не продире ни један зрак светлости са било које небеске звезде, тако ипак није нигде строго одвојено царство историјског знања од заборављања; они се много више додирују, као дан и ноћ, као у сумраку који слаби и појачава се, они прелазе својим границама једно у друго и оштар ум историчара једва да може да повуче линију која би била у стању да оба раздвоји тачно и непомерљиво.

Вештина историјског истраживања, тај позни плод зрелог човека, развијеног народа, људског рода, има између осталог да реши велики задатак, да на ближи начин одреди почетну и крајњу тачку сопственог стремљења и да му покаже следећи дух који жуди за знањем на непрекорачиву границу на којој започиње историјско знање и која осујећује све наде за даље напредовање. Јер чежња за слатким сазнањем о животу очева укореењена је дубоко у души човека; она дозива ратара од плуга, измамљује бујице суза радосница код слепог просјака када он опева велика дела предака, она оживљава на исти начин топлим зрацима радости груди научника када верује да разазнаје, у рушевинама временом расточене саге и испрекидана предања, гласове пророка повести.

Када, с једне стране, овај урођени снажни нагон, зрео да из садашњости сагледа прошлост, проучавајући порекло сопственог постојања и живота, објасни постојеће мноштво истраживања и докумената о сопственој праисторији, које се среће у сваком образованом народу, није јасно при сагледавању несавладивих потешкоћа везаних за истраживања ове врсте, а посебно у немогућности да се тачно назначи почетак историјског знања у повести једног народа и да се повуче сигурна линија раздвајања између поезије (књижевности) и стварности, зашто сви старији и новији литерарно образовани народи уз све богатство историје своје отаџбине могу да прикажу мало подударности о сопственом пореклу на трајно задовољство.

Неприступачност предмета и разлике у погледима истраживача у њиховом обрађивању су узрок што су крајњи резултати њихових студија из ове области увек утолико мање слични, уколико је научник продуховљен, а при том се служи што самосталнијом методом истраживања. Јер, док велики део историчара верује да дневни рад свог високог звања мора да отпочне из

религиозно бојажљивог поштовања за чисту сигурну истину, утврђену неоспорним чињеницама и сведочанствима, или због отменог удобног нерада тамо где је сунце историје већ обасјало народ и где је започео светао дан његовог живота и делања, док други храбрији и жељнији знања усмеравају своје погледе у таму да би по могућности спознали раније, пре потпуног разоткривања жељно очекивану тајанствену појаву обавијену лажним велом магле, трагају многи на крилима фантазије да доспеју кроз неодмерене просторе историјске ноћи навише до извора светлости, које још није достигао ни-један прегалац и да спутани неизбежном судбином застану у поноћном часу, где престаје власт човека и започиње гледање духова.

Али различитост резултата истраживања о праисторијама народа не одузима зато заслугу истраживача дужну похвалу. Човек који стреми ка већем образовању треба да упозна историју свог народа у целости, јер само на историјском путу може да се задовољавајуће поучи о свом и туђем постанку и битисању; а сваки покушај приближавања овом циљу, било да је још толико несавршен, заслужује поштовање. Зато овде, као нигде другде, није само апсолутно мерило за истраживачку заслугу историчара успех његових истраживања, већ истовремено и искреност и верност убеђења које га притом води и узвишеност крајњег циља којем стреми.

Након ових подсећања бацимо поглед на праисторију народа Словена, народа који се раширио од пре дванаест стотина година свог историјског сунца на половини Европе и трећини Азије, владајући и служећи, који се непристрасном посматрачу најављује све више као важан у светској историји и онда ћемо наћи потврду за истинитост горњих навода. Таласи његовог најранијег живота разблјаку се на једном жалу иза којег је за наш поглед све празно и путо; п његовој потврђеној истинитој историји претходи период сумрака за који се изострен разум писца повести многоструко труди да га одвоји од потпуне таме и његов живот из младости и деловање имали су у старијим и новијим временима многобројне домаће и стране, ваљане описиваче, а да синови након жетве очева нису поштеђени труда да сами изађу на поље и пабирче.

Потребно је, у вези са нашом намером, да именујемо у тој области барем, примера ради, неколико писаца историје и да прикажемо њихова виђења. Најстарији писци који изричито спомињу Словене, су свеукупно странци. Саопштења која они дају о њима, већином су узгредна и неплански испреплетана, отуда нису без противуречности па је целокупна гомила њиховог неповезаног извештавања крајње оскудно скрпљено дело, које може да има вредност коју смо приморани да му придајемо само услед потпуног недостатка истовремених домаћих извора. Ниједан од тих најстаријих писаца о Словенима не говори ни једном речју о њиховом пореклу и ранијем месту живљења. Домаће хронике започињу много касније.

Калуђер из Кијева Нестор (рођен 1056; умро око 1111) говори о пореклу Словена изричито од Илира, јер на главном месту о праисторији, као што ће бити даље доказано, треба читати уместо Инорци убудуће Иљурци, и говори о револуцијама и сеобама дунавских Прасловена, изазваним од стране Влаха, који су Гали или Келти, не одређујући тачније време ових збивања.

Епископ из Кракова Винцент Катубек (Wincent Kadubek; рођен 1161; умро 1223.) указује такође на Илирију, Панонију и Каринтију као на праседиште Словена.

Богуфал (Boguphal, умро 1253.) назива Панонију изричито прадомовином Словена.

Ј. Длугош (Dlugosz), (рођен 1415.; умро 1480.) заступа исто тумачење и проширује га својим и туђим наводима.

Други истовремени и каснији хроничари извели су много одређеније аналогije о словенском народу.

П. Пулкања (око 1374. год.) води Словене након градње вавилонске куле из Синеара кроз Халдеју у Јонију, затим водом до Константинопоља и даље за Бугарску, Русију, Корушку итд.

А. Кранц (A. Kranz, умро 1517. год.) приповеда да је Нојев најстарији син Туиско (Tuisco), од којег воде порекло Немци, створио сина Вандалуса (Vandalus) и да је његово потомство прихватило на северу име Вандали, а на југу касније име Словени.

Савременик N. Marschaleka, (хроничара Vand. Col. 1519. f.), украсио је ову грађу још различитим другим додавањем.

М. Кромер (Kromer; рођен 1512; умро 1589) говори о пореклу Словена од балтичких Венета и Сармата и сматра да су вендски и сарматски народи у основи идентични (De orig. et reb. gest. Pol. Vas. 1555. r.).

Рагузињанин (Ragusiner) опат Мавро Орбини (Mauro Orbini) смешта Илире у ред словенских праотаца [Regno de gli Slavi, Pesaro 1601. f.].

Судетис (J. M. Sudetis) је хтео да припише част заснивања чешке нације Роксаланима [Војем. natio Pr. 1614. Subcesiva 1615.].

Клавер (P. h. Cluver, рођен 1580; умро 1623.) сматрао је старе Сармате за праве Венде и Словене [Germ. ant. Lugd. 1616, 1631. 2 1].

Б. Латомус је исплео читаву збрку од прича о досељавању Вандала и Хенета (Heneter). праотаца Словена, у Пелагонију, а одатле у Грчку и Сарматију [Genealochron. Megapol. u J. E. od Westpjalens Mon. ined. LPZ. 1739. ff. f.].

Ј. Pastorius von Hirtenberg сматрао је Хениохе (Heniochen) у Колхиди за праоце Хенета и истовремено за зачетнике Словена [De orig. Sarm. Dant. 1685. 8.].

Френцел (A. Frenzel) говори о пореклу Венда од Хебреја због неких сличности у језику [De orig. 1 Sorab. Budiss. 1693-96. 4.].

Абел (C. Abel, рођен 1677, умро 1763.) споменуо је Лаце (Lazi) и Цихе (Zichi) у Колхиди као прастаре Венде, због сличности имена са Љахима (Ljachen) и Чесима (Česhen), [Немачка и саксонска Alt.Lpz. 1729. 1741. 3 Th. 8]. Више писаца историје је сматрало Бугаре на Волги и на Каспијском мору као сроднике по пореклу Словена и тврдило да су Анти (Anten), Бугари и Словени потекли од праплемена Словена који су били настањени на Волги [Gatterer hist. Bibl. 10 Bd].

Јордан (J. Sh. von Jordan) потрудио се у свом иначе неупотребљивом склопу материјала, извученог већином из авантуристичких извора, да прикаже да су Словени првобитно живели на Танаису (Tanais) и Волги, на Понту (Pontus) и на Дунаву, али првобитно под именом Меотиди (Mäotiden) и Сармати [De orig. Slav. Vind. 1745. f.].

Гроф Bonde, а након њега Мелер (Möller) говоре о пореклу Словена од Финаца.

Долчи (S. Dolci) је тражио доказе порекла Словена од Трачана, Сармата и Скита етимолошким путем [De illzr. l. vet. Ven. 1754].

Ј. ф. Хартнох (J. F. Hartknoch, рођен 1740; умро 1789) тврдио је да словенски народи потичу непосредно од Скита (Skythen).

Г. Добнер (G. Dobner, рођен 1719; умро 1790) сматрао је у ствари Сармате за Праве Словене и Венде [Mon. hist. Voem. Pr. 1764. u. a.].

М. de Peysonel (рођен 1710, умро 1790) прогласио је Аваре, Угаре, Печенеге (Petschenegen) и Хорвате (Chorwaten) за братска племена, која су потекла заједно од једног непознатог пранарода [Observ. hist. et. geogr. Par. 1765. 4].

Гроф С. Грубишић (Grubissich) веровао је да је открио праоце Словена у Фригији [Disq.in.orig. ethist. alph.Slavo-Glagol.Ven.1766.]

Ј. Северин (J. Severini) произвео је од Хенета у Пелагонији како јадранске Венете, тако и остале Словене у које убраја и Трачане и Панонце [Comm. de inc.Hung.Sopr. 1767. Pannonia Lips. 1771].

N. Freret (рођ. 1688, умро 1749.) имао је о старости словенског народа високо мишљење и сматрао је словенски језик мајком трачког и грчког [Oeuvres ed. 1796. T. I. Mem. de l'Acad. d. Inscr. T. XXI].

Татишчев (W. N. Tatischev, рођен 1686, умро 1750.) хтео је, следећи разне старије писце, да произведе Словене од Ноја, преко низа азијатских и европских народа све до познатих векова [Ist.ross.Mosk. U.S.Pet. 1768. f.f.4].

Ј. Раић (рођен 1726, умро 1801), преиначио је у својој историји Готе, Вандале, Херуле (Heruler), Аваре и друге народе у Словене [Ist.slav.nar. Већ 1792. f.f. 8.].

С. Клецевски (S. Kleczewski) покушао је да докаже да је словенски језик скитског порекла, а да су Словени потомци Скита и Сармата. [Sar.eur.Leop. 1769.4]. Ј. Х. Гатерер.

Ј. Ch. Gatterer, рођен 1727, умро 1799, окренуо се одбацивањем Сармата, Гетима (Geten) и Дачанима [Comm.Soc.Gott.T. XII. u.a.].

Михаелис [7. D. Michaelis рођен 1717, умро 1791.] прогласио је Халдејце (Chaldaer) за Словене. [Spic.geogr. Hebr.Gott. 1769.4].

Са њим се сагласио Ј. Р. Форстер (J. R. Forster, рођен 1729, умро 1798).

Ф. В. Геркен (Ph. W. Gercken, рођен 1722, умро 1791) одлучио се за Сармате као претке Словена [Vers.d. Gesch.d.Slaw. Lpz. 1771.8].

Нису изостали ни покушаји да се Словени, због неких сличности у језику, прогласе праоцима Киргиза [Abh.e.Privatges. in Bohm.V.II].

К. Г. Антон (рођен 1751, умро 1818) извео је од Персијанаца Армене (Armenier), а од њих Сармате или праве најстарије Србе на Волги и на Азовском мору од којих су потекли Будини (Budinen), Роксалани и новији Срби, Словени [Vers.ub.d.Slaw.Lpz. 1783. ff.8].

П. Х. Левеск (P. Ch. Levesque, рођен 1736, умро 1812) веровао је да је пронашао да стари Латини дугују основне тонове свог језика Вендима, или да су морали да се одвоје праоци Латина и Словена у најранијим временима, пре него што су Тројанци и Венети проистекли од Словена и можда не дуго након разлаза човечанства [Essai sur l. rapports de la.l. des Slaves avec celle des anc.hab.de Latinum].

Блиску сродност Римљана и Словена хтео је касније да докаже и П. Соларић (рођен 1781, умро 1821) у делу Римљани славенствовавши [Of. 1818.8].

Гебарди (L. A. Gebhardi, рођен 1735, умро 1802) настојао је да прикаже, искључујући Ските и Сармате, да су Словени потомци оних балтичких Венда о којима говоре Плиније, Тацит и Птоломеј [Gesch.aller wend.slav. Staaten Halle 1790.ff.4].

К. Манер (K. Mannert) је сматрао вероватним да су велики народи Скита, Сармата и Словена у ствари једно и да су само у различитим временским периодима добили та три имена од Грка и Римљана [Georg. d.Gr.u Rm.V.IV.Nürnb. 1795.8].

М. П. Катанчић (Katancsich, рођен 1750, умро 1825) је разликовао два словенска народна племена, једно јужније које изводи од Илира и Трачана и једно северније које изводи од Сармата [De Istro Budae 1798. u.a].

Нарушевич (N. Naruszewicz, рођен 1733, умро 1796.) чија је недовршена истраживања о старим Словенима издало Краљевско друштво у Варшави пре неколико година, указао је на пут по земљама између Дњепра и Волге као на прапостојбину Словена и једним делом дао претпоставку о њиховом сродству са Сарматима [Hist.nar.pol.V.I.War. 1824.8].

Шлецер (A. L. Schlozer, рођен 1735, умро 1809) некада склон да претпоставља словенске Аборцине у Илирији одредио је након тридесетогодишњег истраживања, у предвечерје свога живота, прапостојбину Словена, рачунајући Сармате лимигантес и Јазиге (Jazyges) метанасте у троуглу између Дунава и Тисе до Карпата и преко ове планине до унутрашњости Шлезеје, а одатле кроз неизмерљиве просторе њихове браће, али и Анте, источно кроз целу Молдавију и Влашку до Црног мора [Nestor Gött.1802.ff.8].

Ф. М. Апендини (Appendini) тражио је да докаже, ако није свима, али да је већини синова Јафета (Japhet) својствен илирско-словенски језик и да је то управо исти језик којим су говорили стари Трачани, Македонци, Илири, Скити, Гели (Gelen), Дачани, Сармати, Келто-Скити и још неки други народи старог света [De praest.et. vet.I.illzr. Rag.1806].

Пре Стулишена (Stullischen) извео је W.B.S. Sestrenčewič Boguš (рођен 1731) порекло северних Словена и Пољака, од Сармата, а јужних од Венета и стопио ове народе у један по имену Склави, након једне победе северних над јужнима [Rech. hist.S.Pet. 1812.8.Precis desrech.S.Pet. 1824.4].

Прелат Чајковски (Czaykowski) настојао је такође да у једној историјској расправи прикаже, да су из великог народа Скита проистекли касније Словени, само под измењеним именом [Rocz.tow.Warsz.V.XI].

Мајевски (W.S. Maiewski) је особито указивао на сродност Словена и Индуса на основу сличности језика [O. Slawianach Warsz. 1816.8].

А. Мареј (Murray, рођен 1775. умро 1813.) раздвојио је истоветност Сармата и старих Словена историјски и лингвистички, [Hist. of the eur.langu.Ed.1823.8], немачки од А. Wagner (Lpz.1825.8).

Карамзин (X M. Karamzin, рођен 1765, умро 1826) следио је Гебхарда између осталих у извођењу порекла Словена од балтичких Венета, не без склоности са Гатерером, да и Гете уврсти у круг њихових предака, [Ist.gos.ross. S.Pet. 1816- 18. 2 A. 1819-26. 11. V.8].

Ј. Добровски (J. Dobrowsky), ветеран словенских литература, изрекао је у више рукописа тврдњу, да Словени нису сродни са Скитима, Сарматима и Старим Венедима, нити да су у првом веку нове ере, као што је то сматрао на почетку, живели на Висли, већ да су тек са продирањем Хуна из Азије дошли овамо, или, што му је било вероватније, да су још одавно били настањени као суседи Гота иза Литваније на Горњем Дњепру и горњој Волги [Gesch.d.bohm. Lit. Pr.1818.8].

Између осталих, племић

Ј.Ф.А. von Schwabenaу тражио је да порекло Словена од старих Венета и Сармата поткрепи историјски [Hesperus Jahrg. 1819. M. Jan u. ff.].

Гроф Тензин Осолински (J.M. Tenczyn Ossolinski; рођен 1756, умро 1826) сматрао је херодотске Будине прецима Словена и разрадио је своје мишљење привремено у Аим. уз с. Кадлубека, [Wiad. hist.-krt. V. II. Krak. 1819.8. V. Kadlubek v.S.G. Linde Warsz. 1822.8].

Г. Данковски (G. Dankowsky) тврдио је једном да су Скити, а други пут Гети и Трачани Прасловени и да су Грци братски народ Прасловена [Fragm.z. Gesch.Pressb.1825.8. Die Gr. als Verw.d.SL. Eb.1828.8].

Таквим претходницима, чија сам имена навео једно за другим, према сећању само ради објашњења претходно реченог без свих набрајања или решетања досадашњих виђења, придружио

се у најновије време Лоренц Суровјецки (Lorenz Surowiecki, умро 9. јуна 1827. год.) и саопштио је ученој публици резултате својих вишегодишњих истраживања у сопственој расправи. Суровјецки, ранији секретар у Министарству правосуђа, на крају саветник у Министарству за образовање и Веру, члан Краљевског друштва пријатеља науке у Варшави, је славан и познат у царству науке као писац одличних историјских и политичких дела, писаних једноставним лепим језичким приказима и чистотом мисли, не само у његовој домовини већ и у иностранству земљама сродним по језику и пореклу. И он је тражио, као што су то чиниле хиљаде пре њега и као што ће то чинити хиљаде након њега у смућеним данима отаџбинске жалости, утеху у музи историје и спас у прошлости пред очајањем пуним обесхрабрености, знајући добро **да живот не може да угуши и умори човека ако он научи да разуме свет**, за који свако треба да чини у свом домену и према захтевима свога времена.

О плодовима својих студија, једном делу о праисторији и истраживачима старина Словена, које је садржано у рукопису од три стотине страница, упознао је 1807. године своје земљаке преко Варшавских новина. Расправа о пореклу Словена, која лежи пред нама и која је 24. јануара 1824. године прочитана на заседању Краљевског друштва пријатеља наука у Варшави и потом је уврштена у XVII том летописа истог, а доспела је појединачно у књижаре под насловом: *Sledzenie poczatku narodow Slowianskich. w Warsz. 1824. 8.* изгледа да је само сажети извод из оног управо споменутог великог дела, које мора својом интересантном грађом и богатством садржаја, а ништа мање ни мушком самосталношћу у истраживању, да привуче велику пажњу сваког словенског љубитеља историје и да трајно утемељи поштовање према писцу отаџбинске литературе, који је умро прерано. Да бих оправдао ово мишљење, али и истовремено пружио неке примедбе на резултате истраживања Суровјецког на основу сопствене студије, желим да овде дам сажет приказ целокупне расправе, задржавајући речи писца, али издвајајући за читаоца оно што је најмање неопходно да би имао потпуни увид, при чему ипак морам да приметим да ћу намерно изоставити понављање доказивања извора и да ћу поново приказати само она места која је и писац обухватио у свом тексту, која сматрам бољим и о којима морам у наставку поново да говорим:

„Словенски народ је, рекао је Суровјецки, како по свом пореклу тако и по својој необичној распрострањености, проблем који до сада још нико није решио задовољавајуће. Једва да се нешто чуло о Антима и Словенима када су већ њихове хорде боравиле у најпространијим земљама истока и запада грчког царства. Од Северног до Црног и Јадранског мора, а одатле преко Дунава до извора Мајне и Елбе. Словени су поред моћних и многобројних народа заузели територије старих Скита, Сармата, Алана, Роксалана, Гета. Бастарна, Панонаца, Илира, Маркомана, Семнона. Вандала, Бургунђана. Гота (с.3);" Ако се баци поглед на неизмерно пространство ових земаља, изгледа невероватно. да их је могао заузети и населити један једини народ у тако кратком времену. Али пошто чињеница не подлеже сумњи, а будући да историја говори о томе, да су многобројна племена нестала, како раније у ратовима са Грцима и Варварима, тако и касније мешањем и истребљивањем мора се претпоставити, да су Словени били бројчано још тада, као и сада, једнаки са најмногољуднијим европским народима, или да су их надмашивали". (с.4).

„Заузимање половине Европе од стране тако многобројног народа било би мање зачуђујуће да је до њега дошло уобичајеним средствима и уобичајеним разлозима. Зна се, шта један народ може да оствари када је обузет жудњом за пљачком и када је предвођен деспотским моћником. Историја нам показује много примера великих освајања, али ниједно није као освајање Словена. Док су се други народи, уједињени заједничким уређењем и влашћу обрушавали на непријатеља истовремено и у збијеним хордама, Словени су наступали појединачно у племенима, без међусобних повезивања, у малим групама, у различитим временима и у удаљеним пределима. Они су послушно следили на сваки знак вољу и наредбе свог вође; живећи у слободним заједницама

Словени су при сваком подухвату пажљиво унапред одвагали предности, које би могли да задобију жртвујући сопствени мир. Други освајачки народи, потпуно привржени ратничком животу, летели су у застрашујућим хордама од места до места и намерно су гонили непријатеље да би их поробили и опљачкали имовину; Словени нису застрашивали оружјем, били су по самој природи далеко више благи, прибегавали су добровољно исељавањима у стране земље само зато да би их својим знојем начинили плодним. Изгледа да је њихово провиђење било наклоњено њиховим делима и намерама и да су их крунисали трајним успехом; јер док су они застрашујући освајачи одавно нестали са прашином њихове пљачке у ништавилу, Словени су задржали у сред олуја најбурнијих векова своје изабрано место и доживели су срећно време, које им осигурава трајни опстанак и све већи углед (с.5)"

„Изненађени надирањем словенског народа, раније непознатог по имену и домовини, трудили су се историчари да се усагласе о његовом пореклу и да открију његову прадомовину. Непрегледне гомиле овог народа нису могли ни непримећено да се увуку у Европу, ни да остану скривене на већ познатим просторима. Од похода Дариа, Александра и Митридата, па све до ратова Римљана, није постојао на северу ни један народ, чија имена и седишта не би саопштили и одредили савременици. Дакле, међу тим народима морали су се налазити и Словени и најобазривији истраживачи историје тражили су их ту са правом. Ипак су резултати њихових истраживања о имену и пореклу старих Словена и прадомовини већином опречни, да је немогуће уверити се о њиховој исправности" (с.6)."

„То што без обзира на мукотрпна истраживања многобројних научника, још увек немамо ништа задовољавајуће о пореклу великог народа Словена, крива је пре свега наopakост коришћених метода у тим истраживањима. Док су неки из предрасуда, држећи се уобичајених војних путева преносили само географска имена земаља на народе који су били у њима настањени и на тај начин мешали све једне са другим, храбрије од оних који су извели Словене из колевке људског рода кроз велике групе непознатих народа до њихових најмлађих изданака, тежили су други за сјајем водећих имена и следећи их изводили су порекло Словена од народа са којима нису били ни у најмањем додиру ни сродности. Да би се избегла слична заблуда и да би се приказало порекло словенских народа у уверљивој светлости, потребно је пре свега, кренути супротним путем и полазећи од признатих чињеница винути се путем историје у таму најудаљенијих векова (с.7)."

„Пошто Словене треба тражити само у Европи, морају се најпре тачније упознати народи овог дела земаљске кугле, њихова станишта и епохе њиховог досељавања, по чему ће се народ Словена моћи препознати без потешкоће и разликовати од осталих". (с.8).

„Од памтивека насељавају пет главних народа Европу: Трачани, Келти или Гали, Германи, Скити и Венеди" (Еб.)

„**Трачани**, у које се убрајају Гети или Дачани, Корали (Korallen), Беси (Bessen), Кровићи (Krowuzen), Мисирци и Македонци, насељавали су земље између Егејског и Црног мора, Дњестра, јужноисточних Карпата, а одатле са оне стране Истера (Ister) и Саве преко Македоније до Илирије, Епира и Грчке". (Еб.)

„Западно од Трачана, с једне стране ушћа Саве, на обалама Дунава до средње Рајне, с друге стране од Илирије и јадранске обале до Анконе, даље дуж Апенина и Средоземног мора до Хиспаније, кроз целу Галију до Рајне и Британских острва, живели су **Келти**. У њих су убрајани Панонци, Скордисци (Skordisker), Илири, Венети, Боји (Bojen), Таурисци (Taurisker), Рети (Rhätier), Хелвети, цисалпски Келти дуж реке По, Тусци, Лигури, даље у Галији трансалпски

Келти, Арморици (Armoriker) или Аквитанци (Aquitancier) дуж Атланског мора, од Сене (Seine) до ушћа Рајне Белги (Belgen), на Британском острву Брити, Каледонци (Kaledonier), Пикти (Picten), Силури (Siluren), Хибернијци (Hibernier), Иберци (Iberer) Келтиберци, (Keltiberer), Турдитанци (Turditaner), Баски, Лузитанци (Lusitaner), итд." (с.9).

„Земље између Рајне, Северног и Источног (Балтичког) мора до скандинавског полуострва, Висле, јужних Карпата, средњег Дунава и Мајне заузимали су **Германи**. Њихова најбоља племена су била на следећим стаништима: од Рајне до реке Зале и Елбе, Фризи (Friesen). Хати (Chatten). Херусци (Cherusker); на изворима Мајне Хермундури (Hermunduren): између Елбе и Висле на Балтичком мору, Ангели (Angeln), Варини (Wariner). Руги (Rugier), Херули (Heruler), Готи у данашњем Холштајну, Мекленбургу и Померану: испод њих Лангобарди. Тиринзи (Thüringer) у пределу реке Хафел; даље Семнони (Semnonen) од реке Зале преко Елбе до средње Варте; од те реке преко Гоплоа до Висле Бургунђани, дуж обала Пилице Лигијци (Lygier); од Просне и Варте према Одри, Бури (Burier); на Премши и на изворима Одре, Ози (Osen) и Готини (Gothinen); испод њих Нахарвали (Naharvaler), Аријци (Arier); у данашњој Моравској Квади (Quaden), у Чешкој Маркомани (Markomannen). Једно чувено племе Германа живело је од давног времена под именом Бастарни (Bastarnen) и Пеукини (Peukiner), прикљештени између Трачана и Скита, делимично на ушћима Дунава, делимично расути на обема странама Дњестра. Највећи део племена који је био настањен између Елбе и Висле носио је уопштено име Свева (Sueven) и Вандала". (с.10).

„**Скитски** народи су се пружали преко северних земаља између ушћа Дунава и Меотиса [Азовског мора]. На Црном мору до Дона живели су прави Скити, изнад њих, дуж наведених река Будини и Гелони; даље према Дњепру и северу Сармати, Алани, Роксалани, Меланхлени (Melanchlänen), Еседони (Essedonen); на западној страни Дњепра Агатирси (Agathyrsen), Неури (Neuren), итд. Гети и Турагети (Turageten) на Дњестру често су се мешали са Скитима. Једно племе Сармата, отргло се од осталих и настанило се за дуга времена на саставу Тисе и Дунава тачно између Трачана и Германа". (с.11).

„**Венди**, пети главни народ Европе, насељавали су широки предео од источне обале Висле према северу до извора Дњепра и Волге у залеђини оног дела Источног мора, које су они називали венедски морски залив (der venedische Meerbusen). Пошто су Венеди били најмање познати старим писцима, од свих народа, нису допрле до нас вести о њиховим посебним племенима и њиховим насеобинама". (Еб.)

„Ових пет првобитних главних народа старе Европе нису се састојали сасвим од огранака истог порекла и чистог сродства, напротив, неки огранци су се разликовали од осталих како по језику тако и по спољним природним одликама. Ближим посматрањем њихових станишта може се уочити да су на једнима били исти првобитни становници, а на другима каснији освајачи. Непроходне клисуре, мочваре и неплодне степе биле су обично задња прибежишта истиснутих које је протерала надмоћ дивљих освајача из њихових бољих станишта. Међу трачанским народима од старих наводе се поименце, различитог порекла, Загори (Zagorier), Корали, Кровићи, Беси (Bessen) у Хемусу [Балканском Горју] Пеласги. Лелеги, Епироти у Олимпу и Епиру између осталих, који се нису мешали са својим суседима и које су сигурно исти давно потиснули из равница и плодних предела. У келтском делу наводе савременици поред Илира, Далмата (Dalmatern), Норика (Norikern), Тускена, Лигура (Lugurern), Аквитана (Aquitanern), Ибера (Ibereren), Турдетана (Turdetanern), Баска, Силура итд., три станишта Венета, који су се по пореклу разликовали од Келта. Први су живели на Јадранском мору, други у Белгији, недалеко од Калоског мореуза код града Кале и у земљи такозваних Морина (Moriner), а задњи у Галији у области

данашње Вандеје. У Средишту Германа живели су као странци Готини (Gothinen) и Ози (Osen), међу Венедима Ести (Esthen) или Гутони (Guttonen), без спомињања многобројних грчких и римских колонија на истоку и југу Европе". (с. 12-13).

„На тај начин су били издељени становници Европе око почетка нове ере и да није дошло до вихора, они би остали према свим изгледима још дуго на истом месту. Запажа се приврженост тлу домовине и задовољство њеним плодовима који су стално били све јачи; јер од Херодота до ратова Цезара и Помпеуса није се више чуло о поновним значајним сеобама европских Варвара изузев Гала (Gallier) и Кимера (Kimmerier). Само необуздана страст за пљачком и неутољива жеђ за крвљу Римљана изазивала је изненада мирна племена на селидбе народа, које су ускоро постале фаталне за њихове покретаче. Након варварског подчињавања Грчке, након истребљивања и протеривања разних племена на Дунаву, бацили су се сурови уништитељи народа на Галију и околину; и тако су незасићени прешли Рајну и заболи мач у срце Германије. Збуњени муњевитим препадом, један део њеног становништва подлегао је надмоћи, други део је био истребљен, а један део, бежећи од смрти и ропства, бацио се на своје суседе и браћу и потиснуо их из њихових станишта. Такви осииони поступци су пробудили освету снажног народа; гласови Ариовиста (Arioviste) и Арминиуса (Arminiuse) одјекнули су од племена до племена и убрзо је германско оружје сломило моћ Римљана. Али не потраја дуго. Борбе за нужну одбрану претвориле су се у задовољство и жељу за освајањем, која је ускоро дала Европи сасвим ново обличје. Најпре су се бацили Маркомани из правца Рајне на Боје у садашњој Чешкој и пошто су их протерали заратовали су са тих простора са Римљанима, од владавине Аугуста до пада Царства. Не задуго, након тога покренуо се један део Гота од Источног мора према Меотис-у [Азовском мору], ојачао сродницима из племена и народа, преплавио након тешких ратова Дунав, постепено Тракију, Илирију, Италију, Галију и Хиспанију. Са друге стране су друга племена стезала римско царство.

Од половине II века пребегли су Лигири (Lizgier) и Руги на страну Маркомана, Квада и Сармата, а први су били већ пред крај III века на Рајни и Некару. Почетком IV века протутњали су Вандали кроз земље до Црног мора, ујединили се на средњем Дунаву у Панонији и Илирији са Свевима, Аланима и Бургундима и отишли одатле у Галију. Од половине V века па до његовог краја надирали су чопори Руга, Херула, Тиринга. Сцира, Гепида и Лангобарда непрестано према средњим подунавским земљама и Италији и били су ту или истребљени, или су одатле одлазили на нова станишта. У то време су биле земље између Елбе, Источног мора и Висле или пусте, или изразито без народа". (с. 14-18). „У време овог свеопштег метежа и осипања северних народа приближавали су се са истока Хуни; преостали германски народи морали су или да се потчине, или да траже нова станишта. Моћ ових варвара, којој су већ подлегли Маркомани, Квади, остаци Гота, Свева, Херула, Ругира (Руга), и осталих, била је на врхунцу да подјарми Европу, када је смрт Атילה спасла овај део земаљске кугле и дала сасвим други ток стварима. Од тога времена су нестали са својих станишта Сармати, Бастарни, Пеукини, Маркомани, Квади и на њихово место су дошли Словени, Авари, Бугари и мали хунски народи на Дунав. Један део Сармата је одведен још под Диоклецијаном у Белгију; други део се ујединио са Галима и Источним Готима; остатак се повукао у освајање Италије заједно са Лангобардима након дугог лутања по Панонији, Мезији и Тракији. Бастарне, без сумње бројчано најмање, населио је Проб у Мезији и Тракији, а делимично су уништени у хунским ратовима. О времену када су свевски Маркомани и Квади сасвим напустили Чешку и Моравску немамо одређених вести; али толико се зна сигурно, да их је исељавање на изворе Дунава прилично ослабило и да се од похода на Галију под Атилом 451. год. више не спомињу у том делу. Вероватно је да се након пораза нису вратили на каталонска поља, а

да они који су остали код куће или су подлегли туђинској надмоћи или су се иселили са својим саплеменицима на изворе Дунава". (с. 19-20).

„Огромно Римско царство, под чијим је теретом још недавно цвилела земља, било је на заласку V века у својим темељима већ толико уздрмано, да се у најгорем случају спасавало сасвим од пропасти само чистим случајем. Његова западна половина, дуж Јадранског мора до Галије, Шпаније, Африке и Британије, била је распарчана од стране северних варвара, а источна је била запала у такву немоћ, да је често била довољна шака разбојника да је избаци са стожера. На обалама Дунава, Саве и Драве претворило се у опустошене провинције без становника, у којима су, лутајуће хорде номада градиле своје логоре и одатле стално нападале целокупно царство" (с. 21).

„На ово тужно чињенично стање наишли су Словени, када су се приближили Дунаву. Остаци Хуна и других германских народа ускоро су их уверили својим примерима, да би се византијско царство могло нападати некажњено. Нове придошлице су се на почетку задовољавале делимичним упадима, често сами или у друштву других: али тек што је истим то пошло за руком, обузети склоношћу за ратом и пљачкањем, наставили су са масовним упадима. Отуда су за кратко време чврсто заузели ова станишта и ускоро се проширили до Константинопоља и Солуна ширећи страх и стављајући се у службу Грка и варвара мачем и крвљу. Ово је скренуло по први пут пажњу писаца тог времена на Словене; и без сумње овде је било прво поље на којем су својим оружјем као освајачи пожњели победничку славу. Да су раније учествовали у ратовима и немирима, који су покретали током пет векова север Европе, сигурно би имали ранијих вести о њима, али по свему судећи истовремено и вест о њиховом нестанку, као за друге народе". (с.21-22).

„Почетком VI века, за време владавине Јустинијана, Прокопије и Јорданес су први који спомињу Словене и њихове упаде на грчку територију. Оба наводе њихова тадашња станишта северно од Дунава и Дњестра; али ни један од њих не наводи, од којег периода су били тамо настањени. Само у приликама када су Грци предузимали нападе на њих може се закључити на основу мноштва у људству, да су већ насељавали многобројне градове и утврђења, да у тим земљама нису били нове придошлице. Поред ових, постоје и други разлози, да се тврди да су се још пре Јустинијана приближили са севера и истока границама византијског царства. Крваве борбе са краљем источних Гота, Винитаром, изгледа да доказују да су нека племена, преко Дњестра у данашњој Украјини, пре Хуна, у другој половини IV века, напустила своја првобитна станишта и спустила се према југу. Након пропасти Атилине владавине и након расула најхрабријих народа око средине V века није их могло у тим пределима ништа више да заустави на путу ка Дунаву. Из извештаја Прокопија сазнаје се уствари о повлачењу Херула у Данску и Скандинавију и, да су Чешка, Моравска и западна страна Висле према Елби пре краја наведеног века већ биле заузете од Словена". (с.23.).

„Пошто се појава словенских народа поклапа са епохом Хуна, неки каснији писци су закључили, да су словенске народе као потчињене довели Хуни на Дунав. Ово мишљење нема никаквих историјских доказа; да је стварно постојала владавина Хуна над Словенима, не налазе се уопште никакви трагови о томе да су Словени били присиљавани од Хуна да им служе у ратовима или да напусте своје станиште. Сви народи са којима су се Хуни опходили као пријатељи или поробљивачи наведени су поименце од писаца тога времена али ни један од њих не спомиње Словене, а и сигурно је да их грчки историчари не би наводили као нове, непознате придошлице. Да су се они појавили још у време Атילה". (с.24).

„Све ове околности доказују да су се Словени спустили на Дунав тек након пада хунског царства и да су Хуни, уколико су стварно владали целим севером, имали мање власти над Словенима него над другим народима. Јер, док су други морали да им служе у ратовима, изгледа да су Словени плаћали својим господарима чистим пријатељством или данком у новцу. Племена која су се најпре појавила на Дунаву предвођена вођама по имену Лауритас (Lowreta), Ардагастос (Andragastos, Радгост), Мезамирос (Мужимир), Пирагастос (Пиргост), Мусокиос (Мужок) била су потпуно независна и одговорила су опуномоћеницима Авара који су их позивали на потчињеност: „ Па где се под овим сунцем налази човек који ће нас покорити. Јер, ми смо навикнути да освајамо стране земље, а нико нас неће од наших одвојити и ми ћемо ту остати све дотле док у свету постоје мачеви и ратови". (с. 24-25).

„Након одређивања времена прве спознаје Словена преостаје да се испита, под којим именом су их наводили савременици и одакле им је порекло. Прокопије извештава о томе: „Nomen etiam quondam Sclavenis Antisque unum erat: utrosque enim appellavit Sporos (Σποροϋς, асс. pl.) antiquitas, ob id, opinor, quia σποράδην Hoc est sparsim et rare positis tabernaculis regionem obtinent, quo fit, ut magnum occupent spatium. Et vero ulterioris ripae Istri partem maximam habent" [B.G. IV. 4.] Исти пише на другом месту:

„Palus (Maeotis) in Ponti Euxini litus evolvitur, Qui illic habitant, Cimmerii dicti olim, jam vocantur Uturguri. Ulteriora ad septemtrionem habent populi Antarum infiniti. „[B.G.IV.4].

Гот Јорданес из истог периода, говори о томе на следећи начин:

„Introrsus ili Scythiae parti ad confluentes Tibisci et Danubii Dacia est, ad coronae speciem arduis alpibus emunita; juxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Winidarum natio (ne: venit, Winidarum natio, као што чита С.) populosa consedit: quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur. Sclavini a civitate Nova... (читај Nouietunense) et lacu, qui appellatur Mursianus, usque ad Danastrum et in boream Visclatenus commorantur: hi paludes sylvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curvatur (ne: qui ad Ponticum mare curvantur, као што чита С.), a Danastro extenduntur usque ad Danubium (читај: Danaprum); quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad litus autem oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur Vidivarii resident ex diversis nationibus aggregati: post quos ripam oceani item Aesti tenent, pacatum hominum genus omnino". [De Got.or.c.5].

На једном другом месту он томе додаје:

„Ermanaricus in Venetos arma commovit... numerositate pollentes... hi ab una stirpe exorti tria nunc nomina reddidere, id est Veneti, Antes, Sclavi" (с.26).

„Из ових докумената произилази, да су Словени под више имена напустили своја стара станишта; да су бројчано по људству били већ тада неизмерно велики: да су у првој половини VI века прекривали све земље од доњег Дунава, дуж Меотиса [Меотис - данас Азовско море, прим. П.С.] и Внсле, према северу, које су некада држали Гети, након њих Бастарни и Пеукини,

Тирагети, Неури, Агатирси, Скити, након њих Готи, Хуни, Будини, Сармати, Алани, Роксалани. Меланхлени, Венеди итд, на крају да су Ести (Esthen) још увек, као и у време Тацита, живели поред њих на балтичкој Бернштајнској обали" [Бернштајнска обала је позната у науци и као „Обала ћилибара", прим. П.С.], (с.26).

„Иако су грчки писци писали према својој навици име Словена различито и изопачено; ипак је толико сигурно да су имена „Словени" и „Венди" била општа имена целокупног народа, као и сада у скоро свим наречјима. Само, изгледа да је ускоро нестало име „Анти" проистекла варијанта из разлике у изговорима речи „Енет, Хенет". Прокопије је додуше једини писац, који је запазио, да су се Словени и Анти звали некада Спори; не постоји разлог да се оспори његово сведочење. Само његово објашњење, да су то име добили зато пошто су они *σπορίδην*, становали раштркано ту и тамо у колибама, изгледа неприхватљиво, као име које не одговара само Словенима. Извођење имена Спори *Σποροι* од Спеирон *Σπειρων* морепловац, више приличи карактеру народа који обрађују земљу". (с. 27-28).

„При тако одређеним информацијама о појави Словена на светској позорници изгледа несхватљиво, зашто ни Прокопије и Јорданес, ни њихови следбеници не спомињу уопште: одакле они долазе уствари, где су били првобитно и од кога потичу? Прелазећи ћутке преко овог важног предпитања код других новопознатих малих народа, много више су се трудили да трагају за пореклом Словена у најудаљенијим пределима Скандинавије, на Кавказу, па чак у потпуно непознатим земљама Азије. Али све ово прећуткивање ове главне околности за народ Словена имало је свој добар разлог. Јер када се први пут говорило о Хунима, Гепидима, Аварима, Бугарима и др. о којима се раније није ништа чуло, било је потребно да се каже, ко су они били и одакле долазе. Насупрот томе изостало је у саопштавању о Сарматима, Скитима, Свевима спомињање ових појединости, као нешто што је од давнина позната ствар. Словени, према Прокопију познати још од најранијих времена под именом морепловци (*Säemänner*) или земљорадници (*Ackersleute*) потекли су под именом Венда из земаља које су некада насељавали Венди; према томе, нико није сумњао у то, да су они били стварни стари Венди и писци повести су сматрали излишним да спомињу њихово порекло и раније станиште". (с.29-30).

„Од времена Плинија. Тацита и Птоломеја, дакле преко четиристотина година, без обзира на сталну пажњу коју су поклањали писци са југа северу, не налазе се нигде трагови иселјавања или протеривања великог народа Венда са свога станишта. Да се овај народ непрестано кроз цео временски период потврђивао под именом Венда и касније Словена. произилази и из тога, што су, према Јорданесу словенски Венди као и Ести (Esthen) дуж Балтичког мора и Немачког мора, остварили победе источнотетског краља Ерманариха (Ermanarich) око половине IV века. Ускоро, након тога грунула су, без сумње, она племена са којима је Винитар водио ратове. Укратко, након прве појаве Словена, сматра се да су били у старој домовини Венда и да су се одатле ширили на све стране. Према томе, не може да постоји ни најмање разумна сумња да су они били, како по имену, тако и по станишту и пореклу стварно они стари Венди, о којима се давно знало и говорило". (с.29-31).

„Пошто смо нашли старе Словене у Вендима, дужност нам је да саслушамо о њима сведочанства старог доба. Плиније одређује њихова станишта источно од обала Висле поред Сцира (Sciren), Хира (Hirren) и Сармата:

„Quidam haes habitari ad Vistulam usque fluvium a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hiris tradunt" (IV 27). Тацит их описује поближе али се колеба у одређивању њихових сродника и потомака:

„Dextro Suevici maris litore Aestyzorum gentes alluuntur, quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britannicae propior... Peucinorum Venedorumque et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito. Quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede ac domiciliis ut Germani agunt: sordes omnium ac torpor, ceterum (al. procerum) connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum foedantur. Venedi multum ex moribus traxerunt, nam quidquid inter Peucinos Fennosque sylvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia et domos figunt, et scuta gestant, et pedum usu ac pernicitate gaudent, quae omnia diversa Sarmatis sunt in plaustro equoque viventibus". (M. G. c. 46).

Птоломеј их убраја у ред великих народа у венедском заливу:

„Tenent autem Sarmatiam gentes maximae: Venedae per totum sinum Venedicum, et supra Daciam, Peucini et Bastarnae, et per totum latus Maeotidis Jazyges et Rhoxolani, et interiores iis Намахобии". (III. 5).

Ускоро затим:

„Juxta fluvium autem Vistulam, infra Venedas, sunt Gythones". А кратко пре тога: „Venedici montes". Eb. (с.31-32).

Код ових писаца се види да су словенски Венди живели у првом веку нове ере на десној обали Висле док су Обалу ћилибара [Бернштајнску обалу] од ушћа ове реке држали Ести или Гутони, да је море које се наставља на овај предео, носило њихово име; да су убрајани у велике народе и да су се њихове земље пружале од Висле до Пеукина и Финаца; на крају, да су се јасно разликовали од Сармата, без обзира на Птоломеја, који је обележио део старије Скитије који су они насељавали, именован Сарматиа". (с.32).

„Што се тиче јужнозападне границе старе земље Венда, може се са сигурношћу претпоставити, да ни Финци, а ни Пеукини нису могли да достигну обалу јужне Висле и западне Карпате. Осим тога, Висла је важила код свих старих писаца као источна граница Германије и зид који их је одвајао од других народа, тако да су само венедски Словени могли да држе земље између Висле и Карпата. Ово се потврђује на основу више имена народа и родова који су тамо били настањени према Птоломеју. Њихово словенско обележје је још увек прилично распознатљиво упркос свим изопачивањима" (с. 32-35). На основу само ових доказа можемо да одредимо границе тадашњих станишта словенских Венда: од Висле дуж земље Еста преко данашњег града Мемела, затим Самогитије, Литваније (Liefland), Естоније до најисточније обале Балтичког мора; одатле поред извора Волге и Дњепра до ушћа Припјата; даље, дуж ове реке до њених извора, па преко једног дела Полезије и Волиније (Wolynien), затим преко горњег Дњестра до испод Карпата и до Висле" (с.36).

Из положаја ових земаља постаје јасно како је било могуће да се Словени одрже током толико много векова у миру, у оквиру својих граница поред општих потреса у Европи. Окружени на западу Вислом, на северу морем, ослоњени на истоку на слабе сиромашне номаде, опкољени на југу бескрајним мочварама и шумама, које постоје сада као и у време Херодота, загрљени недоступним гребенима Карпата, могли су далеко лакше да избегну последице непријатељских препада или спољних налета него други. Уосталом, био је то народ, као што се може закључити због његовог дугог непокретања, који није жудео за славом постигнутом оружјем, који се није мешао у ратне кавге, чија земља након губитка Обале ћилибара (Бернштајнске обале) није

привлачила богатством пљачкашку жељу освајача, већ због свега тога били су мање изложени промени судбине, него други народи Европе" (с.37).

„Али, ту се намеће важно питање: од којег времена су могли словенски Венди да насељавају ове земље? Ради објашњења и решења овог питања не недостају ни одређена предања нити задовољавајући сажети историјски закључци. Од нама познатих временских епоха Венди нису могли да се доселе ни из једног другог предела осим са истока. Али, већ смо претходно напоменули, да од пре шест стотина година пре Христа није могао ниједан значајан народ да продре са те стране у Европу, а да је не уздрма и да не привуче општу пажњу на себе.

Многобројни развијени градови Грка на Црном мору, на Меотису (Азовском мору), у унутрашњости Скитије, који су се надалеко, на истоку и на северу бавили трговином, били су сведоци свих промена које су се дешавале пред њима. Исте Масагете (Massageten), Ските, Сармате, Будине, Гелоне, Еседоне, Меланхлене итд, који су живели у времену Херодота и Александра, срели су касније Страбон, Мела и Плиније. Докле год су ови народи насељавали наведене просторе, није могао ниједан други да тихо продре из Азије у Европу. Досељавање тако многобројног народа као што је био вендски, морало би да се догоди одједном масовно, или делимично у групама: у првом случају би они узбунили пола света, као Хуни и Татари, а у другом случају би било невероватно, да би појединачно отргнути огранци у различитим временским периодима и у малим групама, долазећи из даљине могли да се пуким случајем поново уједине и створе тако затворену велику масу народа" (с.39-40).

„Ако је невероватно да су се Венди доселили у наведеним временским периодима, произилази из тога, да су одувек били овде настањени и да припадају прастановницима Европе. Вести достојне поштовања које долазе из најудаљенијег старог доба, потврђују овај закључак. Код Грка се протеже од незапамћених времена сага да ћилнбар долази из земље Венда. Ова сага нити је била измишљена нити без основа; она се подудара са именима и стаништима Венда на Балтичком мору о којима су се изгубиле све вести код каснијих Грка, према казивању Херодота, вероватно због престанка директне трговине и освајања обале од стране Еста. Каснији писци, који су лутали у географској магли, протумачили су сагу везујући је за Венете на Јадранској обали; други су схватајући противуречност, сматрали Венете само као купце, без сумње заведени што су на Обали ћилибара [Бернштајнској обали] срели Есте, а не Венде. Али, ако се размисли да се робе и производи по правилу не називају по купцима већ по произвођачима, признаће се да стари историчари нису приписали ћилибару порекло од јадранских Венета већ од балтичких, код којих се он стварно проналази. Према овој прастарој вести о Обали ћилибара [Бернштајновој обали Венета], Птоломеј је не назива, као римски писци, коданијска (kodanische) или свевска (suevische) већ венецка обала" (с.41-44).

„Након открића и одређивања првобитних насеобина Словена може се објаснити њихова загонетна појава и раширеност од V века. Нестајање или одумирање тако великог броја суседних народа, морало им је олакшати излазак из сопствених граница и први корак их је повезао са тада познатом Европом. Племена која су се спустила јужно са Понта нашла су се пред Грцима, а она која су продрла западно наишла су на Германе. Са овим временским периодом, требало би да започне сигурна историја Словена; али још је дуго потрајало, до почетка њиховог срећног дана. За Грке је вековима, од Прокопија до краља Константина, остао прекривен дубоком тамом север преко Карпата и Дњестра; нордијске саге садрже, додуше, предања о Словенима, али њихово тумачење и коришћење су једнако тешки; а код Германа је отпочело проверавање вести које су биле богате садржајем али које су захтевале обазривост, тек са Карлом Великим. Уз то долази и

споменута распарчаност словенског народа на многобројна мала племена, родове и заједнице, које су све скупа у недостатку државног јединства биле у немогућности да снагу деловања усмере ка споља. Након пролазног уједињења више племена у VII веку под Самом, настале су тек средином IX века две значајне државе, Моравска под Сватоплуком (Swatopluk) и Руска под Руриком иза којих је уследила касније Пољска. Пре ове епохе било је многобројних словенских племена и заједница али није било словенске народне државе" (с.45-48).

„У недостатку вести о животу и деловању старих Словена, морамо да одредимо епохе њихове појаве из првобитних насебина више на основу историјске вероватноће него на основу сведочанстава савременика. Временски период њихове појаве на Дунаву сигурно није био исти са временским периодом њиховог исељавања. Ту су скитали још дуго остаци храбрих народа Хуна, Гота, Гепида, Лангобарда, кроз које је требало пробити пут силом. Пут за исток и запад је стајао отворен. Након упада Гота и Вандала нестали су Хити, Сармати, Меланхлени и Будини између Дњепра и Волге; преостали су само Алани и Роксалани. Али хунски ратови су и њих истребили, а остаци првих су потражили прибежиште након смрти Атиле, истовремено са Готима, у Мезији. Од тога времена, половине V века, може се сматрати да су земље између горњег Дњепра и Дона биле сасвим опустошене па су их Словени из суседства дотле заузели тако да су се њихова многобројна племена, првом половином VI века, уз мало труда могла да помере чак до обале Понта" (с.49-50).

„Запад старе земље Венда опустошен је од људи још раније. Од II века до пред крај IV века селила су се германска племена од Висле и Елбе према римским границама; за њима су следили у V веку други; Словени су могли да заузму већ пре краја V века сву земљу између Висле, Зале, доње Елбе и Балтичког мора. Агонија и одумирање Маркомана и Квада олакшало им је прелазак у Чешку, Моравску, Баварску и Франачку" (с.50-51).

„У тој ситуацији су затекли Словене пре краја V века они писци, чији су погледи могли да продру до догађаја на северу након смирења налета. Они су пронашли ту чисто словенска племена народа који су се заједно граничили са германским Варнима (Warnen) на западном крају Источног мора."

„Док су племена која су продрла западно од Висле уживала у својим новим стаништима у миру и благостању, доживљавала су племена која су се спустила јужно на Дунав, тешке ударе судбине. Након упада Авара око половине VI века подлегао је највећи њихов број надмоћи ових освајача и подчинио се њиховој владавини. После дуготрајних борби са различитим варварима, преостали део није сагледао миран исход и одселио се назад у стару домовину на северу, са нових, једва стотину година дугих, простора". (с. 54).

„Без обзира на то што немамо изричито докуменат да су Словени продрли половином VI века преко Дунава у Панонију, у то се не може сумњати:

"Јер Авари, који су овамо дошли око 560. год. морали су да пређу Дунав и Саву да би поробили Словене, који су из ових предела узнемиравали византијско царство. Касније, када су исти ти Авари упали одавде у Тракију. Словени су им олакшали прелазак. Ширећи се даље из Паноније, посебно након одласка Лонгобарда, најпре су заузели данашњу Горњу Аустрију и Корунску, затим Фурланију и Истру. Након пристизања новог појачања из Велике Србије и Велике Хрватске (Gross-Chorwatien) потиснули су почетком VII века Аваре из Паноније између Драве и Саве и заузели Далмацију, Илирију и један део Мезије. Цар Хераклије населио је један део Срба у Халиакмону у Македонији, данашњој Србици" (с.55).

„Осим ових, среће се још седам других словенских племена на југу Дунава, која су, непознато је у којем времену продрла у византијско царство и освојила под именом Сјевери (Sjewerier) и Добруци (Dobruscher) значајан део Тракије, од ушћа Дунава до Варне и одатле уздуж до планине

Загорје и средње Мезије. Вероватно је да су се ова племена учврстила у Тракији за време честих упада и крстарења севернодунавских Словена и других варвара и да су живећи дуго у миру остала неспоменута. Тек око 678. године приповедају историчари, да су их овде затекли Бугари и да су се уједињени са њима проширили даље преко Тракије" (с.56).

„Ова словенска насеља у старим римским провинцијама толико су се ускоро повећала, да су заузимала највећи део византијског царства. Они су преплавили Тракију, Македонију, Тесалију, Грчку и Пелопонез и грчки цареви су одводили многобројне групе у Азију и насељавали са њима више провинција свога царства". (с.57)

„Према овом прегледу места живљења и пребивалишта Словена, лако је могуће уверити се у истинитост наше тврдње, да су они надмашивали бројчано у време њиховог првог спомињања, друге европске народе и да су само зато тражили нова станишта, да би земљу обрађивали сопственим трудом и да је више не би напуштали. Није било довољно заузети опустошене римске провинције и раширити се од Елбе до Дона и Волге; ново тло домовине морало је да се попуни довољним бројем становника против страних упада и да се претвори у извор опстанка. То се догодило на задовољство Словена. Њиховој склоности за земљорадњом треба приписати што су били мање изложени зависти и суревњивости њихових суседа него други већ, су шта више пријатељски прихваћени од Грка и Германа, често намерно тражени и насељавани". (с.59);

„Неки историчари су хтели, у немогућности да пронађу најближе претке Словена, следећи слабу светлост, да потраже најудаљеније. По њима су били стари Илири главно племе, а њихова земља праседиште Словена. Пошто су се одатле некада иселили, биће да су се поново ујединили након пада Рима и да су се поново одатле свуда раширили. Ако би се ово мишљење ослонило на преисторијска времена, било би тешко, да се оспори: пренето у познате векове, оно не може да издржи критику. Ако би се могло и признати, да су Илири били стварно словенског порекла, још увек би преостало питање: да ли су се ускоро обесловенили? Да ли се трагови њиховог порекла нису код њих сасвим угасили? Они су били од незапамћених времена окружени Трачанима, Келтима, Италицима и Епирцима мешане природе, тако да су се чак савременици колебали, којем племену народа би их требало приписати. Њихов језик, обичаји и нарави, као и друга природна обележја, мора да су се силом прилика толико значајно изменила, да Словени који су се вратили након хиљадугодишње одвојености не би у њима лако препознали братски народ. Било би једнако тешко уверљиво доказати, да су стари Илири преживели све несреће, којима су били изложени до задње сеобе Словена. Од две стотине година пре Христовог рођења, увучени у ратове са Римљанима навлачили су на своју кожу упорним отпором и понављаним бунама притајену срцбу победника жедних освете. Што је у овим дуготрајним борбама остало поштеђено од мача Фламинија, (Flaminius), Паулуса и Метелуса, истребљено је касније под Аугустом, од Луциуса и других. Ниједна римска провинција није претрпела толико много удараца зле судбине, толико пораза, упада и пустошења, као Илирија и Панонија; наизменично насељаване и пустошене оне су постале на крају опште збориште варварских хорди. Од Аугуста до краја IV века овде су постепено насељавани остаци Гета, народ Карпа (Carpen), мноштво Бастарна, 300,000 Сармата, затим Вандала, Бургунђана, између осталих. Касније, до половине VI века живели су овде једни за другим и истовремено Маркомани, Сармати, Западни Готи, Источни Готи, Руги, Херули, Сцири, Алани, Лонгобарди, Хуни и мноштво других народа, који су као колоне скакаваца све прождирале и уништавале. Пошто су сви ови народи нашли овде или своју смрт, или су даље одлазили, нису Словени приликом њиховог доласка затекли, према сведочењима савременика, ништа осим „urbes erutas per totum Illyricum" (с.61-64).

Према овом аналитичко-критичком истраживању, које почива на сведочанствима старих историчара и географа о пореклу и најранијем пребивалишту старих Словена, на основу њиховог сажетог прегледа, избацујући све оно, што је мање битно за ток мисли писца, хтели смо да читаоцу омогућимо да створи суд полазећи са свог становишта о поступку истраживања писца и резултатима. Суровјецки се окренуо старијем и новијем народословљу да би истражио порекло и сродност европских главних народа на основу спољних природних карактеристика, грађе костију и лобање, грађе лица, боје коже итд., на основу начина живота, обичаја и навика, установа и законских навика, карактера народа, религије и језика, како би поткрепио и обезбедно од сумње резултате добијене другим путем. Са том намером је приказивао једне за другим народе старих Трачана, Келта или Гала, Германа, Скита, Сармата и Венда. Колико год да је заслужан и поучан тај део његовог рада, морам да одустанем на овом месту од опширног приказивања појединих тачака истраживања које је често мање везано за главно питање и да истакнем укратко неке делове, који се или односе на суштину задатка или одступају од уобичајених мишљења.

„Народ Трачана, за које се сматрало да су од старих народа након Индијаца најмногбројнији, није могао да избегне мешање са другим. Његова станишта поред Азије, богате народом, опкољена од памтивека пловним морима, приступачном земљом са истока и севера, била су изложена опасности неизбежне навале странаца. Зато имамо двоструко мишљење старих историчара и о природним карактеристикама Трачана: неки су их убрајали у плавокоса племена са плавим очима, други у смеђокосе црвенкасте боје коже. Ово подељено мишљење доказује довољно, да се у то време састојало становништво Тракије од два различита племена и потврђује истовремено претходно споменуте сведоцбе савременика, које између осталог разликују многобројне Бесе и Корале од Трачана и оне који потичу из Медије (Medien). Вероватно је да је из трачког језика поникао грчки и да су са њим били блиско сродни латински и келтски" (с. 80-81).. „Стварни Келти су припадали плавокосим племенима и по спољашњем изгледу су били толико слични Германима, да су се та два народа сматрала народом близанаца. Далеко раширен и баш зато јако помешан језик, мајка данашњег италијанског, француског, шпанског и португалског, био је блиско сродан са германским и проистекао је, према свим изгледима из једног извора са грчким и латинским" (с. 85-86).

„Међу свим становницима Европе изазивали су Германи највећу пажњу савременика величином раста и карактеристикама њиховог стаса. Плава коса, плаве очи и бела боја коже биле су њихове опште одлике, које су се неизмењене одржале од времена Римљана до VI века. Прокопије их описује на следећи начин:

„Plurimae quidem superioribus fuere temporibus hodieque sunt nationes Gotticae; sed inter illas Gotthi, Vandali, Visigothi et Gepaedes quum numero tum dignitate praestant. Olim Sauromatae dicebantur ac Melanchlaeni: quidam etiam Getarum nomen ipsis tribuerunt. Vocabulis quidem omnes, ut distum est, nulla vero re praeterea inter se differunt. Cutis omnibus candida, flav caesaries, corpus procerum, facies liberalis, eadem leges, eadem sacra, Ariana scilicet, una demum lingua, quam Gotthicam vocamus: ita ut ad unam universos gentem pertinuisse quondam ac suorum deinde ducum nominibus discretos fuisse existimem. Antiquae eorum sedes trans flumen Istrum." B.V.I.2.. „Vandali Maeotidis paludis accolae, fame pressi, ad Germanos, quos hodie Francos nominant et fluvium Rhenum se receperunt, tractis in societatem Alanis, natione Gotthica". B.V.1.3.

Сведочанство овог писца утолико је значајније, јер је све ове народе, који су у оно време били највећим делом у ратничкој служби грчких царева, познавао изблиза и што је тачно одредио према несумњивим карактеристикама њиховог племена, њихов језик и порекло. Неизвесност која је могла да постоји, између осталог, по питању Сармата и Алана, сасвим је отклоњена и то утолико поузданије, што су му оба народа била пред очима у Константинопољу" (с. 95-96).

„Пошто су Германи, као Трачани, Келти и Скити употребљавали писмо, нема сумње да су поседовали барем писане правне законе и остале записе. Јорданес каже за Готе, да су они „*ab antiquo usque nunc conscriptas bellagines*" што значи да су имали такозване књиге у којима су били садржани правни закони и друга саопштења" (с. 103)..

„Цео потез земаља које су Грци обележили именом Скитија звао се код Римљана Сарматија, а њихови становници Сармати.

„*Scytharum nomen, каже Плиније, usquequaque transit in Sarmatas atque Germanos, nec aliis prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope ceteris mortalibus degunt*".IV. 13.

Ако се према старим записима анализирају природне карактеристике и начин живота народа Скитије и Сарматије, долази се до крајњег резултата, да су били сви из истог племена, а према мишљењу Ариана и Прокопија да су имали исто порекло са Германима и Келтима. Прокопије то изричито тврди о Сарматима, Меланхленима, Аланима и Роксаланима, који су код Римљана важили за један народ. Јорданес, из рода Гота, који је живео међу Аланима и чији је дед био писар код њиховог краља Кандакса, говори свуда о њима као о браћи свог народа. Као што је познато, Сармати су живели више векова у сред германских народа, били су са њима помешани, орођени, савезници у ратним походима и расули су се и изгубили са њима истовремено у разним сеобама у Тракију, Италију, Галију итд. Алани су живели у сличним заједницама и мешавинама са германским племенима и вероватно су се одселили са њима у Галију и на Пиринејско полуострво у Хиспанију. Њихови остаци, под именом Роксалани, несумњиво су покушали да избегну јарам Хуна и одселили су се при крају IV века са Понта у Скандинавију, где су још сада код Финаца, њихових најстаријих суседа, носе име *Rossolainen* одакле су од VIII века под именом *Rossen*, *Warager* и *Alanen* ратовали на истоку, док им није пошло за руком, да над једним делом Словена успоставе трајну владавину.

Подударајуће податке о једној селидби ове врсте од Црног мора под вођством Одина налазимо у многобројним сагама скандинавског народа. Да њихово порекло и првобитно име није било непознато Арапима, види се из дела Карамзина [В.І.К.6.АNm. 198]. где се Варјази (*Warager* == шведски Нормани) називају Руси понекад Алани. Што се коначно тиче стварних Скита, познато нам је, да су их Готи нашли почетком наше ере на западној страни Висле. Нема податка нити било каквог трага, да су их они овде нстребили или протерали или подјармили и држали у ропству. Према томе, не преостаје ништа друго, него да се претпостави, да су се Готи са њима, као са народом из сродног племена, стопили и да је мала разлика у језику и начину живота између оба народа, постепено сасвим ишчезла. Уствари, од тада је нестао народ Скита са својим именом, тако да се нигде више нису спомињали. Имена Скита, Гота, Гета, Масагета, Келта, погрчена имена Тевтона, Туискона, арапско име Алана била су сигурно називи синоними за плавокоса кавкаска племена народа, као и надимци Хенета, Енета, Анта, Венета, Венета, Венда, Вена, Винда, Вана, Винделицира за Словене смеђе косе." (с.108, 118 -121.).

„Иста судбина мора да је погодила преостале народе Скитије, утолико сигурније што они нису били ни моћнији ни бројнији. Највећи део, који је живео од земљорадње или пљачкашких похода и који је живео расут, није ни био многобројан, нити довољно сигуран на сопственом станишту. Колико год да се током више векова говорило о моћи Јазиго-Сармата, показало се на крају, када су протерани, да се цео народ састојао од 300.000 душа? Исто се може тврдити о њиховој браћи на Дњестру и Дњепру. Након сеобе народа, нису нађени о њима трагови, чак ни име, без сумње због тога што је један део изумро, а други се сјединио са братским народом, Готима. Само ово претапање германских и скитских народа, једног у други и нестајање Скита међу Готима је важећи доказ за то, да су оба народа била истог порекла и да су била огранци једног рода." (с. 121-122).

„Они који говоре о пореклу Словена од Сармата, могу своје мишљење да поткрепе једино са тим, да су Словени изашли из Сарматије и да су овде највише распрострањени. Али ова околност сама за себе, без других основа нема никакву снагу доказа; јер видимо да су у Сарматији смештени и Ести, Пеукини, Венеди и Финци и да се изричито разликују од Сармата. Нису сви народи који су живели у Сарматији припадали племену Сармата. У суштини, ниједан од истовремених писаца се није усудио да нове Словене, у било којем погледу, издаје као сроднике Сармата. Сам Прокопије, којем су оба народа била пред очима и које је тачно познавао, убрајао је Сармате у Германе, не у Словене. Да су неки од каснијих Византинаца називали Словене у данашњој Русији каткад Сарматима, не доказује уопште ништа; јер исти писци називају још и Чехе Боји, Пољаке Скити, Словене Гети и Хуни итд. Ова злоупотреба избледелих имена народа била је уобичајена у средњем веку и важила је на неки начин као доказ учености." (с. 122-123.)

Садржајан али сажет опис смеђокосих Словено-Венда, који даље следи, на основу природних карактеристика. начина живота, обичаја и навика, итд, једва да може да се прикаже као извод. Овај опис мора да се прочита у целини, да би се могао сасвим оценити. У дубини душе сам пријатно узбуђен начином народног живота наших предака који провејава са много љубави и уверен сам, да истинита и верна историја нашег народа може да се оживи само у његовом сопственом срцу ради заштите од ученог и отменог вређања угледа нашег народног карактера и да ово треба да постане средство за просвећивање душе и обичаја. Нека овај део садржајно богатог рада писца нађе много читалаца, који су пријемчиви и који лако уче! Али наша намера захтева, имајући у виду будуће провере, да се нека места поближе размотре.

„Словенски језик је независне природе и не потиче ни од једног другог европског језика. Колико се може закључити након дугих векова и многих промена из његове грађе и корена, изгледа да је непосредни изданак истог прајезика, из којег је произашао староиндијски санскрит. Он има дакако, осим сличних облика промене и више речи које су заједничке са грчким, латинским, келтским и германским језиком; али један део ових речи и облика је потекао из заједничког извора свих европских језика, а други је преузет у току дуготрајне суседске размене и приликом честих сукоба и ратова ових народа." (с. 126).

„Пошто се у религији Словена могу наћи неке сличности са индијском; неки су се потрудили, да докажу њено порекло у Индији. Све старе религије показују трагове једног заједничког извора. Време и начин умножавања и њиховог ширења на земљиној кугли превазилази све историје. Највероватнија сличност словенске митологије са индијском састоји се у приказивању богова са много глава; али ако се жели само зато потражити њено порекло у Индији, могао би се на исти начин тамо сместити и настанак религијске службе Египћана, Персијанаца, Грка, Римљана и Келта. Нису само Словени представљали своја божанства као чудновате фигуре

са више, често животињских глава; то су чинили сви народи старог доба. Далеко више се показује уочљива различитост између индијских и словенских божанстава на другој страни." (с. 130)

„Према сведочанствима Прокопија и Константина имали су Словени од старина, дуго пре напуштања својих првобитних станишта, неке чврсте и заједничке институције и правне законе, које су називали з а к о н, то је закон (νομοφ) [Prok.V.G.III.14., ζακανοφ Const.Proph.A.J.c.8.38, упореди „desky prawdodatne, prawda po zakonu swatu" Libusin Saud v. 51.109]. Од старијих налазимо их у јако малом броју; смисао и садржај неких се могу одгонетнути делимично из узгредних наговештаја, а делимично из каснијих писаних законика различитих племена. У Јарославовој Правда Руска, у Игоровом и Мстиславом Tractat-у, у Казимировим Wislicer - прописима, у Душановом српском Законику, у Wenceslavovim Законима и сл.. могли би бити сачувани многи тешко препознатљиви стари закони Словена". (с. 156.).

„Поред мирног посла у земљорадњи показивали су стари Словени посебну склоност ка трговини; гост, трговац, странац, уважавани су код њих као свеци. За време читавог периода општег мрака и варварства они су снабдевали север Европе природним и уметничким робама из Грчке, Азије итд., Зато је код њих настало још у незапамћеном времену мноштво градова, који су се снажно развијали по броју становника, богатству и уметности. Најбољи градови и места у Пољској, Померанији, Русији, Чешкој итд., постојали су код Словена пре увођења хришћанства. У првој половини VII века уживала су, у том погледу, нека племена толики углед, да су их Грци убрајали у култивисане народе који су имали своје писмо и владали различитим умећима.

„Gentes, quae literas norunt: Scythae, Sarmatae etc." су речи из Chronicon paschale.

Јако би се преварили ако би овај израз хтели да доведемо у везу са стварним некадашњим Скитима и Сарматима; јер у оно време [под Хераклијем 630 (Heraklius)] није више постојао на земљи траг о једним и другима. Овде се изричито говори о тадашњим Сарматима на Дњепру и о Скитима са оне стране Бастарна, што значи са оне стране Дњестра и Карпата, где су већ живели Словени, али које су Византијци назвали именом Скита и Сармата. Словени су звали писмо Буквица или Bogwedza, без сумње због тога, што су помоћу ње проповедали Божију заповест и учење приликом свечаног култа. Да су уобичавали да пишу своје правне законе од старина на таблицама, имамо више неоспорних доказа. У нордијским сагама и предањима важе Вани (Wannen), што значи Словени, готово без изузетка као просвећени. Нормани су уобичавали да шаљу своје богове и чувене људе у Ванахајм или у земљу Вана, посебно источних Вана, да би ту учили вештину мудрости; од Вана су преузели више божанстава и мноштво речи, које су уз домаће користили као синоним". (с. 163-165).

Након што је Суровјецки потврдио, резултатима добијеним чисто историјским путем и етнографским истраживањима, да су новији Словени директни потомци старих Венда, наставља строго историјско истраживање и закључује своје дело општим примедбама о сродности племена и старосном рангу становника старе Европе. Недопустиво је да не упознамо поближе његове погледе о томе:

„Студирајући земље старе Европе, наставља он на стр. 177, учили смо различит однос између народа; једни од њих су владали, други су били потчињени, трећи опет насељени. Као владајући важили су они који су при очитој надмености и међусобној повезаности држали читаве земље са њиховим равницама и плодним пределима. Такви су били Трачани, Келти, Германи, Скити. У подјармљене су спадали они народи који су живели одвојено једни од других, потиснути

у неприступачне, негостољубиве пределе, у средишту владајућег народа, у опсади и под принудом. Код Трачана и Келта живели су тако Беси, Загори, Корали, Кровици, Епироти, Илири, Венети, Пеласги, Тусци, Ибери, Луситани, Баски, Аквитани, Силури и други, код Германа и Скита, Ози, Готини, Ести, Венеди, Финци и Гелони. Насељени су били сви они народи који су у разним периодима продрли из Азије и Африке у Европу, дуж морских обала од Меотиса [Азовског мора] до Атланског океана, зауевши добра места за трговину или богата места са ретким производима." (с.177-178.).

„Да су балтички Венди припадали, без обзира на њихову бројност људства, поробљеним, а не владајућим народима, доказује и одлика њиховог станишта, негостољубивог али погодног за одбрану; да су били некада протерани и разбијени, може се схватити из сигурних трагова и старих предања; римски писци су налазили Венде у четири различите области Европе; свуда као потчињене и изоловане од суседа, свуда у одбрамбеном положају. Као што не би могла бити случајна истоветност имена ових удаљених народа, морало би да се темељи разликовање Венда од њихових суседа, од стране савременика, на основу несумњиво сигурних обележја.

О арморским Венедима у данашњој Вандеји знамо само толико, да су се са својим стаништима протезали до ушћа Лоаре и да су им припадала сва по њима названа венедска острва на обали Аквитаније. О белгијским Венедима, који су се граничили са Марном (Mariner) и Калеским мореузом причао је, између осталих и Цезар, да имају надмоћ на морима у оним пределима, да поседују велик број бродова и да држе у рукама целокупну поморску трговину са британским острвима. Цезар их је победио и све што није потопио, продао је у ропство. Њихова главна лука се звала Gesoriacum, то је Језериак. Страбон их сматра праоцима јадранских Венета.

Ова трећа грана Венета, Венета, Енета, Хенета, јер име се јављало написано на више начина, насељавала је много векова пре Херодота пределе на Јадранском мору, ту су се бавили живом трговином и имали су педесет угледних градова. Њима су припадали, између осталих, Норици, (Noriken), Саласи (Salasser), Венони (Venonnen, Vindelicier), Истриани, Тауланџијани (Taulantier), Далмати, Илири. Нарочито су Илири били јако измешани са Епиротима, келтским Скордисцима и Бојима. Станишта ових Венета су се простирала дуж мора и преко острва од Анконе до Епира, одатле северно преко унутрашњости земље до Истера [Истер-Дунав], а западно преко данашње Илирије, Штајерске, Тирола и Баварске до Брегенцског језера где су се граничили са Ретима (Rhätier) и Хелветима. Овај део је био брдовит и одржљив, изузев дела између Анконе и реке По, где су према Страбону, Венети изградили мноштво канала због водених токова и поплава, слично Египћанима и на тај начин унапредили земљорадњу.

Према неким, ови Венеди су потицали из Медије, према другима из Пафлагонје, а према неким из Галије; али сви подаци називају их једнако са Полибијем.

„gens vetustissima in Italia et alia a Gallis utentes lingua"...

Још у време Ромула хваљено је плаветнило њихових очију: још је Хомер спомињао особиту врсту венетских коња и мазги. Према Плинију, њихов језик је био посебно тврд. У малом броју речи које су дошле до нас, веома је распознатљиво словенско обележје, упркос свим изопаченостима. У именима њихових градова: Билазора, Салона, Кориниум, Курикум, Олциниум, Лисус, Пола, Равена, Јадера, Бриганџија, њихових области: Венона (Venonnen), Винделиџија (Vindelicier), Далмација, Тауланџија, (Taulantier), Осератија, (Oseriaten), Истрија (Istrier), Латовиџија (Latoviken), Варџија (Varciani), Ликатија (Likaten), Медоаџија (Medoaken), Стулпинија

(Stulpiner), Саласија (Salasser), Карнер (Karner), Севацер (Sevacer), Норик (Noriker); њихових река: Savus, Dravus, Timavus, Narona, Licus, Isara, Plavis; њихове граничне планине: Bebiaori, сваки ће Словен лако распознати изданке свог језика и његове чисте корене, као и њихово значење. Ако се размисли, при тако изненађујућим траговима; да јадрански Венети нису били ни Трачани, ни Келти, ни Германи, ни Скити, ни Епироти, нити коначно прави Итали; може се са сигурношћу закључити, да су на основу истог имена и истог порекла са Венедима на Балтичком мору и да су ови задњи у древном старом веку, отргнути од првих, као део од масе, услед надмоћи каснијих придошлица и да су потиснути дубоко на север. Ово потискивање се не може порећи; јер исто, као што су белгијски, арморски и јадрански Венди, живећи у средишту келтских народа, попримили много тога од Келта, исто тако су се код балтичких задржали јасни трагови једног таквог некадашњег суживљења и дружења. Њихов језик и религија показивали су још у каснијим периодима већу сродност са језицима и религијом јужних, посебно келтских народа него северних народа, без обзира што су са овим задњим били заједно преко хиљаду година." (с. 178-183).

„У ред потлачених народа спадао је тамни народ Еста (Ἄστιαοι код Страбона, Aesti код Тацита, Aesti код Јорданеса, Naesti код Касиодора), касније називани Гутони, Пруси, Лети, итд. Следећи мешани језик сачињен од латинских и словенских елемената, као и друге трагове, изгледа да је исти у давно старо доба доспео са југа на север на Бернштајнску обалу [Обала ћилибара] где се у бурама наредних векова задржао у несметаној употреби." (с. 184-186)

„Потлачени народи, генетски различити од владајућих, нису били зато једног истог порекла. Главни народ Ибера Лигури, Туски, Баски, Аквитанијци, Силури припадали су црнокосима, Венди смеђекосима, Финци жутокосим племенима. На основу малог и дебелог раста и изузетно ружне појаве племена која су живела раније, а живе још увек у малом броју на Пиринејима, Алпима, Британским, шкотским и скандинавским планинама, различити од владајућих црнокосих домородаца. а јако слични Лапима, изгледа да су се најстарији црнокоси становници Европе састојали од два праплемена, од лепо грађених Ибера и здепастих Лапа (Lappen)" (с. 187).

„Из овога се да закључити, да су у доба које је претходило новој ери свуда владали плавокоси народи, а да су црнокоси и смеђокоси били потчињени или само насељени, да потчињени, као слабији, нису силом продрли у земљу јачих владајућих, већ да су с временом могли да заузму места погодна за одбрану, да су црнокоси и смеђекоси народи старији становници Европе од плавокосих." (с. 187-188).

„У којим временима и по којем редоследу су могли да се одиграју преласци и насељавања народа Европе, не може уопште да се каже на основу постојећих извештаја. То што причају Грци о сеобама народа пре и после Тројанског рата, не баца ни најмање светло на ову таму." (с. 188).

„Полазећи од природне сродности и физичког положаја историјски познатих европских народа, морамо да верујемо да је неко црнокосо племе, сродно са Лапима, најпре насељавало Европу, пошто га срећемо насељено, према далекој историји, по природи као најславније, од Лапланда до Пиринеја и до Корзике, свуда у расулу, расуто међу моћнијим народима, али на местима која су најпогоднија за одбрану" (с.189).

„Нешто касније се доселило једно друго, лепше, црнокосо племе, заузело је југ Европе до океана и истребило је раније становнике или их је потиснуло у неприступачне планине. Име народа указује на то, да је дошао из азијатске Иберије. Цео доцнији келтски део Европе звао се раније Иберија. Нека племена на Пиринејском полуострву у Хиспанији, у Галији и Хибернији (Hibernien) задржала су до краја име Ибери; други су се звали Луситани, Турдетани, Аквитани, Лигури итд." (Еб).

„У истој епохи, изгледа, дошло је смеђокосо племе Венда у Европу. Њихова првобитна станишта наговештава Хомер у Пафлагонији, на планинама Арменије и Медије. Као стари суседи азијатских Ибера изгледа да су имали много заједничког у језику, религији и обичајима; чак је врло вероватно, да су следећи њихов пример ишли за Иберима преко Дарданела и Тракије. Пошто су Ибери заузели благи југ, Венди су се морали окренути суровом северу, са чије Бернштајнске обале, [Обале Ђилибара] су се раширили, са једне стране преко Рајне до Арморика и Атлантског океана, с друге стране до Италије и швајцарских Алпи. Види се да су Венди доспели пре Ибера у Белгију и Арморик, пошто су их Римљани затекли од стране ових задњих опкољене и потчињене". (с. 190).

„На ову ситуацију је наишло плавокосо племе, када је продрло у Европу, можда тек након више векова. Његова прапостојбина је била на Кавказу, на северозападу Каспијског мора. Први народ овог рода селио се под именом Келта, изгледа дуж Дунава преко јужног дела Херциншке шуме (Hercznischer Wald) у Галију, након повећања становништва снаге преплавило је Хиспанију, Британију, око 590. год. пре Христа, под вођством Беловеса Северну Италију, под Сиговесом Панонију и земље на средњем планинском подручју Херциншке шуме до Северног мора. Касније, око 390. године пре Христа уследиле су даље селидбе Келта према истоку, под вођством Прауса, вероватно у Пруску (иако се Пруси, Лети и Ести могу довести у везу по пореклу са Гетима и Трачанима) и под вођством Бренуса Старијег у Италију и Илирију. Сви су изгледи да су ови покрети откинули балтичке Венде од јадранских па су се северни збили између Карпата, Висле и Балтичког мора, у уже али чвршће границе. Надмоћ Келта, без обзира што су заузели половину Европе, која се звала Келтија, Келт-Иберија, није била потпуна, пошто су се свуда поред њих и међу њима задржале многобројне групе Ибера и Венда. Силом прилика је услед ове мешавине, попримио њихов језик, религија и начин живота много од старих становника". (с. 190-192).

„Након Келта покренуло се једно друго плавокосо племе, Теутони, звани касније Германи, дуж Карпата и Судетског ланца на северозапад Европе и истребило је или потиснуло тамо насељене Венде и Келте. Од тада се називала већа половина Европе Скитија и Келто-Скитија. Велики део Венда, измакао пропасти, повукао се у мочваре и шуме на реци Припјет и потиснуо је жутокосе Финце навише; један други део се настанио на падинама Карпата; остатак, отргнут од масе одбачен је преко Рајне у Белгију и ту је нашао своју пропаст од стране Римљана заједно са арморским Вендима". (с. 193).

„Нека келтска племена, према свим изгледима, остаци из сеоба под Сиговесом и Праусом, задржала су се, не без мешања са Вендима, као појединачни кругови покиданог ланца, од Паноније дуж Висле до Балтичког мора, у средишту Германа и Венда, делимично као Ози и Готини на извору Одре и горње Висле, делимично као Ести на Бернштајнској обали. „Ко зна, да ли нису и Бургунди на Висли и Лиги (Лигијци, Lygier) били келтског порекла"? (с. 194).

„При овом расулу келтског и вендског народа заслужује посебну пажњу, да су Боји били настањени како у Галији тако и у Италији и на Дунаву поред Венда. Могло би бити, да су они са њима истог порекла, као што то изгледа да је случај и код многих других народа, које су стари историчари помешали са Трачанима, Келтима, Иберима, међу осталима. Постоји разлог да се ово мисли о Аквитанцима и неким белгијским племенима". (Eb)

„Посебни догађаји на најнижем југоистоку Европе нису били од мање важности. Најстарија предања причају о владавини Пеласта над Пелопонезом, о Тракији и Доњој Италији, о пробојима Кимера, о ратовима са Титанима, о упадима Келта итд. Према тим предањима срела су се у задњим периодима два различита племена народа који су владали у Тракији, једно претежно

плавокосо, а поред њега друго протерано, смеђокосо, у стању опсаде, осим Пеласага, Лелега и Епирота (Epiroten). Из тога се види, да су ова три задња народа били старији становници ових земаља у односу на прва два и да се поред њих настанио један огранак смеђокосог племена народа приликом његовог преласка у Европу, а да је након тога дошло овамо једно плавокосо племе, било због прогона Кимера, или приликом сеобе Теутона, или приликом неке друге навале народа и завладало над оба народа. На тај начин су се поделили тада владајући Трачани на трачанске Гете, који су највероватније и према мишљењу многих писаца припадали племену Скита и на трачке Кровице и Корале који су били распрострањени по Хемусу [Балканском горју], а који су потицали из Медије и припадали племену Венда". (с. 194-195).

Након овог кратког али верног приказа, карактеристичног за писца и добијених резултата овим начином, произилази за непристрасног читаоца заслуга његовог рада. Нико неће хтети да му оспори, детаљно студирање извора, трезвен истраживачки дух, јасноћу појмова и добро одабран распоред излагања. Настојање, да се основна мишљења и резултат његовог истраживања осигурају против могућих сумњи и да се сазида здање словенског старог доба, које ће у својој стаменитости моћи мирно да одоли нападима критике, свуда је видљиво. Одлучним, чврстим поуздањем одбија писац од себе и најмању претпоставку, да је хтео да за народ, за који је решио да утемељи порекло, не дозволи поново било коју од старих десет напасти: Јевреја, Римљана, Скита, Теутона, Финаца, Хуна, Бугара, Авара, Гота, Киргиза, будући да су неизлечиво слепи сакупљачи историјских пабирака, као што смо то видели, Словене са свима њима братимили и орођавали, па је писац решио да Словене потражи у Словенима, на једном тлу. Уверен сам да му је то апсолутно пошло за руком у оквиру граница које је сам поставио У свом истраживању у вези са истоветношћу Венда и Словена, толико колико сам у стању да о томе расуђујем.

Па ипак, нека ми је дозвољено, мени истомишљенику, као и мање искусном поклоннику на пољу отаџбинске историје, да након изјаве моје захвалности сенима писца покојника, за богату поуку и крепљење духа, прикажем овде нешто опширније моје подударачуће и одступајуће погледе и да путем јавног казивања дам мишљење оних који имају право гласа, да бих по мери мојих снага заједно радио ка једном циљу који се може једнога дана достићи само уједињеним стремљењем више нас. Што је Суровјецки тражио ранија станишта Словена пре епохе њихових задњих сеоба само у Европи, а да се није према примеру других на почетку истраживања изгубио одмах у Азији на основу скитског хаоса, то ће му сваки посвећеник одобрити. Суровјецки тражи, да првенствено историјским путем развије своје мишљење, да су Словени прастановници Европе и да прикаже немогућим да је један тако велик талас народа провалио у каснијим, познатијим вековима из Азије у Европу, а да није изазвао општу пажњу. Ово мишљење би требало да се учврсти, као што ми се чини, још различитим другим не мање одрживим разлозима, што је све више пожељно када је у питању истина која се може добити и утемељити само историјском индукцијом, а никако самим документима савременика. Најударнији доказ за високу старост Словена у Европи пружа, према мом мишљењу, тесна сродност словенског језика са грчким, латинским, келтским и германским. Ова сродност, коју је Суровјецки претпоставио на више места у свом рукопису, јасна је сваком познаваоцу наведених језика преко више аутора (Gelenius, Knapski, Martinius, Temler, Sorgo, Soltau, Ihre, Frisch, Adelung, Kopczynski, Whiter, Berndt, Murray, A. Wagner, Dobrowsky, Lindi Šikow, Rakowiecki, F. Graf, Dankowsky), између осталих и доказаним чињеницама које произилазе из природе ових језика.

Ако је порекло словенског језика, азијско-индијско, очигледно, онда оно превазилази ипак сва искуства историје и представља у својој бити загонетку, чије решење мора да се остави будућности. Целокупна бит, материја и грађа словенског језика најпре је грчко-латинско-немачка, дакле европска. Али добро морамо да разликујемо троструку врсту језичке сродности. Два језика могу да буду сродна један са другим, или зато што су првобитно били један језик па су се у току времена, под различитим околностима поделили у две посебне гране, као што је то на пример случај код арапског и хебрејског језика; или су оба само била давно језици истог племена и

захваљују своје настајање другим језицима који су јако давно изведени од једног прајезика, као што су енглески, немачки, или француски. Као што сада језичка сличност прве врсте обавезно указује на сродност народа, што значи на исто и заједничко порекло; тако и сведочи сродност друге врсте о прерастању и претапању више народа у једну народну и језичку целину. Трећа сродност, која заслужује пажњу, на коју ћемо овде ставити посебно тежиште, настаје онда када су се првобитно сродни језици, након што су се у току времена самостално развили и утврдили под утицајем различитих унутрашњих и спољних садржајних елемената, касније путем трговине, рата и другим путевима развили слагањем речи једне на другу, чији се страни карактер каткад распознаје. Управо у тој ситуацији се налази словенски језик у односу на грчки, латински, келтски и германски.

Сви они имају многобројне заједничке речи, које су по свом корену неоспорно власништво сваког од њих и код којих би било бесмислено питање о приоритету власништва, на пример: нос, Nase, nasus; око, Auge, oculus, између осталих; али они истовремено имају речи које су прешле једне у друге, очито тек приликом извршеног граматичког раздвајања и поодмаклог самосталног формирања под утицајем суседа и кретања народа. Да би се само понешто навело упоредиће се речи као на пример: καλνβη и колиба; chalupa, ραγαζιον и рогоз, рогозина; πέτρα и пештера; κάραβος ; и кораб; cerasus и церешња; caballus καβάλλης; и kobyła; lupa, lupanar и љуба; scrinium и скрина; populus Papel i Topol; cannabis и конопа; vesper и вечер; vidua и удова; viverra и веверка; pastor и pastyr; castellum и костел, словачки kaštjel; acetum и оцет, келтски escueil, esueil и скала, bride и брзда; jez и jazyk; tsil и сила; belen и бел, bjel; meat и мјасо; лек, leik, англосаксонски laece, старонемачки lech, и сл. laemir, шведски laekiare, енглески leech и љек, љекар; Pflug i plug; Gast i gost; Esel и osel; husfada и господ δεσποτης; Dolmetsch и тумач; Weile i chwila; ligetan и лиготати сја; König и књаз; Pfennig и Пењаз; Schops и скопец; Granze, Granitz и граница; Елен, Елан, Elenthier и јелен, олен; Schwefel и жупел; fana и пан, supuni и жупан; skada и шкода; katil i kotel; сеолц, енглески silk, шведски silke i Šelk; thusand и tysjašta, tisjc; stikils и стакло, sklo; smakkans и смокња; Rieth и рит српски. arundinetum u.m. сл. и чак у случају привидне сумње о приоритету власништва, о чему треба да одлучује етимологија, након тачног истраживања откриће се ту и тамо недвосмислени одлици њиховог каснијег одомаћивања. Ако би се на овај начин пажљиво прегледало језичко благо четири главна језика Европе и ако би се издвојиле речи које су у каснијим временским периодима прешле из једног у други језик од оних које су првобитно припадале заједнички у сва четири језика, тада би на крају рада произишла у прилог словенске филологије и историје већа количина речи, него што се то могло наслутити на почетку.

До истог резултата довело би истраживање о међусобном утицају граматичких облика ових језика. Упореди F. Graef Comm. qua I. graeca et lat. cum. slav. dial, in re gramm comparatur, Petrop. 1827. 8. Осим тога ту спадају код Келта, Немаца, Словена између осталих народа, од прадавних времена, заједничка лична имена посебно она

на мар или мер = мир, на laiph или sklos = slaw, на gast или gais = гост,
на valda = wlad,
на sir или ger = жир,
на вид, vit, vut = wit,
на ред, rith = рад,
на bert = bor, брод,
на Gard, hard, ard, gurd = грд, хрд,

на пример

на *mar* или *mer* = мир: Бритомар, галски војсковођа 225 пре Христа, упореди Братимир, Cattumer и Ustromir Catten-кнез код Страбона и Тацита, Segimir, Inguioмер и Charioмер 81-96 и војсковођа Херуска, код Страбона, Тацита, Касија Дија, Велеја, упореди Хоримир, Филимер готски краљ 215. Упореди Welimir, Chnodomar, Hodomar, Vadomar, Suomar алемански херцоги 357-361., упореди Хотимир (Chotimir), Barzimer војсковођа у Тракији 387.г., упореди Брж, Brzaw, Brzimir, Brzgod, Richomer 378. г., Ratimir, Markomir, франачки краљ 388. год., Walemir источноготски краљ 453. год., Упореди Welimir, Wolimir, Hwalimir, Ricimer римски војсковођа 453-472. г. и западноготски краљ 625-631. г, упореди Ratimir, Godomar и Gundomar бургундска краљица 470-480. г., 523-534. г, упореди Notimir, Klodomir, франачки краљ у Орлеансу 511-524. г, упореди Ludimir, Gilimer, вандалски краљ Шпаније 530-534. г. упореди Желимир, Golimir, Visumar вандалски краљ код Јорданеса, упореди Izjamir, Arіomar упореди Јаромир;

лична имена на *laif* или *eklos* = *slaw*: Dogalaiph конзул 366. г., упореди Dlugoslav, Domaslav, Hermegisklos Варнерски краљ 495.г., упореди Мечислав, Vergasilaus упореди Wrchoslav, Godegisklas упореди Godislaw, Teodogisklas упореди Чедослав; *imena na gast* или *gais* = *gost*: Arbogast франачки војсковођа 388-394.г., Radagais готски војсковођа у Италији 405. г, упореди Radgost, Visogastis, Bodogastis, Salegastis, Vodogastis, поглавар 422. г.;

Онда на - *valda* или *baud* = *wlad*, руски *wolod*: Baltha готски кнез, код Јорданеса, упореди Влад, словенски кнез у Дакији, Cariovalda, батаверски кнез код Тацита, Catualda или Catuvalda, готонски војсковођа, код Тацита, Hariobaud, алемански херцог 359, Gundovald или Gondebald, бургундски краљ 466. г., Hildebald, источноготски краљ 541. г., Adelvald, Arivald, Rodvald, Grimoald, Garvald, лонгобардски Kgg. 624. г. ff., Visivaldr, Ezvaldr и др. код Скандинаваца, упореди Wlad, Wsewlad, Rogvlad, Dobrovlad;

на - *sir* или *ger* - *ir*: Kritasir, краљ Боја 60. г. пре Христа код Страбона упореди Krtožir, Vortiger, британски краљ 445. г., Fritiger, источноготски војсковођа 381. г. упореди Вратижир, Радигер, варнерски војсковођа 495. г. син Хермегисклоса код Прокопија, упореди Раджир, Ратижир, Неужир;

на - *vig*, *vit*, *vut* = *vit*: Clodvig или Chlodovaeus франачки краљ 466-511. г. Bidevut, Vidivarii, Vitae, Vites, народ код Беда и Ravenna, упореди Vit, Ljudevit, Svetovit;

на - *ред*, *rith* = *рад*: Reccared, западноготски краљ 586. г., Pertharith, лонгобардски краљ 661. г., упореди Wserad, Zderad, Domarad;

на - *bert* = *bor*, *brod*: Theudebert, Sigebert, Charibert, Egbert, Childebert, Dagobert, Norbert, Adalbert, упореди Ctibor, Chotebor, Ratibor, Predbor, Stabor, Zemibor, Kurisbrod;

на - gard, hard, ard, gurd = grd, hrd: Irmengard, Sighard, Ekkehard, Emehard, Eginhard, Frodoard, Sigurd, упореди Грд (грѣдь knez, црквено писмо у Жичи из половине XIII века), Грдош, Грдан, Grdon, Wsehrd, Sobehrd, Podgrd, Бољегрд, упореди и чешки хрдина, Held;

даље Krakus или Krokus, алемански кнез 306. г. и Крак у Eddi, упореди Крок 670-690. г. чешки кнез, Крак око 650. г. кнез у Пољској. Крук или Крок, кнез Ободрита, Curche, Gorcho, Kurko, старопруски лажни бог; Босо, краљ од Провансе 878. г.,

упореди Booz или Vox, читај Бож и Божик код Срба, Словака;

па чак би могла теутонска имена Thorismund, Hunnimund, Asilmund, Faramund, Gundamund, Berimund. између осталих, да се упореде са старословенским сложеницама: Premysl, Nezamysl, Krezomysl, Nonomysl и др. при чему изгледа да је наставак - мунд само стари облик речи Muth (hrabrost), Ge-müth, словачки mys-l, утолико пре што се јавља и у енглеском као - mind, латинском mens, ment-ist, грчком μένος;, персијском menisch, minneth итд.

Истоветност у грађи и већином у значењу наведених мушких имена сувише пада у очи, да би се могла погазити моћном наредбом или иронијом пиронизма.

Или, да ли би требало да се не могу упоредити имена готско-данских краљева Waldemara 1157. г. и Borislefa 1167. г. са словенским Wladimir и Borislav, готског кнеза Filimera или Walemira, Radagaisa са Welimirom и Radgostom, пошто су ова старија од иних шест до осам стотина година. Да ли је стварно размена речи и имена започела међу народима од VI века нове ере, а да је пре тога времена Немцима и Словенима свет био закуцан даскама? Нико, ко и само донекле познаје историју ових језика, неће моћи да одобри да међусобни контакт ових народа датира тек од опште познате појаве Словена на Дунаву у VI веку. Далеко је јасније, да овај контакт досеже до старијег времена и да претпоставља блискији некадашњи заједнички живот и живу трговину између ових народа. Зато се уопште не може прихватити мишљење оних, који Словене сматрају новим придошлицама из Европе, које су овамо доспеле са Хунима и након Хуна из Азије, или даљег европског севера, мишљење које је по себи просто и самовољно и од којег ће, надајмо се, ускоро одустати не само сви словенски већ и страни научници. За то већ постоје охрабрујући наговештаји.

Један новији, оригиналнији немачки истраживач, Хајнрих Шулце (Heinrich Schulze), управо је о свему томе дошао до истих резултата, до којих је истраживање довело Словена Суровјецког. „Немци нису, то је крајњи резултат његових истраживања, дошли са истока; они су били још у прастаро доба одувек становници садашње Немачке, једног дела Горње Италије и Белгије, као и Скандинавије. Још је Ханибал нашао у Апенинским Алпима полу-Германе (Semigermanen), а грчки географ Питеја Немце у области Сканзиа. Селидбе Гота и Кимбра (Cimbri) указују на пут којим се немачки народ није кретао од истока ка западу, већ од запада ка истоку према Понту. Још мање су се Словени селили са истока на запад, већ су живели у свим деловима источне Немачке и Доњег Дунава од најранијег времена; али немачка ратничка племена су заузела у прастара времена у дугим, крвавим борбама са Словенима источну Германију и ту се настанила као победници, као једна врста феудалних господара, као што су се Франци населили међу Галима, Лангобарди међу Италијанима и средњовековна историја Германије је само понављање исте из прастарих времена. („Праисторија немачког народа" Hamn 1826.8). Ако би се другачије размишљало о првобитним

досељавањима европских становника него што то чини Шулце, морала би се пожелети срећа због овог повесно мотивисаног мишљења о најранијем животу германских и словенских племена, једних поред других. За очекивање је да ће немачки истраживачи старије повести све више увиђати везу праисторије немачког и словенског народа, њеног првобитног издања и да ће се према томе убудуће посветити студији словенске повести са већом озбиљношћу, него што је то до сада било.

Покушај више ранијих историчара да се изведе порекло новијих Словена од старих Венда између Карпата и Источног мора, што је Суровјецки методолошки сажетим начином, као што мислим, доказао разлозима који побеђују, да су стари Венди Плинија, Тацита и Птоломеја били прави, стварни, Словени, неће нико ко је безазлен довести у сумњу. Познато је да је више, иначе заслужних научника, прогласило ове старе Венде Немцима упркос изричитим сведочанствима повести и познатим чињеницама и да су тврдили да је на касније Словене само прешло име старе земље Венда.

У чињенице које оспоравају ово неосновано мишљење спада и околност коју Суровјецки није довољно нагласио, да још дан данас најобичнији немачки човек назива народе словенског језика свуда где се њихова станишта граниче са Германима, без изузетка Венди или Винди, и као што знам из искуства назива месар, квадски Немац, свог словачког суседа „Bindische Kirpl" или „Bende" као што то чини и потомак Бастарна са својим молдавским и руским суседом, Аустријанац са словеначким, Саксонац са лужичким, итд. Ова употреба речи Венд код најобичнијих Немаца од скандинавског севера до реке По и Дњестра, што се задржало у истом облику кроз сведочанства историје од најстаријих времена до данас, не може се никако објаснити произвољном претпоставком о географској замени имена на извору Висле, у којој осим тога пада у очи груба противуречност, да је Немац своје сопствено име дао једном страном народу. Па и да се стварно било који немачки песник или писац тако грдно огрешио о име; не би могла да се трајно у животу и у народу тако дубоко учврсти ова погрешна употреба у најудаљенијим пределима. Очигледније да је име Венди, Винди било општи назив за Словене од давнина код народа келтског и немачког порекла. Чак је име Анти, у неким рукописима Јорданеса наведено као Енети, што су само уствари наречја, готска или аланска за реч Венди, што ће се у наставку доказати.

Иако се радо слажем са писцем, да су стари Венди на Балтичком мору били по језику и пореклу стварни Словени, ипак се одмах намеће примедба познаваоцу прилика, посматрајући строжије положај и границе земље Венда, коју је он назвао једином домовином свих каснијих Словена, између Балтичког мора, Висле, Карпата и горње Волге, да за преношење имена Венда на овај део земаља не постоји строго историјски основ већ да је до њега дошло услед детаљног и систематског поступка писца, да помоћу истоветности Венда и Словена, која се може доказати, размрси замршени чвор спорног проблема.

Плиније, Тацит и Птоломеј су једини међу старим писцима који познају Венде као угледан народ на Висли и Балтичком мору; али за проширивање станишта ових Венда до извора Волге, нема важећег сведочанства; напротив, најбољи географи старог доба, Страбон, Мела, Плиније и Птоломеј, попуњавају овај широки простор народима и народностима, којима су уопштено приписали име Сармата. Народи по имену Galindae, Sudeni, Slavani ili Stavani, Igzlliones, Cistoboci, Tramontani, Avareni, Arsietae, Saboci, Piengitae, Biessi, Bulanes ili Sulanes, Carpiani, Bodini, Careotae, Sali, Pagyritae, Zacatae, Borusci, Savari, Acibi, Nasci, Vibiones, Idrae, Sturni, Caryones, Sargatii, Amadoci, Navari и други, који су долазили и одлазили у претпостављену земљу Венда по Суровјецком, разликује Птоломеј по имену и стаништима изричито од Венда и привремено

речено, он их назива само географски Сармати. Из овога је јасно да је неприхватљива тврдња, да сви каснији Словени потичу од балтичких Венда, ова реч је узета у смислу старих историчара, као и тврдња Суровјецког о величини словенског племена и што је цењени истраживач убројао оне народе у Венде, које су стари историчари према њиховом сазнању и увиду сматрали Сарматима, па је он ипак Сармате обавезно искључио из Словена, што ствара директну и неотклониву противречност.

Нека буде право и првобитно име ове севернокарпатске постојбине свих Словена, које он хоће: ипак ће се човек сматрати побуђеним да при доношењу закључка, да су сви Словени који су преплавили Европу након IV и посебно VI века, потекли из ове једине земље, исти подвргне строгој провери. Ми би пре свега желели да је Суровјецки говорио о пореклу и значају и стварном значењу имена Венди, Винди са опширнијим одређењем и разјашњењем, да ли је оно страно, посебно немачко или и словенско. Он истражује, додуше етимологију речи Словен али о речи Венди, на наше чуђење, не говори ништа. Он се слаже са сасвим погрешно изведеном речи Прокопијеве речи $\Sigma\lambda\omicron\rho\omicron\iota$ од $\sigma\pi\epsilon\iota\rho\omega\nu$ морепловац, коју су већ користили Гебхарди и други.

Изведена реч од старог имена $\Sigma\lambda\omicron\rho\omicron\iota$ код Прокопија распрострањена од $\sigma\pi\omicron\rho\acute{\alpha}\delta\eta\nu$, *sparsim*, а код новијих писаца од $\sigma\pi\epsilon\iota\rho\omega\nu$ морепловац, спада несумњиво у класу смешних језичких грешака, сличних онима које је словенски филолог сретао код Грка, као на пример код цара Константина изведена реч места Требињ (место жртвовања, од треба-жртва) од тврђд тврђава, реке Буна (Кречна вода, од боунь креч) од bonus, bona, bonum, јер он је то превео помоћу грчког $\kappa\acute{\alpha}\lambda\omicron\varsigma$, реч Срб од servus, Chorwat од $\chi\phi\rho\alpha$, Canale од *via plavstralis* $\acute{\alpha}\mu\acute{\alpha}\xi\iota\alpha$, при чему је мислио на коло, код Пахимера положь (од лягоу према аналогiji од прелог, разлог, улог, итд) од богъ и лоугъ nemus Dei, код Ане Комнене *Šumen* (од шоума Шума) од Sumeon код других Цариброд (царски брод) од Caesaris barba, све у свему говорно сведочанство о најгрубљем непознавању језика од стране Грка.

Изгледа да је Суровјецки о овоме био другог мишљења. Али, да ли се уопште могло замислити, да ће грчки језички „Фушер“ који је склепао најпознатија словенска имена Радгост, Радомир и остала у Андрагаст, Артамер итд., написати много тврђу реч Србъ, Срб правилно? Да ли се назив Спори користио у старо време код Грка, о чему нигде код старих аутора не постоји трага? Ако се он употребљавао код Словена, како је могло да дође до тога, да они сами себе представљају једним грчким именом? Истина је да је још Добровски најавио, да је име Спори извео Прокопије од речи Срб, Срби и да Срб постоји још данданас као специјално име два удаљена племена која припадају различитим језичким правилима, да је то некадашње уобичајено домаће име словенских народа као што је то у немачком језику назив Венди, Винди и свако наредно проверавање мораће да се сигурно сведе на исто (Расправа, власништво приватног друштва у Чешкој, издање 1784. том VI. с.280. Историја Чешке од Monse Olm. 1788, том II. с. 16. *Casop.wlast. Mus.w. Pr. 1827. свеска 11, с.8*).

Овде се не сме приговорити, што је цар Константин претворио име Срб у $\Sigma\acute{\epsilon}\rho\beta\lambda\omicron\varsigma$, $\Gamma\rho\iota\beta\alpha\lambda\lambda\omicron\varsigma$, јер између Прокопија и Константина лежи четири стотине година и они нису примили реч из једних истих уста и сваки је имао у глави сопствени систем етимологизације. На тај начин што је од самог почетка испустио из вида ово старо одомаћено име, становиште са којег се мора сагледавати старо доба Словена, Суровјецки је скренуо, па су лоше последице овог превида, нажалост, свуда видљиве.

Полазећи од становишта, да су само они народи били истински словенског порекла, које су стари историчари забележили именом Венета (Хенети, Анти) и Словена, он налази Словене у старом добу само у јадранским, бретањско-белгијским и балтичким Венедима и пошто су прва два нестали у Римском царству, он изводи порекло Словена само од балтичких Венета. Изнимак чини

само код трачанских Кривича (Κρύβυζοι) и Горала (Κόραλλοι) и Бјесена (Βέσσοι), иако исти нигде нису називани Вендима. Ја са моје стране, чврсто убеђен у уверењу, да свуда нечем посебном претходи нешто опште, да уређење општине и племена претходе држави и да је то и случај са специјалним именом племена и општим именом једне народне целине, сматрам након брижљивог истраживања и поређења историјских података, да су Словени, колико можемо да их пратимо при оскудном светлу повести, били називани још у прадоба многобројним родовским и племенским именима, а да је име Серб као заједничко име за све родове, племена и народе истог виндијског (индијског) порекла, старије него Словен. На основу овог уверења набројаћу, из важних извора, више старих народа, чија имена су нам предали грчки и римски писци, без премишљања о исходишту и пореклу Словена. Ко ће у Србима у Сарматији препознати Словене?

Плиније их овде назива:

„A Cimmerico accolunt Maeotici, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Psesii". [VI 7].

Исто тако касније Птоломеј:

„Inter Ceraunios montes et Rha fluvium Orinaei et Vali et Serbi (Σέρβοι, Σίρβοι у рукописима)" [V.9].

Ови Срби су насељавали између Кераунских планина, северне крајње огранке Кавказа, данас Иргенске планине и Волгу, на садашњој реци Срби, према изговору Татара, Сарпи, која истиче недалеко од језера Бјело (татарски Тзанган) и паралелно протиче у северном правцу са побрђем Иргени кроз многобројна језера и улива се у Волгу код Сарепта. Њено име је Бирга (Bürge) према тачном Птоломејевом одређивању места. Плиније набраја народе почевши од Меотиса (Meotis) у западном правцу, као што се види код Птоломеја, који открива једну ретку информацију о овом пределу. Мела не познаје Србе у овом пределу, али познаје Сармате; а на мапи Пејтингер Конрада они се такође не појављују. При том се не сме оставити незапажено, да је Прокопије још у VI веку проширио седишта Анта, управо овамо, где су Плиније и Птоломеј настанили своје Србе, као што ће се то даље показати.

Исто тако Будини, које је описао Херодот, не припадају Скитима, нити Германима, као што то хоће Манерт, већ Словенима, као што је то Осолински с правом сматрао. Сматрам сасвим неуспелим покушај Осолинског да изведе назив Будини од Вода, литванског Vēda, Vanda, финског Venpa, по чему би назив био идентичан са именом Венда, Винда, као и извођење порекла свих каснијих Венда и Словена од ових Будина. Реч је очито права словенска како по свом корену буд Baute, Vude, budowati bauen тако и према свом наставку, упореди: Србин, Словин, Билин, Волин, Русин, Морин, итд, и још дан данас се јавља као име многих насеља међу Словенима, што је истовремено основни доказ за припадност Будина Словенима. Тако у Чешкој постоји осам насеља овог имена, у Мађарској тридесет истог корена, међу њима прастари и чувени краљевски град Будин - Офен, у Бугарској и Србији релативно исто велик број, међу њима данашњи Видин, у најстаријим бугарским и српским рукописима Боудинь, код Византинаца Βυδίνη, и бивша кнежевска резиденција Будимљ у Херцеговини. Исто толико често се појављује име места Будин код других Словена.

То је једна неоспорна чињеница, као и чињеница коју су премало узимали у обзир словенски истраживачи повести, да је већина изворних имена прелазила на имена станишта потомака племена и да већина, за које се сматра да су се давно угасила, снажно даље живе ако не у

престолним градовима оно у селима; на пример Дуљеби, Драговичи, Кривичи, Ратари и други. Херодот познаје станишта два племена Будина. Прво племе се налазило на Дњестру (IV. 102.105). Они се показују на типичној карти (Т. Пеут. 8) око извора данашње реке Бог. Управо их тамо смешта и Плиније (IV.26).

Ове Будине подразумева Птоломеј међу онима преко Карпа и Гевина (Karpen und Gevinen) са градом Будинум (III.5). Једно друго племе Будина се налазило између Волге и Дона, изнад њиховог места приближавања (Херодот. IV.21): Пошто Птоломеј изводи порекло Бористена из Будинских брда (Βούδινον ὄρος), Волхонска шума (Wolchonskischer Wald) биће да су се барем касније протезала станишта ових северних Будина дубоко према северозападу (III.5). Богови које су они обожавали, били су већином као код Словена, индијског порекла.

Ипак је вероватно да су се још у прастара времена отргли многобројни родови овог двоструког племена и да су се помешали са другим Словенима. Стварно, налазимо код Страбона и Птоломеја Будине већ на источној страни Германије на највишем делу Судета, у близини Лигијаца (Βούτονες, Страбон VII. 1, Βάτινοι Птоломеј II. 11). Чак и опис Будина код Херодота одговара далеко боље Словенима него Германима:

"ἔθνος... γλαυκόν τε παν ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ πρὸς"

[народ...плав и сав риђи је и ватрен, изразито плав, боје ватре народ];

јер ако се и реч плав γλαυκόν односи на очи, онда су тамноплаве очи скоро црне, а боја ватре уопште не одговара Немцима, али одговара Словенима, чију косу Прокопије не описује као жуту, већ ὑπέρυθρος, subrufus црвенкасту. Пошто Суровјецки приказује ὑπέρυθρος, као ciemny, брунату, браон, светлобраон, смеђу, признаће да ми преводимо πυρρός; као светлобраон смеђу, Бесмислицу обичног превода ρθειροτραγέουσι речју прождрљивац уочио је већ Ритер и доказао из једног образложења Цеце, да ова реч означава некога ко се храни шишаркама оморике.

Пошто је Суровјецки с правом, колико сам ја убеђен, приписао Венде Словенима, очито је да није бацио поглед на супротну обалу Британије, посебно када је навео део у којем Цезар пише о истима: „Civitatis /Venetae/ est longe amplissima auctoritas omnis orae maritimae regionum illarum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consueverunt, et scientia atque usu nauticarum rerum ceteros antecedunt, et in magno impetu maris atque aperto, paucis portibus interjectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eodem mari uti consueverunt, habent vectigales." (В. G. III. 8). Јер овде би било немогуће да његовој пажњи измакну вендски Срби.

Саксонци који су у години 449. дошли у Британију подјармили су једну класу људи, који су се звали Серфи, можда према старом народу Срба. Упореди Мајерову претпоставку са W. Scott "Ivanhoe" Gotha 1826. tom I. Ово задње је вероватно због географских и језичких разлога. Јер не налазе се само дуж јужне обале, већ и дубоко у унутрашњости многобројна имена места, која недвосмислено говоре у прилог прастарих досељавања српских Венда. Тако

Sorbiodunum у Itin. Anton. и на новчићима, дословно град Срба (Serbenstadt)

данашњи Old-Sarum, такође три града Вента у Itin. Anton.. код Птолом. и Пав.,
затим Vindobela у Not.Imp.,

Vindogladia у Itin. Anton. и код Пав.,

Vindolana у Not.Imp. и код Пав.,

Виндомара у Itin. Anton.,
Vindomis такође,
Vinovia у Itin. Anton., код Птол. и Рав. и више сличних.

Имена више река и лука, које налазимо код старих писаца имају недвосмислено словенско обележје. Овим прастарим српским насеобинама у Британији захваљује данашњи енглески језик оне речи, које до сада, не у малом броју, нису могле да се једноставно изведу из ниједног од четири матерња језика енглеског; на пр.

to beat, бити (у смислу тући),
to dar потопити, бацити у воду топити, drab, блудница дрбати,
meat, месо,
merk, mirk, murk, murky, мрак, мрк,
much много,
mud. muddy муљ, мутан мут, мутен,
to scream, шкотски skraik, крештати škrek,
to stoop зауставити се, сићи са висине уступити,
sty (читај стај) штала стај, Stall словачки,
to tew обрадити ударати, куцати, тлушти (тући српски) и tāti од tnu,
to yead, ити, ићи, чешки jiti, yel, још јесте.

На исти начин се нуди на трачко-илирском полуострву, где је Суровјецки придодао Словенима само Кривиче, Горале и Бјесе издвојивши их из трачанског хаоса, прастари и веома чувен народ Трибала, чије се словенско порекло не може распознати. Што се тиче имена само по себи пада у очи грчка трансформација речи Србаљ и Triballos, што се доказује аналогijом. Грчки, посебно атски говорни орган, навикнут да у домаћим речима, као у англосаксонском, претвара σ у τ као што је случај у речима γλωττα уместо γλωσσα, θάλαττα, уместо θάλασσα замењује радо словенско с са т, како у чистим коренима речи, на пр. суг τυρός, sisa τιθός, тако и особито у изведеним личним именима, као на пр. Τιραντός; код Херодота за Сред, Сред река, Τριάδιτσα код Скилице, Кедрена, Зонаре, Теофилакта од Ахрида, Ане Комнене, Никете Хониата и Глике за срџдџ, Средец. Triballi, Τριβαλλοι, које спомињу Херодот, Аристофан (код којег се у "Ονιρθες; појављује један Трибал као главна личност и који говори на варварско грчком сељачком наречју), Тукидид, Диодор Сикул, Ариан, Страбон, Касије Дион, Апиан, Птолемеј и Стефан, изгледа да су најпре насељавали потесе око реке Мораве, где једна велика равница (Косово или Добрич) носи од њих име, према истоку до реке Oeskuis, односно Искре. Њихове победе над Одрима (Odryser) и упади до јужне обале сведоче о њиховој моћи.

У доба Александра, који је покорио Трибале (не наводе се у каснијим сагама Словена о Александру од тада ?) налазимо их раширене даље источно до Дунава и до границе са Кровицима. Келти су задали први ударац Трибалима из угла Паноније између Саве и Дунава; упади Бастарна преко Дунава ослабили су их још више; зато су их касније Аутаританци (Autaritae) одлучујуће потукли тако да се још само појављују под римском владавином као веома Мали народ на Истери код ушћа Искре. Један део Трибала прешао је преко Дунава Гетима. Словенско обележје трибалских назива насеља биће у даљем тексту посебно истраживано. На овај начин би био

поново издвојен један словенски народ са својим прастарим именом из заједнице трачанско-илирских народа. Јер, да су стари становници трачанско-илирског полуострва били сви истог порекла, представља додуше владајуће мишљење али погрешно, чије настајање се може објаснити апсолутним непознавањем језика од стране Грка и Римљана и склоношћу историчара да једним потезом сви становници Европе одумру, као лишће у јесен, а да се у новом брзом налету доселе из Азије. Боље обавештени стари писци придају генетским различитостима трачанско-илирских народа значајну опомену. Тако каже Касије Дион:

„Daci utramque Istri ripam occupant, quorum illi, qui cis flumen juxta Triballos habitant, ad Mysiae praefecturam pertinent, et Mysi, non tamen ab iis, qui proprie regionis indigenae sunt, vocantur, qui vero trans flumen degunt, Daci vocantur" ¹ (LI. 22).

¹). ..Трачани су заузели обале Истера. колико други који су ту реку насељавали пре Трибала. што је припадало управи Миса, те су не због њих од Миса чије су области раније заузеле, рекли су, да се они што се пружају преко реке зову Дачани." (Превод А.П.).

Почетком IV века када је господин Никета, бискуп Ремесиане, данашње Мустафапашине Паланке, стајао на челу раније покрштених Мезо-Дачана, служена је Божја служба такође на беском (bessisch) језику:

„In primo templo laudes Dei graeca lingua personabant, in altero Bessi sermone suo praeconia canebat, in tertio Armenii numini supplicabant" (Vita S. Theodos.ap.Pag.Т.П.р.9).

Овде се изричито наводи бески језик и разликује се од других. Опрезном применом аналогно - етимолошке методе, без које не може да постоји историјско истраживање старог доба, могли би се из материјала старогрчких и римских географа и историчара, које сам овде могао да наведем без дуготрајних истраживања, издвојити безбројно многи народи из староевропског хаоса народа и доказати најсигурније да су припадали великом, највише распрострањеном вендском (индијском) Словенском народу у Средњој Европи још у старо доба. И сам Суровјецки карактерише чак Боје и Аквитанце као такве народе за које се донекле може наслутити прасловенско порекло; ја убрајам у исте још и Моринере који су били настањени како на Меотису поред Срба, тако и на белгијском мору поред Венда, даље Вандале, чије је германско порекло барем још веома проблематично и Лиге који су несумњиво по пореклу и имену слични Љехима.

Највећу пажњу, али истовремено и најјачу противуречност требало би мислећим историчарима да представља мишљење Суровјецког о Скитима и Сарматима, према којем су оба ова народа германског порекла. Што се тиче најпре Скита, признајем, да сам убеђен, далеко од Суровицецких разлога за одлучивање, далеко више учвршћен у мишљењу, након поновљених испитивања, да су стварни стари Скити, *colluvies gentium* које каснији писци старих словенских хроника нису забележили именом Скити, нико други до Чудени (Tschuden), најпре Финци, а након тога сви њихови сродници по језику и пореклу у Европи и Азији. Да су Финци некада живели ниже на југу према Понту и да су играли већу улогу, него што су многи сада склони да то мисле, признају најучевнији истраживачи. Вредно је узети у обзир о томе убедљиве речи историчара Шлецера (Nestor III. 111). У најновије време је истраживач језика Раск доказао некадашњу

раширеност Финаца по Норвешкој, Шведској и Данској (Über Urspr. d, altnord Spr. Stockh. 1818. s. 112-146; - О пореклу старонордијских језика, Штокхолм 1818. г.).

Међутим, за словенску реч Чуд (Tschud) не мора се мислити само на Финце, далеко је сигурније да је ова реч у старо доба употребљавана у ширем смислу. Јер још сада означава Чуд (Tschud) у целом Сибиру па све до границе са Кином, непознате Аборицине. Када се упитају становници, коме се приписује ова или она рушевина, они одговарају, не Русима, већ Чудима, који су од памтивека живели у земљи. (Müller Samml. r.Gesch. S.13., Karamzin 1.246, Müller-ова Збирка руске историје).

Према томе су помоћу речи Чуд обележавани од стране Словена, што је очито, они народи европско-азијског севера, које су стари Грци називали Скитима, чија је огромна раширеност довољно приказана најновијим истраживањима Раска, између осталих. Према њима је скитска раса била у прастаром времену више распрострањена од било које друге расе људи на земљи. Баски у Шпанији, Финци, Лапони и Самоједи, Гренланђани (Grönländer), Мађари, Кавкасци (изузимајући Осете и Дугоре) и северно-азијски народи, Татари, Монголи, Тунгузи, Турци итд. припадају истом роду. Ако се све ово узме у обзир, види се да је скитски род био некада раширен непрекидно од Гренланда преко целог севера од Америке, Азије и Европе до Финске, а у најстаријем добу до река Еидер или Елбе, па затим до Британије, Галије и Шпаније, као и од мора до оне стране Кавказа. Изгледа да је ова људска раса дала на овај начин највећи удео најстаријим становницима Европе и да се расејала најпре досељавањем келтских племена, која су се са њима помешала у Галији и на британском полуострву, затим готских племена, посебно у Данској и Скандинавији, а на крају словенских племена, који сада владају њеним највећим делом. Скитски народи су попунили целу Северну и Средњу Азију, што изгледа да је и била њихова стварна домовина; али им је средње азијско побрђе послужило као заштита и одбранило њихово огромно мноштво у домовини од судбине која је задесила у равној или отвореној Европи њихову мање бројну родовску браћу (Nyerup Magazin Kopenh. 1820. B.I.W.Jahrb. 1822. B. XV. Zend-Sprache v. Hagen Beri 1826. с. 70-71).

Херодотови Скити на Бористену и Танаису нестали су посебно због Сармата (Срба, Словена). Једно мрачно сећање на овај важан случај очувао се код Диодора:

„Hi (Sauromatae) multis post annis, numero et viribus aucti, magnam Scythiae partem devastarunt, et omnibus quos debellaverant, interneccione sublatis, maximam regionis partem desolavere.”² (II 43).

2. ..Они /Сармати/ након много година, увећани у броју мужева, опустошили су велики део Скитије, те све са којима су заратили, погубивши поносне, оставивши самотним највећи део области." (Превод А. П.)

Ипак изгледа да су и Алани значајно допринели истребљењу Скита на Понту. Поједине скитске групе задржале су се још дуго под различитим именима на старим стаништима међу Сарматима. Било би интересантно истраживање, да ли још увек постоје трагови скитског утицаја у словенским језицима. Прастара навика Руса по Востокову, још за времена Владимира, да се најлакше везани консонанти раздвајају несловенским убацивањем вокала, на пример, перед, голос, солома, изгледа слична са финским, мађарским, татарским и другим наречјима. Она се битно разликује од јужнословенских олакшавања данас, тама, танак, која су изазвана како грчко-италским ваздухом, а ипак почивају на старословенском дњьсь, тьма, тьнькъ . При свему томе није зачуђујуће погрешно прастаро преношење имена Скит на страна, посебно сарматска, аланска

и трачка племена услед недовољног познавања севера у старо доба, чак и код Херодота. Пошто Херодот пише да се име Скит (Skyth) употребљавало само код Грка, а насупрот њему Сколоти, само код Скита (што је веома сумњиво); како је између Скита и Грка раздвајања непрекидан ланац словенског народа (Сармата) почевши од Дунава, околу Понта до унутрашњости Азије само понегде чинио зид: скоро да би се претпоставило, да су Грци у прастаром добу преузели реч Скит управо и најпре из словенског говора (v и y се замењују, на пример: Στρυμών = Струма, Μεγυρέτους = Међуреч), као што је Тацит преузео готско-скандинавску реч Fenni из германског. Бајерово извођење имена Скит из литванског szauti schiessen (пуцати) szaudijie Pfeil (стрела), отуда у литванско-финском језику реч skitta, kyta Schutz (стрелац) sagittarius (Scyth.p.66), чини ми се као да се темељи на једној латинској речи (sagitta) и све је то мало задовољавајуће као објашњење Мареја (Murraу) да се Скити зову тако од речи sculas, sceola, Schutz (стрелац), [Bogner.II.223]. Очито је да се даје превише важности Херодотовим нејасним подацима, да се Скити зову по једном од њихових краљева [Skoloti.IV 6]. То је вероватно неспоразум с обзиром на краљевске Ските, βασιλῆῖοι Σκύθαι. Име овог светског народа јавља се у историји како у Азији, тако и у Европи од најстаријих времена у различитим појавама и облицима и на крају би се могло објаснити ипак само из скитских језика. Скит и Скитија значило је на Оријенту одувек, преко Мојсија кроз географију Мухамеданаца Гог и Ма-Гог, арапски Jatschutsch и Ма-Tschutsch (тако разликују Мухамеданци у Кини земље Tschin i Ма-Tschin), код Персијанаца Сака Σάκα и Massagetae Μασσαγέται (Ма-Tschutsch), код Грка Σκύθαι, код Словена Чоудь, код Скандинаваца Thussen (становници Скандије пре Гота), код куће према племенима бескрајно различито, али и Tschautschu (Корједи, Корјäken) и Tschuktsch, као још и сада на крајњем источном крају Азије. Gog, Tschutsch, Ма-schutsch, Saka, Ма-Ssagetä, Skyth, Чуд, Thuss, Tschautschu i Tschuktsch само су сродне мешавине основне речи. Још је Bayer, из чијих се истраживања о Скитима још увек може много научити, указао на истоветност имена Скит (Skyth) и Чуд:

„Qoid autem Czud est aliud, quam ipsum Scythicum nomen?"

Шлецер који је био упоран у истраживању, али својим колосалним корацима понекад са истином која је била у средини, назвао је ово додуше 1771. год. „Rudbeckisches Schlummern" сном, али након тридесет година нашао је довољно разлога да се предомисли и да ову истоветност објасни за „веома вероватну [Nord.Gesch.s. 301;Nestor II,39]. О истоветности обе речи сведоче посебно места код Јорданеса и Адама фон Бремена. Јорданес пише:

„Ermanaricus... multas arctoas gentes perdomuit... Golthes (Gothos), Etta, Thividos" [с.30].

Адам фон Бремен је такође рекао:

„Supra illos (Sviones) Wilzi, Шлецер чита Witzi, (то значи Wessi), Mirri, Lami, Scuti" [De situ Dan. с.222].

Очито је да су овде Thividi и Scuti идентични и скоро дословце одговарају речи Tschud и Скит. Склоп језика и порекла велике скитске расе, чији су огранци некада прекривали скоро пола земљине кугле, а у Европи још и у Лапонији и Финској, у Мађарској и Турској, у Азији али и на

територијама Гунгуза, Монгола, Татара, Турака итд; још даље цветају и из чијег средишта су Херодотови Скити на Понту ускоро прогутани од сарматских племена, као и што су касније Хуни, Авари, Мађари, Узени (Uzen), Кумани, Хазари, Печенеги, (Petschenegen), Половци (Polowtzer) изникли, чини ми се да је најправилније схватио Раск, чији су искази о значењу и употреби имена Скит превише важни, да би их ја овде прескочио. „Стари писци, каже он, који су дали свим средње - и северно-азијским народима име Скита, владали су исправнијим појмом о њиховој сродности, него што је постојала склоност да им се то призна; и ово име је несумњиво једино одговарајуће, којим треба све њих обухватити“.

Изгледа да су и неки географи, као Птоломеј, били овог мишљења, док други нису; показало се упркос свих сумњи, да Мела и Птоломеј нису измислили њихову Сарматију и Скитију, већ да су их стварно нашли у природи као Галију и Германију и да се зато о „божанског“ географа није могло неправедније и суровије огрешити, него злонамерно погрешном и суровом увредом части, „његова Сарматија и Скитија су постојале само у његовој глави“, коју ми најугледнији историчари нашег времена још увек детиње глупо приписујемо једном чувеном критичару. Осим тога, веома је за жаљење, да се Суровјецки нигде није изјаснио о пореклу и епохи досељавања Финаца и на основу тога о њиховом односу према другим европским аутохтоним народима, осим ако није међу црнокосе Лапе, кратког тела, уврстио и Финце. Такође, мало је могуће задовољити се као и код мишљења о Скитима с коначном пресудом, да су и Сармати били прави Германи. Суровјецки тражи доказ истовестности Скито-Сармата и Германа првенствено на основу сличности начина живота, природних карактеристика и сведочанстава каснијих писаца. Што се тиче првог пута, он ми се чини да је веома заводљив и опасан.

Далеко сигурније произилази јединствено порекло из природних карактеристика, а најсигурније из језика. Изгледа да су стари писци темељили своја мишљења о сродности порекла Скита и Сармата на основу ове две карактеристике: на обе ове карактеристике морамо и ми да се обавезно вратимо приликом проверавања њихових мишљења и образлагања. Ту се поставља основно питање: шта су могли стари писци да знају о језицима европских северних народа? Када прочешљамо сву заоставштину списа Грка и Римљана од Хомера и Херодота до Тацита и Прокопија, нећемо наћи ни једну једину фразу из било којег од нордијских главних језика, келтског, германског, сарматског, скитског, словенског, финског итд; свуда ћемо наићи на мали број појединачних речи узетих из ових језика, скоро готово без изузетка властита имена у најневероватнијим појавама и као варварске гласове, до те мере бездушно поримљене и погрчене од грчких и римских језикосклепаца, да ми још и сада, након што је већ стотине учених језичара и историчара уложило неисказив труд на њиховом дешифровању, можемо да читамо и разумемо једва хиљадита део њих и да се често осећамо у искушењу, без обзира на урођену љубав према нашем наслеђу, да у очајавајућој обесхрабрености узвикнемо:

„Ad fabros aetarios haec insipida barbarorum pinguis ingenii monumenta (новчићи са варварским именима на грчком писму), unde nihil didiceris!“.

А казивање ових писаца, који нису знали ни једном да без грешке једну једину реч из било којег језика северне Европе забележе и колико год пута да су је превели или тумачили, сваки пут су то чинили погрешно, треба да нам буде меродавно по питању сродности језика и народа. Сигурно да је то погрешно ако верујемо речима старих писаца при једноставном причању чињеница, као да су њихова дела документа састављена пред сведоцима и нотарима па нас сада

муче да се са тим сложимо, што често само по себи противуречи природи, положају земаља, људским односима; али још је веће зло ако без размишљања поверујемо оценама Грка и Римљана о стварима за чије објашњење је њима апсолутно недостајало неопходно предзнање, нарочито ако поверујемо њиховим оценама о сродности по пореклу и по језику европских народа. Где постоји и најмањи траг да је било који писац старог доба обрадио историју европског севера у њеној целовитости и да је прозreo јасно односе порекла и језика народа? Зар није сво мноштво на брзину сакупљених информација о хиљадугодишњем животу и кретању народа са оне стране Висле и Дунава веома оскудно склепано дело на граници грчко-римског царства, које није у стању ни да открије интерну историју најмањег северног народа? Зар се не буди при сваком погледу на ове земље жеља у души:

Када би само имали аутентичне вести, колико би била другачија и наша сазнања! Или, да ли би требало можда да верујемо, да су се људске снаге кретале само на Егејском и Средоземном мору, а да је преко Карпата било све непомично и мртво? Стварно је чудно да желимо старим писцима да наметнемо свезнање и непогрешивост, о којој ни сами не би сањали.

Страбон ипак на више места отворено признаје, да пре њега о правом северу Европе нико није довољно знао истинито, нити да он то сам зна!

Птоломеј је, додуше, забележио мноштво имена северних народа, племена и родова из различитих старих и нових извора и тако је стекао име „божанског географа“; али сигурно је да би и он доспео у највећу забуну, да му је неко наложио да раздвоји методолошки сажето и доказима поткрепљено сродност порекла и језика свих ових народа.

Тацит, иначе писац Германије, овог светог Германског кодекса, који је уосталом у многим деловима у најотворенијој противуречности са самим собом, са другим писцима, са одређеним чињеницама и природом ствари, не може а да не призна, да не зна ништа одређено да каже о односу сродности Германа, Венета и Сармата, без обзира што је сам био у Германији; а Прокопијево и Консортеново трабуњање о Скито-Готима и Сармато-Германима треба да нам представља канон родословља народа! Не, ни сведочанство једног или два, или више још тако некритичких и несигурних сведока не сме овде да одлучује: само свеукупни плод истраживања о сведочанствима људи и знак природе могу да нас воде кроз овај лавиринт. Не оклевам ниједан тренутак да одбацам сва мишљења грчких и латинских писаца о истоветности Скита, Сармата и Германа и да потпишем речи високо-уваженог истраживача Ј.Ј. Понтануса (Pontanus):

„A.M. Aurelii principatu Gothi e patriis sedibus per Sarmatiam vagati tandem in Dacia consedere. Atque inde occasio nata auctoribus aevi sequentis, eandem eos cum Dacis et Getis nationem censendi; et Graecis quoque, quia e Scythia Europaea a Maeoti palude advenerant, eosdem pro Scythis habendi. Unde etiam Dexippus res Gothicas inscripsit –τὰ Σκυθικά, et ipsos Gothos Σκύθας; teste Photio. Ut mirum haud sit, simili errori implicitos Procopium, Orosium, Hieronymum, Spartianum, Claudianum aliosque tam historicos, quam poetas Graecos Latinosque, qui Gothos et Getas Promisque appellitant.“³ [Rer. Dan. Hist. Amst. 1631. f. p. 676].

Још упечатљивије се оглашава Мареј: „Писцима који на гарантовању старих писаца темеље систем о истоветности Скита и Гота недостаје или снага расуђивања или љубав и смисао за стварно знање“ [II. 232]. А што се тиче често коришћених речи Плинија:

„Scytharum nomen usque quaque transit (Surowiecki чита transiit) in Sarmatas atque Germanos, nec aliis prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope ceteris mortalibus degunt" [IV 13];

изгледа да оне не садрже ниједан други смисао осим: да су се тада, у време Плинија налазили на познатијем југу старе земље из бајки, Скитије, народи под именом Сармата и Германа, а да су стварни и генетски Скити (Чуди - Tschuden, Fin) били још даље изнад њих на високом, непознатом северу. О стварној сродности порекла ових народа нема заиста никакве вести. Прокопије говори, додуше, на више места о истоветности три народа, Скита, Сармата и Германа, [B.V.I.2.3. B.G. IV.5.], јасно и одређено, али ко би му то тако, без околишења, веровао на његову реч, да је могао да види Германе и Сармате сопственим очима? За поређење народа ове врсте не узимају се само детаљно студије језика, већ и друга знања и умешности, која не смемо да претпоставимо нити код Прокопија нити код других писаца његовог доба. Француски пуковник Vialla de Sommieres (Виала д Сомије) пропутовао је по налогу Наполеона целу Црну Гору са намером да упозна земљу и народ, јео је, пио и разговарао са становницима и све време их је сматрао Грцима, а њихов језик за грчки дијалект. Скоро у свим земљописним приручницима наводе се данашњи Бугари као припадници монголских и татарских народа. Са истим правом са којим наводи Суворовјецки доказе Ариана, Прокопија и других о германству Скита и Сармата могу се навести други докази о њиховом Словенству. Константин Порфиригенит, Страбонов епитоматор и Јован Хонијат називају Словене изричито **Хк-ибоа 2/кХсхро1., 2к"и9сх1.** Док Јорданес, Прокопије, Спартиан, Капитолин. Хиероним и други, на смешан начин претварају Гете у Готе; Теофилакт их сматра Словенима: „Гетса, г\χο\ SK^ароі, то тар1 Орккпу е^-оцои.уоуто"⁴ (VII. 12.), „то 5е Ге-сгкоу - сссутоу 5' еіііеіу ол тсоу ZK^арпvffiv аyeХса"⁵ (III.4.), и на крају: „'0 5е ер3оцос; Хоуск; Si.a^ .аурѣтvei. itepi tfii; Yevo|xevr|(; а.хо.^шс, тсш; 'P(n)icuQ)v S-uvttneaiν, ѣтpіoTeiceі; те 'Pco|iaicov кктк ХкХкрт^&у, T\toі ГЕТТОУ Гетоа уар тб теЛоабу екоЛоиуто."⁶ Theoph. Exc. Ar. Phot.

3. „Лугајући преко Сарматије А. М. Аурелије, из седишта државе кнежевине Гота, зауставио се у Дакији. Онде је случај да је трајно споменуто рођење писца, па је са Дачанима и Гетима разматрао народност; а и Грци каткад, који су из европске Скитије са обала Азовског мора дошли, да би били у Скитији. О томе у својим стварима Гота пише Дексип Скитске ствари. а саме Готе као Ските приказује и Фотије. Ако је то некако било чудно, сличну грешку подразумевају Прокопије, Оросије, Хијероним, Спартијан, Клаудијан и још колико историчара, као и грчких песника на латинском, који међусобно замењују Гете и Готе." (Превод А. П.)

4. "Гети или Словени који су насељени у Тракији..."

5. ...да је оно што се тиче Гета исто казивати као и о Словенима, јављено је"

6. Узимајући реч о насталом неред у због римске силе у недељу, најбољи су од Римљана против Словена или Гета. Јер они се од старине зову Гети." (Превод А. П.)

Може ли бити смисао овог, готово без изузетка, противуречног давања имена, ослобођен од скривања људске велике заблуде, нешто друго него то: из земље за коју смо навикнути од давнина да је називамо Скитија и да у њој смештамо један хаос скитских народа, да се сада појављују народи, који се зову Готи, Германи, Сармати и Словени? Уосталом, да нису сви стари писци Ските, Сармате и Германе тако заслепљено као Прокопије, стрпали у исти калуп, већ да је каткад

до једног или до другог допирао јаснији светлосни зрак из северне таме, о томе постоје, додуше, неколико трагова. Птоломеј се брижљиво пази од сваке замене имена, а Ам. Марцелин говори изричито о разноврсности народа на Понту:

„Circa haes stagna (Maeotim et Pontum) ultima extimaque plures habitant gentes, sermonum institutumque varietate dispariles. Jaxamatae et Maeotae, et Jazyges Roxolanique, et Alani et Melanchlaenae, et cum Gelonis Agathyrsi, aliique ultra latentes, quod sunt omnium penitissimi." [XXII. 8].

Разлози Суровјецког против словенства Сармата, могли би код малог броја читалаца да имају потпуну доказну снагу. Иако морамо да признамо, да су на огромном простору земаља старе Скитије и Сарматије несумњиво живели и несловенски народи, као што су Ести, Фини, Алани, Готи и др, било је ту места за више њих. Тврдња да су народи Скита и Сармата морали бити веома мали и слаби, пошто су се тако брзо изгубили, противуречи свим нашим осталим вестима о њима. Далеко природније је да се претпостави, да се под Сарматима водио само мали број старих назива родова, а да су други били под посебним називима порекла као што су стари писци својим речима *Sarmatae Vagi*, *Venadi Sarmatae*, *Lupiones S.*, *Amachobii S.*, *Arraei S.*, *Epageritae S.*, *Hyperboraei S.*, *Basilici S.*, *Hiprophagi S.* итд, поуздано наводили или само заједничко порекло ових народа или само географски положај једних поред других, (али не желећи да кажу да су се они стварно водили под именом Сармата) и да се у каснијим налетима и сеобама опште име Сармат изгубило и уступило место посебним именима племена. Оно је остало, као што ћемо ускоро видети, у свом чистом старом облику Срб, код више удаљених племена на Елби, Дрини и дубоко у унутрашњости Сарматије [у Волинији, у Црвеној Русији (*Rothrusland*)] до касног средњег века и користи се још данданас код Словена јужно од Саве и северно од Елбе. Казивања старих писаца о дивљини и варварству Скита и Сармата мирише или превише на стару грчку измишљотину, која је била природна потреба лакоумисленом Хелену жељном чуда и фантазија, или су очито претерана. Колико год да мало дословно верујемо причаријама Питеаса (*Pytheas-a*) о постојању морских плућа код Туле у којима све лебди, земља и море, или старој чудесној легенди о летећем перју у Скитији, које испуњава ваздух; толико мало смемо да сматрамо истинитим казивања старих писаца о андрофагима и амазонкама. У приче о андрофагима, панотима (*Panoten*) иако су се још у доба Херодота и Меле исто тако понашали као и данданас са псоглавцима који прождиру људе (са псећим главама, Турци) код карпатских Словака не верује више ни дечак који их слуша, нити седи старац који прича, словачки сељак.

То исто важи за сагу о постанку Сармата из мешавине Скита и Амазонки, за причу Јорданеса о постанку Хуна око године 215. из односа жена и вештица, или за Прокопија о рођењу Јустинијана након ноћне посете због демона код Бјегленица [*Hist. Arc. c. 12*]. Каже се да су Сармати, према сведочанствима старих писаца, били Скити и номади. Ово прво је само на основу замене појмова и имена код некритичких пабирчара, а ово задње само делимично, не може да прође, јер Птоломеј назива сарматске градове својим именима.

Даље се каже да су обичаји Сармата скитско-варварски, да нису били словенски. На ово одговарамо да су стари писци приписивали Сарматима само што је другим народима припадало, управо зато што су исте замењивали са Скитима и Гото-Германима (Аланима, Роксаланима, Јутунзима = Јазигима, даље да обичаји Словена у V веку пре Христа и у V веку после Христа нису могли бити исти на Танаису и на Висли. Не може се превидети да се стари писци не подударāju у

описивању Сармата. Страбон нам је сачувао следећа важна места из Ефора (340 пре Христа) о обичајима Сармата:

„Ephorus quatro historiarum libro, qui inscribitur Europa, partibus Europae ad Skythiam usque explicando peragratis, ad finem scribit, quum aliorum Scytharum, tum Sauromatarum non unum esse vitae iristitutum. Quosdam enim eo immanitatis progredi, ut humanis etiam animantibus obstinere. Atque alii quidem, ait, de crudelitate eorum verba faciunt, quod soiunt animos rerum atrocium ac terribilium narratione percelli; quum tamen in alteram partem neque, quod dicatur, desit, neque exempla. Haque ipse, inquit, de iis loquor, qui moribus utuntur probissimis. Sunt enim quidam de vagis se nomadibus Scythis, qui equorum lacte vescuntur, justitia omnibus hominibus superiores." [VII.9],

Страбон потврђује најбитније из његових казивања:

„Communi quadam et priscorum et posteriorum fama creditum est, nomadum eos, qui maxime ab alis hominibus essent remotum, lacte vesci, opibus carere et esse justissimos." Id. ib.

Sarmatae limigantes или серви, то су стварни генетски Сармати, не њихови господари, алански Јазиги (Jazyges metanastae) имали су према Амијану Марцелину коњицу и пешадију, „pedites" сталне стамбене куће „casae trabibus compactae firmissimis" i sopstvena vozila „gentiles lembi, nota remigia." [XVII. 13]. Њихов карактер обележио је Присциан овако једном речи:

„Germani truces et Sarmata bellax atque Getae nec non Basternae".

Оно што стари писци казују о храбростн сарматских жена, можда је претерано али не сасвим измишљено. У случајевима опасности бориле су се словенске жене исто тако храбро као и њихови мужеви. Овде нећу да подсећам на далматске краљице из доба Римљана, на Либушу и Ванду, на чешке ратове које су водиле девојке, у којима мора да постоји барем неки истинити догађај: Походи Хорвата под вођством кнегиње Туге и Буге, Словена на Византију 626, Руса у Бугарску под Светославом (955-972), хуситске ратове итд., који говоре нама ближим доказима о херојству словенских жена. Сличних примера могао би да се сети сваки Словен из историје свога племена.

„Celebris est, пише Катанчич, apud Illyrios Marula divojka, quae Turcis a. 1475 Lemnum obsidentibus, patre urbis praefecto caeso, sumtis ejus armis et veste, adeo fortiter irrui in hostem, ut militem metu correptum excitarit hoste a moenibus repulso." [Orb.Ant.I.243].

Где наћи ближе податке о овој јунакињи, вредној пера неког словенског Шилера? Уосталом, далеко сам од тога да се заносим доброћудношћу и благошћу свих Сармата и Словена. Слика коју нам приказују Грци и Немци о њиховој суровости у времену од VI-X века (нпр. Прокопије В.Н.Ш.38., Дитмар и др.) вероватно је веома претерана, искривљена; али њихови походи нису измишљени. Често, још данашњих дана гледамо фурије рата код хришћанских цивилизованих народа, разбуктале свим животињским страстима људи; како би то могло да буде

другачије код хероја, код којих је суровост према непријатељу важила за храброст? Да ли су у том погледу били Готи и Германи нешто бољи него Словени?

Док су године 360. у цркви светог Павла у Константинопољу читали готски свештеници на готском језику јеванђеље и о томе проповедали; налазимо код њихових сродника на другим крајевима још увек обичаје преузете од Скита: пијење из језиве *harnis-scala* (лобање), проливање крви по гомили забодених сабљи и набијање на колац људи и животиња. Жртвовање људи и мирис коњског меса, даброва, гавранова, врана, рода, трговина робовима нису били у старом добу одомаћени само код Сармата већ и код Германа и свих паганских народа. Права хришћанска доброта и благост обичаја су у целокупној Европи тек касно сазрели плод хришћанства и његовог божанског учења.

Ко је ближе упознат с правим карактером Словена из искуства и историјских студија, томе не може да промакне, њихова тајновитост, једна многостраност, која често превазилази крајње супротне циљеве, блага прилагодљивост при којој је мало безбедна независност постојања у односу на стране утицаје. Какво чудо, ако су на високом северу и на Меотису живели са Скитима помешани Сармати и ако су прихватили и скитске обичаје и живели делимично као номади! Јорданес нам сам описује Словене у VI веку као народ који још није свуда навикнут на стална станишта! Шта казује Херодот о Индусима, којима нико не оспорава најранију цивилизацију:

„Eorum (Indorum) autem complures sunt gentes, atque eae lingua inter se dissonae; et eorum alii sunt rei pecuariae dediti, alii non, item alii in paludibus fluvii habitant, crudis victitantes piscibus”
[III 98],

што одговара апсолутно и Словенима. Потребно је само чувати се, да се као истинити сматрају подаци старих писаца о животињској суровости северних Европејаца, по имену Германа и Сармата. Ништа на овом свету није такво зло као представа коју обично имамо о немачкој и словенској прошлости, а коју нам увек понављају наше историјске књиге. Таштина којом Грци, охолост и понос којом Римљани, владајући светом, гледају на остале нације земљине кугле, као на варваре, још увек делује на нас, тако да понављамо по Грцима и Римљанима да су у једно исто време, када су они постигли највиши степен духовне културе, остале нације биле утонуле у најдубљу суровост, да су тек започеле да се уздижу из просташтва скоро животињског битисања, без обзира што су се са њима граничили, са њима стално контактирали, размењивали међусобно робе, посећивали се преко изасланика, служили им годинама као војници, итд. Имајући у виду ове односе, не може се другачије веровати него да Македонци и Трачани, Гали и Германи и Сармати нису ипак били сурови варвари, иако се нису налазили на нивоу грчке и римске просвећености, већ да су имали државу, законе, да су подизали градове, државне институције, да су штитили власништво итд.

У казивањима старих писаца о обичајима и навикама, као и о сродности језика и порекла Сармата нема заиста уопште ничега због чега исти не би могли бити преци данашњих Словена; према томе, све зависи од убедљивости разлога који се узимају за истоветност оба народа. Без исцрпног приказа чињеница, што је без опширне историјске и географске расправе, која се овде не може урадити, немогуће, хоћу само ради будућег истраживања да скренем пажњу на неке околности посебног значаја.

Најпре је веома упадљиво, о чему је још Манер [IV. 148] и други говорили, да су се у земљама у које су стари писци сместили своје Сармате, појавили у кратком времену Словени, а да

се нису могла доказати исељавања или истребљења првих и досељавања других, па да чак од два писца из истог времена, један смешта седишта Сармата тамо где други наводи Венде.

Херодот, којем су севернокарпатске земље остале непознате, назива прве Сауромати између Меотиса, Танаиса и Волге, за време петнаестодневног путовања са југа на север, а изнад њих, северо-западно, Будине и Гелоне, који нису били Скити већ вероватно исто Сармати. Сви каснији географи од Страбона до Ам. Марцелина (390) казују да овај предео насељавају Сармати; али већ након сто или педесет година сместио је Прокопије управо у истом пределу своје *ετηνη τα 'Αντων αετρα*. [небројен народ Анта]. Куда су у међувремену нестали безбројни и моћни Сармати [Херод. IV.21; А.Магс. XX11.8.] ?

Каже се, између осталог, истребили су их Хуни: али, осим тога што један светски народ на таквом пространству и у таквом броју људства није могао бити без трага истребљен као неко гусеничино гнездо, није ни било у интересу ни Хуна ни других азијатских пљачкашких народа који су освајали земље, а без да су их насељавали и обрађивали, да потчињене народе (иако јесу њихове кнежеве) истребе, као што то према историји нису чинили ни они ни њихови следбеници. Уз то стоји да се може доказати, да се више наведених племена у тој северноисточној Сарматији, као што су Будини, Срби, Вали, Цицимени, Месениани, Цистобоци, Хоатри и други, са великом вероватноћом могу доказати да су словенске народности. Страбон, који није познавао европски север, делом због сумње, спомиње Сармате у Европи и Азији неколико пута без објашњења али осим „S. Намахоикои" и „Jazyges S." он ствара потпуно погрешне везе. Мела наводи Сармате у Европи на северном и јужном обронку ланца Карпата и у Азији у старим стаништима. Његова Сарматија подразумева велике земље на потезу од обале Источног мора, источно од Висле, преко Карпата доле до Дунава и Понта:

„Sarmatia intus quam ad mare latior, ab iis, quae sequuntur, Visula amne discreta, qua retro abit usque ad Istrum flumen immittitur."⁷ [III. 4].

⁷). ..Сарматија је недалеко од мора и на њу се наставља, неопажено река Висла, што одлази назад и спушта се све до реке Истера." (Превод А. П.)

Он се послужио речју Sarmatae, Sauromatae, без објашњења; само међу азијским Сарматима он посебно бележи „S. Намахобии" и S. Maeotici gynaecocratumeni" и додаје им Будине и Гелоне као посебна сарматска племена као и Amazones Sauromatides. Према томе, око 48. год. боравили су на северној и јужној стрмени Карпата, Сармати као главни народ. Да су се, као што то хоће Гатерер, ови западни Сармати у међувремену, око 81. год. пре Христа одвојили од Херодотових на Дону и овамо доселили, апсолутно је недопустиво. Артемидор је учио већ 100. год. пре Христа да је цео северозапад, почевши од Танаиса насељен Сарматима [Плин. II 108]. Ако се са овим повеже претходно наведено сведочење Ефора о европским Сарматима, као и Херодотова сага о домовини њихових предака, излази на видело Гатереров увијени погрешни закључак [Страбон VII. 9. Херод. IV. 116]. И ту се подударају станишта Венда и Сармата.

Према Мели, приписују Плиније и Тацит то исто Сарматима. Плиније их чешће назива једним именом али и често сложеницама: „Sarmatae Venedi (IV. 27), S. Намахобии, Jazyges S., Argaei S., S. Eragiritae i Sauromatae Gynaecocratumeni". Птоломеј, географ старог доба, најбогатији знањем, који је према старом језичком обичају обележио према главном народу, према Сарматима, целокупну територију земаља између Висле, Карпата и Волге именом Сарматија, наводи у њој

поименце мноштво народности, а да не спомиње Сармате негде другде, осим на високом северу његове азијске Сарматије, где он смешта „Hyperborea S., Basilici S., Hippophagi S". Пејтингерова карта приказује из различитих извора и на основу различитих мишљења следеће везе: „Sarmatae Vagi, Amaxobii S., Lupiones S., Venadi S., Roxalani S., Suani S., Sasones S."

Види се углавном у чему се сви слажу, да је карпатски север настањен Сарматима, али сви нису били истог мишљења који су народи истински Сармати и само се Птоломеј, као што се то и очекивало од његовог критичког разума, сачувао од грубих погрешних казивања. Ту су околности од велике важности, што Птоломеј износи да обалу на Pontus Euxinus насељавају Сармати, а према Пејтингеровој карти ту су скоро истовремено смештени Венеди, где су према Јорданесу живели такође још у V веку. Веза која произилази са Пејтингерове карте, Venadi Sarmatae, као и слична Sarmatae Lupiones (Љубичи) коначно је потпуно одговарајућа да се посумња у сада уобичајено раздвајање речи Sarmatis Venedis код Плинија [IV 27.] и доказује неоспорно, да су се Венеди сматрали Сарматима. Ово задње се још и с тиме потврђује, што земљу и народ, који се називају код Грка и Римљана Сарматија, Сармати, називају најстарије нордијске саге увек Vanaheim, Vanen (Wendeland, Wenden), а да Сармате не спомињу ни по имену. Али не говори само заједничко живљење за истоветност Сармата и Венда, већ и многи историјски документи и наговештаји. Сармати, које Херодот изводи на основу једне невероватне саге (λέγεται је његов израз) из мешавине Скита и амазонки, каснији писци који су црпили сазнања из бољих извора, Диодор Сицилски [1143.], Р. Мела

„(Sarmatae) gens habitu armisque Parthicae proxima" [IV 3],

и Плиније

„Sarmatae Medorum, utfuerunt. soboles" [VI. v. 7].

изводе из Медије. Из овога произилази, само толико, да на основу расуђивања које је темељено вероватно на ношњама, обичајима и језику старих писаца, Сармати нису сродници Скита, већ далеко пре сродници Медијаца. Према класификацији Раска они припадају роду Јафетида (Japhetiden). Ова околност је важна због тога, што су и јадрански Венеди сматрани од стране више писаца, као потомци, или што би требало да буде прави смисао податка, као сродници који потичу од Медијаца. Али познато је и Суровјецки је сматрао да је доказано, да је словенски род по карактеру, ношњи, обичајима и религиозним обредима носио најочитије трагове сличности и сродности са медијским родом у старим временима [Prochazka de lib.art.in Boh.p.12]. Ношња старих Чеха је била у XIV веку веома слична медијској, а пољска је то још дан-данас, [Jungmannhist.lit.čes.s.17].

Тврди се да су име и народ Сармата сасвим нестали након 471. год. и ни један писац из тога времена није се усудио да новонаступајуће Словене назове Сарматима. Име Сармата, које иначе никада није чисто и у тој форми употребљавано од самих Сармата нестало је само привидно, пошто га је потиснуло с једне стране језички правилно домаће име Срба, а с друге стране специјална имена Словена, Љеха, Хорвата, Чеха из књига. Али да ниједан писац из истога доба, ни Јорданес ни Прокопије није забележио Словене под именом Сармати, почива отуда пошто су они најпре боље познавали само јужно племе великог народа, праве Словене, код којих је већ одавно нестало име Сармат (Серб), а оне удаљеније, где је ово име и даље живело, забележили су келтско германским именима Венда и Анта, а осим тога били су навикнути да уобичајеном заменом

географских имена под именом Сармата обухвате готско-германске народности, Alane, Roxalane i Jutungalane (Jutungen = Jazygen).

Но, изгледа да су каснији писци рано открили тајну: јер једва стотину година након Прокопија налазимо реч Сармат, правилно употребљену према првобитном одређењу и важењу од северних Срба, потомака правих генетских Сармата. Настављач *Chronicon paschale* (око 630. год.) наводи Сармате као народ на северу који је још стварно постојао у његово време, и Суровјецки признаје и сам, да се овај термин може разумети само од Словена (правих Срба). Од тога периода је употреба речи Сармат за северне Словене скоро непрекидна. Теофан (817. год.) говори о току Волге након њеног извирања најпре кроз земљу Сармата *διὰ τῆς τῶν Σαρματῶν* [Ed.Par.p.296]. У IX-XI веку исту земљу и народ на северу Карпата називају неки писци Србија, Велика-Србија, а други Сарматија. Неименовани баварски географ, без сумње савременик цара Константина, бележи у Минхенском кодексу:

„Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint et originem, sicut affirmant, ducant.”

[Северјани (Сербљани) чије је краљевство толико, да су од њих потекли сви словенски народи и, како тврде, од њих воде порекло]. Добровски даје поново реч правилно речју *Serviani* == *Serbjane*, и подразумева под њом Србе Плинија и Птоломеја на реци Серба, која се тамо у IX-X веку узалуд тражи. Место код Константина на којем наводи међу руским Словенима поред *Drewljanen* - Древлјана (*Βερβιάνοι*, Б уместо Д), Драговиче и Кривиче и Србе *Σέρβιοι* као поданике Руса, [A.J.c.9.] као и оно на којем се погрешно преноси и спомиње име Велике или Беле-Србије (*Gross* - или *Weiss-Serbien*, обе речи означавају реч бел = вел; упореди веле и боље, бој и вој, отуда у песмама бјели двор = бјелград, палата, дворца), а земље у Чешкој и Мајсену, да су станишта Бело-Хорвата и њихових суседа Срба удаљена тридесет дана путовања од Понта у унутрашњости земље, бацају на Зериуане баварског фрагментисте жељено светло.

„Magna autem Chrovia, quae etiam alba cognominatur, in hodiernum usque diem sine baptismo est, quemadmodum et finitimi Serbii. Equitem peditemque non habet tam numerosum quam baptisata Chrovia (?); quippe frequentibus incursionibus infestata Francorum, Turcarum, Patzinacitarum: neque sagenas, neque conduras item aut navigata ad mercaturam habet, utpote a mari remota, a quo quidem triginta dierum itinere distat. Mare autem, a quo totidem dierum itinere distat, illud est, quod Nigrum appellatur.” [A. I. C. 31].

Цар Константин сигурно није измислио речи Велика-Србија, Велика-Хорватија, већ их је пронашао, али при његовој омиљеној замисли да прикаже илирске Србе као франачке избеглице које су Византинци прихватили из милости, сасвим их је нетачно употребио. Дао је име Бело-Срби огранку на Елби, које је требало да да правом племену на североистоку Карпата, [A.J.c.9]. Исто тако је заменио карпатске Хорвате са судетским, као што се види у делу A.J.c.13., где он каже, да се Хорвати (у Галицији) граниче са Турцима (Мађарима) планином (Карпатима). Како год било, толико је сигурно, да је Константинова погрешно схваћена Бело-Србија и Зериуаниа баварског фрагментисте, једна иста земља, стара Сарматија Меле и Птоломеја на северу Карпата. Да ли је Нестор, који говори о Србима међу Бело-Хорватима и Карантанцима, мислио на оне Србе на Елби или преко Карпата, је неизвесно. Гвидо Равенски (око 900. год.) пише:

„Item juxta oceanum est patria, quae dicitur Roxolanorum, Suaricum, Sauromatum, per quam patriam inter cetera transeunt flumina, quae dicuntur, fluuius maximus, qui dicitur Vistula, quia nims undosus in oceano mergitur, et fluuius, qui nominatur Lutta (према мишљењу Gatterer-a Rutta или Russa;

једна притока исте, још се увек зове Letta)"⁸, [Ed.Par.1688. p.140].

На једном другом месту каже он:

„Iterum ad septentrionalem, juxta, oceanum, nominatur patria Sarmatorum, quae confinalis existit, cum praenominata Roxolanis;... ex cujus Sarmatiae montibus eseunt plurima flumina; inter cetera unum procedit oceano, quod divitur Bangis, et aliud vent quasi ad partem Danubii, quod dicitur Appion"⁹ [Ib. 293].

⁸). „Испред тог океана је домовина за коју кажу да је од Роксолана, Суарика, Сармата, преко које прелази река за коју кажу да је највећа, а зове се Висла, што се у даљем току улива у океан, те река која се зове Лута ?Лета?."

⁹). „Поред морске обале испред океана, именована је домовина Сармата, који коначно постоје са раније споменути Роксаланима:...из чијих планина Сарматије истичу многе реке; а међу многима једна се улива у океан, што је зову Бангис, и она делимично пролази крај Дунава, ког зову Апион." (Превод А.П.)

Краљ Alfred (871-901. год.) употребљава реч Surpe (Serben, Срби) за племена која су му била ближа на Елби, али целу територију земаља на истоку од Шведске и острва Борнхолма, а на северу од Мегталанда (Mägthaland), дакле данашње Источне Пољске и југозападне Русије, где би се сместила истовремено звана Велика-Србија, назива именом Серменте, што значи Сарматија. Саломон, Бискуп из Костнице (умро 920. год.) писац једног етимолошког речника: Матер верборум објашњава Сармате речју Сирби:

„Sarmatae nuncupati... Sirbi tum dicti." [Cod. Mus. Boh.p. 303.c.3].

Немачки хроничари средњег века називају без разлике такође словенске народе Сармати. Тако се на пр. наводи Борислав, кнез Помераније, код Фродоарда (умро 966. год.) као кнез Сармата, а код Снороа насупрот томе, као краљ од Vinlanda, што значи земље Венда, англосаксонски Veonodland. Свим овим документима може се придодати дело ученог Чеха Wacerad-a, једног стручног староседеоца који познаје стање ствари, надмашујући све својом основаном снагом доказивања, који је дело бискупа Саломона из Костнице проширио чешким глосама и преписао у години 1102. Исти говори о истоветности Сармата и Срба следећим јасним речима:

„Sarmatae populi, Sirbi." [Cod.Mus.Boh p. 471c. 1].

Може ли се сумњати још у документа историје која толико много говоре о истоветност Сармата и Срба?

Да, ова истоветност је чињеница, једна чињеница која се уосталом не потврђује само директним исказима новијих историчара и географа, већ најбоље индиректним, оних најстаријих и најпотврђенијих. Већ из свега претходног реченог јасно произилази, да су стари писци под именом

Сармата подразумевали одувек и Венедe и друге несумњиве словенске народе. Птоломеј, који нам набраја у његовој европској Сарматији мноштво народа, не наводи нигде Сармате као један народ, али наводи појединачне сарматске народности под њиховим специјалним именима; из чега се види да су се Сармати водили под посебним именима племена приликом чијег набрајања је географ превидео заједничко име рода. Јер претпоставити да ове народности по њиховој бројности нису били Сармати, и да је по томе Сарматија постојала само у његовој уобразиљи, јесте, као што поновљено примећујем, произвољно, противуречно и у основи погрешно. Исто би се онда могло тврдити и о његовој Германији, у којој се у мноштву народности узалуд траже Германи. Тако грубо нису могли да се огреше стари географи, при свом незнању о северу, да назову једну блиску велику земљу по једном народу, који тамо уопште није постојао; далеко пре се мора разумно претпоставити, да је као и свуда, и овде називана земља према главном народу, будући да је југ могао да упозна север само преко становника јер је народ Сармата био ту пре него име земље Сарматије.

За Словенство већине народности које је Птоломеј набројао у његовој Сарматији, говоре у прилог важни разлози. Нека то покаже неколико примера. Још Херодот спомиње неку реку Карпис. Пошто је поименце навео притоке које се са севера и југа уливају у јужни Дунав: Porata, Tiarantos, Araros, Naparis, Ordessos, Maris, Atlas, Auras, Tibisis, Sthrys, Noes, Artanes, Eskios, Angros i Brongos, он томе додаје:

ἐκ /v/ δε της κατύπερθε χώρας 'Ομβρικων Κάρπισ ποταμος , και αλλος " Αλπις ποταμός, πρὸς βορην ρέοντες ανεμων, και ουτοι ἐκδηδουσι ἐς αὐτόν.

Praeterea ex regione, quae est supra Ombricos, Carpis, et alius ad ventum aquilonem fluvius Alpis in Istrum exeunt." [IV 49].

Овде, као и у набрајању Дачких река, влада честа заблуда. Када су у питању Омбри не треба као што се то обично дешава мислити на Умбре у Италији већ на Омброне „Ομβρωνες код Птоломеја на западним Карпатима. Онда је Alpisfluss неоспорно река Елба, Alpis; а под именом реке Carpis изгледа да је скривена планина Карпата. О овим северозападним пределима није имао Херодот правога сазнања; имена која наводи, можда их је преузео, није их испевао, али их је погрешно употребио. Историја Севера од Шлецера (Shlötzers Nord.Gesch.c.108). Како год било, Птоломеј нас је упознао са именом Карпата ὁ Κάρπατης ορος. Он овим потврђује њихов источни део, из којег извиру Тиса и Дњестер, док се западни део код њега назива сарматска планина. На северној падини Карпата он смешта Карпиане Καρπιανοι поред Пиенгита (Piengiten) и Бјеса, Бисена. Карпиани се појављују касније под именом Карпи, када су 180-192. год. од Римљана захтевали годишњу плату и узнемиравали често обалу Дунава [F.Vopisc.39.Aur.Victor.39, 43.Eutrop9.Petri ecs.de leg.p4. Zosim.I. 20.27. Jord. 16]. На једном римском натпису чита се:

„G.Valerius a Carpis liberatus".

Новчић Филипа Араба (Philippus Arab 248. год.)

садржи: „Victoria Carpisa", [Katanschich Ge.Ep.II.287]. Године 295. поробио их је Цезар Галериус због честих упада у римску област и 305. год. депортовао их је највећим делом у Панонију. Утирање пута преласка Хорвата у Илирикум [Aur. Vict.I.c.Jom. I.c.Rav. 1.12], Латинска

космографија, која се приписује Aethicus-у (360. год.) наводи поред Бастарна и Carpicoti, што значи Carpatici ili Korwaten, Хорвати. Претпоставка да су Карпиани били немачки народ, нема никаквог основа. Област Карпата је прапостојбина Хорвата. Године 449. у којој су Авари, што значи Хуни, заузели заједно са Словенима Салону, насељавали су Хорвати по Константину Belo-Chorwatien

„Chrovati (baptisati) tunc (449) habitabant, ubi nunc sunt Belo-Chrovati." [A.J.c. 30],

дакле земљу, где су стотину година раније били Карпиани. При крају VI века одселио се један део овог великог племена у Илирију и у IX-X веку звала се то Карпатска земља код Грка, а код Руса још се увек зове Велика-Хорвација у коју је Нестор пре 859. године сместио Хорвате, а према руским анализима исте је победио 885. године Олег, 993. Владимир Велики. Облици Carpis, Carpates, Carpiani, Carpicoti су грчко-римске мешавине словенских корена речи Chrbī, Chrwati, које су биле, додуше, у европском књижевном језику одавно одомаћене. али их словенски народ, обичан човек, није ни користио ни познавао у тако исквареном облику. Корен речи хрѣбъ, уствари идентичан са грѣбъ, гибус, хрватски и илирски грѣба, чешки хрб, пољски гарб, словачки hrb gibbus Höcher = грба и collis Hügel - брдељак, као и hrba cumulus Naufen = гомила, значио је првобитно и collis, tumulus Hügel = брдељак, све оно што штрчи у виду узвишења, брда. Chrbу-хрѣбы, у номинативу плурала, као Čechy, Ljachy, Morawy, Wawory, Uhry и други, називани су по томе карпатски брдовити ланци од стране Срба (Сармата) који су их насељавали. Са Chrb настале су хрватска и илирска реч хревь код Мицалиа (Micalia) hrev и hreb, са заједничким кореном, претварањем G у B. Chrbet хрѣбетъ dorsum, Rücken = леђа, старочешки chrbet, сада хрбет, пољски грзбиет некада и chrzupt уместо chrzbt, хрватски хербет, краински хербет хербт, српски рѣбать уместо хрѣбать (х се у српском претворило сасвим у једно нечујно х), словачки обично chrbat, иначе и хрбет, представља већ изведени деминутив од хрѣбъ као што то потврђује поређење на пр. са чешко-словачком речи дроб Gekröse = трбушна марамица intestina и drobet, Bisschen = комадић, крап j. krüpe Tropfen = кап i krap-et Tröpfchen-капљицица, упореди крап-ка, wech Wein-, или Bierzeiger = произвођач вина или пива хедера, и wech-et Strohwisch = гужва сламе и преноси на леђа људи (словачки drjek упореди tergum) и животиња као метафора: као што се употребљава деминутив од залеђине брда, на пр. Hrbet или chrbet hory код Чеха и Словака, Jablonoj-Chrebet, Uraljskoj-Chrebet, Kamčatskoj-Chrebet, Stanowoj-Chrebet код Руса итд.

Име народа Хрѣвѣтъ, далматски и чешки Харѣвѣтъ, хрватски Хорѣвѣтъ, читај Хорѣват, крајински Хрѣвѣтъ, код Мицалиа Hrvivat и Hervat читај Хрѣвѣтъ, Херѣвѣтъ, српски Рѣвѣтъ уместо Хрѣвѣтъ, словачки Chorwat, није изведено од хрѣбетъ, већ директно од хрѣбъ, као што је грѣбать, buckelig = грбав gibbosus од грѣбъ, Buckel = грба, и првобитно је као и овде придев, као латински montanus упоређено са bruchat bäuching = трбушаст од brucho; wlasat haarreich = богат косом од wlas, popelat aschfarben = пепељаст од popel; стракат bunt = шарен од straka Elster = сврака: bohat reich = богат од boh, srdnat herzlich = срчан од сердце; пернат befiedert = пернат од перо; космат zottig = чулав од косм; мужат mannhaft = мужеван од муж, итд. Већина словенских имена народа су локална имена и по облику су изведени придеви од корена именица, на пр. Древљан holzhaft, што значи дрвенаст од Waldbewohner = становник шуме, Lučän wiesenhaft = ливадски од становника ливаде, Рујан, Бобран, Крајан, Бужан, Витин, Штетин, Угрин, Дједич, Углич, Драгович, Курим и др. од древо, лука, руја, бобр, крај, вила, штет, огр, дјед, угл, дрг, кур и др., све првобитно апстракти облици придева, који су коришћени као именице. У облику Chrwat од корена Chrb прешло је **b** у **w**. То се делимично догодило и у самом корену, отуда хрватска или илирска реч chrw, стабло дрвета; али још доследније и трајно у изведеној речи Хрѣват (Chrwat), упореди у дијалектима бој и вој, колебка и кољевка, побрѣсло и повријесло.

Уочљиво је грецизовање српско-словачке речи chrbat Berggrücken = планинска страна у речи *Κάρπατης* код Птоломеја према аналогiji познатог имена острва *Κάρπαθος* Страбон наводи Хамаксејце 'Αμαξοικοι који живе високо у земљи изнад Меотиса. између Бористена и Танаиса. Мела, Плиније и Птоломеј их називају Хамаксобији 'Αμαξοβιοι, а Птоломеј их смешта северно

изнад Јазига и Роксалана. Пејтингерова карта наговештава станишта Sarmatae Намахобии изнад Дакије у Пољској. Следећи овај савет, сматрам Алане, чији су суседи Хамаксобији, не меотским, већ за Јадзвинге у Полезији, а Хамаксобије на основу читања многих рукописа за Максибије, а Масеје за Мазовјене, Мазурене.

Грк је претворио ова варварска имена у грчка, као Балтија у Базилија, између осталих: њему Мазури мора да су представљали становнике на колима. Код варварских имена омиљено је да се слово „а“ ставља испред, па су отуда од далматских Мазеја на римским натписима постали Амазеји. Да су се Мазовјени већ пре 523. г. граничили са Пруском, произлази из предања код Христијана и Лук. Давида, [Фојхтова Историја Пруске 1827. I. 139]. Пејтингерова карта смешта Luriones Sarmatae источно према Намах Obrima. Да је требао да се зове уместо Luriones Lugii Лугија (Lugier), што значи Љехи (Ljachen) јесте Катанчићева претпоставка. Други би да у томе траже превод имена Vlci - један моћан народ, необичне телесне снаге, називан још и Љутићи, који се први пут спомињу као људи-вуци, Неури код Херодота и у сагама Волинаца - моје је мишљење да се овде вероватно мислило на племе Љубича, Љубичена (касније Lebusii у Немачкој).

Славани Σλαυανοι, по уобичајеном начину читања Ставани Σταυανοι, су највероватније Словени, каснији Schalauen у Пруској; Ставани су били становници на језеру, од речи став, бара (језерце, језеро) Teich, See. Судини, каснији Sudauern, такође су били битно различити од становника Пруске, германског и летонског порекла, и припадали су Вендима [Voigt I. 75]. Боруски Βορουσκοι, у ствари Порусци, становници на реци Рос, Рус, у Кијевској губернији, у руским анализама Порсяне, Порсяне, и њихова територија Поросје; касније на њихово место долазе Торки, Берендеи и Черније Клобуки, као татарске хорде усред Словена; неизвесно је да ли су то били разбијени остаци старих Скита, [види Шчекатов, слов. гео. росс. гос. мос. 1805, В. IV s. 1260]. Реч Боруски је очигледно словенска, такође сложена од по и Рос, Р'с, као што је у најновије време Фоихт објаснио име балтичких Пруса, Preussen, словенском речи Ро-Russen, мислећи на Русе, а одбацивши неправедно тачно изведену реч Фридриха II, од реке Russ, Rutta, Lutta код Равенаса Rhubon, Rhudon код Птоломеја итд., код старих писаца вероватно Бернштајнска река Ериданус, данашњи Мемел. Уз имена река и планина додавао је Словен по, упореди Полаби, Посавци, Подунавље, Полесје, Поморје, Погорје, Поцерје итд.

Још су многа друга имена Птоломејеве Сарматије чисто словенске творевине, као Савари Σαυαροι, Suari код Равенаса, Сјевери код Нестора, упореди трачке Сјевере, код Арапа такође Савари: Булани Βούλανες, Пољени. још код Випоа између осталих Болани: Сулани Σούλωνες, Суличани, Сабоки Σαβωκοι Санокци (Санци); Ριengite Πιεγγίται, Пинсци, Бјеси Βίεσσι, Бјечи; Гевини Γηουίνοι Јави; Бодини Βοδηνοί Βοδινοί Будини, Пагрии Παγυρίται Пагуричи, Брђани (Hügler), од па, по и гора, отуда пагорек Hügel = брежуљак и Пагуричен као Подгоричан, Загорјан; Καρεοταε Καρεωταν Кароче; Сали Σάλοι становници Сола; Мологени, Мологеи, Маложени, Матени, Медини, Неури, Навари Наревци, Саргати Сергачи, Пеукини, Серби, итд.

Ту даље спадају имена река: Бористен Βορισθένης, Βορουατένης, Березина, западни рукавац Дњепра према Птоломеју, али пре би могао да се зове источни Бористен, Берестинец, као што Мареј правилно примећује, од брест, берест, Ruster = брест, од чега су имена више река и градова и изван Русије, на пр. Берестова, притоке реке Орел, Брестов у области Риге, Брест у Пољској, Вистула код П. Меле, Висула, код Плинија Vistullus sive Vistula, код Птоломеја 'Ουιστούλα, код Ам. Марцелина Bisula, код Јорданеса Вистула и Висцла, код Словена Висла, са чиме се може поредити Вислок, Вислока река у Пољској, Вис притока реке Буг у Русији, Вис, Виса река у Мађарској, Вис острво у Далмацији, Вислица у Пољској, Вис, Висак, Вислава, Вислов Острво у Мађарској, затим имена река у Пољској, Мађарској, Далмацији, Србији, Чешкој као: Каспља, Ипља или Ипел, Омла, Омља, Липља, Тепла, Нахла, Ресла. У немачкој речи Weichsel = Висла је двојни глас еі исто тако поуздан глас преузимања и сужавања, као у латинском Vistula слово т епентеза, упореди Leira = Липа, Stlavi = Слави због чега је палинодија Добровског била сувишна [Gesch. D. boh. Spr. s. 8. (Историја чешког језика, с. 8)]. Пората Πόρατα, Πυρετός, Прут, што значи Ruth = прут, управо као и Стрила (Стрела) притока Дњестра у Галицији, Палица

река у Русији, Стрела, Обртка, Жердовњк, ре-ка у Чешкој, Kamdžik Peitsche = камџија у Бугарској и код Херодота, који није знао да река долази из земље сарматских Капријана, писао је: „Σκύθαι Πωρατα καλέουσι, "Ἕλληνας δὲ Πυρετός." [IV 48].

Silin, Силен према Плинију, стари домаћи назив Танаиса, од сила, као код Плинија Silis у Венецији, данас под именом Sille; упореди река Silica и Silauci, народ у Geilthalu, Сила, језеро у Холштајну. Назив Танаис, Тан, Дон, од тону потонути, mergi, отуда tanu чешки изронити, emergere, tûnê, дубина воде, тама; са тону се повезује Дон као са Тан, Танаис, новије Дон, Дунај, Дунајец, Двина, Дњепар, Дњестар. Река Maravios, Μαραβίος; Морава, градови Суруба Σουρούβα, Sarbacum Σάρβακον, Sarum Σάρων, мушко име Медосакос Μεδοσάκκος, краљ Сармата код Полиена, упореди са Μονσωκιος;, Μονσονγιος; код Теофилакта и Теофана и слична, говоре сама за себе. Чак би се могло поредити 'Ρίπαιον ορος Ripaeus mons са Рип, прастарим именом више брда у словенским земљама, нпр. у Чешкој које је навео још Космак године 550. и 682. год.

На исти начин се открива словенство Sarmatae limigantes јасним језичким траговима, као у бојном покличу мрха, у називима насеља и река Pesium, сада Pešt, Pathissum Потисје, Зумбара тј. Сомбор, Granua тј. Гран, Horn, Aucha уместо Uacha сада Vag, Vah, Tsierna Черна на ушћу Црна, Berzovia Брзава на реци истог имена, Titza Тича сада Тиса, Bustricius сада Бистрица, Ulcaea, Hiulca сада Vlka река и језеро, Gai, у личним именима Веуга упореди Buga Chorow. Код Константина, Babi и др. Чак и о најсевернијим Сарматима не недостају знаци ове врсте. Тако казује Страбон:

„Habent /Sarmatae/ animal quadrupes, quod ab iis colos dicitur, ὁ καλούμενος κόλος; magnitudine inter cervum et arietem media, album, cursu quam illa velocius, quod naribus aquam in caput haurit ibique per dies complures reservat, ita ut facile vivat in locis qaquae expertibus." [VII. 8].

Ко каже да овде не препознаје словенско лосъ, немачко Elen = лос из словенског јелен, олен, род за врсту, данско elgsdyr, исландско elgur, ylgr, француско elan, старогерманско и енглеско elk, из тога латинско alce Caesar [B. G. VI. 27], летонско boreedis, естонско rōdder, вогулски Suss (siss), кондијски krungoje, самоједски chaburta? [AntonVers. Üb. d. Sl. s. 13]. Опис који Страбон даје о животињи, не оставља нас у сумњи да се овде стварно мислило на лоса који је најраспрострањенији на северу; биће да су широке ноздрве животиње и вољка испод гуше дали повод за басну о путовању воде. Из навике Грка да варварским речима придодују члан **то** или да исте све дотле натуцају, док сам по себи не проистекне неки грчки глас (κόλος, значи Грцима осакаћен, без рогова) може да се разуме унакажавање словенског лос у κόλος, што може да датира још од усменог преношења.

На крају, име Сармат није ни једно друго до Срб, најстарије историјски познато уопштено називање Словена. Познато је грчко објашњење речи Sauromatae преко δμματα των σαυρων -она која има (habende) или она са очима гуштерице, затим код новијих писаца, код Страбона. медијско или пафлагонско zar, ζάρ, што значи кнез, нпр. Небукадnezар Небо, кнез богова према Гесениусу, дакле присталице краљева, оба су објашњења произвољна и без основе. Извођење из санскртског sriman - ati, - at, имућан или из ирско-галског sarmaith, савршен, природније је, али предалеко узето, Мареј сматра реч према Херодотовом облику Сауромат као сложеницу од saur = север и met, mat matai = племе, народ, дакле Sauromatai северна племена, са чиме се подудара објашњење Ритера. Ромел насупрот томе мисли да је реч летонска и да означава северне Медијце. Али у очи пада сама истоветност народа по имену Сармати и Срби. Ако посматрамо различитост облика

речи под којом се јављају код старих Грка и Латина, као *Σαυρομάται*, *Σαυρομάται* *Sauromatae*, *Συρμάται* *Syrmatae*, *Σαρμάται* *Sarmatae*, *Sermatae*, *Srimatae*, *Sermente* и сл., лако ћемо се уверити, без обзира на општи принцип етимологије, који говори у прилог томе да је самогласник првог слога само грчко-латински уметак. једна језичка заповест, а да је чисти облик речи *Sarmatae*.

Код познатог реципроцитета гласова **h** и **w** и **m** које је раширено кроз све језике рода Јафета (упореди нпр. латински *bos* словенски вол, бој и вој, боље и веле, бјел, бел и вел, чешки *kolebka* српски кољевка, чешки *robřjslo* словачки *rovřjeslo*, чешки *modlitba* словено-руски молитва, Болемир и Велимир, српски Битва река, руски Витва река; даље мрав, мравиј и *μύρμος*, *μύρμος* *formica*, *červ* и *Vermis*, персијски кирм, чрвен и чрмен; затим *βελτίων*, *bene*, боље и *melius*, *plebes* и племя, треба, требас и словачки *trema*, *tremas*, *chyba*, *chybas* словачки *shyma*, *chymas*, *trabes* и *tram*, чешки *drbati*, српски дрмати, *Trbušnice* и *Tremošnice* брдо у *Češkoj*, *Trbišjn*, сада *Trebišnj*. *Tremišjn* жртвиште од треба *eb.*; посебно је често претварање слова *bivum* у литванском: *φίλος*, литвански *milas*, словенски *mily*, исландски *vidr*, литвански *medis*, исландски *vel* литвански *melas*, *vesperus* литвански *miszparas*, *tribus* литвански *trims*, *trimis*) могао је првобитно да се преобрази корен Срб у говору Скита, Лета и Грка, лако у Срм.

За мишљење да је Сармат унакажавање колективног облика Србад, Срмад, упореди чельдь, челяд *familia*, омлдь *pulli*, *equini*, теладь *vituli*, гръчадь *graeca juvenus*, сръбчадь *serbica juvenus*, болядь *optimates* *βοιλάδες* код Нићифора патријарха, уопште није апсурдно. Онда би Сарматија старословенски гласила Србадија, Срмадија, као још и данас земље Шумадија у Србији, Провадија у Бугарској од речи шума, провад и била идентична са *Zeriuani*. Мушка имена и имена народа Србин и Србад, Срмад и имена земаља Србија и Србадија, Срмадија били би према томе само поигравање дијалектом, које је у ствари означавало један исти северни народ, који су Келти и Германи називали Вендима. Али било је могуће да се из корена Срб, Срба, из ког су произашли најстарији народи Слована Србаљ, Срблин и Србин лако оформи Србат према аналогiji од Хорват, Длмат, Сагудат код Константина, упореди са мушким именима Мната, Бојата, Годата, Грозната, Милата, Тешата итд. Сва три облика Србаљ, Србин и Србат су према њиховом грађењу првобитни наставци придева, као што је то већ претходно речено код речи Хорват. Ипак верујем да је наставак - *αται* у речи *Sarmatae* чисто грчки придодатак, да би се варварска реч Срб потпуно хеленизовала: јер завршеци - *αται* - *ιται* - *ωται* били су омиљени облици Грка код имена народа. Према овоме захваљују облици Сауромат, Сармат уместо Срб, Србаљ, Србин (Србат?) њихово настајање грчким местима на Понту.

Из свих ових и многих других разлога, које морам да превидим да бих био кратак, сматрам као и Кромер, да су Венди и Сармати идентични и да су Сарматн, према казивању Манерта и Мареја Срби, што значи преци Словена, чврсто убеђен, да се само општим и трајним признавањем ове чињенице може унети светло, ред и хармонија у мрачну пометњу европске а посебно словенске праисторије. Након решења овог главног спорног питања, преостаје да се истражи, да ли су сви народи старе Сарматије били стварно Сармати? Или како је име Сармат постало историјска измишљена гласина?

Од Херодота до Меле и Страбона остале су највећим делом непознате промене на европском северу Грцима и Римљанима. У том међувремену су Сармати загосподарили Скитима, [Diod .II.43.], па су Скити постепено нестали из предела на Понту. Али није потрајало дуго. Један други моћан народ, тевтонског порекла, Алани, пробали су се, подељени у много хорди, од Кавказа, [Ritter Erdk.II] 845. г. дуж Меотиса и Понта до Балтичког мора, кроз Сармате. То су била посебно

два племена ових страшних коњаника, Козака из старог света, Роксалани и Јутунгалани (Јутунзи = Јазиги), који су још давно пре Христовог рођења подјармили Сармате од Дњепра до Дунава и које су грчки и римски писци из нераздевања називали географским именом Сармата. Пранасеобине овог народа на Кавказу и њихове сеобе на запад падају у периоду који је мрачан за историју; а када је он расветљен, наишли смо на Роксалане и Јутунге већ на Понту.

Овидије (17. г. после Христа) спомиње Јазиге као њихове суседе. Страбон (20) познаје оба народа на Дњепру и около обала Црног мора, где су, по њему, били настањени још у време ратова Митрадата VI са Римљанима (116-64. год. пре Христа). Од тада их налазимо код Плинија, Тацита, Птоломеја, Касије Диона, Елијуса Спартанског (Aelius Spartanus), Требелин Полиа (Trebellius Pollio), Флавија Вопискуса (Flav. Vopiscus), А. Марцелина, Клаудијана (Claudianus), Амброзија (Ambrosius), на Пејтингеровој карти, на римским каменим натписима итд. Три реченице, ако би се доказале, представљају крајњи резултат мојег упоредног истраживања о Роксаланима и Јазигима: прва је, да су Јутунги и Јазиги један народ, друга, да су Роксалани и Јазиги по пореклу Алани, дакле Теутони, не Сармати, трећа, да су били становници и делом поробљивачи стварних Сармата и да су тако делили са њима земљу и име.

Истоветност Јазига и Јутунга произилази необориво из поређења свих навода старих писаца. На Пејтингеровој карти названи су „Јутуги“ Ам. Марцелин, Амброзије, Треб. Полио називају их „Virtingui“; према Salmasius-у они су „Vithungi“; према Suidas-у „Vithungi“ без имена Јазига. Обрнуто налазимо код Овидија, Страбона, Плинија, Тацита, Птоломеја, Касије Диона и других само име Јазига, а не Јутунга. Ако се тачније испита положај обе народности, долази се до истог станишта: између Карпата, Дунава и Тисе, дакле главног племена Квада на реци March на истоку, са којима су били у пријатељским односима, а одатле су допирали у мешовитим групама кроз Дакију (Vithungi код Полиа, Јутунгалани на римском камењу) до њихове куће Роксалана. Имена Јутунзи и Јазиги, старословенски јтвязи код Нестора, у јуначком епу Игор, пољски Jadzwingi, Jaszwieży, само су варијанте дијалеката једне исте речи. Пољски Јазиги били су распрострањени од Црног мора према западу, потчињавајући свуда домаће Сармате и доспели су тек 48-51 год. после Христа, [Taciti Annal. XII. 29.] на пространа поља између Дунава и Тисе, где су их касније Римљани забележили под именом Jazyges metanastae, док су се њихови поданици звали Sarmatae limigantes. Sarmatae servi [Kruse's Atlas d. Gesch. Taf. VIII]. Ови Јазиги су били исто толико мало колико и њихова браћа, Роксалани, истински генетски Сармати, иако су их неки Грци и Римљани за те сматрали, или их барем бележили именом Сармата.

Аланско порекло Роксалана је ван сваке сумње. Плиније их је правилно спојио; „Alani et Rhoxalani“ IV. 25; али и сродност Јазига и Роксалана није мање евидентна, јер Овидије, Страбон и Птоломеј називају Јазиге и Роксалане на Меотису братским племенима па су тибискански Јазиги захтевали у једном уговору са Римљанима, неометани контакт са Роксаланима [Касије Дион LXXI. 19]. Ам. Марцелин назива Јутунге изричито једном граном Аламана-Алемана, Алана: „Jutungi Alamannorum pars“ [XVII. 6]. Да би код њега требало правилније да гласи Alanorum, произлази из једног дакијског написа, где се према Катанчићу налази тумачење:

„Jul. Januarius, Legati Aug. strator et armiger tribuni alae num.
Jutungalan. (Jutungalanorum).“ [Erpigr. II. 250. 288].

Ипак су речи Алани и Алемани сигурно првобитно, као и сами народи, идентичне. Различитост карактера Јазига и Словена је упадљива. Имена правих вођа Јазига и кнезова:

Зинафер, Фрагиледус, Румо, Зизаис итд., исто су толико мало словенска као и она квадска и аламанска, Усафер, Беитеридус, Рандо, Скудило, Арахариус, Гундомадус итд. али и њихових потчињених Сармата, Бливилас, Болеславус, Фроилас, Бројислаус, Беуга, упореди Буга, Бабаи итд. Чак име Јутунзи, Јазинги (Jazux код Овидија води на Jazyngs према пољском Jatving, Jadzwing код Кадлубека), упоређено са Прутунги, Греутунги, Тервинги, Астинги, Марвинги, Албинги, Реудинги, Туринги, говори о аламанско-тевтонском пореклу Јазига. Али, одлучујуће је, што јављају пољски писци Кадлубек, Богуфал, Длугош, Кромер и др. о Јазигима, Јадзвингима, Јацвиеженима у Полезији, да њихов језик није био ни литвански ни пољски, нити руски, а да су религија и обичаји наличили готским. Утолико је несхватљивије, како их је Карамзин [I. 165.] могао прогласити за Лете. Пре XII века држали су ови Јадзвинги, према Свјецком (Swieck) читаву Полезију и околину, један део војводства Брест-Литевски, Хелм, Волин, Новоградок и Минск, према Хенигу:

„inhabitaverunt

1) occidentalem Polesiae partem, quamobrem et Pollexiani dicti sunt;

2) totam Podlachiae provinciam;

3) totam illam Masoviae partem, quae inter fluvios Valdoshum, Narevam intransit, et Bugum sita est;

4) veterem Sudaviam, Prussicam e Samaitico-Littuanicum" [De Jaz. S. Jazw. Regiom 1812, p.10];

али 983. у ратовима су их победили Владимир Велики, 1038. год. Ярослав од Новгорода, 1041. год. Казимиерц I., 1192. год. Казимиерц II, 1241 Литванци, 1264 Болеслав V и коначно Леско 1279-1289. год. и постепено су их истребили, осим малих остатака који су се стопили са Литванцима. Упади ових подлахских Јазига до сада су нерасветљени. То су они Алани, чије је станиште најавио још Ам. Марцелин и давно пре њега Птоломеј:

„In ipso hujus vompagis exordio (na severozapadu Evrope) ubi Riphaei deficiunt montes, habitant Arimphaei justi homines placiditateque cogniti, quos amnes Chronius (Pregel) et Bisula (Visla) praeterfluunt: juxtaque Massagetae, Alani et Sargetae, aliique plures obscuri, quorum nec vocabula nobis sunt nota, nec mores." [Amm. Marcell. XX11. 8].

Под именом Масагета ради се о лако разумљивој замени имена, као што су код Птоломеја скривени под именом Атахобii, Mazowii или Мазури, суседи Алана, каснијих Јадзвинга.

„Sub Venedis sunt Galindae et Sudini ac Stavani
(читај Славани) usque ad Alaunos". [Птоломеј 11.5].

Ови Алауни су, као што то говоре најбрижљивија поређења, а посебно несумњиви положај Галинда, Судина и Славана, различити од Alauni Scythae, истог писца, који су живели на Алаунским планинама, иако их је компликовани географ из неједнаких извора помешао, не имајући јасну представу о великој удаљености станишта оба огранка. Према Маркијану Хераклеоти (400. год.?) који је поред Птоломеја користио и друге изворе, текла је река Rhupon, Rhudon, Russa, данас Memel, из области Алана из које је, по њему, извирао и Бористен, неоспорно западни рукавац, Бересина. Обе реке заиста и теку из предела некадашњих Јадзвинга. Изгледа да ни Маркијан није разликовао источне од западних Алана, пошто говори о планинама којих овде нема, иако се при спомињању речи ОРОС ни код њега ни код других географа не мисли на стварна брда, већ често само на висоравни из којих извиру чувене реке. Јадзвинги у Полезији били су

према томе по пореклу исто тако Алани, као Јутунги или Јазиги у римској граничној Сарматији, Роксалани на Понту и Руси на Балтичком мору; јер да су оба задња народа генетски повезана, претпоставља са правом, насупротив Карамзина, чак Суворовјецки и Ј.С. Отац. Када и како су доспели ови Алани на Балтичко море, не може се, додуше, лако саопштити; али ту важи, што каже отац историје:

„γένοιτο δ' αν παν εν τω μακρω χρόνω" [V.9].

¹⁰). „Сви би настали у великом времену." (Превод А. П.)

Да ни Страбон, нити Птоломеј, ни Плиније, ни Тацит, нити Ам. Марцелин, нити било који други Грк или Римљанин нису изричито разликовали аланске Јазиге на Дунаву или Роксалане на Понту од правих Сармата, не зачуђује ме (иако је Птоломеј кроз објашњење *Alauni Skythae* наговестио различитост Алана и Сармата, а чудно је да нису ни он ни Касије Дион, два значајна гласа, дали Јазигима и Роксаланима име Сармата); напротив, личило би ми као чудо, да би при недостатку дубљег увида у стање језика и порекла северноевропских народа тако нешто могли да учине. Али у њиховим информацијама они несвесно дају различите особине оба народа, а с тиме и доказе, само неразрађене. Пре цара Клаудија (41-54. год.) нема говора о било каквим Аланима или Јазигима у Дакији или Панонији - Овидије, Страбон и Мела знају за њих само на Понту, тек их Тацит спомиње у Панонји 51. године [Annal.XII.29.]; - али о ратовима Римљана са Сарматима на Дунаву од 15. године пре Христа, пуна је историја. Римски *Fasti*, забелешке о победама и тријумфима, спомињу године 739. .p.c.R.E., 15. год. пре Христа:

„L. Asinius Gallus de Sauromateis."

Касије Дион извештава да су ови Сармати, које је Gallus победио, упали заједно са Гетима на римску територију, из чега се може видети, да су они још у оно време истовремено са Гетима поседовали територију на Дунаву, о чему сведочи Дионизије Периегета (3. год. пре Христа):

Γέρμανοι Σαρμάται τε (због стиха *Σαρμάται* уместо *Гέται θ' αμα Βάστάρται* τε ¹¹). ,
.Германи пак Сармати: Сармати: Гети у исти мах Бастрани". (Превод А.П.)

Вратимо се даље уназад. Са сигурношћу можемо да закључимо, иако по другом мишљењу из историјских нетачних делова Флоруса (Florus)

„Appius in Sarmatas usque pervenit, Lucullus ad terminum
gentium Tanaim lacumque Maeotim" [III4].

да су у време када је Lucullus продро из Мезије до Дунава (71. г. пре Христа) Гети и Сармати насељавали заједно предео између Дунава и Карпата. Пошто знамо, да су се Гети тек након периода персијских ратова селили из Тракије преко Дунава и да су заузели староседеоцима царство са којим су се граничили; онда закључују неки новији истраживачи повести, да су ови староседеоци били Сармати, што је потпуно правилно [Murray I. 68-69]. Ова чињеница баца светло, како на претходне повесне епохе, посебно на повезаност Трибала, Кривича и Илира са

карпатским Прасарматима тако и на сталну појаву Сармата поред Гета и Дачана у ратовима против Римљана.

Различитост Сармата и Јазига не може да промакне непристрасном читаоцу старих писаца, (Cassius Dio, Amm. Marcellinus, S. Hieronimus, An de vita Constant. M.) итд. Из њихових записа произилази без сумње, да су Јазиги затекли на јужнокарпатским пространима, поред Гета, један сарматски народ и да су га подјармили. Ови Сармати, прави *Limigantes Sarmatae servi* [Amm. Marc. XVII. 13] често су се дизали против својих господара, Јазига, злоупотребљено названи *Sarmatae liberi* l.c. и водили су са њима крваве ратове. Потучени Јазиги су потражили заштиту 334. год. код тевтонских народа, Виктофала (*Victophalen*) и Квада.

Очевидно је да су господари и потчињени припадали двома различитим народностима, па према томе нису могли бити истовремено прави генетски Сармати или Алани. Језик, обичаји, понашање и куће оба народа. били су различити, као што се то да видети јасно из многих трагова. Јазиги су били дивљи, полуномадски коњаници и лутали су улогорени у тибисканским равницама; *Sarmatae limigantes*, *Sarmatae servi* имали су стална места становања чак градове, које Птоломеј спомиње именован, борили су се више као пешадија него коњаници, поседовали су возила и били су увежбани пливачи, што су све карактеристичне особине старих Словена. Имена градова и река, осим оних искривљених, носе изненађујуће јасно обележје словенског порекла.

Цар Константин II истребио је скоро сасвим 359. год. јужне *Sarmatae limigantes*; биће да су се њихова северна браћа повукла у дубоке карпатске долине. Зато је остало словенско порекло Сармата непознато чак Јорданесу који је у погрешној употреби речи Сармат, слепо следио Грке и Римљане и који је начинио грдно грешку наводећи да се земља Словена западно граничила Дакијом. Још више је тапкао у мраку Прокопије, сматрајући Алане, Готе и Германе Сарматима. Алани и њихови огранци, Рос-Алани и Јутунг-Алани (Јазиги) били су сигурно са правим Сарматима толико тесно испреплетани заједничким стаништима, односом владавине и послушности, да се не треба чудити овој географској замени имена у тако тамном старом добу.

Од половине II века проширили су се Готи у источном правцу, преко једног великог дела старе Сарматије и према некритичким историчарима они су делили слично њиховим саплеменицима Аланима, име заузеле земље. Уз то, још много раније, никада у ствари није био старим писцима јасан језик и порекло Скита и Сармата. Па се тако догодило још на почетку наше ере, да су се реч Скит и Сармат отуђиле од њиховог првобитног значења и да је ове речи већина грчких и римских писаца проширила на народе европског севера и да су на крају спале на речи без значења и без вредности. Ово кобно заплетање имена од стране старих писаца дало је повод многим новијим писцима да се озбиљно поиграју са историјским грешкама Грка и Римљана, без дубљег увида у биће европских пранарода, посебно северних, да насумице помешају Ските и Сармате и да оба народа претварају час у Литванце, час у Немце. Али, учене родомонте ове врсте не треба да опчини љубав према истини безпредрасудног истраживача.

Смештање земље старих Словена у границе, како је назива Суровјецки, земље Венда, измору Висле, Балтичког мора, извора Волге и Дњепра; Припета и Карпата, одакле су се у V и VI веку сви Словени селили на запад, исток и југ и заузели пола Европе, чини ми се преуско, да би могло да издржи проверу строжије критике. Претходно доказаним чињеницама о истоветности Сармата и Срба, отпада тачност овог ограничавања старе земље Словена само по себи; могло би бити сврсисходно, не гледајући на ону чињеницу, да се испита хипотеза Суровјецког и да се докаже њена неодрживост, при чему ће вредност нашег мишљења о истоветности Сармата

и Словена утолико више морати бити јасна, јер је само оно у стању да реши на највише задовољавајући начин све противуречности и сумње које се овде јављају.

Суровјецки није, додуше, замислио малу распрострањеност Словена и ту појаву је тражио да објасни пренасељеношћу, као и исељавањем, чак одумирањем или замирањем притешњеним суседним народима: чак мислим да би се прво морало много више веровати, а да се узрок за друго мора потражити у другим околностима, а посебно у покретима Гота са запада и Хуна, међу осталим азијским народима, са истока. Што се тиче раширености Словена, мора да је била далеко већа у источној и јужној Немачкој, него што се то до сада сматрало; даље на југу добила је чак јужна Италија велик део новог становништва од Словена, где су већ Долчи, а још касније Гете, нашли словенске физиономије и ношње иако је језик одавно нестао: трачко-илирско полуострво су они толико преплавили, да су се каснији Грци могли да жале због словенизације целе Грчке, као на пример Цар Константин:

„έσθλαβωθν πασα ή χώρα και γέγονε βάρβαρος ;”¹² [De Them. II 6.],

и епитома Страбон:

„και νυν δε πασαν "Ηπειρον και 'Ελλάδα σχεδόν και
Μακεδονίαν Σκύθαι Σκλάβοι νέμονται .”¹³

¹²). „Заузеше сву земљу и постадоше варвари.” (Превод А.П.)

¹³). „А сада и цео Еппр и Хеладу као и Пелопонез и

Македоннју насељавају скитски Словени.” (Превод А.П.)

и да су још данас у целој Тракији и Македонији изузев у приморским градовима, већина народа Словени, па чак и да се на грчком острву Пелопонезу, нпр. на острву Хидра, Крфу и другима користи поред грчког и словенски језик, што је свима познато. Исељавања у Малу Азију су била исто тако велика и потомци ових метанаста говоре још и данас словенски, на пр. у Трабзону.

Ако се процене ове околности, да су се, према Прокопију, станишта Словена у VI веку протезала преко Дунава, даље, да Словени нису само поседовали заузете земље, већ да су их трајно насељавали, најзад, да заузимање поседа није могло да се догоди без значајних губитака у људству па ако се упореди огроман простор њихових каснијих станишта са протезањем старе земље Венда иза Карпата: сигурно је да се само по себи неће сматрати вероватним, да су све ове лавине народа могле да проистекну у току два века из северне земље Карпата, где су живели још и други многобројни народи, као Готи, Ести, Алани, Роксалани, Јазиги и др.

Ако погледамо сведочанства старих писаца, тачније о седишту старих Словена, наћи ћемо да се према истима приписују Словенима још давно пре V века далеко распрострањенија станишта, него што им је то Суровјецки одредио. Ту пре свега спада класично место Јорданеса [de Goth. or. c.5.] због којег треба жалити што га Суровјецки приликом навођења није боље тумачио. Заблуда, свуда заблуда; али овде где се ради о сигурној основи целокупног истраживања, најмања ситница је од највеће важности и може да произведе гомилу паралогизама. Јорданесово место, које је претходно споменуто, гласи након критичке провере свих одступајућих тумачења:

„Sclavini a civitate Novietunense et lacu qui appellatur Mursianus usque ad Danastrum, et in boream Visclatenus commorantur; hi paludes sylvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curvatur a Danastro extenduntur usque ad Danaprum, quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt.”¹⁴

¹⁴⁾ „Словени из града Новиетунена и језера ког зову Мурсијско, поред Данастра, што су се саживели на северу Висле, имају шумске баре испред градова. Анти заиста, који су међу њима најјачи, који код Понтског мора скрећу од Данастра и протежу се све до Данапра, услед многих застоја реке у неуспесима одсуствују." (А.П.)

Што се тиче тумачења *Novietunense* уместо *Nova et Sclavino-Rummunense*, гарантује нам за исправност истог пре свега драгоцени стари рукопис Краљевске Дворске библиотеке у Бечу N. 237. Упореди Durich [Bibl.slav.p.II} i Dobrowsk [Slawin S.295.]. Али још је Weseling имао правилно тумачење:

„Sclaveni a civitate Novictunense"

преузето из Амброзијанског кодекса [Vet. Rom.it.p. 226}. Дакле, даље са бесмисленим *Sclavino-Rumunense*, то бољи рукописи уопште не познају и чије је настајање Добровски доказао веома јасно [Slawin 295-297}. На иста начин мора да је издвојена реч Данубиум из исте предзадње периоде и да је створена права Данапрум. Зачуђујуће је да су корифеји историјске критике били тако немарни у обради овог тумачења.

Шлецер је тумачио раније увек Данапрум, а касније ипак Данубиум [Nord. Gesch.525; Nestor II 73]. Ипак и бољи рукописи садрже Данапрум и да само ово може да буде право тумачење, што је још Гатерер заступао, биће у наставку евидентно доказано Kataniscich (De Istro p.106. Orb. Ant. I 204), Dobrowsky u W. Jahrb. (XXVII.264). Манерт хоће да прихвати уместо Данубиум Танаим што није само по себи али је у односу на Јорданеса недопустиво [IV. 150]. Њега је следио и Феслер [1.41].

Оба тумачења, *Novietunum* и *Danaprum*, знао је Туман, који је за историју прерано преминуо, и он је њихово значење правилно схватио [Untersuch. s.70 Acta Soc.Jablon. T. IV.p. 107]. Изгледа да је тешко да се само из варијанти рукописа изнађе тумачење оригинала *Mysianus*, *Musianus* и *Mursianus*. Али и ово неће остати неразјашњено, чим се сигурно докаже положај два места *Novietunum* и *Lacus Mursianus*.

Пошто је то, што су о томе до сада изнели историчари и географи, недовољно често без сваке основе и противуречно, неће бити несврсисходно, да се опширније објасни ова ствар, како би се тако чувена места у словенској историји, саопштила поузданим називима. Да ли би тек у најновије време могли да се похвале Феслер са Јорданесовим *Noviodunumom* и Рајхардовим *Novemiasto* у Мазовији [Gesch. d.Ungl.42. Reichardi O.A.Tab. XIII. Sarmatia 1826]! Нису били срећније руке старији тумачи, који су објашњавали час, као Веселинг и Гебхарди, једном као *Novae* у Мезији, а час чак, као Милер и остали, као *Nowgorod* у Русији. Правилно мишљење о томе је изнео већ Добровски, не одређујући тачније положај *Novietunum*-а. [Slawin s.296]. За доказивање овога не недостају ни докази ни довољно података. Птоломеј је први писац који нам је сачувао име града *Νοιῶδουνον* *Noviodunum*. Према његовом тачном одређивању лежало је насеље управо на месту, где почиње да се дели река Истер. Пејтингерова карта удаљава место 26 рим. или 5 1/5 географских миља од *Agubium*-а и 41 рим. или 8 1/5 географских миља од *Salsovia*. Путопис Антонинија наводи такође на исти пут и као најближа места наводи *Diniguittia* на ујуhy реке Прут са 20 рим. или 4 географске миље и *Aegissus* са 24 рим. или 4 4/5 географске миље. *Notitia Dignitatum Imp.* помера овамо *Legio I Jovia*. Према А. Марцелину саградио је генерал цара Валенса код *Новиодунума* понтонски мост на свом походу против готских Греутунга:

„Per Novidunum, navibus ad transmittendum amnem connexis, perupto barbarico continuatis itineribus longius agentes Greuthungos aggressus est.”[XXVII.5].

На истом месту је, врло вероватно, већ Darius Hystaspis саградио свој мост приликом похода против Скита [Herodot IV. 89]. Прокопије убраја Ναιοδουνών Naeodunum међу градове које је Јустинијан утврдио у Малој-Скитији [De Aedif.IV.11]. То је пети каштел провинције Скитије на крају књиге, на приложеном списку Јустинијанових утврђења, али где је име провинције Σκυθίας, што значи каштели у Скитији, доспело преко преписивача и издавача географског документа у ред каштела.

Хиерокле наводи Νοβιοδουνοϛ; Noviodunus као тринаести град у Малој Скитији. Управо тамо наводи и цар Константин Νοβιοδουνοϛ Noviodunus. У Cod.Theod. јавља се место под именом Neviodunum [L.I. de Vest.Oloveris.]. Исто се још зове Nevedunum у Хиеронимовој Martyrol. ad. d. XVI Kal. Jun. и Novioduno код Равенаса. Како ови називи тако и Марцелиново Novidunum, приближава се тумачењу Бечког рукописа Novietunum, у којем би на крају „ет” смело само да буде рашчлањивање од „д”.

Пада у очи да се од цара Константина па надаље, у целокупној византијској историји не спомиње ни једним словом место, које се у даљини, у налетима варварских упада и пролазака задржало неокрњено до најновијих времена. Одредбе које су садржане у сведочанствима старих писаца. посебно подаци Птоломеја. да је Новиодунум лежао на полазној тачки најјужнијег рукавца Дунава и Марцелина, да је лежао на месту које је било погодно за прелазак, те подаци римских путописаца са више познатих пунктова, на пр. Halmyris j. Sale, Istropolissacha, Истер и лако применљивим мерама у миљама, довољни су за залог тврдње, да је Noviodunum данашњи Isaktschi.

Од Дарија па све до задњег рата (8. јуни 1828) остао је Исакчи обично прелазни пункт преко Дунава. У походима против Скита прелазила је Даријева флота пут од ушћа па до места на којем је био понтонски мост, за два дана, што се према Херодотовом мерењу, 200 стадија на једнодневnoj војњи и 500 стадија на екваторском степену рачуна и подудара са приближно 12 миља удаљености места Исакчи од мора. Даље, источно, нису омогућавали одвојени рукавци Дунава постављање понтонског моста. Оно што је Хаџи Калфа забележио 1650. о овом месту слаже се овде у потпуности: „saktshi, Isakdschi, Getschidi, што значи скела у Исаксу, чувена скела на Дунаву. Када је султан Осман године 1029. (1620) кренуо у пољски рат, дао је да се овде подигне мост, преко којег је војска прешла за 40 дана и поново се вратила након освајања Хокимса. Пошто се овде Дунав лакше прелази него било где другде, ово место је било одувек прелаз Молдаваца, Татара, Мађара. Они који путују за Молдавију, прелазе овде бродом.” [Hadži Chalfa s. 34]. Ту се може приговорити, да се најјужнији рукавац Дунава сада не одваја непосредно код града Исакчиа од главне реке, већ тек три миље даље источно одавде; само када се помисли које промене доживљавају рукавци великих река на ушћу, лако ће се човек уверити при тачнијем разгледању карти, да део рукавца Сомова који се повукао из најјужнијег рукавца код Тулча и залутао у близини Исакчиа у мочваре Дунава, није ништа друго до рукавац који се на некадашњем извору код Исакчиа' затворио и средишњим делом код Тулча приближио из главне реке, па се према томе подудара са Птоломејевим подацима. Уосталом, Исакчи има још и сада утврђени кастел [La Motraye II. 207. Hassel s. 639].

Све ово објашњава довољно да је сасвим погрешно Рајхардово поређење положаја Новиодунума, које он поврх тога погрешно разликује од Јорданесовог Nova civitas и који би

требало да лежи близу ушћа реке Прут, где је Птоломеј сместио Диногутију. Ништа срећнији нису били истраживачи историје при одређивању положаја језера Lacus Mursianus, названог тако од Јорданеса. Гатерер је тражио језеро на реци Musaea (Мисово) у Влашкој [Univ.-Hist. s. 965]. Бел је тумачио као Sysianum и сматрао је да је језеро баруштина на реци Sissek у околини Пресбурга (Братиславе) [Not. Hung. IV. 136]. Милер је мислио да га је пронашао у Моиску или Илменском језеру [Büschings Magaz. XVI. 304]. Тунман, који је правилно објаснио Новиедунум, пренео је погрешно име Mursianus на Kulagheri-језеро [Act. Soc. Jabl. IV-107]. Бишинг је као први мислио на град Mursa у Панонији [Nachrichten III Jahrg. s. 250]. Гебхарди га је сматрао, следећи Бишинга, за мочвару код Мурсе, која се од давнина звала Vlka (Vlca, Hiulca), [Gesch, 1. 90]. Шлецер је био сагласан са његовим мишљењем [Nestor II. 73]. Феслер га је сматрао поузданим [I. 42]. Манерт га је прогласио лиманом Истера источно од Исмаила, код Птоломеја Диаголе, сада Тац-Лиман [Mannert VII, 121]. Енгел је сматрао, што је најсмешније, целокупно језеро за нову грађевину Јустинијана у Мезији, Moesia secunda или Скитији, Skythie parva, можда Дафну [Gesch. D. Bulg. s. 251]. Рајхард је дао баруштинама код Антопола у руској Пољској име Мурсианског језера. [ОА. Tab. XIII]. Тако се мењало значење имена од једне земље до друге, без правог погађања. Јорданесове речи о јужној граници Скитије:

„Eotenus ubi Hister oritur amnis (што значи где Дунав добија име Истер) vel stagnum dilatatur Mysianum (Musianum, Mursianum)" [с. 5.],

тумаче положај језера на делти Дунава и поређење исказа многих писаца не оставља ни најмању сумњу, да је Lacus Mursianus стари Halmyris, Ozolimne из средњег века и данашњи Рамсин, на 7, 3/4 миље дуг и преко 3 миље широк, на најјужнијем ушћу Дунава. Плиније је једини међу класичним писцима старог доба, који нам је оставио неколико информација о овом чудноватом језеру. Његове речи су следеће:

„Primum Danubii ostium Peuces: mox ipsa Peuce insula, a qua proximus alveus appellatus, XIX mp. Magna palud absorbetur. Ex eodem alveo et super Istropolim lacus gignitur LIII mp. Ambitu: Halmyria vocant" [IV 12].

Али римски путописи и други извори садрже два места која бацају велику светлост на име и положај језера. Пејтингерова карта говори о 41 рим. или 8 1/5 географских миља о Новиодунуму, а путопис Антонинија управо исто XVII рим. или 3 2/5 географских миља од Егесиуса. Notitia Dignitatum Imp. спомиње га такође. У путописима се место назива и Ravennas. Према њему се место налази у данашњем Бабатагу, близу језера. Путопис Антонинија смешта место Salmogude 9 римских или 1 4/5 географских миља удаљен од Салсовие на истом путу. Нема сумње да је овде Salmogude изопачени аблатив за реч Samyride или Halmyride. О траговима Halmyrisa на истоименом језеру имамо и друга сведочанства. Прокопије га убраја међу утврђене каштеле на Дунаву, које је подигао Јустинијан против варвара:

„και αλλο δε φρούριον Σκυθίας εν ύστάτω κείται "Αλμυρις ονομα " ,
Et aliud castellum in extrema Scythia (Мала Скитија, најсевернија од шест провинција Тракије) positum, nomine Halmyris." [De Aedif IV. 7].

Хијерокло га наводи као петнаести и задњи град у Малој Скитији. Цар Теодосије је протерао овамо

„antesignanus Arianæ factionis." [Eunomius, Philostorg. H. E. X. 6. Niceph. Kallistus H. E. XII. 29].

Још се спомиње место у животу светаца:

„In Scytharum fines ingressi in Almyridensem civitatem devenerunt." [Vita S. Epict. Et Aetionis c. 6.].

Начин писања Сал уместо Хал је у то доба јако уобичајено, на пр. Salmydessus, а код ДРУГИХ Halmydessus итд. Ово место постоји још до данас, као Јени-Сале са старим руинама на једном брду на северозападу језера [Hamer u Anh. Z. Hadzi Chalfa 193-194. год.], грчко αλς Salz = со, морска вода, море и латинско Sal, упореди salum, омогућава нам да лако поново откријемо каснији назив Lacus Mursianus (Musianus). Име се још даље мењало у касном средњем веку. Ана Комнена назива наше језеро 'Οζολίμνη Ozolimne или Lacus Osianus. Њене речи заслужују да се чују:

„Est haec, quae jam a nobis Ozolimna nominatur, palus plane amplissima, sive trajectus, sive circuitus mensuram spectes, nullique earum, quae uspiam a geographis celebratae sunt, magnitudinem quod attinet inferior. Sita est supra Centum colles (ἑκατόν βουνάς); in eamque maximi simul et pulcherrimi confluent fluvii. Quin etiam, qua parte meridiem spectat, multas magnasque et oneribus plenissimas magnis sustinet naves: haud dubium eo ipso profunditatis suae indicium ferens. Ceterum Ozolimnae vocabulum utrumque Graeci sermonis vim sentientibus a tertio quodam, quem haec palus inhalet, odore ductum videri possit, neutiquam tamen ita est, sed ab Unnico exercitu circa nundinante atque ad ripas ejus mentate castra nomen id tractum est; quoniam quos Unnus dicimus, vulgaris agrestium ac plebejorum lingua Uzozos solet appellare. Inde puto 'Ουζολίμνην Uzolimnam primum hanc paludem nominatam, una vocali abundante supra hodiernum vocis ejusdem istius sonum; porro litera graeca u ipso usu deinceps extrita, redactum id nomen in eam, quae hodie invaluit, formam. Tempus si quis quaereat denominationis hujus, sane in vetenbus historiis non facile reperietur expeditionum Unnicarum mentio, quae appulsis ad paludem hanc castris antiquam originem nomenclationis istius probet. Nempe Alexio imperante id contigit. Tunc inquam, Unnorum gens magno undique concussa excitaque motu, in eum, quem dixi, locum armata conflens, nomen istud novum fecit, primamque talis rei memoriam historia haec nostra complectitur. Etiam ad ceteram patris mei claritatem illud quoque accesit, quod obiter annotasse tanti fuerit, ut passim effervescentibus per orbem partim ejus auspiciis ac ductu, partim hostium ipsius coorientium undique variis exercitibus, loca inde plurima recentes appellationes traxerint". [Anna Komn. Alex. Ada. 1083-1096 ed. V. p. 159. Stritter III. 870].

Јединствена етимолошка анализа учене царске ћерке! Након преуређења и узимања у обзир свих места Ане Комнен, сигурно је да она жели да смести ово велико језеро северно од Ауле или Булеутериона на Vertex Symeonis, даље северно од Centrum colles и сасвим близу Дунава узводно.

Аула или Булеутерион на Vertex Symeonis је некадашња чувена и прастара резиденција Шумен, под данашњим турским именом Sumlja на једном потоку, притоци реке Тича, Panissus по старим писцима, Ditzini по Византинцима, Kamdschik по Турцима, на северу Хемуса са знаменитим руинама. Аул су у оно време називали Татари, као и сада Киргизи дворџ, дворџџ, словенски Бугари резиденцију свог кнеза код града Шумен. који је био опкољен гигантским зидом и лежао раширен преко више брда:

„Nicephorus Imp. (802-811) in Bulgariam profectus, Crumo genti imperante, principio secunda fortuna usus est, ut et Aulam illius caperet, sic enim Bulgari sui principis habitationem appellabant (τὴν τοῦ Κρούμου 'Αυλήν) Zonaras ed. V. 11. 98. „Imp. Alexius Comnenus Pliscova in quaedam verticem Symeonis dictum ascendit, qui et vulgari lingua Buleuterium sive curia Scytharum (Βουλευτήριον τῶν Σκυτῶν) nominatur ab indigenis" [Anna Komn. Ed. V. 153. Stritter III. 859].

Превод словенског имена града Шумен, који се јавља у бугарским писаним документима још пре године 900. именом Vertex Symeonis, зато што је у њему некада владао Симеон, исто је тако неумесно и будаласто, као све остале византијско-грчке етимологије, пошто је као што је познато сваком Словену, реч апстрактни облик придева од шоума шумма, исто као што су имена суседних градова Плевен, Тревен, Воден, Сливен и остала од плева, трава, вода, слива. Centrum colles који су се налазили изван резиденције северно од Шумена у татарској Добруци почевши од Хаци-Оглу-Базарџика од Бабатага представљају низ брежуљака који су се благо дизали из равнице:

„Pacinales in planitie inter Haemum, Istrum et mare, in loco saltus et lucos et omnis generis sylvas et aquam ac pascua habente, incolae locum Centum colles (ἑκατόν βουνός) appellabant, consederunt." [Kedren. Ad. A. 1049. Stritter III. 823].

Све ове одреднице воде до данашњег великог језера Рамсин. Осим тога, у вези са именом Озолимне треба још напоменути, да се оно не би морало сматрати за изопачен назив старог Musolimne, пошто сазнајемо из интерполације Мојсија од Хорене, која може да потиче из X-XI века (пошто у старијим рукописима нема овог места), да је јужни Дунав носио име Јоза у делу где су га насељавали истоимени народи. [Mos. Chor. P. 345]. Име реке могло је лако бити пренето на језеро које је у близини створио један рукавац Дунава. Du Cange је узалудно тражио језеро Озолимне у Влашкој. Чак је и данашње име језера само једна модификација татарског улепшавања старог и првобитног Рамсин, правилније Ра-Месин, а услед гутања вокала у бугарско-влашком Ра-М'син, ћирилично ра-мъсинъ је очито сложеница од Ра и Mysin, Мусин, која сасвим одговара грчко-латинској Hal-Myris. Sal-Myris.

„Rha, Rhos nomina ex antiqua mortalium et communi lingua ad Scythia et alios pertranarunt (језеро је лежало у Scythia parva, у садашњој Турској, Татарској), quo fluvium dixere; apud Arabes est Roha, apud Turcas et Persas Rud, apud Slavos rjeka." [Baer or. Scyth. p. 70].

Павел Јозеф Шафарик
О пореклу Словена

по Лоренцу Суровјецком

превод Стојанка Чекеревац

предговор
Павле С. Станојевић

поговор
Александар М. Петровић

Ü B E R

**DIE
ABKUNFT DER SLAWEN**

N A C H

LORENZ SUROWIECKI

VON

PAUL JOSEPH SCHAFFARIK

DOCT. DER PHIL. UND DER F.K.MAG. , PROF. AM GYMNASIUM DER. GRIECH. N. UN.
GEMEINDE IN NEUSATZ, UND DER KÖN. GES. DER FREUNDE DER WISS. IN WARSCHAU,
DER GEL. GES. AN DER UNIV. IN KRAKAU UND DER GROSS-HERZ. LAT. SOC. IN JENA
CORR. MITGLIEDE.

O F E N,

MIT KON. UNG. UNIVERSITÄTS - SCHRIFTEN.

1823.

Ова књига објављена је уз велику
помоћ и разумевање породице
Јаницки из Сремске Митровице

Књигу посвећујемо родољубима који и својим животима бране
Косовски завет и свете земље наше отаџбине од сила мрака,
једноумља и безбожништва.

Архив Војводине Нови Сад - Словенски институт Нови Сад

посебна издања књига 7

Павел Ј. Шафарик
О пореклу Словена

За издаваче
Павле С. Станојевић

корице
Бранислав Марковић

уређивачки одбор
Весна Башић, Зоран Бојовић, Душан Војводић, Хаџи Војислав Девић, Остоја Дражић, Александар
Петровић, Драгиша Јаницки, Павле Станојевић

НОВИ САД
1998

Архив Војводине Нови Сад - Словенски институт Нови Сад

Потомство ће благосиљати претке који су своје животе
изложили опасности желећи да ускрсну славу праотаца

ПРЕДИСЛОВИЈЕ

Сви озбиљни истраживачи историје словенске цивилизације слажу се данас да Европа још увек мало познаје Словене, њихову прошлост, културу, уметност, обичаје, митологију, иако по површини њихове земље заузимају огромно пространство, а они чине више од трећине њених становника. О Словенима се више и праведније писало у XVI и XVII веку, него што је то наука у

западној Европи чинила током XIX и XX века. Велико интересовање за прошлост словенских народа, а нарочито Срба, показивали су историчари у епохи ренесансе, који су први указали на вести о Словенима код античких и византијских хроничара, њиховој величини у прошлости и ЗНАЧАЈУ за развој европске цивилизације. Користећи богате библиотеке и архиве великих самостана и на владарским дворovima ренесансне Италије, у којима су се налазиле и књиге античких историчара, данас нестале, или намерно уништене на ломачама инквизиције, низ истраживача старије прошлости Европе сматрао је Србе за најбројнији словенски народ од кога су потекли сви остали Словени, чију прапостојбину су везивали за панонско - балканске просторе. Постоји огромна библиографија историографских дела изузетно познатих и образованих аутора који су Илире, Панонце, Трибале, Етрурце и друге старобалканске народе сматрали Словенима или врло блиским њима. Таква виђења најстарије прошлости Срба и Словена, на коју би сваки други народ са поносом указивао, у нашој савременој историографији су најчешће прећуткивана, понекад грубо одбацивана без научне аргументације, или проглашавана некритичким и романтичарским виђењем прошлости.

Са изузетком Русије и Пољске, историографија у осталим словенским земљама релативно касно се почела бавити најранијом прошлошћу Словена. Помоћне историјске науке, као што су археологија, етнографија, палеолингвистика, етимологија, палеографија, историјска географија итд., касно су се развиле у словенским земљама и због тог закашњења преузети су ставови туђих историографија и антисловенске тезе као важеће научне истине. Подаци о Словенима код античких писаца су ретки и штурни, топоними и лична имена најчешће толико искривљени да је управо та чињеница припадницима нордијске (германске) историографске школе омогућила да промовишу више теорија о Словенима које нису биле научно засноване и добронамерне. Тако су и настале тезе да су Словени, у прошлости најраспрострањенији народ Европе, настали у скученим и за живот непогодним мочварама Полесја, или теза да су Словени млад народ који је на Балкан дошао тек у VII веку на позив цара Ираклија.

Још већу збрку направили су са прошлошћу Срба, прихватајући као највреднији извор спис Константина Порфирогенита „О управљању империјом“ (познат још и под називом Моме сину Роману). Истовремено, жучно су одбацивали све изворе који су указивали на оправданост другачијег приступа историји Словена. Очигледно да се нико од заговорника ових теорија није запитао како то да се тако млад народ, настао у некој забитој мочвари - без државне организације, писмености, традиције и културе - одједном појави на историјској сцени и прошири на две трећине Европе! Тако нешто сигурно да није било могуће и више је плод одређених политичких и експанзионистичких тежњи средина у којима су те теорије настале, него што имају озбиљну подлогу у науци. Словени су и тада по броју племена и становника били једна од најзначајнијих и најраспрострањенијих етничких група која се у изворима јављала под више познатих имена: као Венеди, Венети, Венди, Винди, Анти, Сармати, Сауромати, Сораби, Сирфи, Срби итд., зависно од назива који су добијали од суседних народа, или обавештености античких писаца.

Губитком српске средњовековне државе и падом под турску власт за дуже време нестала је и могућност систематског сабирања докумената о старијој српској повести, њихових истраживања и објављивања. Ипак, већ у XVII веку имамо Хронике грофа Бранковића, у XVIII Павла Јулинца и Јована Рајића, где се говори о најранијој прошлости Срба и Словена уз коришћење података из дела античких и византијских писаца. Појавом Србске летописи 1824. године расте интересовање и број текстова о овој теми, чему је свакако много допринео и Павле Шафарик својим прилозима о протословенској историји и историји словенске књижевности које је објављивао у првим књигама Летописа. Летопис у првим годинама излажења преузима и текстове најпознатијих савремених слависта и историчара који пишу о Словенима, као што су Карло Г. Руми, Јан Колар (О имену Срб), Александар Маћеховски, И. Б. Раковјецки (О древним Словенима) и други. Под утицајем Шафарикових радова објављено је и неколико занимљивих књига и чланака на ту тему, који су нажалост потпуно непознати нашој историографији (видети књиге: Исидор Николић, Спомени народа сербског у византијским списатељима, Будим, 1843, и Јевстатије Михаиловић, Илири и Србљи, или Преглед народности старосједиоца Илирика, Н. Сад, 1843)

Међутим, крајем XIX века, наши историчари, школовани у Бечу и на немачким универзитетима, под утицајем германске историографске школе потпуно прихватају њихове ставове и у жестокој полемици и обрачуна са припадницима аутохтонистичке школе намећу их за дужи период као једино исправне и важеће.

На опасност од такве, дириговане науке упозорио је још 1955. године проф. Милоје Васић у „Историјском часопису“, у тексту о диригованој археологији, који се у потпуности односио и на стање у нашој историјској науци. Чувени научник, истраживач који је свету открио Винчу и њену цивилизацију, објавио на десетине књига и текстова у најпрестижнијим стручним часописима Европе, о проблемима везаним за тај локалитет, међусобним утицајима Винче, Грчке, Египта и Микене, пита се одмах на почетку: „Постоји ли диригована наука?“ и одговара - „На жалост код нас и данас!“ Васић затим наводи да се од средине прошлог века појавила тзв. „нордијска теорија“ која је наметнула тезу да је култура у југоисточној Европи поникла у Германији, одакле се раширила и на Југоисток. Васић се даље пита: „Има ли лека против ове очевидне заблуде?“

Наравно да има, али је он скуп и скопчан са дугим и напорним радом“. Текст је завршио следећим речима: „... ја сам по дужности морао овим редовима скренути пажњу само на велику празнину у нашој историјској науци, која још не успева да одговара захтевима садашње међународне науке!“.

Дакле, М. Васић је археолошким истраживањима дошао до чињеница које су убедљиво говориле против теза нордијске историографске школе, но у то време, његов добронамерни позив да се вратимо науци у истраживању старије историје ових простора, није био могућ. Тај опомињући текст оца наше археологије није имао одјека, а резултати његових истраживања изложени су ненауочној ревалоризацији колега - цензора.

Тако једнообразан и шематизовани приступ изучавања историје Срба у нашој науци траје све до данас и подржаван од званичних научних институција тешко уступа место другачијим погледима.

Рана историја Срба и Словена имала је у новијој југословенској историографији третман који није одговарао њиховој улози и значају кроз историју. Права историја Срба на све могуће начине је минимизирана, или представљана неодговарајућим изворима и чињеницама. Најранија прошлост Срба је још увек велика непознаница, у науци се користи само мањи део сачуване историјске грађе о Словенима, а многи важећи закључци изведени су на основу искривљених података, тенденциозно писаних докумената и млађих преписа извора. Нарочито је занемарен период од сеобе народа па дубље у праисторију, те је и најмање познат и истражен. У диригованој послератној историографији рана србска историја је добила најмање простора, а прошлост Срба се озбиљније изучава тек од времена Немањића. па изгледа као да их није било на овим просторима и више векова раније. У неколико реченица спомињу се Часлав, Завида, или Бодин и то је све што се о ранијој повести могло научити у нашим уџбеницима. Прихватили смо тезе германске историографске школе о сопственој прошлости, дакле оно што су друга, често кроз историју према нама непријатељски расположени, хтели да мислимо о себи!

Остало је неразрешено више научних проблема.

- Којим путем су наши преци ишли из те наводне прапостојбине;
- Како то да се на Пелопонезу Словени јављају већ половином VI века; откуда бројни топоними и хидроними који указују на србску присутност у изузетно удаљеним земљама - од Месопотамије, Кавказа, Црног мора, до Сибира и земаља данашње западне Европе?!
- Зашто се прећуткују Срби које спомиње Птоломеј, или радови нашег највећег палеолингвисте Милана Будимира?
- Шта је са Словенима код Херодота, Страбона, Плинија, Овидија, Мојсеја Хоренског, Приска, Орбинија, Данковског, Јана Колара, Шафарика, Момзена?
- Ко су били Пеластаи, Трачани, Илири, Венети, Пикти, којим језиком су говорили, јесу ли изумрли или живе под неким другим именом данас?

О томе наравно нема ни помена!

У разлоге таквог односа према сопственој историји нећемо овог пута улазити, али морамо истаћи да постоји низ извора, докумената и књига који указују на веома рано присуство Срба на

Балкану. Десетине познатих истраживача прошлости, од античких времена, преко ренесансних научника и историчара XVIII и XIX века, па све до Рибакера и Олега Трубачова, са изузетно јаким аргументима који су резултат мултидисциплинарних истраживања, заступају тезе да су централно Подунавље и Балкан прапостојбина свих Словена и да су Срби у свему томе имали изузетно значајну улогу.

Радови наших научника који су заступали те ставове одбачени су без права на одбрану, сетимо се само „случајева“ Милоша Милојевића, Милана Будимира, Фрање Баришића, Радивоја Пешића, Милоја Васића и многих других. Сви они оптужени су за „недовољну критичност“ према коришћеним изворима. Тако смо се олако одрекли припадника србске аутохтонистичке школе, прогласили непоузданим наше касносредњовековне хронике и бројне ренесансне писце, пореклом Словене.

Зашто се наша наука задовољава лако оборивом тезом о доласку Срба на Балкан у VII веку? Како је изазови открића тако великих научних непознаница нису привукли: Ко смо? Одакле смо дошли? Колико дуго смо овде? Где смо кроз прошлост све били?

На сву срећу нема непомерљивих научних истина које нова истраживања и сазнања не могу оборити. Десетак година уназад почело се са објављивањем дела из различитих научних дисциплина, од антропологије, археологије, историје религије, до палеолингвистике која су новим погледом на старе изворе и откривањем нових чињеница наметнуле потребу другачијег сагледавања ране историје Срба и Словена.

II

Павел Јозеф Шафарик је рођен 13. маја 1795. у селу Кобеларову у Словачкој, где је његов отац био евангелички парох. Основну школу похађао је у Ржњави, нижу гимназију у Добшини (1808-1810), а протестантски лицеј у Кежмарку од 1810-1814. године. Након двогодишњих студија (1815-1817) историје, философије и филологије на Универзитету у Јени добио је титулу доктора философије. До половине септембра 1819. боравио је у Пожуну (Братислави), где ради као васпитач сина поджупана Кубињија, када одлази у Нови Сад за професора и директора Велике србске гимназије. Биографски подаци, породица, школовање, његови професори, школски другови и пријатељи, утицаји и политичка клима у којој се развијао и делао детаљно су обрађени у више текстова и зборника радова посвећених Шафарику, на чешком и српском језику, тако да их овог пута нећемо опширније наводити.¹ Наш циљ је да изложимо само оне чињенице из његовог живота које помажу разумевању његовог историографског рада, а првенствено књиге „О пореклу Словена“, и подсетимо на људе и догађаје који су одлучујуће утицали да се окрене раду на истраживању најраније словенске прошлости.

¹ Опширније о Шафарику на српском језику видети: ЛМС 186 (1898) поводом стогодишњице рађања у целини је посвећен Шафарику: Сима Н. Томић. Књижевни и научни рад Павла Ј. Шафарика. Литерарно-историјски преглед, ЛМС 197-202. 1899-1900; Васа Стајић. Павле Јосиф Шафарик први професор Српске новосадске гимназије, Нови Сад, 1927; Станоје Станојевић. Историја српског народа у средњем веку. О изворима. Београд 1937; Васа Стајић, Српска православна велика гимназија у Новом Саду, Нови Сад. 1949; П. Ј. Шафарик (1795-1861). Зборник чланака поводом 100-годишњице смрти. МС. Нови Сад. 1963; Ђ.С. Костић. Павле Ј. Шафарик. О новој српској књижевности. САНУ. Балканолошки институт. 34 књ.. Београд. 1988; Павле Јозеф Шафарик, Живот и дело, Зборник радова са научног скупа у Новом Саду 1995. године:

Павел Шафарик је код нас више познат као, педагог, историчар старе српске књижевности и чувени слависта, док је онај други сегмент његове делатности у којем се бавио археологијом, етнографијом, критичким издавањем старих рукописа, палеографијом, филологијом и раном историјом Словена, ништа мање значајан за нас Србе, остао недовољно осветљен, чак потцењен иако је управо по тим књигама постао чувен у словенском свету. Разлог за такав однос према Шафарику свакако лежи и у чињеници да његова најважнија дела још увек нису преведена на србски језик, а како су штампана још у првим деценијама XIX века, најчешће на немачком језику, тешко су доступна ширем кругу заинтересованих.

Шафарикови савременици су изузетно ценили његову ученост, вредноћу и знање класичних и словенских језика, додељујући му у историји словенске филологије „једно од најугледнијих места“, сматрајући га уз Добровског и Копитара, оснивачем словенске филологије као науке.² Његов рад је обележио целу епоху, а са Коларом, Штуром и Палацким значајно је утицао на буђење свести о словенској узајманости и потребу објективнијег виђења ране словенске прошлости, историје језика и места Словена међу словенским народима. Са озбиљном научном аргументацијом одговарао је на подцењивање Словена и омаловажавање њихових културно - историјских вредности. Матерњи језик и љубав према националној култури сматрао је као најзначајнији атрибут националног идентитета.

Долазак Шафарика у Нови Сад на место професора и директора Српске православне велике гимназије није био случајан, то је плод дубоких културних, трговачких и пријатељских веза Словака и Срба у XVIII и XIX веку, које су резултирале доласком низа словачких интелектуалаца на рад у српске школе у Војводини (Карло Руми, Павел Магда, Павел Бењицки итд.), упркос противљењу угарских званичних власти таквој сарадњи најумнијих представника два блиска словенска народа.³ Поред ових веза и дружење са српским ђацима и студентима у Кежмарку и Пожуну допринело је да се Шафарик заинтересује за српски језик и почне да учи ћирилицу, за народне песме које је Вук објавио 1814. године и нашу историју.

- 2 Сима Томић је у ЛМС за 1899. годину (књ. 198, св. II. 2) написао: „Пре њега није ни било у правом значењу, у већем стилу словенске филологије; после њега она је била могућна, а само је то већ довољна заслуга да му овековечи име у аналима њезиним“.
3. Угарска влада је 1823. године посебном одлуком забранила евангелистима право да буду професори и управитељи у православним школама, или секретари наших епископа. чему су се Срби супротстављали тражећи различите форме да овакву одлуку одложе или изиграју.

Шафарик је у Нови Сад стигао 15. септембра 1819. и први утисци о граду, згради Гимназије и људима су изузетно лепа. У писму Палацком од 19. IX 1819. године каже: „Место Нови Сад је изванредно. Онај ко овамо долази не може се довољно начудити откуда је та раскош, насељеност, образованост“. Нови Сад је у то време имао 20.000 становника и био је снажан културни, трговачки и политички центар Срба у Аустрији, „највеће србско општество“, како је говорио Вук. Јак трговачки и занатлијски сталеж, формирано грађанство и за оно време бројна интелигенција, дали су му изразито србско обележје. Зато Шафарик нешто касније и пише за Нови Сад да је „... овде гнездо србства“. Посебно је Шафарик одушевљен „светом фрушком гором“, која га подсећа на његов родни крај; Карловцима, бројним манастирима са богатим библиотекама, чувеним бербама грожђа и веселашћу тог „истинског словенског живља“.

У приступној беседи поводом преузимања дужности професора и директора Српске гимназије Шафарик је, између осталог, изрекао и оптужбу на тадашњи школски систем по коме су словенски народи у Угарској морали да уче на латинском и немачком језику, па није било простора да се учи и свој матерњи језик и народна књижевност: „Нама није дато оно што су уживали древна Грчка и Рим, што је данас дато Немачкој, Енглеској, Француској, Русији, да се образујемо на матерњем језику...“⁴. По Шафарику, историја европских народа пружа доказе да ниједан народ није „стигао до првенства и врхунца славе без матерњег језика“. Такав говор новог

директора Гимназије дирнуо је у срце све родољубе, „пробудио слатка чувства грађана" и данима је био предмет разговора у новосадским интелектуалним круговима.

Шафариково словенство пробудило се у Кежмарку, а развило у Јени, као јасно уобличен свесловенски патриотизам. Биографи Шафарикови истакли су да је већ као ђак Лицеја у Кежмарку био редован читалац новина „Гласник Чешки", чији је уређивачки програм био у духу идеја националног препорода. Издавач, Ј. Неједли га је овако дефинисао: „Сви се народи разликују међу собом језиком и обичајима својим, промене ли те две битне особине, тада престају бити засебним народима, а поставши другим народима приљубљују се онима чији су језик или обичаје примили. Ако се народ на тај начин измени, изневерава отаџбину, а отаџбина престаје бити мајком... Сваки је човек дужан своју отаџбину, тј. свој матерњи језик и обичаје свога народа срдечно љубити и свеколиким радом и трудом помагати њихово унапређење и ширење."⁵ У почетку је то било романтичарско-песничко буђење националног препорода и родољубивих осећања, у Јени томе додаје озбиљан научни приступ у тражењу доказа о правој словенској протоисторији.⁶ У преписци са својим пријатељима Шафарик их на бројним примерима подучава како се треба борити за словенство, а не „звекати својим ланцима и њима се хвалисати".

4. Васа Стајић. Српска православна велика гимназија у Новом Саду. Нови Сад, 1949, 228.
5. Ђ. Ђорђевић - Сима Н. Томић, Павле Јосиф Шафарик - Биографско-историјска слика, ЛМС, књ. 186. св. I, 1898, Нови Сад. 123.
6. Шафарик је сам изјавио да је расправа Јосифа Југмана о значају матерњег језика и народног васпитања „силан утисак произвела" на њега. Велики утицај на младог студента У Јени имало је и писмо Палацког из 1816. године. који подстакнут истим идејама пише Шафарику да Словаци имају „читав легион песника". али немају научника који би покривали различите научне области: „А где нам је географ? Где природњак? Где физичар?"

Увидео је да се национални препород може остварити само на начин како је то извела Немачка, Немачка интелектуална и научна елита са почетка XIX века припремила је обнову Немачке и уједињење кроз нови програм просветне делатности у школама, на универзитетима и у широким народним слојевима; а научна дела имала су задатак да оправдају уједињење Саса, Хесенаца, Франака, Шваба, Аустријанаца и Пруса, различитих по много чему, у једну, монолитну немачку нацију. Све је у Немачкој тога времена било усмерено ка уједињењу и стварању Велике Немачке, то освешћује и бројне студенте из словенских земаља, указује им пут и облике рада на пољу народног препорода. Ту је коначно сазрела и ојачала „тежња његова да свој малени народ Словачки и пространи род Словенски пробуди из вековнога сна, из оне раздробљености, те да се морално и духовно оснажи..."⁷

Шафарикова жеља за изучавањем историје књижевности словенских народа подстакнута је уверењем о потреби познавања сопственог језика и прошлости народа, као и снажно пробуђеном свесловенском свешћу. У недостатку квалитетних књига о овим областима Шафарик је схватио да је познавање ране прошлости Словена основни предуслов за реализацију планова за објављивање књига о словенским књижевностима и народима. Без познавања историје сопственог језика и прошлости сопственог народа ниједна заједница не може опстати и изборити равноправно место са другим старим народима Европе. Отуда вероватно и жеља да дође међу Србе, где се мађаризација ипак мање осећала него у Словачкој, где постоји изузетно лепа народна поезија, очувани стари обичаји и усмена традиција.⁸ Из свих наведених разлога већ у Јени Шафарик интензивно прати и предавања из филологије и историје, чита и преводи класичне писце и резултате најновијих археолошких и етнографских истраживања у словенским земљама како би на научно утемељен начин обрадио историју словенских језика и народа. Користећи богате библиотеке грађана Новог Сада, фрушкогорских манастира, Митрополијску библиотеку у Сремским Карловцима и податке Лукијана Мушичког био је у стању да релативно брзо напише и обради највећи део србских књига и прикупи податке о књижевницима.

7. Ђ. Ђорђевић - Сима Н. Томић, н.д., 127.

8. Павел Бењицки. дугогодишњи пријатељ породице Шафарик био је секретар митрополита Стратимировића, познавао је Шафарика и чак му слао помоћ док је био на студијама у Јени, па је врло вероватно и он утицао на Шафарика да дође у Нови Сад.

Колико има историка? Колико зналаца других наука? Да речем - срам нас било! Зар не лично сви ми који се правимо родољубима. Ја од сада прелазим са песништва на науку." Опширније о томе види: Сима Н. Томић. Књижевни и научни рад Павла Јос. Шафарика, ЛМС. књ. 197. 1899. Нови Сад. 55-85.

Резултате тог рада објавио је 1826. године у Пешти, на немачком језику, у књизи „Историја словенских језика и књижевности према свим наречјима", која је својеврсна енциклопедија историје језика и књижевности словенских народа од најстаријих времена до почетка XIX века. У обимном уводном делу на 80 страна дао је све што се онда знало о пореклу, прапостојбини и историји старих Словена, о њиховим обичајима, вери, култури и језику. Словенски свет је са одушевљењем дочекао њену појаву, а критичари су били једнодушни да су са овом књигом ударени сигурни темељи српској књижевној историји. Њено допуњено и преправљено издање објавио је Шафариков, зет, Јосиф Јиричек, у Прагу 1864/65, под називом „Историја јужнословенске књижевности". Никола Радојчић је сматрао да се у том делу „налази заметак и путовођа за драгоцено дело Шафариковог унука Константика Јиричека. Први, дакле, нацрт богате српске средњовековне културне историје дугујемо Павлу Ј, Шафарику".⁹ А Сима Томић је још 1899. године написао да ова књига садржи „клице и заметке свим потоњим правцима, у којима се крећењегов научни рад и делима које је после издао".¹⁰

Из преписке са пријатељима из света науке вођеном за време боравка у Новом Саду избија „страсна тежња да продре што дубље у прошлост Словена".¹¹ Од раније већ незадовољан начином на који су већина немачких и мађарских научника описивали прошлост Словена, Шафарик је припремио изузетно обиман материјал како би се и сам огледао на том пољу науке. Још пре појаве „Историје словенских језика..." Шафарик је у Летопису МС објавио неколико радова који су имали историјско-етнографски карактер уз текстове о историји књижевности у словенским земљама. Шафарик је тада био у изузетно добрим односима са уредником Летописа Г. Магарашевићем. Обојица су се бавила науком, имали исте погледе о питању националног препорода словенских народа у Аустрији и Угарској и били најобразованији професори „новосадске сербске гимназије". Готово у свакој свесци у првим годиштима Летописа има по неки Шафариков прилог. У првој частици објавио је текстове „Карактер Словенског народа воопште" и „Покољенија Словенског народа у III десетини XIX века". У следећим бројевима објавио је расправу „Средства за напредак литературе словенске" и „Словенска литература". Та сарадња са Летописом наставиће се и у наредним деценијама.

9. Никола Радојчић. Учитељ наш. Зборник радова поводом 100-годишњице смрти П. Ј. Шафарика, Матица српска. Нови Сад. 1963, 10.

10. Сима Н. Томић Књижевни и научни рад П. Ј. Шафарика. ЛМС. књ. 200. св. IV. 1899. 111.

11. Н. Радојчић. н.л.. 14.

Током Шафариковог боравка у Новом Саду, поред проучавања дела античких и византијских писаца и различитих писаних извора, археологије, етнографије и митологије Словена, посебно га занима историјска географија. Без њеног познавања, сматрао је он, није се могао очекивати помак у истраживању старије прошлости Словена. Улагао је огроман труд и новац да дође до поузданих географских карти словенских земаља, нарочито се занимајући за квалитетне мапе Русије, Пољске, Словеније, Хрватске, Далмације и Србије. Био је незадовољан већином до тада објављених мапа, јер су имале пуно погрешних и нечитких топонима и хидронима баш у словенским земљама, који су му били потребни за етимолошка изучавања и као

лингвистичка потврда код разрешења положаја словенских топонима у делима старих писаца. У једном писму Колару каже да је одредио локацију за око 100 градова и места спомињаних у српској историји, о којима тадашњи историчари нису ништа знали: „Најмање сеоце у мене не сме остати неодређено, макар у доба Атилино изгорело“¹²

12. Сима Н.Томић Књижевни и научни рад. П. Ј. Шафарика. ЛМС. књ. 200. св. IV. 1899, 113.

Захваљујући добром познавању античких и византијских писаца Шафарик је долазио до нових историјско-географских чињеница о старој античкој топографији, често исправљао нетачна читања извора и погрешне називе места и личних имена. Грађу је црпео и из књига путописаца XVII-XVIII века, Рачанског поменика, Вукове „Данице“, ондашњих часописа у словенским земљама, али и кроз разговоре са бројним трговцима који су из свих крајева Балкана долазили у Нови Сад. Шафарик се као ретко ко пре њега озбиљно бавио старим изворима и писцима, пажљиво ишчитавајући њихове текстове он је открио пуно тога што су други пре њега испустили, или олако прешли. Из писама које је слао својим пријатељима у Беч, Јену, Праг и Братиславу, види се да је од њих тражио да му пошаљу највреднија издања античких писаца и најбоље студије и чланке у којима се расправља о историји старе Европе и византијско-словенским односима у првим вековима хришћанства.

Са изузетком Русије и донекле Пољске, историографија и помоћне историјске науке, важне за проучавање старије прошлости, у словенским земљама су тек у повоју. Како је највећи део Словена у то време под влашћу германских држава и Отоманске империје, историја, археологија, етнографија и лингвистика нису на нивоу који омогућава систематска изучавања старе прошлости Словена. Водећи научници у земљама где су Словени тада живели, или били суседи, некритички су их омаловажавали, а наука је често била у директној служби актуелне државне политике. Архиви најчешће нису још ни основани, а грађа прикупљена и публикована, тако да тадашњи истраживачи морају да улажу огроман лични труд како би дошли до потребних извора и чињеница.

Шафарик тражи шта је то што у тами далеке прошлости Словена и недостатку сигурних чињеница може најпре указати пут и дати резултате? Поновним читањем старих писаца убрзо открива да у фонду најстаријих топонима могу да се нађу ти изгубљени сведоци ране словенске прошлости. Зато са невероватним жаром прикупља називе места, река, планина, обичаје, митологију, итд, што му је помогло да у односу на своје време и претходнике изради много бољу историјско-топографску карту словенских племена и земаља у прошлости, одреди где и како су живели и којим путевима се селили по Европи.

Шафарик се у то време одушевљава текстовима пољских научника Ј.Б. Раковјецког, Ст. Потоцког и Лоренца Суровјецког, који истражују свесловенску историју, археологију и митологију. Када је Л. Суровјецки 1824. објавио расправу *Sledzenie poczatka narodow Slowianskich*,¹³ одлучи се Шафарик да о њој напише критику која је према Копитаревој жељи требала да буде објављена у бечком часопису „*Jahrbucher der literatur*“. Како је Шафарик и сам већ имао обиман материјал везан за питања старије словенске прошлости, рукопис тог првобитног приказа нарастао је врло брзо до засебне књиге која је објављена у Пешти 1828. године под називом „*Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*“, или у преводу „О пореклу Словена по Л. Суровјецком“. У уводу Шафарик каже да жели дати „сажет приказ целокупне расправе задржавајући речи писца“, али изостављајући све оно што је мање важно и понављање извора и аргумената. Уз превод делова студије Л. Суровјецког, дао је и критичке коментаре, полемишући са тезама са којима се није слагао.

13. Ову расправу Суровјецки је прво прочитао на седници „Краљевског друштва пријатеља наука“ у Варшави, а затим објавио у часопису „*Roczniki Towarzystwa Krol. Warszawskiego przyjaciol nauk*“. Т. XVII. 1824: Као засебна књига текст је објављен 1861. године у оквиру његових сабраних дела у Кракову.

Већу пажњу обратио је оним местима које је сматрао бољим и научно утемељенијим са жељом да се „коначно и праисторија Словена отргне часнијим рукама од нечасног презира и запостављања и повери брижљивијој нези" објективних и образованих историчара и истраживача словенске прошлости. Шафарик се више трудио да допуни аргументацију Суровјецког, него да га критикује, како би новим доказима помогао основној идеји о старини Словена у Европи и дао јој још ширу научну подлогу. На крају књиге је обиман списак личних имена прикупљен из старих извора, имена словенских племена, називи места, река, планина и др., из Подунавља, јужнословенских и северноиталских покрајина, којима је нашао словенску етимологију и тим аргументима доказивао „да су Словени још пре Јорданеса и Прокопија живели у Илирику и Тракији".¹⁴

14. Сима Н. Томић, Књижевни и научни рад П. Ј. Шафарика. ЛМС. књ. 200. св. IV, 1899.111-134.

Шафарик закључује да су Словени морали и раније живети где им се и данас налазе националне државе, само скривени под другим именима. Римљани о Словенима не говоре као о новом, непознатом народу, а у језику њихових суседа налазе се многе словенске речи, лична имена, па и обичаји, што такође говори у прилог Шафариковој тези. Такође, низ топонима у Панонији који наводе Плиније, Птоломеј и Јорданес, има неоспорну словенску подлогу. По Шафариковом мишљењу име Срби је опште име за све Словене, како су сами себе називали, а име Венеди, је добијено од суседних германских племена. По објављивању књиге „О пореклу Словена" Шафарик је наставио да прикупља грађу и даље ради на проучавању прошлости словенских народа. У каснијим делима Шафарик се неких етимолошких доказа одрекао, за неке је сматрао да би морале бити боље потврђени и објашњени, али његова основна мисао да су Словени староседеоци у Европи није измењена ни у „Словенским старинама" објављеним 1837. године. Нема сумње да је ово дело имало значајну улогу у буђењу идеја свесловенске узајамности, националног препорода словенских народа и подстакла појаву сличних дела о раној словенској прошлости и у другим срединама. Шафарик је свестрано познавао изворе, старе писце, добро знао класичне језике и све живе језике словенских народа, што му је олакшавало рад и извођење етимолошких закључака. Прикупио је, проучио и дао тумачење свих тада познатих извора и дела која говоре о прошлости Словена.

Књига „О пореклу Словена..." у нашој историографији се готово и не спомиње, ни када је у питању укупно Шафариково дело, још мање као извор за рану историју Словена. Шафарика, као једног од највећих слависта и историчара свога времена уопште не спомиње, чак ни десетотомна „Историја српског народа" у одељку о досељавању Словена на Балкан! У нашим енциклопедијским издањима од Шафарикових дела најчешће се спомињу „Историја словенских језика..."; „Словенски народопис" и „Словенске старине". Аутори одредница у Народној енциклопедији СХС, Станоја Станојевића, и Енциклопедији лексикографског завода у Загребу такође не спомињу ову књигу.¹⁵ У „Енциклопедији српске историографије" Симе Ћирковића и Р. Михалчића, у одредници о Шафарику, аутор Ћ. Бубало каже да је Шафарик „... вратоломном етимологијом доказивао старост и распрострањеност Словена"¹⁶

15. Станоје Станојевић, Народна енциклопедија СХС. књ. IV. 1929. 983/4; ЕЛЗ. књ. IV. 1969, 239.

16. Енциклопедија српске историографије. Београд, 1998. 720-721.

Ипак, историчари и филолози XIX века имали су много повољније мишљење о Шафариковом делу и књизи „О пореклу Словена“. Чувени Срезњевски поводом објављивања ове књиге је написао: „Слава Шафарикова се утврдила, име његово почеше стављати упоредо са именима других западних слависта првога реда“.¹⁷ Познати филолог Ђура Даничић је о Шафарику забележио: „Знао је о Словенима све што се у његово време могло знати, - могло знати трудом према ком је сваки труд ништа... И казао је свету то што је знао. Што сад било који Словенин зна о своме народу, од њега је научио. И још свакоме врло много остаје да учи о своме народу из његових књига. Он је свакоме народу словенском показао шта је - шта је историјом, књижевношћу и језиком. Показао је толико да још нико није могао то све ни примити... Па ми Срби осим свију Словена бејасмо у особитој љубави таквога човека. Не треба ли да се поносимо што је таки човек, један од првих људи свога времена у Европи, био учитељ у новосадској гимназији“.¹⁸ Као што видимо, велики Ђура Даничић који је свакако био компетентан да процени вредност Шафариковог дела, сматрао га је за једног од највећих научника свога времена у Европи! Иларион Руварац, дуго година неприкосновени ауторитет у нашој историографњи изузетно је оценио рад Шафарика, назвавши га и „учитељ наш, који се целог свога века и од свију Словена понајвише трудио у проучавању старих писмених србскословенских споменика.“¹⁹

17. Ђорђе Магаршевић. У спомен Павлу Јосифу Шафарику. ЛМС. књ. 186. 1989.

18. Ђура Даничић. Ситнији списи, СКА. Посебна издања. LIV. 1925. 262.

19. Никола Радојчић. н.д.. 7

Матичин „Сербске летописи“ већ у свескама за 1829. годину, у четири наставка 16(5-34), 17(21-50), 18(33-60), 19(11-33) објавио је опширне изводе из књиге „О пореклу Словена...“, под називом „Словени“, пруживши тако прилику и ширем кругу наших читалаца да се упознају са основним идејама Шафарикове књиге.

Поред Симе Томића, који је у више бројева ЛМС за 1899-1900. годину објавио обиман текст, у коме није улазио детаљније у оцењивање књиге „О пореклу Словена...“, историографским делом Павла Шафарика највише се бавио Никола Радојчић. У тексту „Учитељ наш,“ објављеном у Зборнику чланака поводом 100 годишњице смрти Павла Шафарика, 1963. у Новом Саду, у једном пасусу од двадесет редова Радојчић даје изузетно негативну оцену ове књиге. Стога ћемо се мало више здржати на анализи његових оцена ове књиге, јер је индикативна за однос присталица тзв. „критичке“ историографске школе према изворима и делима која су о Србима и Словенима имали другачије мишљење од ставова германске историографске школе.

Потпуно у духу ставова те историографске школе Радојчић критикује његове „смеле и смешне етимологије“, и закључке „да су се сви Словени називали Србима“. Даље у тексту, Радојчић стално хвали Шафарика као ученог и образованог, доброг znalца класичних језика и прилика у Славистици и европској науци тога времена, али у исто време без аргументације оповргава Шафарикове тезе о старијој прошлости Срба и Словена. Ни на једном примеру није показао где је то Шафарик тако страшно грешио да би му опростили констатацију о „смешним етимологија“. Данас, у светлу најновијих открића, пре свега у археологији и палеолингвистици, Шафарикове тврдње све више добијају на вредности и значају, а највећи Слависти подржавају тезе о много ранијем присуству Словена у Европи и на Балкану.

Н. Радојчић критикује тезе Шафарика о распрострањености Словена, њиховој старини и присутности на тлу Европе, да би у следећој реченици величао Шафарикову ученост и „напоре како би све своје тврдње веродостојним изворима потврдио“, и што је „гвозденом марљивошћу

сабрао све дотад познате изворе и целу литературу о Србима, с намером да њима, особито за старија времена, пре свега докаже своје погледе на Србе, на српско име међу Словенима, на његово пространство и старину..."²⁰

Нешто даље Радојчић наводи да је Шафарик „својом личношћу и са својим делима створио међу Србима такав углед да се у сукобима мишљења покатакд служило више самим његовим именом неголи ученим доказима". Довољно је прочитати само ову реченицу па се упитати како то да неко створи себи такав углед у науци, а да у његовом делу нема вредности и да се служи „смешним етимологијама". Као потврду својим ставовима Н. Радојчић наводи Илариона Руварца и његову полемику са припадницима „србске аутохтонистичке школе" (или „родољубиве историографије" како каже Н. Р.). Но, увек истиче и да се Руварац дивио Шафарику, нарочито у младости, али и у познијем добу није се усудио да дирне „у представу о Шафариковој научној величини".²¹ Одвише контраверзних мисли да би их и ми некритички прихватили! Зар има иоле неког историчара који познаје Илариона Руварца, његов начин писања и вођења полемике са неистомишљеницима (често је био преоштар, до крајњих граница увредљив), а да сумња да би Руварац ударио и на Шафарика да је имао знања и аргумената, да уђе у полемику са њим. Није логично хвалити нечију ученост, знање старих језика, обим прикупљеног материјала, научни метод и критичка издања старих докумената, а подсмевати се резултатима проистеклим из тих истраживања.

Због тога никако не стоје судови Н. Радојчића да су Шафарикова истраживања и резултати „само драгиоцен докуменат о његовој високој учености, и о дубоком утицају који су они вршили на развитак српске историографије"²² Њега такође, збуњује чињеница да су Шафарика подједнако прихватили и најбољи представници тзв. „критичке" историографије и они из супротног тabora - представници „родољубиве" историографије.

Управио та чињеница, да су га крајем XIX века подједнако прихватили историчари из две супротстављене историографске школе, најбоље говори да су Шафарикови резултати и ставови имали научну утемељеност и непролазну вредност.

20. Исто, 15

21. Исто, 16

22. Исто. 16

III

Архив Војводине и Словенски институт из Новог Сада објављивањем књиге Павла Шафарика „О пореклу Словена..." обележавају 170 година од њене појаве у науци. Из више разлога смо били дужни, нарочито наше научне институције, да је преведемо много раније: њен писац је по угледу и знању био међу првим славистима Европе тога времена, када је књига објављена живео је у Новом Саду и био директор Српске православне гимназије. Том књигом аутор је посебно задужио нас Србе, о чијем значају и улози у раној историји Словена је имао изузетно високо мишљење. Књига доноси обиље извода из дела античких и византијских писаца о Словенима, који до данас нису изгубили на вредности и може само да буде снажан подстицај младим истраживачима да се са још више труда окрену истраживању најраније србске историје, која нам је и најмање позната.

Од великог броја цитата из дела старих писаца, које Шафарик наводи у књизи, Александар Петровић, аутор поговора, одабрао је и превео двадесет мало познатих, како би аргументацију која говори о Словенима приближили што ширем кругу заинтересованих за ову тему. Преводи су дати у фуснотама од 1 - 20.

Да би олакшали сналажење у мноштву старих географских назива места, река и планина, дали смо и неколико географских карата, којих иначе нема у Шафариковој књизи, преузетих из дела најпознатијих истраживача ране словенске прошлости, без обзира на чињеницу да се оне не поклапају у свим детаљима са тврдњама Суровјецког и Шафарика.

Велику захвалност дугујемо госпођи Стојанки Чекеревац, која је уложила изузетан напор да врло тежак текст са немачког преведе на наш језик, поштујући језичку конструкцију оригинала,

очувавши тако и дух времена у ком је књига настала. Једине измене у односу на оригинал су учињене на почетку књиге где Шафарик набраја раније ауторе дела о Словенима и даје скраћене називе, који су у нашем издању ради прегледности дати у загради. Такође, неколико мало познатих географских назива коришћених у Античко доба дато је са савременим називом у угластој загради. Треба нагласити да без несебичне помоћи породице Јаницки из Сремске Митровице, издавачи сигурно не би били у могућности да у ова тешка времена сами објаве књигу. Финансијски и технички проблеми у припреми текста за штампу, као и вишемесечни дивљачки напад НАТО алијансе на нашу земљу одложио је објављивање ове књиге за месец јуни 1999. године. Убеђени да ће богата грађа и бројне чињенице које Шафарик доноси у овом делу, допринети бољем разумевању најраније прошлости Срба и Словена, већем интересовању и јачању националне свести, посвећујемо је свима родољубима који дадоше своје животе за одбрану отаџбине и право малих народа да живе у слободи.

Павел Шафарик је Словак, који је дуго живео и стварао међу Србима и Чесима, тако да подједнако припада културној баштини та три народа, што у будућности може да буде само мост више у оживљавању културне, научне и привредне сарадње словенских земаља, а нарочито историчара и издавача.

Надамо се да ћемо и у времену које долази наћи начина да наставимо са објављивањем књига различитих аутора, од Плинија и Зонаре, до наших савременика, који изучавају рану прошлост Словена, у циљу откривања праве историје и научне истине о Словенима.

Павле Станојевић

У Новом Саду, априла 1999. г.

ПРЕДГОВОР

Према првобитној замисли овај рад је био намењен за објављивање у часопису. Но, како није дошло до реализације ове намере, због случајних околности, а рукопис је постепено нарастао сталним додавањима и проширивањима, да би достигао обим који је пет и шест пута већи од првобитног, одлучио сам се да задржим његов првобитни облик и да га објавим посебно, у нади да са овим нећу учинити лошу услугу пријатељима словенске историје.

Без обзира на моје настојање да се држим златне средине у истини на широком пољу истраживања старог доба, при подељеним погледима о праисторији Словена, знам да ће ипак две опције морати бити неизбежно незадовољне мојим путем који би једна смела да оцени као превише уску област словенске старе прошлости коју сам обрадио, док ће га друга прогласити у овом проширеном облику за родољубива сањарења. Ипак, спокојно прижељкујем мишљење оних који имају право гласа чак и онда ако би исти, при једнаком уважавању достојанства науке и важности задатка имали са мном различите ставове.

Различитост погледа је неизбежна где се историја не може преписати из архивских докумената, већ се мора поново стварати издвајајући материјал и начин обраде тек вештом комбинацијом из хаоса.

Али, ако и ова разлика у погледима служи само томе да се једна или друга опција боље покажу као истините, даљим и строжијим испитивањем, за које сваки нов документ који потиче из сопственог истраживања представља појачан подстрек, добитак је очит, а истраживач старог доба не може да очекује већи добитак.

Нико ко познаје пут историјских студија неће тврдити да праисторија најобразованијих народа Европе није ништа добила трудом истраживача у току три стотине година. Много тога што су мајстори и калфе сматрали завршеним, нестало је касније са лица земље као неупотребљив скелет: али сама зграда је остала и постала је чвршћа, пространија и лепша. Тако отпада лишће које се храни док дрво расте и из године у годину доноси зрелије плодове. Нека се коначно и праисторија Словена отргне часнијим рукама од нечасног презира и запостављања и повери брижљивој нези часних диригената у историјском истраживању и вештини.

Још морам да приметим, да сам се у писању словенских речи, због недостајања опште ортографије, послужио из нужде често чешком ортографијом. Према томе, у таквим речима треба читати **ц** као ћирилично **ц** или немачко **tz**. Остале везе које делимично одступају од слова не намећу потребу за шире објашњење добрим познаваоцима језика.

Нови Сад, 15. маја 1828. године

А у т о р

О пореклу Словена

Праисторија једног народа је обично прекривена непрозирном тамом као и сама праисторија људског рода. Народи, као и човек имају своје периоде детињства, младости, зрелости и старости. Као што се свест дечјег виђења, утисака и игара гаси у каснијим дечачким и младићким годинама и не може да освежи жар фантазије, временом истрошене њене трагове тако и пролазе периоди развоја народа и дела предака без трага, без преношења сазнања у наслеђе потомака, а онда је узалудан сав труд и борба каснијих нараштаја да се измами или изнуди говор од бескрајног белог листа прошлости. Али, као што је са оне стране границе историје, која почива на чињеницама и свести, све увијено у таму кроз коју не продире ни један зрак светлости са било које небеске звезде, тако ипак није нигде строго одвојено царство историјског знања од заборав; они се много више додирују, као дан и ноћ, као у сумраку који слаби и појачава се, они прелазе својим границама једно у друго и оштар ум историчара једва да може да повуче линију која би била у стању да оба раздвоји тачно и непомерљиво.

Вештина историјског истраживања, тај позни плод зрелог човека, развијеног народа, људског рода, има између осталог да реши велики задатак, да на ближи начин одреди почетну и крајњу тачку сопственог стремљења и да му покаже следећи дух који жуди за знањем на непрекорачиву границу на којој започиње историјско знање и која осујећује све наде за даље напредовање. Јер чежња за слатким сазнањем о животу очева укореењена је дубоко у души човека; она дозива ратара од плуга, измамљује бујице суза радосница код слепог просјака када он опева велика дела предака, она оживљава на исти начин топлим зрацима радости груди научника када верује да разазнаје, у рушевинама временом расточене саге и испрекидана предања, гласове пророка повести.

Када, с једне стране, овај урођени снажни нагон, зрео да из садашњости сагледа прошлост, проучавајући порекло сопственог постојања и живота, објасни постојеће мноштво истраживања и докумената о сопственој праисторији, које се среће у сваком образованом народу, није јасно при сагледавању несавладивих потешкоћа везаних за истраживања ове врсте, а посебно у немогућности да се тачно назначи почетак историјског знања у повести једног народа и да се повуче сигурна линија раздвајања између поезије (књижевности) и стварности, зашто сви старији и новији литерарно образовани народи уз све богатство историје своје отаџбине могу да прикажу мало подударности о сопственом пореклу на трајно задовољство.

Неприступачност предмета и разлике у погледима истраживача у њиховом обрађивању су узрок што су крајњи резултати њихових студија из ове области увек утолико мање слични, уколико је научник продуховљен, а при том се служи што самосталнијом методом истраживања. Јер, док велики део историчара верује да дневни рад свог високог звања мора да отпочне из

религиозно бојажљивог поштовања за чисту сигурну истину, утврђену неоспорним чињеницама и сведочанствима, или због отменог удобног нерада тамо где је сунце историје већ обасјало народ и где је започео светао дан његовог живота и делања, док други храбрији и жељнији знања усмеравају своје погледе у таму да би по могућности спознали раније, пре потпуног разоткривања жељно очекивану тајанствену појаву обавијену лажним велом магле, трагају многи на крилима фантазије да доспеју кроз неодмерене просторе историјске ноћи навише до извора светлости, које још није достигао ни-један прегалац и да спутани неизбежном судбином застану у поноћном часу, где престаје власт човека и започиње гледање духова.

Али различитост резултата истраживања о праисторијама народа не одузима зато заслугу истраживача дужну похвалу. Човек који стреми ка већем образовању треба да упозна историју свог народа у целости, јер само на историјском путу може да се задовољавајуће поучи о свом и туђем постанку и битисању; а сваки покушај приближавања овом циљу, било да је још толико несавршен, заслужује поштовање. Зато овде, као нигде другде, није само апсолутно мерило за истраживачку заслугу историчара успех његових истраживања, већ истовремено и искреност и верност убеђења које га притом води и узвишеност крајњег циља којем стреми.

Након ових подсећања бацимо поглед на праисторију народа Словена, народа који се раширио од пре дванаест стотина година свог историјског сунца на половини Европе и трећини Азије, владајући и служећи, који се непристрасном посматрачу најављује све више као важан у светској историји и онда ћемо наћи потврду за истинитост горњих навода. Таласи његовог најранијег живота разблјаку се на једном жалу иза којег је за наш поглед све празно и путо; а његовој потврђеној истинитој историји претходи период сумрака за који се изострен разум писца повести многоструко труди да га одвоји од потпуне таме и његов живот из младости и деловање имали су у старијим и новијим временима многобројне домаће и стране, ваљане описиваче, а да синови након жетве очева нису поштеђени труда да сами изађу на поље и пабирче.

Потребно је, у вези са нашом намером, да именујемо у тој области барем, примера ради, неколико писаца историје и да прикажемо њихова виђења. Најстарији писци који изричито спомињу Словене, су свеукупно странци. Саопштења која они дају о њима, већином су узгредна и неплански испреплетана, отуда нису без противуречности па је целокупна гомила њиховог неповезаног извештавања крајње оскудно скрпљено дело, које може да има вредност коју смо приморани да му придајемо само услед потпуног недостатка истовремених домаћих извора. Ниједан од тих најстаријих писаца о Словенима не говори ни једном речју о њиховом пореклу и ранијем месту живљења. Домаће хронике започињу много касније.

Калуђер из Кијева Нестор (рођен 1056; умро око 1111) говори о пореклу Словена изричито од Илира, јер на главном месту о праисторији, као што ће бити даље доказано, треба читати уместо Инорци убудуће Иљурци, и говори о револуцијама и сеобама дунавских Прасловена, изазваним од стране Влаха, који су Гали или Келти, не одређујући тачније време ових збивања.

Епископ из Кракова Винцент Катубек (Wincent Kadubek; рођен 1161; умро 1223.) указује такође на Илирију, Панонију и Каринтију као на праседиште Словена.

Богуфал (Boguphal, умро 1253.) назива Панонију изричито прадомовином Словена.

Ј. Длугош (Dlugosz), (рођен 1415.; умро 1480.) заступа исто тумачење и проширује га својим и туђим наводима.

Други истовремени и каснији хроничари извели су много одређеније аналогije о словенском народу.

П. Пулкања (око 1374. год.) води Словене након градње вавилонске куле из Синеара кроз Халдеју у Јонију, затим водом до Константинопоља и даље за Бугарску, Русију, Корушку итд.

А. Кранц (A. Kranz, умро 1517. год.) приповеда да је Нојев најстарији син Туиско (Tuisco), од којег воде порекло Немци, створио сина Вандалуса (Vandalus) и да је његово потомство прихватило на северу име Вандали, а на југу касније име Словени.

Савременик N. Marschaleka, (хроничара Vand. Col. 1519. f.), украсио је ову грађу још различитим другим додавањем.

М. Кромер (Kromer; рођен 1512; умро 1589) говори о пореклу Словена од балтичких Венета и Сармата и сматра да су вендски и сарматски народи у основи идентични (De orig. et reb. gest. Pol. Vas. 1555. r.).

Рагузињанин (Ragusiner) опат Мавро Орбини (Mauro Orbini) смешта Илире у ред словенских праотаца [Regno de gli Slavi, Pesaro 1601. f.].

Судетис (J. M. Sudetis) је хтео да припише част заснивања чешке нације Роксаланима [Војем. natio Pr. 1614. Subcesiva 1615.].

Клавер (P. h. Cluwer, рођен 1580; умро 1623.) сматрао је старе Сармате за праве Венде и Словене [Germ. ant. Lugd. 1616, 1631. 2 1].

Б. Латомус је исплео читаву збрку од прича о досељавању Вандала и Хенета (Heneter). праотаца Словена, у Пелагонију, а одатле у Грчку и Сарматију [Genealochron. Megapol. u J. E. od Westpjalens Mon. ined. LPZ. 1739. ff. f.].

Ј. Pastorius von Hirtenberg сматрао је Хениохе (Heniochen) у Колхиди за праоце Хенета и истовремено за зачетнике Словена [De orig. Sarm. Dant. 1685. 8.].

Френцел (A. Frenzel) говори о пореклу Венда од Хебреја због неких сличности у језику [De orig. 1 Sorab. Budiss. 1693-96. 4.].

Абел (C. Abel, рођен 1677, умро 1763.) споменуо је Лаце (Lazi) и Цихе (Zichi) у Колхиди као прастаре Венде, због сличности имена са Љахима (Ljachen) и Чесима (Česhen), [Немачка и саксонска Alt.Lpz. 1729. 1741. 3 Th. 8]. Више писаца историје је сматрало Бугаре на Волги и на Каспијском мору као сроднике по пореклу Словена и тврдило да су Анти (Anten), Бугари и Словени потекли од праплемена Словена који су били настањени на Волги [Gatterer hist. Bibl. 10 Bd].

Јордан (J. Sh. von Jordan) потрудио се у свом иначе неупотребљивом склопу материјала, извученог већином из авантуристичких извора, да прикаже да су Словени првобитно живели на Танаису (Tanais) и Волги, на Понту (Pontus) и на Дунаву, али првобитно под именом Меотиди (Mäotiden) и Сармати [De orig. Slav. Vind. 1745. f.].

Гроф Vonde, а након њега Мелер (Möller) говоре о пореклу Словена од Финаца.

Долчи (S. Dolci) је тражио доказе порекла Словена од Трачана, Сармата и Скита етимолошким путем [De illzr. l. vet. Ven. 1754].

Ј. ф. Хартнох (J. F. Hartknoch, рођен 1740; умро 1789) тврдио је да словенски народи потичу непосредно од Скита (Skythen).

Г. Добнер (G. Dobner, рођен 1719; умро 1790) сматрао је у ствари Сармате за Праве Словене и Венде [Mon. hist. Voem. Pr. 1764. u. a.].

М. de Peysonel (рођен 1710, умро 1790) прогласио је Аваре, Угаре, Печенеге (Petschenegen) и Хорвате (Chorwaten) за братска племена, која су потекла заједно од једног непознатог пранарода [Observ. hist. et. geogr. Par. 1765. 4].

Гроф С. Грубишић (Grubissich) веровао је да је открио праоце Словена у Фригији [Disq.in.orig. ethist. alph.Slavo-Glagol.Ven.1766.]

Ј. Северин (J. Severini) произвео је од Хенета у Пелагонији како јадранске Венете, тако и остале Словене у које убраја и Трачане и Панонце [Comm. de inc.Hung.Sopr. 1767. Pannonia Lips. 1771].

N. Freret (рођ. 1688, умро 1749.) имао је о старости словенског народа високо мишљење и сматрао је словенски језик мајком трачког и грчког [Oeuvres ed. 1796. T. I. Mem. de l'Acad. d. Inscr. T. XXI].

Татишчев (W. N. Tatisčew, рођен 1686, умро 1750.) хтео је, следећи разне старије писце, да произведе Словене од Ноја, преко низа азијатских и европских народа све до познатих векова [Ist.ross.Mosk. U.S.Pet. 1768. f.f.4].

Ј. Раић (рођен 1726, умро 1801), преиначио је у својој историји Готе, Вандале, Херуле (Heruler), Аваре и друге народе у Словене [Ist.slav.nar. Већ 1792. f.f. 8.].

С. Клецевски (S. Kleczewski) покушао је да докаже да је словенски језик скитског порекла, а да су Словени потомци Скита и Сармата. [Sar.eur.Leop. 1769.4]. Ј. Х. Гатерер.

Ј. Ch. Gatterer, рођен 1727, умро 1799, окренуо се одбацивањем Сармата, Гетима (Geten) и Дачанима [Comm.Soc.Gott.T. XII. u.a.].

Михаелис [7. D. Michaelis рођен 1717, умро 1791.] прогласио је Халдејце (Chaldaer) за Словене. [Spic.geogr. Hebr.Gott. 1769.4].

Са њим се сагласио Ј. Р. Форстер (J. R. Forster, рођен 1729, умро 1798).

Ф. В. Геркен (Ph. W. Gercken, рођен 1722, умро 1791) одлучио се за Сармате као претке Словена [Vers.d. Gesch.d.Slaw. Lpz. 1771.8].

Нису изостали ни покушаји да се Словени, због неких сличности у језику, прогласе праоцима Киргиза [Abh.e.Privatges. in Bohm.V.II].

К. G. Anton (рођен 1751, умро 1818) извео је од Персијанаца Армене (Armenier), а од њих Сармате или праве најстарије Србе на Волги и на Азовском мору од којих су потекли Будини (Budinen), Роксалани и новији Срби, Словени [Vers.ub.d.Slaw.Lpz. 1783. ff.8].

П. Х. Левеск (P. Ch. Levesque, рођен 1736, умро 1812) веровао је да је пронашао да стари Латини дугују основне тонове свог језика Вендима, или да су морали да се одвоје праоци Латина и Словена у најранијим временима, пре него што су Тројанци и Венети проистекли од Словена и можда не дуго након разлаза човечанства [Essai sur l. rapports de la.1. des Slaves avec celle des anc.hab.de Latinum].

Блиску сродност Римљана и Словена хтео је касније да докаже и П. Соларић (рођен 1781, умро 1821) у делу Римљани славенствовавши [Of. 1818.8].

Гебарди (L. A. Gebhardi, рођен 1735, умро 1802) настојао је да прикаже, искључујући Ските и Сармате, да су Словени потомци оних балтичких Венда о којима говоре Плиније, Тацит и Птоломеј [Gesch.aller wend.slav. Staaten Halle 1790.ff.4].

К. Манер (K. Mannert) је сматрао вероватним да су велики народи Скита, Сармата и Словена у ствари једно и да су само у различитим временским периодима добили та три имена од Грка и Римљана [Georg. d.Gr.u Rm.V.IV.Nürnb. 1795.8].

М. П. Катанчић (Katancsich, рођен 1750, умро 1825) је разликовао два словенска народна племена, једно јужније које изводи од Илира и Трачана и једно северније које изводи од Сармата [De Istro Budae 1798. u.a].

Нарушевич (N. Naruszewicz, рођен 1733, умро 1796.) чија је недовршена истраживања о старим Словенима издало Краљевско друштво у Варшави пре неколико година, указао је на пут по земљама између Дњепра и Волге као на прапостојбину Словена и једним делом дао претпоставку о њиховом сродству са Сарматима [Hist.nar.pol.V.I.War. 1824.8].

Шлецер (A. L. Schlozer, рођен 1735, умро 1809) некада склон да претпоставља словенске Аборцине у Илирији одредио је након тридесетогодишњег истраживања, у предвечерје свога живота, прапостојбину Словена, рачунајући Сармате лимигантес и Јазиге (Jazyges) метанасте у троуглу између Дунава и Тисе до Карпата и преко ове планине до унутрашњости Шлезеје, а одатле кроз неизмерљиве просторе њихове браће, али и Анте, источно кроз целу Молдавију и Влашку до Црног мора [Nestor Gött.1802.ff.8].

Ф. М. Апендини (Appendini) тражио је да докаже, ако није свима, али да је већини синова Јафета (Japhet) својствен илирско-словенски језик и да је то управо исти језик којим су говорили стари Трачани, Македонци, Илири, Скити, Гели (Gelen), Дачани, Сармати, Келто-Скити и још неки други народи старог света [De praest.et. vet.I.illzr. Rag.1806].

Пре Стулишена (Stullischen) извео је W.B.S. Sestrenčewič Boguš (рођен 1731) порекло северних Словена и Пољака, од Сармата, а јужних од Венета и стопио ове народе у један по имену Склави, након једне победе северних над јужнима [Rech. hist.S.Pet. 1812.8.Precis desrech.S.Pet. 1824.4].

Прелат Чајковски (Czaykowski) настојао је такође да у једној историјској расправи прикаже, да су из великог народа Скита проистекли касније Словени, само под измењеним именом [Rocz.tow.Warsz.V.XI].

Мајевски (W.S. Maiewski) је особито указивао на сродност Словена и Индуса на основу сличности језика [O. Slawianach Warsz. 1816.8].

А. Мареј (Murray, рођен 1775. умро 1813.) раздвојио је истоветност Сармата и старих Словена историјски и лингвистички, [Hist. of the eur.langu.Ed.1823.8], немачки од А. Wagner (Lpz.1825.8).

Карамзин (X M. Karamzin, рођен 1765, умро 1826) следио је Гебхарда између осталих у извођењу порекла Словена од балтичких Венета, не без склоности са Гатерером, да и Гете уврсти у круг њихових предака, [Ist.gos.ross. S.Pet. 1816- 18. 2 A. 1819-26. 11. B.8].

Ј. Добровски (J. Dobrowsky), ветеран словенских литература, изрекао је у више рукописа тврдњу, да Словени нису сродни са Скитима, Сарматима и Старим Венедима, нити да су у првом веку нове ере, као што је то сматрао на почетку, живели на Висли, већ да су тек са продирањем Хуна из Азије дошли овамо, или, што му је било вероватније, да су још одавно били настањени као суседи Гота иза Литваније на Горњем Дњепру и горњој Волги [Gesch.d.bohm. Lit. Pr.1818.8].

Између осталих, племић

J.FA. von Schwabenaу тражио је да порекло Словена од старих Венета и Сармата поткрепи историјски [Hesperus Jahrg. 1819. M. Jan u. ff.].

Гроф Тензин Осолински (J.M. Tenczyn Ossolinski; рођен 1756, умро 1826) сматрао је херодотске Будине прецима Словена и разрадио је своје мишљење привремено у Аим. уз с. Кадлубека, [Wiad. hist.-krt. V. II. Krak. 1819.8. V. Kadlubek v.S.G. Linde Warsz. 1822.8].

Г. Данковски (G. Dankowsky) тврдио је једном да су Скити, а други пут Гети и Трачани Прасловени и да су Грци братски народ Прасловена [Fragm.z. Gesch.Pressb.1825.8. Die Gr. als Verw.d.SL. Eb.1828.8].

Таквим претходницима, чија сам имена навео једно за другим, према сећању само ради објашњења претходно реченог без свих набрајања или решетања досадашњих виђења, придружио

се у најновије време Лоренц Суровјецки (Lorenz Surowiecki, умро 9. јуна 1827. год.) и саопштио је ученој публици резултате својих вишегодишњих истраживања у сопственој расправи. Суровјецки, ранији секретар у Министарству правосуђа, на крају саветник у Министарству за образовање и Веру, члан Краљевског друштва пријатеља науке у Варшави, је славан и познат у царству науке као писац одличних историјских и политичких дела, писаних једноставним лепим језичким приказима и чистотом мисли, не само у његовој домовини већ и у иностранству земљама сродним по језику и пореклу. И он је тражио, као што су то чиниле хиљаде пре њега и као што ће то чинити хиљаде након њега у смућеним данима отаџбинске жалости, утеху у музи историје и спас у прошлости пред очајањем пуним обесхрабрености, знајући добро **да живот не може да угуши и умори човека ако он научи да разуме свет**, за који свако треба да чини у свом домену и према захтевима свога времена.

О плодовима својих студија, једном делу о праисторији и истраживачима старина Словена, које је садржано у рукопису од три стотине страница, упознао је 1807. године своје земљаке преко Варшавских новина. Расправа о пореклу Словена, која лежи пред нама и која је 24. јануара 1824. године прочитана на заседању Краљевског друштва пријатеља наука у Варшави и потом је уврштена у XVII том летописа истог, а доспела је појединачно у књижаре под насловом: *Sledzenie poczatku narodow Slowianskich. w Warsz. 1824. 8.* изгледа да је само сажети извод из оног управо споменутог великог дела, које мора својом интересантном грађом и богатством садржаја, а ништа мање ни мушком самосталношћу у истраживању, да привуче велику пажњу сваког словенског љубитеља историје и да трајно утемељи поштовање према писцу отаџбинске литературе, који је умро прерано. Да бих оправдао ово мишљење, али и истовремено пружио неке примедбе на резултате истраживања Суровјецког на основу сопствене студије, желим да овде дам сажет приказ целокупне расправе, задржавајући речи писца, али издвајајући за читаоца оно што је најмање неопходно да би имао потпуни увид, при чему ипак морам да приметим да ћу намерно изоставити понављање доказивања извора и да ћу поново приказати само она места која је и писац обухватио у свом тексту, која сматрам бољим и о којима морам у наставку поново да говорим:

„Словенски народ је, рекао је Суровјецки, како по свом пореклу тако и по својој необичној распрострањености, проблем који до сада још нико није решио задовољавајуће. Једва да се нешто чуло о Антима и Словенима када су већ њихове хорде боравиле у најпространијим земљама истока и запада грчког царства. Од Северног до Црног и Јадранског мора, а одатле преко Дунава до извора Мајне и Елбе. Словени су поред моћних и многобројних народа заузели територије старих Скита, Сармата, Алана, Роксалана, Гета. Бастарна, Панонаца, Илира, Маркомана, Семнона. Вандала, Бургунђана. Гота (с.3);" Ако се баци поглед на неизмерно пространство ових земаља, изгледа невероватно. да их је могао заузети и населити један једини народ у тако кратком времену. Али пошто чињеница не подлеже сумњи, а будући да историја говори о томе, да су многобројна племена нестала, како раније у ратовима са Грцима и Варварима, тако и касније мешањем и истребљивањем мора се претпоставити, да су Словени били бројчано још тада, као и сада, једнаки са најмногољуднијим европским народима, или да су их надмашивали". (с.4).

„Заузимање половине Европе од стране тако многобројног народа било би мање зачуђујуће да је до њега дошло уобичајеним средствима и уобичајеним разлозима. Зна се, шта један народ може да оствари када је обузет жудњом за пљачком и када је предвођен деспотским моћником. Историја нам показује много примера великих освајања, али ниједно није као освајање Словена. Док су се други народи, уједињени заједничким уређењем и влашћу обрушавали на непријатеља истовремено и у збијеним хордама, Словени су наступали појединачно у племенима, без међусобних повезивања, у малим групама, у различитим временима и у удаљеним пределима. Они су послушно следили на сваки знак вољу и наредбе свог вође; живећи у слободним заједницама

Словени су при сваком подухвату пажљиво унапред одвагали предности, које би могли да задобију жртвујући сопствени мир. Други освајачки народи, потпуно привржени ратничком животу, летели су у застрашујућим хордама од места до места и намерно су гонили непријатеље да би их поробили и опљачкали имовину; Словени нису застрашивали оружјем, били су по самој природи далеко више благи, прибегавали су добровољно исељавањима у стране земље само зато да би их својим знојем начинили плодним. Изгледа да је њихово провиђење било наклоњено њиховим делима и намерама и да су их крунисали трајним успехом; јер док су они застрашујући освајачи одавно нестали са прашином њихове пљачке у ништавилу, Словени су задржали у сред олуја најбурнијих векова своје изабрано место и доживели су срећно време, које им осигурава трајни опстанак и све већи углед (с.5)"

„Изненађени надирањем словенског народа, раније непознатог по имену и домовини, трудили су се историчари да се усагласе о његовом пореклу и да открију његову прадомовину. Непрегледне гомиле овог народа нису могли ни непримећено да се увуку у Европу, ни да остану скривене на већ познатим просторима. Од похода Дариа, Александра и Митридата, па све до ратова Римљана, није постојао на северу ни један народ, чија имена и седишта не би саопштили и одредили савременици. Дакле, међу тим народима морали су се налазити и Словени и најобазривији истраживачи историје тражили су их ту са правом. Ипак су резултати њихових истраживања о имену и пореклу старих Словена и прадомовини већином опречни, да је немогуће уверити се о њиховој исправности" (с.6)."

„То што без обзира на мукотрпна истраживања многобројних научника, још увек немамо ништа задовољавајуће о пореклу великог народа Словена, крива је пре свега наopakост коришћених метода у тим истраживањима. Док су неки из предрасуда, држећи се уобичајених војних путева преносили само географска имена земаља на народе који су били у њима настањени и на тај начин мешали све једне са другим, храбрије од оних који су извели Словене из колевке људског рода кроз велике групе непознатих народа до њихових најмлађих изданака, тежили су други за сјајем водећих имена и следећи их изводили су порекло Словена од народа са којима нису били ни у најмањем додиру ни сродности. Да би се избегла слична заблуда и да би се приказало порекло словенских народа у уверљивој светлости, потребно је пре свега, кренути супротним путем и полазећи од признатих чињеница винути се путем историје у таму најудаљенијих векова (с.7)."

„Пошто Словене треба тражити само у Европи, морају се најпре тачније упознати народи овог дела земаљске кугле, њихова станишта и епохе њиховог досељавања, по чему ће се народ Словена моћи препознати без потешкоће и разликовати од осталих". (с.8).

„Од памтивека насељавају пет главних народа Европу: Трачани, Келти или Гали, Германи, Скити и Венеди" (Еб.)

„**Трачани**, у које се убрајају Гети или Дачани, Корали (Korallen), Беси (Bessen), Кровићи (Krowuzen), Мисирци и Македонци, насељавали су земље између Егејског и Црног мора, Дњестра, јужноисточних Карпата, а одатле са оне стране Истера (Ister) и Саве преко Македоније до Илирије, Епира и Грчке". (Еб.)

„Западно од Трачана, с једне стране ушћа Саве, на обалама Дунава до средње Рајне, с друге стране од Илирије и јадранске обале до Анконе, даље дуж Апенина и Средоземног мора до Хиспаније, кроз целу Галију до Рајне и Британских острва, живели су **Келти**. У њих су убрајани Панонци, Скордисци (Skordisker), Илири, Венети, Боји (Bojen), Таурисци (Taurisker), Рети (Rhätier), Хелвети, цисалпски Келти дуж реке По, Тусци, Лигури, даље у Галији трансалпски

Келти, Арморици (Armoriker) или Аквитанци (Aquitancier) дуж Атланског мора, од Сене (Seine) до ушћа Рајне Белги (Belgen), на Британском острву Брити, Каледонци (Kaledonier), Пикти (Picten), Силури (Siluren), Хибернијци (Hibernier), Иберци (Iberer) Келтиберци, (Keltiberer), Турдитанци (Turditaner), Баски, Лузитанци (Lusitaner), итд." (с.9).

„Земље између Рајне, Северног и Источног (Балтичког) мора до скандинавског полуострва, Висле, јужних Карпата, средњег Дунава и Мајне заузимали су **Германи**. Њихова најбоља племена су била на следећим стаништима: од Рајне до реке Зале и Елбе, Фризи (Friesen). Хати (Chatten). Херусци (Cherusker); на изворима Мајне Хермундури (Hermunduren): између Елбе и Висле на Балтичком мору, Ангели (Angeln), Варини (Wariner). Руги (Rugier), Херули (Heruler), Готи у данашњем Холштајну, Мекленбургу и Померану: испод њих Лангобарди. Тиринзи (Thüringer) у пределу реке Хафел; даље Семнони (Semnonen) од реке Зале преко Елбе до средње Варте; од те реке преко Гоплоа до Висле Бургунђани, дуж обала Пилице Лигијци (Lygier); од Просне и Варте према Одри, Бури (Burier); на Премши и на изворима Одре, Ози (Osen) и Готини (Gothinen); испод њих Нахарвали (Naharvaler), Аријци (Arier); у данашњој Моравској Квади (Quaden), у Чешкој Маркомани (Markomannen). Једно чувено племе Германа живело је од давног времена под именом Бастарни (Bastarnen) и Пеукини (Peukiner), прикљештени између Трачана и Скита, делимично на ушћима Дунава, делимично расути на обема странама Дњестра. Највећи део племена који је био настањен између Елбе и Висле носио је уопштено име Свева (Sueven) и Вандала". (с.10).

„**Скитски** народи су се пружали преко северних земаља између ушћа Дунава и Меотиса [Азовског мора]. На Црном мору до Дона живели су прави Скити, изнад њих, дуж наведених река Будини и Гелони; даље према Дњепру и северу Сармати, Алани, Роксалани, Меланхлени (Melanchlänen), Еседони (Essedonen); на западној страни Дњепра Агатирси (Agathyrsen), Неури (Neuren), итд. Гети и Турагети (Turageten) на Дњестру често су се мешали са Скитима. Једно племе Сармата, отргло се од осталих и настанило се за дуга времена на саставу Тисе и Дунава тачно између Трачана и Германа". (с.11).

„**Венди**, пети главни народ Европе, насељавали су широки предео од источне обале Висле према северу до извора Дњепра и Волге у залеђини оног дела Источног мора, које су они називали венедски морски залив (der venedische Meerbusen). Пошто су Венеди били најмање познати старим писцима, од свих народа, нису допрле до нас вести о њиховим посебним племенима и њиховим насеобинама". (Еб.)

„Ових пет првобитних главних народа старе Европе нису се састојали сасвим од огранака истог порекла и чистог сродства, напротив, неки огранци су се разликовали од осталих како по језику тако и по спољним природним одликама. Ближим посматрањем њихових станишта може се уочити да су на једнима били исти првобитни становници, а на другима каснији освајачи. Непроходне клисуре, мочваре и неплодне степе биле су обично задња прибежишта истиснутих које је протерала надмоћ дивљих освајача из њихових бољих станишта. Међу трачанским народима од старих наводе се поименце, различитог порекла, Загори (Zagorier), Корали, Кровићи, Беси (Bessen) у Хемусу [Балканском Горју] Пеласги. Лелеги, Епироти у Олимпу и Епиру између осталих, који се нису мешали са својим суседима и које су сигурно исти давно потиснули из равница и плодних предела. У келтском делу наводе савременици поред Илира, Далмата (Dalmatern), Норика (Norikern), Тускена, Лигура (Lugurern), Аквитана (Aquitanern), Ибера (Ibereren), Турдетана (Turdetanern), Баска, Силура итд., три станишта Венета, који су се по пореклу разликовали од Келта. Први су живели на Јадранском мору, други у Белгији, недалеко од Калоског мореуза код града Кале и у земљи такозваних Морина (Moriner), а задњи у Галији у области

данашње Вандеје. У Средишту Германа живели су као странци Готини (Gothinen) и Ози (Osen), међу Венедима Ести (Esthen) или Гутони (Guttonen), без спомињања многобројних грчких и римских колонија на истоку и југу Европе". (с. 12-13).

„На тај начин су били издељени становници Европе око почетка нове ере и да није дошло до вихора, они би остали према свим изгледима још дуго на истом месту. Запажа се приврженост тлу домовине и задовољство њеним плодовима који су стално били све јачи; јер од Херодота до ратова Цезара и Помпеуса није се више чуло о поновним значајним сеобама европских Варвара изузев Гала (Gallier) и Кимера (Kimmerier). Само необуздана страст за пљачком и неутољива жеђ за крвљу Римљана изазивала је изненада мирна племена на селидбе народа, које су ускоро постале фаталне за њихове покретаче. Након варварског подчињавања Грчке, након истребљивања и протеривања разних племена на Дунаву, бацили су се сурови уништитељи народа на Галију и околину; и тако су незасићени прешли Рајну и заболи мач у срце Германије. Збуњени муњевитим препадом, један део њеног становништва подлегао је надмоћи, други део је био истребљен, а један део, бежећи од смрти и ропства, бацио се на своје суседе и браћу и потиснуо их из њихових станишта. Такви осииони поступци су пробудили освету снажног народа; гласови Ариовиста (Arioviste) и Арминиуса (Arminiuse) одјекнули су од племена до племена и убрзо је германско оружје сломило моћ Римљана. Али не потраја дуго. Борбе за нужну одбрану претвориле су се у задовољство и жељу за освајањем, која је ускоро дала Европи сасвим ново обличје. Најпре су се бацили Маркомани из правца Рајне на Боје у садашњој Чешкој и пошто су их протерали заратовали су са тих простора са Римљанима, од владавине Аугуста до пада Царства. Не задуго, након тога покренуо се један део Гота од Источног мора према Меотис-у [Азовском мору], ојачао сродницима из племена и народа, преплавио након тешких ратова Дунав, постепено Тракију, Илирију, Италију, Галију и Хиспанију. Са друге стране су друга племена стезала римско царство.

Од половине II века пребегли су Лигири (Lizgier) и Руги на страну Маркомана, Квада и Сармата, а први су били већ пред крај III века на Рајни и Некару. Почетком IV века протутњали су Вандали кроз земље до Црног мора, ујединили се на средњем Дунаву у Панонији и Илирији са Свевима, Аланима и Бургундима и отишли одатле у Галију. Од половине V века па до његовог краја надирали су чопори Руга, Херула, Тиринга. Сцира, Гепида и Лангобарда непрестано према средњим подунавским земљама и Италији и били су ту или истребљени, или су одатле одлазили на нова станишта. У то време су биле земље између Елбе, Источног мора и Висле или пусте, или изразито без народа". (с. 14-18). „У време овог свеопштег метежа и осипања северних народа приближавали су се са истока Хуни; преостали германски народи морали су или да се потчине, или да траже нова станишта. Моћ ових варвара, којој су већ подлегли Маркомани, Квади, остаци Гота, Свева, Херула, Ругира (Руга), и осталих, била је на врхунцу да подјарми Европу, када је смрт Атילה спасла овај део земаљске кугле и дала сасвим други ток стварима. Од тога времена су нестали са својих станишта Сармати, Бастарни, Пеукини, Маркомани, Квади и на њихово место су дошли Словени, Авари, Бугари и мали хунски народи на Дунав. Један део Сармата је одведен још под Диоклецијаном у Белгију; други део се ујединио са Галима и Источним Готима; остатак се повукао у освајање Италије заједно са Лангобардима након дугог лутања по Панонији, Мезији и Тракији. Бастарне, без сумње бројчано најмање, населио је Проб у Мезији и Тракији, а делимично су уништени у хунским ратовима. О времену када су свевски Маркомани и Квади сасвим напустили Чешку и Моравску немамо одређених вести; али толико се зна сигурно, да их је исељавање на изворе Дунава прилично ослабило и да се од похода на Галију под Атилом 451. год. више не спомињу у том делу. Вероватно је да се након пораза нису вратили на каталонска поља, а

да они који су остали код куће или су подлегли туђинској надмоћи или су се иселили са својим саплеменицима на изворе Дунава". (с. 19-20).

„Огромно Римско царство, под чијим је теретом још недавно цвилела земља, било је на заласку V века у својим темељима већ толико уздрмано, да се у најгорем случају спасавало сасвим од пропасти само чистим случајем. Његова западна половина, дуж Јадранског мора до Галије, Шпаније, Африке и Британије, била је распарчана од стране северних варвара, а источна је била запала у такву немоћ, да је често била довољна шака разбојника да је избаци са стожера. На обалама Дунава, Саве и Драве претворило се у опустошене провинције без становника, у којима су, лутајуће хорде номада градиле своје логоре и одатле стално нападале целокупно царство" (с. 21).

„На ово тужно чињенично стање наишли су Словени, када су се приближили Дунаву. Остаци Хуна и других германских народа ускоро су их уверили својим примерима, да би се византијско царство могло нападати некажњено. Нове придошлице су се на почетку задовољавале делимичним упадима, често сами или у друштву других: али тек што је истим то пошло за руком, обузети склоношћу за ратом и пљачкањем, наставили су са масовним упадима. Отуда су за кратко време чврсто заузели ова станишта и ускоро се проширили до Константинопоља и Солуна ширећи страх и стављајући се у службу Грка и варвара мачем и крвљу. Ово је скренуло по први пут пажњу писаца тог времена на Словене; и без сумње овде је било прво поље на којем су својим оружјем као освајачи пожњели победничку славу. Да су раније учествовали у ратовима и немирима, који су покретали током пет векова север Европе, сигурно би имали ранијих вести о њима, али по свему судећи истовремено и вест о њиховом нестанку, као за друге народе". (с.21-22).

„Почетком VI века, за време владавине Јустинијана, Прокопије и Јорданес су први који спомињу Словене и њихове упаде на грчку територију. Оба наводе њихова тадашња станишта северно од Дунава и Дњестра; али ни један од њих не наводи, од којег периода су били тамо настањени. Само у приликама када су Грци предузимали нападе на њих може се закључити на основу мноштва у људству, да су већ насељавали многобројне градове и утврђења, да у тим земљама нису били нове придошлице. Поред ових, постоје и други разлози, да се тврди да су се још пре Јустинијана приближили са севера и истока границама византијског царства. Крваве борбе са краљем источних Гота, Винитаром, изгледа да доказују да су нека племена, преко Дњестра у данашњој Украјини, пре Хуна, у другој половини IV века, напустила своја првобитна станишта и спустила се према југу. Након пропасти Атилине владавине и након расула најхрабријих народа око средине V века није их могло у тим пределима ништа више да заустави на путу ка Дунаву. Из извештаја Прокопија сазнаје се уствари о повлачењу Херула у Данску и Скандинавију и, да су Чешка, Моравска и западна страна Висле према Елби пре краја наведеног века већ биле заузете од Словена". (с.23.).

„Пошто се појава словенских народа поклапа са епохом Хуна, неки каснији писци су закључили, да су словенске народе као потчињене довели Хуни на Дунав. Ово мишљење нема никаквих историјских доказа; да је стварно постојала владавина Хуна над Словенима, не налазе се уопште никакви трагови о томе да су Словени били присиљавани од Хуна да им служе у ратовима или да напусте своје станиште. Сви народи са којима су се Хуни опходили као пријатељи или поробљивачи наведени су поименце од писаца тога времена али ни један од њих не спомиње Словене, а и сигурно је да их грчки историчари не би наводили као нове, непознате придошлице. Да су се они појавили још у време Атילה". (с.24).

„Све ове околности доказују да су се Словени спустили на Дунав тек након пада хунског царства и да су Хуни, уколико су стварно владали целим севером, имали мање власти над Словенима него над другим народима. Јер, док су други морали да им служе у ратовима, изгледа да су Словени плаћали својим господарима чистим пријатељством или данком у новцу. Племена која су се најпре појавила на Дунаву предвођена вођама по имену Лауритас (Lowreta), Ардагастос (Andragastos, Радгост), Мезамирос (Мужимир), Пирагастос (Пиргост), Мусокиос (Мужок) била су потпуно независна и одговорила су опуномоћеницима Авара који су их позивали на потчињеност: „ Па где се под овим сунцем налази човек који ће нас покорити. Јер, ми смо навикнути да освајамо стране земље, а нико нас неће од наших одвојити и ми ћемо ту остати све дотле док у свету постоје мачеви и ратови". (с. 24-25).

„Након одређивања времена прве спознаје Словена преостаје да се испита, под којим именом су их наводили савременици и одакле им је порекло. Прокопије извештава о томе: „Nomen etiam quondam Sclavenis Antisque unum erat: utrosque enim appellavit Sporos (Σπορος, асс. pl.) antiquitas, ob id, opinor, quia σποράδην Hoc est sparsim et rare positis tabernaculis regionem obtinent, quo fit, ut magnum occupent spatium. Et vero ulterioris ripae Istri partem maximam habent" [B.G. IV. 4.] Исти пише на другом месту:

„Palus (Maeotis) in Ponti Euxini litus evolvitur, Qui illic habitant, Cimmerii dicti olim, jam vocantur Uturguri. Ulteriora ad septemtrionem habent populi Antarum infiniti. „[B.G.IV.4].

Гот Јорданес из истог периода, говори о томе на следећи начин:

„Introrsus ili Scythiae parti ad confluentes Tibisci et Danubii Dacia est, ad coronae speciem arduis alpibus emunita; juxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Winidarum natio (ne: venit, Winidarum natio, као што чита С.) populosa consedit: quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur. Sclavini a civitate Nova... (читај Nouietunense) et lacu, qui appellatur Mursianus, usque ad Danastrum et in boream Visclatenus commorantur: hi paludes sylvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curvatur (ne: qui ad Ponticum mare curvantur, као што чита С.), a Danastro extenduntur usque ad Danubium (čitaj: Danaprum); quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad litus autem oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur Vidivarii resident ex diversis nationibus aggregati: post quos ripam oceani item Aesti tenent, pacatum hominum genus omnino". [De Got.or.c.5].

На једном другом месту он томе додаје:

„Ermanaricus in Venetos arma commovit... numerositate pollentes... hi ab una stirpe exorti tria nunc nomina reddidere, id est Veneti, Antes, Sclavi" (с.26).

„Из ових докумената произилази, да су Словени под више имена напустили своја стара станишта; да су бројчано по људству били већ тада неизмерно велики: да су у првој половини VI века прекривали све земље од доњег Дунава, дуж Меотиса [Меотис - данас Азовско море, прим. П.С.] и Внсле, према северу, које су некада држали Гети, након њих Бастарни и Пеукини,

Тирагети, Неури, Агатирси, Скити, након њих Готи, Хуни, Будини, Сармати, Алани, Роксалани. Меланхлени, Венеди итд, на крају да су Ести (Esthen) још увек, као и у време Тацита, живели поред њих на балтичкој Бернштајнској обали" [Бернштајнска обала је позната у науци и као „Обала ћилибара", прим. П.С.], (с.26).

„Иако су грчки писци писали према својој навици име Словена различито и изопачено; ипак је толико сигурно да су имена „Словени" и „Венди" била општа имена целокупног народа, као и сада у скоро свим наречјима. Само, изгледа да је ускоро нестало име „Анти" проистекла варијанта из разлике у изговорима речи „Енет, Хенет". Прокопије је додуше једини писац, који је запазио, да су се Словени и Анти звали некада Спори; не постоји разлог да се оспори његово сведочење. Само његово објашњење, да су то име добили зато пошто су они *σπορίδην*, становали раштркано ту и тамо у колибама, изгледа неприхватљиво, као име које не одговара само Словенима. Извођење имена Спори *Σποροι* од Спеирон *Σπειρων* морепловац, више приличи карактеру народа који обрађују земљу". (с. 27-28).

„При тако одређеним информацијама о појави Словена на светској позорници изгледа несхватљиво, зашто ни Прокопије и Јорданес, ни њихови следбеници не спомињу уопште: одакле они долазе уствари, где су били првобитно и од кога потичу? Прелазећи ћутке преко овог важног предпитања код других новопознатих малих народа, много више су се трудили да трагају за пореклом Словена у најудаљенијим пределима Скандинавије, на Кавказу, па чак у потпуно непознатим земљама Азије. Али све ово прећуткивање ове главне околности за народ Словена имало је свој добар разлог. Јер када се први пут говорило о Хунима, Гепидима, Аварима, Бугарима и др. о којима се раније није ништа чуло, било је потребно да се каже, ко су они били и одакле долазе. Насупрот томе изостало је у саопштавању о Сарматима, Скитима, Свевима спомињање ових појединости, као нешто што је од давнина позната ствар. Словени, према Прокопију познати још од најранијих времена под именом морепловци (*Säemänner*) или земљорадници (*Ackersleute*) потекли су под именом Венда из земаља које су некада насељавали Венди; према томе, нико није сумњао у то, да су они били стварни стари Венди и писци повести су сматрали излишним да спомињу њихово порекло и раније станиште". (с.29-30).

„Од времена Плинија. Тацита и Птоломеја, дакле преко четиристотина година, без обзира на сталну пажњу коју су поклањали писци са југа северу, не налазе се нигде трагови иселјавања или протеривања великог народа Венда са свога станишта. Да се овај народ непрестано кроз цео временски период потврђивао под именом Венда и касније Словена. произилази и из тога, што су, према Јорданесу словенски Венди као и Ести (Esthen) дуж Балтичког мора и Немачког мора, остварили победе источнотетског краља Ерманариха (Ermanarich) око половине IV века. Ускоро, након тога грунула су, без сумње, она племена са којима је Винитар водио ратове. Укратко, након прве појаве Словена, сматра се да су били у старој домовини Венда и да су се одатле ширили на све стране. Према томе, не може да постоји ни најмање разумна сумња да су они били, како по имену, тако и по станишту и пореклу стварно они стари Венди, о којима се давно знало и говорило". (с.29-31).

„Пошто смо нашли старе Словене у Вендима, дужност нам је да саслушамо о њима сведочанства старог доба. Плиније одређује њихова станишта источно од обала Висле поред Сцира (Sciren), Хира (Hirren) и Сармата:

„Quidam haes habitari ad Vistulam usque fluvium a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hiris tradunt" (IV 27). Тацит их описује поближе али се колеба у одређивању њихових сродника и потомака:

„Dextro Suevici maris litore Aestyzorum gentes alluuntur, quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britannicae propior... Peucinorum Venedorumque et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito. Quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede ac domiciliis ut Germani agunt: sordes omnium ac torpor, ceterum (al. procerum) connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum foedantur. Venedi multum ex moribus traxerunt, nam quidquid inter Peucinos Fennosque sylvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia et domos figunt, et scuta gestant, et pedum usu ac pernicitate gaudent, quae omnia diversa Sarmatis sunt in plaustro equoque viventibus". (M. G. c. 46).

Птоломеј их убраја у ред великих народа у венедском заливу:

„Tenent autem Sarmatiam gentes maximae: Venedae per totum sinum Venedicum, et supra Daciam, Peucini et Bastarnae, et per totum latus Maeotidis Jazyges et Rhozolani, et interiores iis Намахобии". (III. 5).

Ускоро затим:

„Juxta fluvium autem Vistulam, infra Venedas, sunt Gythones". А кратко пре тога: „Venedici montes". Eb. (с.31-32).

Код ових писаца се види да су словенски Венди живели у првом веку нове ере на десној обали Висле док су Обалу ћилибара [Бернштајнску обалу] од ушћа ове реке држали Ести или Гутони, да је море које се наставља на овај предео, носило њихово име; да су убрајани у велике народе и да су се њихове земље пружале од Висле до Пеукина и Финаца; на крају, да су се јасно разликовали од Сармата, без обзира на Птоломеја, који је обележио део старије Скитије који су они насељавали, именован Сарматиа". (с.32).

„Што се тиче јужнозападне границе старе земље Венда, може се са сигурношћу претпоставити, да ни Финци, а ни Пеукини нису могли да достигну обалу јужне Висле и западне Карпате. Осим тога, Висла је важила код свих старих писаца као источна граница Германије и зид који их је одвајао од других народа, тако да су само венедски Словени могли да држе земље између Висле и Карпата. Ово се потврђује на основу више имена народа и родова који су тамо били настањени према Птоломеју. Њихово словенско обележје је још увек прилично распознатљиво упркос свим изопачивањима" (с. 32-35). На основу само ових доказа можемо да одредимо границе тадашњих станишта словенских Венда: од Висле дуж земље Еста преко данашњег града Мемела, затим Самогитије, Литваније (Liefland), Естоније до најисточније обале Балтичког мора; одатле поред извора Волге и Дњепра до ушћа Припјата; даље, дуж ове реке до њених извора, па преко једног дела Полезије и Волиније (Wolynien), затим преко горњег Дњестра до испод Карпата и до Висле" (с.36).

Из положаја ових земаља постаје јасно како је било могуће да се Словени одрже током толико много векова у миру, у оквиру својих граница поред општих потреса у Европи. Окружени на западу Вислом, на северу морем, ослоњени на истоку на слабе сиромашне номаде, опкољени на југу бескрајним мочварама и шумама, које постоје сада као и у време Херодота, загрљени недоступним гребенима Карпата, могли су далеко лакше да избегну последице непријатељских препада или спољних налета него други. Уосталом, био је то народ, као што се може закључити због његовог дугог непокретања, који није жудео за славом постигнутом оружјем, који се није мешао у ратне кавге, чија земља након губитка Обале ћилибара (Бернштајнске обале) није

привлачила богатством пљачкашку жељу освајача, већ због свега тога били су мање изложени промени судбине, него други народи Европе" (с.37).

„Али, ту се намеће важно питање: од којег времена су могли словенски Венди да насељавају ове земље? Ради објашњења и решења овог питања не недостају ни одређена предања нити задовољавајући сажети историјски закључци. Од нама познатих временских епоха Венди нису могли да се доселе ни из једног другог предела осим са истока. Али, већ смо претходно напоменули, да од пре шест стотина година пре Христа није могао ниједан значајан народ да продре са те стране у Европу, а да је не уздрма и да не привуче општу пажњу на себе.

Многобројни развијени градови Грка на Црном мору, на Меотису (Азовском мору), у унутрашњости Скитије, који су се надалеко, на истоку и на северу бавили трговином, били су сведоци свих промена које су се дешавале пред њима. Исте Масагете (Massageten), Ските, Сармате, Будине, Гелоне, Еседоне, Меланхлене итд, који су живели у времену Херодота и Александра, срели су касније Страбон, Мела и Плиније. Докле год су ови народи насељавали наведене просторе, није могао ниједан други да тихо продре из Азије у Европу. Досељавање тако многобројног народа као што је био вендски, морало би да се догоди одједном масовно, или делимично у групама: у првом случају би они узбунили пола света, као Хуни и Татари, а у другом случају би било невероватно, да би појединачно отргнути огранци у различитим временским периодима и у малим групама, долазећи из даљине могли да се пуким случајем поново уједине и створе тако затворену велику масу народа" (с.39-40).

„Ако је невероватно да су се Венди доселили у наведеним временским периодима, произилази из тога, да су одувек били овде настањени и да припадају прастановницима Европе. Вести достојне поштовања које долазе из најудаљенијег старог доба, потврђују овај закључак. Код Грка се протеже од незапамћених времена сага да ћилнбар долази из земље Венда. Ова сага нити је била измишљена нити без основа; она се подудара са именима и стаништима Венда на Балтичком мору о којима су се изгубиле све вести код каснијих Грка, према казивању Херодота, вероватно због престанка директне трговине и освајања обале од стране Еста. Каснији писци, који су лутали у географској магли, протумачили су сагу везујући је за Венете на Јадранској обали; други су схватајући противуречност, сматрали Венете само као купце, без сумње заведени што су на Обали ћилибара [Бернштајнској обали] срели Есте, а не Венде. Али, ако се размисли да се робе и производи по правилу не називају по купцима већ по произвођачима, признаће се да стари историчари нису приписали ћилибару порекло од јадранских Венета већ од балтичких, код којих се он стварно проналази. Према овој прастарој вести о Обали ћилибара [Бернштајновој обали Венета], Птоломеј је не назива, као римски писци, коданијска (kodanische) или свевска (suevische) већ венедска обала" (с.41-44).

„Након открића и одређивања првобитних насеобина Словена може се објаснити њихова загонетна појава и раширеност од V века. Нестајање или одумирање тако великог броја суседних народа, морало им је олакшати излазак из сопствених граница и први корак их је повезао са тада познатом Европом. Племена која су се спустила јужно са Понта нашла су се пред Грцима, а она која су продрла западно наишла су на Германе. Са овим временским периодом, требало би да започне сигурна историја Словена; али још је дуго потрајало, до почетка њиховог срећног дана. За Грке је вековима, од Прокопија до краља Константина, остао прекривен дубоком тамом север преко Карпата и Дњестра; нордијске саге садрже, додуше, предања о Словенима, али њихово тумачење и коришћење су једнако тешки; а код Германа је отпочело проверавање вести које су биле богате садржајем али које су захтевале обазривост, тек са Карлом Великим. Уз то долази и

споменута распарчаност словенског народа на многобројна мала племена, родове и заједнице, које су све скупа у недостатку државног јединства биле у немогућности да снагу деловања усмере ка споља. Након пролазног уједињења више племена у VII веку под Самом, настале су тек средином IX века две значајне државе, Моравска под Сватоплуком (Swatopluk) и Руска под Руриком иза којих је уследила касније Пољска. Пре ове епохе било је многобројних словенских племена и заједница али није било словенске народне државе" (с.45-48).

„У недостатку вести о животу и деловању старих Словена, морамо да одредимо епохе њихове појаве из првобитних насебина више на основу историјске вероватноће него на основу сведочанстава савременика. Временски период њихове појаве на Дунаву сигурно није био исти са временским периодом њиховог исељавања. Ту су скитали још дуго остаци храбрих народа Хуна, Гота, Гепида, Лангобарда, кроз које је требало пробити пут силом. Пут за исток и запад је стајао отворен. Након упада Гота и Вандала нестали су Хити, Сармати, Меланхлени и Будини између Дњепра и Волге; преостали су само Алани и Роксалани. Али хунски ратови су и њих истребили, а остаци првих су потражили прибежиште након смрти Атиле, истовремено са Готима, у Мезији. Од тога времена, половине V века, може се сматрати да су земље између горњег Дњепра и Дона биле сасвим опустошене па су их Словени из суседства дотле заузели тако да су се њихова многобројна племена, првом половином VI века, уз мало труда могла да помере чак до обале Понта" (с.49-50).

„Запад старе земље Венда опустошен је од људи још раније. Од II века до пред крај IV века селила су се германска племена од Висле и Елбе према римским границама; за њима су следили у V веку други; Словени су могли да заузму већ пре краја V века сву земљу између Висле, Зале, доње Елбе и Балтичког мора. Агонија и одумирање Маркомана и Квада олакшало им је прелазак у Чешку, Моравску, Баварску и Франачку" (с.50-51).

„У тој ситуацији су затекли Словене пре краја V века они писци, чији су погледи могли да продру до догађаја на северу након смирења налета. Они су пронашли ту чисто словенска племена народа који су се заједно граничили са германским Варнима (Warnen) на западном крају Источног мора."

„Док су племена која су продрла западно од Висле уживала у својим новим стаништима у миру и благостању, доживљавала су племена која су се спустила јужно на Дунав, тешке ударе судбине. Након упада Авара око половине VI века подлегао је највећи њихов број надмоћи ових освајача и подчинио се њиховој владавини. После дуготрајних борби са различитим варварима, преостали део није сагледао миран исход и одселио се назад у стару домовину на северу, са нових, једва стотину година дугих, простора". (с. 54).

„Без обзира на то што немамо изричито докуменат да су Словени продрли половином VI века преко Дунава у Панонију, у то се не може сумњати:

"Јер Авари, који су овамо дошли око 560. год. морали су да пређу Дунав и Саву да би поробили Словене, који су из ових предела узнемиравали византијско царство. Касније, када су исти ти Авари упали одавде у Тракију. Словени су им олакшали прелазак. Ширећи се даље из Паноније, посебно након одласка Лонгобарда, најпре су заузели данашњу Горњу Аустрију и Корунску, затим Фурланију и Истру. Након пристизања новог појачања из Велике Србије и Велике Хрватске (Gross-Chorwatien) потиснули су почетком VII века Аваре из Паноније између Драве и Саве и заузели Далмацију, Илирију и један део Мезије. Цар Хераклије населио је један део Срба у Халиакмону у Македонији, данашњој Србици" (с.55).

„Осим ових, среће се још седам других словенских племена на југу Дунава, која су, непознато је у којем времену продрла у византијско царство и освојила под именом Сјевери (Sjewerier) и Добруци (Dobruscher) значајан део Тракије, од ушћа Дунава до Варне и одатле уздуж до планине

Загорје и средње Мезије. Вероватно је да су се ова племена учврстила у Тракији за време честих упада и крстарења севернодунавских Словена и других варвара и да су живећи дуго у миру остала неспоменута. Тек око 678. године приповедају историчари, да су их овде затекли Бугари и да су се уједињени са њима проширили даље преко Тракије" (с.56).

„Ова словенска насеља у старим римским провинцијама толико су се ускоро повећала, да су заузимала највећи део византијског царства. Они су преплавили Тракију, Македонију, Тесалију, Грчку и Пелопонез и грчки цареви су одводили многобројне групе у Азију и насељавали са њима више провинција свога царства". (с.57)

„Према овом прегледу места живљења и пребивалишта Словена, лако је могуће уверити се у истинитост наше тврдње, да су они надмашивали бројчано у време њиховог првог спомињања, друге европске народе и да су само зато тражили нова станишта, да би земљу обрађивали сопственим трудом и да је више не би напуштали. Није било довољно заузети опустошене римске провинције и раширити се од Елбе до Дона и Волге; ново тло домовине морало је да се попуни довољним бројем становника против страних упада и да се претвори у извор опстанка. То се догодило на задовољство Словена. Њиховој склоности за земљорадњом треба приписати што су били мање изложени зависти и суревњивости њихових суседа него други већ, су шта више пријатељски прихваћени од Грка и Германа, често намерно тражени и насељавани". (с.59);

„Неки историчари су хтели, у немогућности да пронађу најближе претке Словена, следећи слабу светлост, да потраже најудаљеније. По њима су били стари Илири главно племе, а њихова земља праседиште Словена. Пошто су се одатле некада иселили, биће да су се поново ујединили након пада Рима и да су се поново одатле свуда раширили. Ако би се ово мишљење ослонило на преисторијска времена, било би тешко, да се оспори: пренето у познате векове, оно не може да издржи критику. Ако би се могло и признати, да су Илири били стварно словенског порекла, још увек би преостало питање: да ли су се ускоро обесловенили? Да ли се трагови њиховог порекла нису код њих сасвим угасили? Они су били од незапамћених времена окружени Трачанима, Келтима, Италицима и Епирцима мешане природе, тако да су се чак савременици колебали, којем племену народа би их требало приписати. Њихов језик, обичаји и нарави, као и друга природна обележја, мора да су се силом прилика толико значајно изменила, да Словени који су се вратили након хиљадугодишње одвојености не би у њима лако препознали братски народ. Било би једнако тешко уверљиво доказати, да су стари Илири преживели све несреће, којима су били изложени до задње сеобе Словена. Од две стотине година пре Христовог рођења, увучени у ратове са Римљанима навлачили су на своју кожу упорним отпором и понављаним бунама притајену срцбу победника жедних освете. Што је у овим дуготрајним борбама остало поштеђено од мача Фламинија, (Flaminius), Паулуса и Метелуса, истребљено је касније под Аугустом, од Луциуса и других. Ниједна римска провинција није претрпела толико много удараца зле судбине, толико пораза, упада и пустошења, као Илирија и Панонија; наизменично насељаване и пустошене оне су постале на крају опште збориште варварских хорди. Од Аугуста до краја IV века овде су постепено насељавани остаци Гета, народ Карпа (Carpen), мноштво Бастарна, 300,000 Сармата, затим Вандала, Бургунђана, између осталих. Касније, до половине VI века живели су овде једни за другим и истовремено Маркомани, Сармати, Западни Готи, Источни Готи, Руги, Херули, Сцири, Алани, Лонгобарди, Хуни и мноштво других народа, који су као колоне скакаваца све прождирале и уништавале. Пошто су сви ови народи нашли овде или своју смрт, или су даље одлазили, нису Словени приликом њиховог доласка затекли, према сведочењима савременика, ништа осим „urbes erutas per totum Illyricum" (с.61-64).

Према овом аналитичко-критичком истраживању, које почива на сведочанствима старих историчара и географа о пореклу и најранијем пребивалишту старих Словена, на основу њиховог сажетог прегледа, избацујући све оно, што је мање битно за ток мисли писца, хтели смо да читаоцу омогућимо да створи суд полазећи са свог становишта о поступку истраживања писца и резултатима. Суровјецки се окренуо старијем и новијем народословљу да би истражио порекло и сродност европских главних народа на основу спољних природних карактеристика, грађе костију и лобање, грађе лица, боје коже итд., на основу начина живота, обичаја и навика, установа и законских навика, карактера народа, религије и језика, како би поткрепио и обезбедно од сумње резултате добијене другим путем. Са том намером је приказивао једне за другим народе старих Трачана, Келта или Гала, Германа, Скита, Сармата и Венда. Колико год да је заслужан и поучан тај део његовог рада, морам да одустанем на овом месту од опширног приказивања појединих тачака истраживања које је често мање везано за главно питање и да истакнем укратко неке делове, који се или односе на суштину задатка или одступају од уобичајених мишљења.

„Народ Трачана, за које се сматрало да су од старих народа након Индијаца најмногбројнији, није могао да избегне мешање са другим. Његова станишта поред Азије, богате народом, опкољена од памтивека пловним морима, приступачном земљом са истока и севера, била су изложена опасности неизбежне навале странаца. Зато имамо двоструко мишљење старих историчара и о природним карактеристикама Трачана: неки су их убрајали у плавокоса племена са плавим очима, други у смеђокосе црвенкасте боје коже. Ово подељено мишљење доказује довољно, да се у то време састојало становништво Тракије од два различита племена и потврђује истовремено претходно споменуте сведоцбе савременика, које између осталог разликују многобројне Бесе и Корале од Трачана и оне који потичу из Медије (Medien). Вероватно је да је из трачког језика поникао грчки и да су са њим били блиско сродни латински и келтски" (с. 80-81).. „Стварни Келти су припадали плавокосим племенима и по спољашњем изгледу су били толико слични Германима, да су се та два народа сматрала народом близанаца. Далеко раширен и баш зато јако помешан језик, мајка данашњег италијанског, француског, шпанског и португалског, био је блиско сродан са германским и проистекао је, према свим изгледима из једног извора са грчким и латинским" (с. 85-86).

„Међу свим становницима Европе изазивали су Германи највећу пажњу савременика величином раста и карактеристикама њиховог стаса. Плава коса, плаве очи и бела боја коже биле су њихове опште одлике, које су се неизмењене одржале од времена Римљана до VI века. Прокопије их описује на следећи начин:

„Plurimae quidem superioribus fuere temporibus hodieque sunt nationes Gotticae; sed inter illas Gotthi, Vandali, Visigothi et Gepaedes quum numero tum dignitate praestant. Olim Sauromatae dicebantur ac Melanchlaeni: quidam etiam Getarum nomen ipsis tribuerunt. Vocabulis quidem omnes, ut distum est, nulla vero re praeterea inter se differunt. Cutis omnibus candida, flav caesaries, corpus procerum, facies liberalis, eadem leges, eadem sacra, Ariana scilicet, una demum lingua, quam Gotthicam vocamus: ita ut ad unam universos gentem pertinuisse quondam ac suorum deinde ducum nominibus discretos fuisse existimem. Antiquae eorum sedes trans flumen Istrum." B.V.I.2. „Vandali Maeotidis paludis accolae, fame pressi, ad Germanos, quos hodie Francos nominant et fluvium Rhenum se receperunt, tractis in societatem Alanis, natione Gotthica". B.V.1.3.

Сведочанство овог писца утолико је значајније, јер је све ове народе, који су у оно време били највећим делом у ратничкој служби грчких царева, познавао изблиза и што је тачно одредио према несумњивим карактеристикама њиховог племена, њихов језик и порекло. Неизвесност која је могла да постоји, између осталог, по питању Сармата и Алана, сасвим је отклоњена и то утолико поузданије, што су му оба народа била пред очима у Константинопољу" (с. 95-96).

„Пошто су Германи, као Трачани, Келти и Скити употребљавали писмо, нема сумње да су поседовали барем писане правне законе и остале записе. Јорданес каже за Готе, да су они „*ab antiquo usque nunc conscriptas bellagines*" што значи да су имали такозване књиге у којима су били садржани правни закони и друга саопштења" (с. 103)..

„Цео потез земаља које су Грци обележили именом Скитија звао се код Римљана Сарматија, а њихови становници Сармати.

„*Scytharum nomen, каже Плиније, usquequaque transit in Sarmatas atque Germanos, nec aliis prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope ceteris mortalibus degunt*".IV. 13.

Ако се према старим записима анализирају природне карактеристике и начин живота народа Скитије и Сарматије, долази се до крајњег резултата, да су били сви из истог племена, а према мишљењу Ариана и Прокопија да су имали исто порекло са Германима и Келтима. Прокопије то изричито тврди о Сарматима, Меланхленима, Аланима и Роксаланима, који су код Римљана важили за један народ. Јорданес, из рода Гота, који је живео међу Аланима и чији је дед био писар код њиховог краља Кандакса, говори свуда о њима као о браћи свог народа. Као што је познато, Сармати су живели више векова у сред германских народа, били су са њима помешани, орођени, савезници у ратним походима и расули су се и изгубили са њима истовремено у разним сеобама у Тракију, Италију, Галију итд. Алани су живели у сличним заједницама и мешавинама са германским племенима и вероватно су се одселили са њима у Галију и на Пиринејско полуострво у Хиспанију. Њихови остаци, под именом Роксалани, несумњиво су покушали да избегну јарам Хуна и одселили су се при крају IV века са Понта у Скандинавију, где су још сада код Финаца, њихових најстаријих суседа, носе име *Rossolainen* одакле су од VIII века под именом *Rossen*, *Warager* и *Alanen* ратовали на истоку, док им није пошло за руком, да над једним делом Словена успоставе трајну владавину.

Подударајуће податке о једној селидби ове врсте од Црног мора под вођством Одина налазимо у многобројним сагама скандинавског народа. Да њихово порекло и првобитно име није било непознато Арапима, види се из дела Карамзина [В.І.К.6.АNm. 198]. где се Варјази (*Warager* == шведски Нормани) називају Руси понекад Алани. Што се коначно тиче стварних Скита, познато нам је, да су их Готи нашли почетком наше ере на западној страни Висле. Нема податка нити било каквог трага, да су их они овде нстребили или протерали или подјармили и држали у ропству. Према томе, не преостаје ништа друго, него да се претпостави, да су се Готи са њима, као са народом из сродног племена, стопили и да је мала разлика у језику и начину живота између оба народа, постепено сасвим ишчезла. Уствари, од тада је нестао народ Скита са својим именом, тако да се нигде више нису спомињали. Имена Скита, Гота, Гета, Масагета, Келта, погрчена имена Тевтона, Туискона, арапско име Алана била су сигурно називи синоними за плавокоса кавкаска племена народа, као и надимци Хенета, Енета, Анта, Венета, Венета, Венда, Вена, Винда, Вана, Винделицира за Словене смеђе косе." (с.108, 118 -121.).

„Иста судбина мора да је погодила преостале народе Скитије, утолико сигурније што они нису били ни моћнији ни бројнији. Највећи део, који је живео од земљорадње или пљачкашких похода и који је живео расут, није ни био многобројан, нити довољно сигуран на сопственом станишту. Колико год да се током више векова говорило о моћи Јазиго-Сармата, показало се на крају, када су протерани, да се цео народ састојао од 300.000 душа? Исто се може тврдити о њиховој браћи на Дњестру и Дњепру. Након сеобе народа, нису нађени о њима трагови, чак ни име, без сумње због тога што је један део изумро, а други се сјединио са братским народом, Готима. Само ово претапање германских и скитских народа, једног у други и нестајање Скита међу Готима је важећи доказ за то, да су оба народа била истог порекла и да су била огранци једног рода." (с. 121-122).

„Они који говоре о пореклу Словена од Сармата, могу своје мишљење да поткрепе једино са тим, да су Словени изашли из Сарматије и да су овде највише распрострањени. Али ова околност сама за себе, без других основа нема никакву снагу доказа; јер видимо да су у Сарматији смештени и Ести, Пеукини, Венеди и Финци и да се изричито разликују од Сармата. Нису сви народи који су живели у Сарматији припадали племену Сармата. У суштини, ниједан од истовремених писаца се није усудио да нове Словене, у било којем погледу, издаје као сроднике Сармата. Сам Прокопије, којем су оба народа била пред очима и које је тачно познавао, убрајао је Сармате у Германе, не у Словене. Да су неки од каснијих Византинаца називали Словене у данашњој Русији каткад Сарматима, не доказује уопште ништа; јер исти писци називају још и Чехе Боји, Пољаке Скити, Словене Гети и Хуни итд. Ова злоупотреба избледелих имена народа била је уобичајена у средњем веку и важила је на неки начин као доказ учености." (с. 122-123.)

Садржајан али сажет опис смеђокосих Словено-Венда, који даље следи, на основу природних карактеристика. начина живота, обичаја и навика, итд, једва да може да се прикаже као извод. Овај опис мора да се прочита у целини, да би се могао сасвим оценити. У дубини душе сам пријатно узбуђен начином народног живота наших предака који провејава са много љубави и уверен сам, да истинита и верна историја нашег народа може да се оживи само у његовом сопственом срцу ради заштите од ученог и отменог вређања угледа нашег народног карактера и да ово треба да постане средство за просвећивање душе и обичаја. Нека овај део садржајно богатог рада писца нађе много читалаца, који су пријемчиви и који лако уче! Али наша намера захтева, имајући у виду будуће провере, да се нека места поближе размотре.

„Словенски језик је независне природе и не потиче ни од једног другог европског језика. Колико се може закључити након дугих векова и многих промена из његове грађе и корена, изгледа да је непосредни изданак истог прајезика, из којег је произашао староиндијски санскрит. Он има дакако, осим сличних облика промене и више речи које су заједничке са грчким, латинским, келтским и германским језиком; али један део ових речи и облика је потекао из заједничког извора свих европских језика, а други је преузет у току дуготрајне суседске размене и приликом честих сукоба и ратова ових народа." (с. 126).

„Пошто се у религији Словена могу наћи неке сличности са индијском; неки су се потрудили, да докажу њено порекло у Индији. Све старе религије показују трагове једног заједничког извора. Време и начин умножавања и њиховог ширења на земљиној кугли превазилази све историје. Највероватнија сличност словенске митологије са индијском састоји се у приказивању богова са много глава; али ако се жели само зато потражити њено порекло у Индији, могао би се на исти начин тамо сместити и настанак религијске службе Египћана, Персијанаца, Грка, Римљана и Келта. Нису само Словени представљали своја божанства као чудновате фигуре

са више, често животињских глава; то су чинили сви народи старог доба. Далеко више се показује уочљива различитост између индијских и словенских божанстава на другој страни." (с. 130)

„Према сведочанствима Прокопија и Константина имали су Словени од старина, дуго пре напуштања својих првобитних станишта, неке чврсте и заједничке институције и правне законе, које су називали з а к о н, то је закон (νομοφ) [Prok.V.G.III.14., ζακανοφ Const.Proph.A.J.c.8.38, упореди „desky prawdodatne, prawda po zakonu swatu" Libusin Saud v. 51.109]. Од старијих налазимо их у јако малом броју; смисао и садржај неких се могу одгонетнути делимично из узгредних наговештаја, а делимично из каснијих писаних законика различитих племена. У Јарославовој Правда Руска, у Игоровом и Мстиславом Tractat-у, у Казимировим Wislicer - прописима, у Душановом српском Законику, у Wenceslavovim Законима и сл.. могли би бити сачувани многи тешко препознатљиви стари закони Словена". (с. 156.).

„Поред мирног посла у земљорадњи показивали су стари Словени посебну склоност ка трговини; гост, трговац, странац, уважавани су код њих као свеци. За време читавог периода општег мрака и варварства они су снабдевали север Европе природним и уметничким робама из Грчке, Азије итд., Зато је код њих настало још у незапамћеном времену мноштво градова, који су се снажно развијали по броју становника, богатству и уметности. Најбољи градови и места у Пољској, Померанији, Русији, Чешкој итд., постојали су код Словена пре увођења хришћанства. У првој половини VII века уживала су, у том погледу, нека племена толики углед, да су их Грци убрајали у култивисане народе који су имали своје писмо и владали различитим умећима.

„Gentes, quae literas norunt: Scythae, Sarmatae etc." су речи из Chronicon paschale.

Јако би се преварили ако би овај израз хтели да доведемо у везу са стварним некадашњим Скитима и Сарматима; јер у оно време [под Хераклијем 630 (Heraklius)] није више постојао на земљи траг о једним и другима. Овде се изричито говори о тадашњим Сарматима на Дњепру и о Скитима са оне стране Бастарна, што значи са оне стране Дњестра и Карпата, где су већ живели Словени, али које су Византијци назвали именом Скита и Сармата. Словени су звали писмо Буквица или Vogwedza, без сумње због тога, што су помоћу ње проповедали Божију заповест и учење приликом свечаног култа. Да су уобичавали да пишу своје правне законе од старина на таблицама, имамо више неоспорних доказа. У нордијским сагама и предањима важе Вани (Wannen), што значи Словени, готово без изузетка као просвећени. Нормани су уобичавали да шаљу своје богове и чувене људе у Ванахајм или у земљу Вана, посебно источних Вана, да би ту учили вештину мудрости; од Вана су преузели више божанстава и мноштво речи, које су уз домаће користили као синоним". (с. 163-165).

Након што је Суровјецки потврдио, резултатима добијеним чисто историјским путем и етнографским истраживањима, да су новији Словени директни потомци старих Венда, наставља строго историјско истраживање и закључује своје дело општим примедбама о сродности племена и старосном рангу становника старе Европе. Недопустиво је да не упознамо поближе његове погледе о томе:

„Студирајући земље старе Европе, наставља он на стр. 177, учили смо различит однос између народа; једни од њих су владали, други су били потчињени, трећи опет насељени. Као владајући важили су они који су при очитој надмености и међусобној повезаности држали читаве земље са њиховим равницама и плодним пределима. Такви су били Трачани, Келти, Германи, Скити. У подјармљене су спадали они народи који су живели одвојено једни од других, потиснути

у неприступачне, негостољубиве пределе, у средишту владајућег народа, у опсади и под принудом. Код Трачана и Келта живели су тако Беси, Загори, Корали, Кровици, Епироти, Илири, Венети, Пеласги, Тусци, Ибери, Луситани, Баски, Аквитани, Силури и други, код Германа и Скита, Ози, Готини, Ести, Венеди, Финци и Гелони. Насељени су били сви они народи који су у разним периодима продрли из Азије и Африке у Европу, дуж морских обала од Меотиса [Азовског мора] до Атланског океана, зауевши добра места за трговину или богата места са ретким производима." (с.177-178.).

„Да су балтички Венди припадали, без обзира на њихову бројност људства, поробљеним, а не владајућим народима, доказује и одлика њиховог станишта, негостољубивог али погодног за одбрану; да су били некада протерани и разбијени, може се схватити из сигурних трагова и старих предања; римски писци су налазили Венде у четири различите области Европе; свуда као потчињене и изоловане од суседа, свуда у одбрамбеном положају. Као што не би могла бити случајна истоветност имена ових удаљених народа, морало би да се темељи разликовање Венда од њихових суседа, од стране савременика, на основу несумњиво сигурних обележја.

О арморским Венедима у данашњој Вандеји знамо само толико, да су се са својим стаништима протезали до ушћа Лоаре и да су им припадала сва по њима названа венедска острва на обали Аквитаније. О белгијским Венедима, који су се граничили са Марном (Mariner) и Калеским мореузом причао је, између осталих и Цезар, да имају надмоћ на морима у оним пределима, да поседују велик број бродова и да држе у рукама целокупну поморску трговину са британским острвима. Цезар их је победио и све што није потопио, продао је у ропство. Њихова главна лука се звала Gesoriacum, то је Језериак. Страбон их сматра праоцима јадранских Венета.

Ова трећа грана Венета, Венета, Енета, Хенета, јер име се јављало написано на више начина, насељавала је много векова пре Херодота пределе на Јадранском мору, ту су се бавили живом трговином и имали су педесет угледних градова. Њима су припадали, између осталих, Норици, (Noriken), Саласи (Salasser), Венони (Venonnen, Vindelicier), Истриани, Тауланџијани (Taulantier), Далмати, Илири. Нарочито су Илири били јако измешани са Епиротима, келтским Скордисцима и Бојима. Станишта ових Венета су се простирала дуж мора и преко острва од Анконе до Епира, одатле северно преко унутрашњости земље до Истера [Истер-Дунав], а западно преко данашње Илирије, Штајерске, Тирола и Баварске до Брегенцког језера где су се граничили са Ретима (Rhätier) и Хелветима. Овај део је био брдовит и одржљив, изузев дела између Анконе и реке По, где су према Страбону, Венети изградили мноштво канала због водених токова и поплава, слично Египћанима и на тај начин унапредили земљорадњу.

Према неким, ови Венеди су потицали из Медије, према другима из Пафлагонје, а према неким из Галије; али сви подаци називају их једнако са Полибијем.

„gens vetustissima in Italia et alia a Gallis utentes lingua"...

Још у време Ромула хваљено је плаветнило њихових очију: још је Хомер спомињао особиту врсту венетских коња и мазги. Према Плинију, њихов језик је био посебно тврд. У малом броју речи које су дошле до нас, веома је распознатљиво словенско обележје, упркос свим изопаченостима. У именима њихових градова: Билазора, Салона, Кориниум, Курикум, Олциниум, Лисус, Пола, Равена, Јадера, Бриганџија, њихових области: Венона (Venonnen), Винделиџија (Vindelicier), Далмација, Тауланџија, (Taulantier), Осератија, (Oseriaten), Истрија (Istrier), Латовиџија (Latoviken), Варџија (Varciani), Ликатија (Likaten), Медоаџија (Medoaken), Стулпинија

(Stulpiner), Саласија (Salasser), Карнер (Karner), Севацер (Sevacer), Норик (Noriker); њихових река: Savus, Dravus, Timavus, Narona, Licus, Isara, Plavis; њихове граничне планине: Bebiaori, сваки ће Словен лако распознати изданке свог језика и његове чисте корене, као и њихово значење. Ако се размисли, при тако изненађујућим траговима; да јадрански Венети нису били ни Трачани, ни Келти, ни Германи, ни Скити, ни Епироти, нити коначно прави Итали; може се са сигурношћу закључити, да су на основу истог имена и истог порекла са Венедима на Балтичком мору и да су ови задњи у древном старом веку, отргнути од првих, као део од масе, услед надмоћи каснијих придошлица и да су потиснути дубоко на север. Ово потискивање се не може порећи; јер исто, као што су белгијски, арморски и јадрански Венди, живећи у средишту келтских народа, попримили много тога од Келта, исто тако су се код балтичких задржали јасни трагови једног таквог некадашњег суживљења и дружења. Њихов језик и религија показивали су још у каснијим периодима већу сродност са језицима и религијом јужних, посебно келтских народа него северних народа, без обзира што су са овим задњим били заједно преко хиљаду година." (с. 178-183).

„У ред потлачених народа спадао је тамни народ Еста (Ἰσθαίοι код Страбона, Aesti код Тацита, Aesti код Јорданеса, Naesti код Касиодора), касније називани Гутони, Пруси, Лети, итд. Следећи мешани језик сачињен од латинских и словенских елемената, као и друге трагове, изгледа да је исти у давно старо доба доспео са југа на север на Бернштајнску обалу [Обала ћилибара] где се у бурама наредних векова задржао у несметаној употреби." (с. 184-186)

„Потлачени народи, генетски различити од владајућих, нису били зато једног истог порекла. Главни народ Ибера Лигури, Туски, Баски, Аквитанијци, Силури припадали су црнокосима, Венди смеђекосима, Финци жутокосим племенима. На основу малог и дебелог раста и изузетно ружне појаве племена која су живела раније, а живе још увек у малом броју на Пиринејима, Алпима, Британским, шкотским и скандинавским планинама, различити од владајућих црнокосих домородаца. а јако слични Лапима, изгледа да су се најстарији црнокоси становници Европе састојали од два праплемена, од лепо грађених Ибера и здепастих Лапа (Larpen)" (с. 187).

„Из овога се да закључити, да су у доба које је претходило новој ери свуда владали плавокоси народи, а да су црнокоси и смеђокоси били потчињени или само насељени, да потчињени, као слабији, нису силом продрли у земљу јачих владајућих, већ да су с временом могли да заузму места погодна за одбрану, да су црнокоси и смеђекоси народи старији становници Европе од плавокосих." (с. 187-188).

„У којим временима и по којем редоследу су могли да се одиграју преласци и насељавања народа Европе, не може уопште да се каже на основу постојећих извештаја. То што причају Грци о сеобама народа пре и после Тројанског рата, не баца ни најмање светло на ову таму." (с. 188).

„Полазећи од природне сродности и физичког положаја историјски познатих европских народа, морамо да верујемо да је неко црнокосо племе, сродно са Лапима, најпре насељавало Европу, пошто га срећемо насељено, према далекој историји, по природи као најславније, од Лапланда до Пиринеја и до Корзике, свуда у расулу, расуто међу моћнијим народима, али на местима која су најпогоднија за одбрану" (с.189).

„Нешто касније се доселило једно друго, лепше, црнокосо племе, заузело је југ Европе до океана и истребило је раније становнике или их је потиснуло у неприступачне планине. Име народа указује на то, да је дошао из азијатске Иберије. Цео доцнији келтски део Европе звао се раније Иберија. Нека племена на Пиринејском полуострву у Хиспанији, у Галији и Хиберији (Hibernien) задржала су до краја име Ибери; други су се звали Луситани, Турдетани, Аквитани, Лигури итд." (Еб).

„У истој епохи, изгледа, дошло је смеђокосо племе Венда у Европу. Њихова првобитна станишта наговештава Хомер у Пафлагонији, на планинама Арменије и Медије. Као стари суседи азијатских Ибера изгледа да су имали много заједничког у језику, религији и обичајима; чак је врло вероватно, да су следећи њихов пример ишли за Иберима преко Дарданела и Тракије. Пошто су Ибери заузели благи југ, Венди су се морали окренути суровом северу, са чије Бернштајнске обале, [Обале Ђилибара] су се раширили, са једне стране преко Рајне до Арморика и Атлантског океана, с друге стране до Италије и швајцарских Алпи. Види се да су Венди доспели пре Ибера у Белгију и Арморик, пошто су их Римљани затекли од стране ових задњих опкољене и потчињене". (с. 190).

„На ову ситуацију је наишло плавокосо племе, када је продрло у Европу, можда тек након више векова. Његова прапостојбина је била на Кавказу, на северозападу Каспијског мора. Први народ овог рода селио се под именом Келта, изгледа дуж Дунава преко јужног дела Херциншке шуме (Hercznischer Wald) у Галију, након повећања становништва снаге преплавило је Хиспанију, Британију, око 590. год. пре Христа, под вођством Беловеса Северну Италију, под Сиговесом Панонију и земље на средњем планинском подручју Херциншке шуме до Северног мора. Касније, око 390. године пре Христа уследиле су даље селидбе Келта према истоку, под вођством Прауса, вероватно у Пруску (иако се Пруси, Лети и Ести могу довести у везу по пореклу са Гетима и Трачанима) и под вођством Бренуса Старијег у Италију и Илирију. Сви су изгледи да су ови покрети откинули балтичке Венде од јадранских па су се северни збили између Карпата, Висле и Балтичког мора, у уже али чвршће границе. Надмоћ Келта, без обзира што су заузели половину Европе, која се звала Келтија, Келт-Иберија, није била потпуна, пошто су се свуда поред њих и међу њима задржале многобројне групе Ибера и Венда. Силом прилика је услед ове мешавине, попримио њихов језик, религија и начин живота много од старих становника". (с. 190-192).

„Након Келта покренуло се једно друго плавокосо племе, Теутони, звани касније Германи, дуж Карпата и Судетског ланца на северозапад Европе и истребило је или потиснуло тамо насељене Венде и Келте. Од тада се називала већа половина Европе Скитија и Келто-Скитија. Велики део Венда, измакао пропасти, повукао се у мочваре и шуме на реци Припјет и потиснуо је жутокосе Финце навише; један други део се настанио на падинама Карпата; остатак, отргнут од масе одбачен је преко Рајне у Белгију и ту је нашао своју пропаст од стране Римљана заједно са арморским Вендима". (с. 193).

„Нека келтска племена, према свим изгледима, остаци из сеоба под Сиговесом и Праусом, задржала су се, не без мешања са Вендима, као појединачни кругови покиданог ланца, од Паноније дуж Висле до Балтичког мора, у средишту Германа и Венда, делимично као Ози и Готини на извору Одре и горње Висле, делимично као Ести на Бернштајнској обали. „Ко зна, да ли нису и Бургунди на Висли и Лиги (Лигијци, Lygier) били келтског порекла"? (с. 194).

„При овом расулу келтског и вендског народа заслужује посебну пажњу, да су Боји били настањени како у Галији тако и у Италији и на Дунаву поред Венда. Могло би бити, да су они са њима истог порекла, као што то изгледа да је случај и код многих других народа, које су стари историчари помешали са Трачанима, Келтима, Иберима, међу осталима. Постоји разлог да се ово мисли о Аквитанцима и неким белгијским племенима". (Eb)

„Посебни догађаји на најнижем југоистоку Европе нису били од мање важности. Најстарија предања причају о владавини Пеласта над Пелопонезом, о Тракији и Доњој Италији, о пробојима Кимера, о ратовима са Титанима, о упадима Келта итд. Према тим предањима срела су се у задњим периодима два различита племена народа који су владали у Тракији, једно претежно

плавокосо, а поред њега друго протерано, смеђокосо, у стању опсаде, осим Пеласага, Лелега и Епирота (Epiroten). Из тога се види, да су ова три задња народа били старији становници ових земаља у односу на прва два и да се поред њих настанио један огранак смеђокосог племена народа приликом његовог преласка у Европу, а да је након тога дошло овамо једно плавокосо племе, било због прогона Кимера, или приликом сеобе Теутона, или приликом неке друге навале народа и завладало над оба народа. На тај начин су се поделили тада владајући Трачани на трачанске Гете, који су највероватније и према мишљењу многих писаца припадали племену Скита и на трачке Кровице и Корале који су били распрострањени по Хемусу [Балканском горју], а који су потицали из Медије и припадали племену Венда". (с. 194-195).

Након овог кратког али верног приказа, карактеристичног за писца и добијених резултата овим начином, произилази за непристрасног читаоца заслуга његовог рада. Нико неће хтети да му оспори, детаљно студирање извора, трезвен истраживачки дух, јасноћу појмова и добро одабран распоред излагања. Настојање, да се основна мишљења и резултат његовог истраживања осигурају против могућих сумњи и да се сазида здање словенског старог доба, које ће у својој стаменитости моћи мирно да одоли нападима критике, свуда је видљиво. Одлучним, чврстим поуздањем одбија писац од себе и најмању претпоставку, да је хтео да за народ, за који је решио да утемељи порекло, не дозволи поново било коју од старих десет напасти: Јевреја, Римљана, Скита, Теутона, Финаца, Хуна, Бугара, Авара, Гота, Киргиза, будући да су неизлечиво слепи сакупљачи историјских пабирака, као што смо то видели, Словене са свима њима братимили и орођавали, па је писац решио да Словене потражи у Словенима, на једном тлу. Уверен сам да му је то апсолутно пошло за руком у оквиру граница које је сам поставио У свом истраживању у вези са истоветношћу Венда и Словена, толико колико сам у стању да о томе расуђујем.

Па ипак, нека ми је дозвољено, мени истомишљенику, као и мање искусном поклоннику на пољу отаџбинске историје, да након изјаве моје захвалности сенима писца покојника, за богату поуку и крепљење духа, прикажем овде нешто опширније моје подударачуће и одступајуће погледе и да путем јавног казивања дам мишљење оних који имају право гласа, да бих по мери мојих снага заједно радио ка једном циљу који се може једнога дана достићи само уједињеним стремљењем више нас. Што је Суровјецки тражио ранија станишта Словена пре епохе њихових задњих сеоба само у Европи, а да се није према примеру других на почетку истраживања изгубио одмах у Азији на основу скитског хаоса, то ће му сваки посвећеник одобрити. Суровјецки тражи, да првенствено историјским путем развије своје мишљење, да су Словени прастановници Европе и да прикаже немогућим да је један тако велик талас народа провалио у каснијим, познатијим вековима из Азије у Европу, а да није изазвао општу пажњу. Ово мишљење би требало да се учврсти, као што ми се чини, још различитим другим не мање одрживим разлозима, што је све више пожељно када је у питању истина која се може добити и утемељити само историјском индукцијом, а никако самим документима савременика. Најударнији доказ за високу старост Словена у Европи пружа, према мом мишљењу, тесна сродност словенског језика са грчким, латинским, келтским и германским. Ова сродност, коју је Суровјецки претпоставио на више места у свом рукопису, јасна је сваком познаваоцу наведених језика преко више аутора (Gelenius, Knapski, Martinius, Temler, Sorgo, Soltau, Ihre, Frisch, Adelung, Kopczynski, Whiter, Berndt, Murray, A. Wagner, Dobrowsky, Lindi Šikow, Rakowiecki, F. Graf, Dankowsky), између осталих и доказаним чињеницама које произилазе из природе ових језика.

Ако је порекло словенског језика, азијско-индијско, очигледно, онда оно превазилази ипак сва искуства историје и представља у својој бити загонетку, чије решење мора да се остави будућности. Целокупна бит, материја и грађа словенског језика најпре је грчко-латинско-немачка, дакле европска. Али добро морамо да разликујемо троструку врсту језичке сродности. Два језика могу да буду сродна један са другим, или зато што су првобитно били један језик па су се у току времена, под различитим околностима поделили у две посебне гране, као што је то на пример случај код арапског и хебрејског језика; или су оба само била давно језици истог племена и

захваљују своје настајање другим језицима који су јако давно изведени од једног прајезика, као што су енглески, немачки, или француски. Као што сада језичка сличност прве врсте обавезно указује на сродност народа, што значи на исто и заједничко порекло; тако и сведочи сродност друге врсте о прерастању и претапању више народа у једну народну и језичку целину. Трећа сродност, која заслужује пажњу, на коју ћемо овде ставити посебно тежиште, настаје онда када су се првобитно сродни језици, након што су се у току времена самостално развили и утврдили под утицајем различитих унутрашњих и спољних садржајних елемената, касније путем трговине, рата и другим путевима развили слагањем речи једне на другу, чији се страни карактер каткад распознаје. Управо у тој ситуацији се налази словенски језик у односу на грчки, латински, келтски и германски.

Сви они имају многобројне заједничке речи, које су по свом корену неоспорно власништво сваког од њих и код којих би било бесмислено питање о приоритету власништва, на пример: нос, Nase, nasus; око, Auge, oculus, између осталих; али они истовремено имају речи које су прешле једне у друге, очито тек приликом извршеног граматичког раздвајања и поодмаклог самосталног формирања под утицајем суседа и кретања народа. Да би се само понешто навело упоредиће се речи као на пример: καλνβη и колиба; chalupa, ραγαζιον и рогоз, рогозина; πέτρα и пештера; κάραβος ; и кораб; cerasus и церешња; caballus καβάλλης; и kobyła; lupa, lupanar и љуба; scrinium и скрина; populus Papel i Topol; cannabis и конопа; vesper и вечер; vidua и удова; viverra и веверка; pastor и pastyr; castellum и костел, словачки kaštjel; acetum и оцет, келтски escueil, esueil и скала, bride и брзда; jez и jazyk; tsil и сила; belen и бел, bjel; meat и мјасо; лек, leik, англосаксонски laece, старонемачки lech, и сл. laemir, шведски laekiare, енглески leech и љек, љекар; Pflug i plug; Gast i gost; Esel и osel; husfada и господ δεσποτης; Dolmetsch и тумач; Weile i chwila; ligetan и лиготати сја; König и књаз; Pfennig и Пењаз; Schops и скопец; Granze, Granitz и граница; Елен, Елан, Elenthier и јелен, олен; Schwefel и жупел; fana и пан, supuni и жупан; skada и шкода; katil i kotel; сеолц, енглески silk, шведски silke i Šelk; thusand и tysjašta, tisjc; stikils и стакло, sklo; smakkans и смокња; Rieth и рит српски. arundinetum u.m. сл. и чак у случају привидне сумње о приоритету власништва, о чему треба да одлучује етимологија, након тачног истраживања откриће се ту и тамо недвосмислени одлици њиховог каснијег одомаћивања. Ако би се на овај начин пажљиво прегледало језичко благо четири главна језика Европе и ако би се издвојиле речи које су у каснијим временским периодима прешле из једног у други језик од оних које су првобитно припадале заједнички у сва четири језика, тада би на крају рада произишла у прилог словенске филологије и историје већа количина речи, него што се то могло наслутити на почетку.

До истог резултата довело би истраживање о међусобном утицају граматичких облика ових језика. Упореди F. Graef Comm. qua I. graeca et lat. cum. slav. dial, in re gramm comparatur, Petrop. 1827. 8. Осим тога ту спадају код Келта, Немаца, Словена између осталих народа, од прадавних времена, заједничка лична имена посебно она

на мар или мер = мир, на laiph или sklos = slaw, на gast или gais = гост,
на valda = wlad,
на sir или ger = жир,
на вид, vit, vut = wit,
на ред, rith = рад,
на bert = bor, брод,
на Gard, hard, ard, gurd = грд, хрд,

на пример

на *mar* или *mer* = мир: Бритомар, галски војсковођа 225 пре Христа, упореди Братимир, Cattumer и Ustromir Catten-кнез код Страбона и Тацита, Segimir, Inguioimer и Charioimer 81-96 и војсковођа Херуска, код Страбона, Тацита, Касија Дија, Велеја, упореди Хоримир, Филимер готски краљ 215. Упореди Welimir, Chnodomar, Hodomar, Vadomar, Suomar алемански херцоги 357-361., упореди Хотимир (Chotimir), Barzimer војсковођа у Тракији 387.г., упореди Брж, Brzaw, Brzimir, Brzgod, Richomer 378. г., Ratimir, Markomir, франачки краљ 388. год., Walemir источнотски краљ 453. год., Упореди Welimir, Wolimir, Hwalimir, Ricimer римски војсковођа 453-472. г. и западнотски краљ 625-631. г, упореди Ratimir, Godomar и Gundomar бургундска краљица 470-480. г., 523-534. г, упореди Notimir, Klodomir, франачки краљ у Орлеансу 511-524. г, упореди Ludimir, Gilimer, вандалски краљ Шпаније 530-534. г. упореди Желимир, Golimir, Visumar вандалски краљ код Јорданеса, упореди Izjamir, Ariomar упореди Јаромир;

лична имена на *laif* или *eklos* = *slaw*: Dogalaiph конзул 366. г., упореди Dlugoslav, Domaslav, Hermegisklos Варнерски краљ 495.г., упореди Мечислав, Vergasilaus упореди Wrchoslav, Godegisklas упореди Godislaw, Teodogisklas упореди Чедослав; *imena na gast* или *gais* = *gost*: Arbogast франачки војсковођа 388-394.г., Radagais готски војсковођа у Италији 405. г, упореди Radgost, Visogastis, Bodogastis, Salegastis, Vodogastis, поглавар 422. г.;

Онда на - *valda* или *baud* = *wlad*, руски *wolod*: Baltha готски кнез, код Јорданеса, упореди Влад, словенски кнез у Дакији, Cariovalda, батаверски кнез код Тацита, Catualda или Catuvalda, готонски војсковођа, код Тацита, Hariobaud, алемански херцог 359, Gundovald или Gondebald, бургундски краљ 466. г., Hildebald, источнотски краљ 541. г., Adelvald, Arivald, Rodvald, Grimoald, Garvald, лонгобардски Kgg. 624. г. ff., Visivaldr, Ezvaldr и др. код Скандинаваца, упореди Wlad, Wsewlad, Rogvlad, Dobrovlad;

на - *sir* или *ger* - *ir*: Kritasir, краљ Боја 60. г. пре Христа код Страбона упореди Krtožir, Vortiger, британски краљ 445. г., Fritiger, источнотски војсковођа 381. г. упореди Вратижир, Радигер, варнерски војсковођа 495. г. син Хермегисклоса код Прокопија, упореди Раджир, Ратижир, Неужир;

на - *vig*, *vit*, *vut* = *vit*: Clodvig или Chlodovaeus франачки краљ 466-511. г. Bidevut, Vidivarii, Vitae, Vites, народ код Беда и Ravenna, упореди Vit, Ljudevit, Svetovit;

на - *red*, *rith* = *rad*: Reccared, западнотски краљ 586. г., Pertharith, лонгобардски краљ 661. г., упореди Wserad, Zderad, Domarad;

на - *bert* = *bor*, *brod*: Theudebert, Sigebert, Charibert, Egbert, Childebert, Dagobert, Norbert, Adalbert, упореди Ctibor, Chotebor, Ratibor, Predbor, Stabor, Zemibor, Kurisbrod;

на - gard, hard, ard, gurd = grd, hrd: Irmengard, Sighard, Ekkehard, Emehard, Eginhard, Frodoard, Sigurd, упореди Грд (грѣдь knez, црквено писмо у Жичи из половине XIII века), Грдош, Грдан, Grdon, Wsehrd, Sobehrd, Podgrd, Бољегрд, упореди и чешки хрдина, Held;

даље Krakus или Krokus, алемански кнез 306. г. и Крак у Eddi, упореди Крок 670-690. г. чешки кнез, Крак око 650. г. кнез у Пољској. Крук или Крок, кнез Ободрита, Curche, Gorcho, Kurko, старопруски лажни бог; Босо, краљ од Провансе 878. г.,

упореди Booz или Vox, читај Бож и Божик код Срба, Словака;

па чак би могла теутонска имена Thorismund, Hunnimund, Asilmund, Faramund, Gundamund, Berimund. између осталих, да се упореде са старословенским сложеницама: Premysl, Nezamysl, Krezomysl, Nonomysl и др. при чему изгледа да је наставак - мунд само стари облик речи Muth (hrabrost), Ge-müth, словачки mys-l, утолико пре што се јавља и у енглеском као - mind, латинском mens, ment-ist, грчком μένος;, персијском menisch, minneth итд.

Истоветност у грађи и већином у значењу наведених мушких имена сувише пада у очи, да би се могла погазити моћном наредбом или иронијом пиронизма.

Или, да ли би требало да се не могу упоредити имена готско-данских краљева Waldemara 1157. г. и Borislefa 1167. г. са словенским Wladimir и Borislav, готског кнеза Filimera или Walemira, Radagaisa са Welimirom и Radgostom, пошто су ова старија од иних шест до осам стотина година. Да ли је стварно размена речи и имена започела међу народима од VI века нове ере, а да је пре тога времена Немцима и Словенима свет био закуцан даскама? Нико, ко и само донекле познаје историју ових језика, неће моћи да одобри да међусобни контакт ових народа датира тек од опште познате појаве Словена на Дунаву у VI веку. Далеко је јасније, да овај контакт досеже до старијег времена и да претпоставља блискији некадашњи заједнички живот и живу трговину између ових народа. Зато се уопште не може прихватити мишљење оних, који Словене сматрају новим придошлицама из Европе, које су овамо доспеле са Хунима и након Хуна из Азије, или даљег европског севера, мишљење које је по себи просто и самовољно и од којег ће, надајмо се, ускоро одустати не само сви словенски већ и страни научници. За то већ постоје охрабрујући наговештаји.

Један новији, оригиналнији немачки истраживач, Хајнрих Шулце (Heinrich Schulze), управо је о свему томе дошао до истих резултата, до којих је истраживање довело Словена Суrowјецког. „Немци нису, то је крајњи резултат његових истраживања, дошли са истока; они су били још у прастаро доба одувек становници садашње Немачке, једног дела Горње Италије и Белгије, као и Скандинавије. Још је Ханибал нашао у Апенинским Алпима полу-Германе (Semigermanen), а грчки географ Питеја Немце у области Сканзиа. Селидбе Гота и Кимбра (Cimbri) указују на пут којим се немачки народ није кретао од истока ка западу, већ од запада ка истоку према Понту. Још мање су се Словени селили са истока на запад, већ су живели у свим деловима источне Немачке и Доњег Дунава од најранијег времена; али немачка ратничка племена су заузела у прастара времена у дугим, крвавим борбама са Словенима источну Германију и ту се настанила као победници, као једна врста феудалних господара, као што су се Франци населили међу Галима, Лангобарди међу Италијанима и средњовековна историја Германије је само понављање исте из прастарих времена. („Праисторија немачког народа" Hamn 1826.8). Ако би се другачије размишљало о првобитним

досељавањима европских становника него што то чини Шулце, морала би се пожелети срећа због овог повесно мотивисаног мишљења о најранијем животу германских и словенских племена, једних поред других. За очекивање је да ће немачки истраживачи старије повести све више увиђати везу праисторије немачког и словенског народа, њеног првобитног издања и да ће се према томе убудуће посветити студији словенске повести са већом озбиљношћу, него што је то до сада било.

Покушај више ранијих историчара да се изведе порекло новијих Словена од старих Венда између Карпата и Источног мора, што је Суровјецки методолошки сажетим начином, као што мислим, доказао разлозима који побеђују, да су стари Венди Плинија, Тацита и Птоломеја били прави, стварни, Словени, неће нико ко је безазлен довести у сумњу. Познато је да је више, иначе заслужних научника, прогласило ове старе Венде Немцима упркос изричитим сведочанствима повести и познатим чињеницама и да су тврдили да је на касније Словене само прешло име старе земље Венда.

У чињенице које оспоравају ово неосновано мишљење спада и околност коју Суровјецки није довољно нагласио, да још дан данас најобичнији немачки човек назива народе словенског језика свуда где се њихова станишта граниче са Германима, без изузетка Венди или Винди, и као што знам из искуства назива месар, квадски Немац, свог словачког суседа „Bindische Kirpl" или „Bende" као што то чини и потомак Бастарна са својим молдавским и руским суседом, Аустријанац са словеначким, Саксонац са лужичким, итд. Ова употреба речи Венд код најобичнијих Немаца од скандинавског севера до реке По и Дњестра, што се задржало у истом облику кроз сведочанства историје од најстаријих времена до данас, не може се никако објаснити произвољном претпоставком о географској замени имена на извору Висле, у којој осим тога пада у очи груба противуречност, да је Немац своје сопствено име дао једном страном народу. Па и да се стварно било који немачки песник или писац тако грдно огрешио о име; не би могла да се трајно у животу и у народу тако дубоко учврсти ова погрешна употреба у најудаљенијим пределима. Очигледније да је име Венди, Винди било општи назив за Словене од давнина код народа келтског и немачког порекла. Чак је име Анти, у неким рукописима Јорданеса наведено као Енети, што су само уствари наречја, готска или аланска за реч Венди, што ће се у наставку доказати.

Иако се радо слажем са писцем, да су стари Венди на Балтичком мору били по језику и пореклу стварни Словени, ипак се одмах намеће примедба познаваоцу прилика, посматрајући строжије положај и границе земље Венда, коју је он назвао једином домовином свих каснијих Словена, између Балтичког мора, Висле, Карпата и горње Волге, да за преношење имена Венда на овај део земаља не постоји строго историјски основ већ да је до њега дошло услед детаљног и систематског поступка писца, да помоћу истоветности Венда и Словена, која се може доказати, размрси замршени чвор спорног проблема.

Плиније, Тацит и Птоломеј су једини међу старим писцима који познају Венде као угледан народ на Висли и Балтичком мору; али за проширивање станишта ових Венда до извора Волге, нема важећег сведочанства; напротив, најбољи географи старог доба, Страбон, Мела, Плиније и Птоломеј, попуњавају овај широки простор народима и народностима, којима су уопштено приписали име Сармата. Народи по имену Galindae, Sudeni, Slavani ili Stavani, Igzlliones, Cistoboci, Tramontani, Avareni, Arsietae, Saboci, Piengitae, Biessi, Bulanes ili Sulanes, Carpiani, Bodini, Careotae, Sali, Pagyritae, Zacatae, Borusci, Savari, Acibi, Nasci, Vibiones, Idræ, Sturni, Caryones, Sargatii, Amadoci, Navari и други, који су долазили и одлазили у претпостављену земљу Венда по Суровјецком, разликује Птоломеј по имену и стаништима изричито од Венда и привремено

речено, он их назива само географски Сармати. Из овога је јасно да је неприхватљива тврдња, да сви каснији Словени потичу од балтичких Венда, ова реч је узета у смислу старих историчара, као и тврдња Суровјецког о величини словенског племена и што је цењени истраживач убројао оне народе у Венде, које су стари историчари према њиховом сазнању и увиду сматрали Сарматима, па је он ипак Сармате обавезно искључио из Словена, што ствара директну и неотклониву противречност.

Нека буде право и првобитно име ове севернокарпатске постојбине свих Словена, које он хоће: ипак ће се човек сматрати побуђеним да при доношењу закључка, да су сви Словени који су преплавили Европу након IV и посебно VI века, потекли из ове једине земље, исти подвргне строгој провери. Ми би пре свега желели да је Суровјецки говорио о пореклу и значају и стварном значењу имена Венди, Винди са опширним одређењем и разјашњењем, да ли је оно страно, посебно немачко или и словенско. Он истражује, додуше етимологију речи Словен али о речи Венди, на наше чуђење, не говори ништа. Он се слаже са сасвим погрешно изведеном речи Прокопијеве речи $\Sigma\lambda\omicron\rho\omicron\iota$ од $\sigma\pi\epsilon\iota\rho\omega\nu$ морепловац, коју су већ користили Гебхарди и други.

Изведена реч од старог имена $\Sigma\lambda\omicron\rho\omicron\iota$ код Прокопија распрострањена од $\sigma\pi\omicron\rho\acute{\alpha}\delta\eta\nu$, *sparsim*, а код новијих писаца од $\sigma\pi\epsilon\iota\rho\omega\nu$ морепловац, спада несумњиво у класу смешних језичких грешака, сличних онима које је словенски филолог сретао код Грка, као на пример код цара Константина изведена реч места Требињ (место жртвовања, од треба-жртва) од тврђь тврђава, реке Буна (Кречна вода, од боунь креч) од bonus, bona, bonum, јер он је то превео помоћу грчког $\kappa\acute{\alpha}\lambda\omicron\varsigma$, реч Срб од *servus*, Chorwat од $\chi\omicron\rho\omega$, Canale од *via plavstralis* $\acute{\alpha}\mu\acute{\alpha}\xi\iota\alpha$, при чему је мислио на коло, код Пахимера положь (од лягоу према аналогiji од прелог, разлог, улог, итд) од богъ и лоугъ *nemus Dei*, код Ане Комнене *Šumen* (од шоума Шума) од *Symeon* код других Цариброд (царски брод) од *Caesaris barba*, све у свему говорно сведочанство о најгрубљем непознавању језика од стране Грка.

Изгледа да је Суровјецки о овоме био другог мишљења. Али, да ли се уопште могло замислити, да ће грчки језички „Фушер“ који је склепао најпознатија словенска имена Радгост, Радомир и остала у Андрагаст, Артамер итд., написати много тврђу реч Србъ, Срб правилно? Да ли се назив Спори користио у старо време код Грка, о чему нигде код старих аутора не постоји трага? Ако се он употребљавао код Словена, како је могло да дође до тога, да они сами себе представљају једним грчким именом? Истина је да је још Добровски најавио, да је име Спори извео Прокопије од речи Срб, Срби и да Срб постоји још данданас као специјално име два удаљена племена која припадају различитим језичким правилима, да је то некадашње уобичајено домаће име словенских народа као што је то у немачком језику назив Венди, Винди и свако наредно проверавање мораће да се сигурно сведе на исто (Расправа, власништво приватног друштва у Чешкој, издање 1784. том VI. с.280. Историја Чешке од Monse Olm. 1788, том II. с. 16. *Casop.wlast. Mus.w. Pr. 1827. свеска 11, с.8*).

Овде се не сме приговорити, што је цар Константин претворио име Срб у $\Sigma\acute{\epsilon}\rho\beta\lambda\omicron\varsigma$, $\Gamma\rho\iota\beta\alpha\lambda\lambda\omicron\varsigma$, јер између Прокопија и Константина лежи четири стотине година и они нису примили реч из једних истих уста и сваки је имао у глави сопствени систем етимологизације. На тај начин што је од самог почетка испустио из вида ово старо одомаћено име, становиште са којег се мора сагледавати старо доба Словена, Суровјецки је скренуо, па су лоше последице овог превида, нажалост, свуда видљиве.

Полазећи од становишта, да су само они народи били истински словенског порекла, које су стари историчари забележили именом Венета (Хенети, Анти) и Словена, он налази Словене у старом добу само у јадранским, бретањско-белгијским и балтичким Венедима и пошто су прва два нестали у Римском царству, он изводи порекло Словена само од балтичких Венета. Изнимак чини

само код трачанских Кривича (Κρύβυζοι) и Горала (Κόραλλοι) и Бјесена (Βέσσοι), иако исти нигде нису називани Вендима. Ја са моје стране, чврсто убеђен у уверењу, да свуда нечем посебном претходи нешто опште, да уређење општине и племена претходе држави и да је то и случај са специјалним именом племена и општим именом једне народне целине, сматрам након брижљивог истраживања и поређења историјских података, да су Словени, колико можемо да их пратимо при оскудном светлу повести, били називани још у прадоба многобројним родовским и племенским именима, а да је име Серб као заједничко име за све родове, племена и народе истог виндијског (индијског) порекла, старије него Словен. На основу овог уверења набројаћу, из важних извора, више старих народа, чија имена су нам предали грчки и римски писци, без премишљања о исходишту и пореклу Словена. Ко ће у Србима у Сарматији препознати Словене?

Плиније их овде назива:

„A Cimmerico accolunt Maeotici, Vali, Serbi, Arrechi, Zingi, Psesii". [VI 7].

Исто тако касније Птоломеј:

„Inter Ceraunios montes et Rha fluvium Orinaei et Vali et Serbi (Σέρβοι, Σίρβοι у рукописима)" [V.9].

Ови Срби су насељавали између Кераунских планина, северне крајње огранке Кавказа, данас Иргенске планине и Волгу, на садашњој реци Срби, према изговору Татара, Сарпи, која истиче недалеко од језера Бјело (татарски Тзанган) и паралелно протиче у северном правцу са побрђем Иргени кроз многобројна језера и улива се у Волгу код Сарепта. Њено име је Бирга (Bürge) према тачном Птоломејевом одређивању места. Плиније набраја народе почевши од Меотиса (Meotis) у западном правцу, као што се види код Птоломеја, који открива једну ретку информацију о овом пределу. Мела не познаје Србе у овом пределу, али познаје Сармате; а на мапи Пејтингер Конрада они се такође не појављују. При том се не сме оставити незапажено, да је Прокопије још у VI веку проширио седишта Анта, управо овамо, где су Плиније и Птоломеј настанили своје Србе, као што ће се то даље показати.

Исто тако Будини, које је описао Херодот, не припадају Скитима, нити Германима, као што то хоће Манерт, већ Словенима, као што је то Осолински с правом сматрао. Сматрам сасвим неуспелим покушај Осолинског да изведе назив Будини од Вода, литванског Vēda, Vanda, финског Venpa, по чему би назив био идентичан са именом Венда, Винда, као и извођење порекла свих каснијих Венда и Словена од ових Будина. Реч је очито права словенска како по свом корену буд Baute, Vude, budowati bauen тако и према свом наставку, упореди: Србин, Словин, Билин, Волин, Русин, Морин, итд, и још дан данас се јавља као име многих насеља међу Словенима, што је истовремено основни доказ за припадност Будина Словенима. Тако у Чешкој постоји осам насеља овог имена, у Мађарској тридесет истог корена, међу њима прастари и чувени краљевски град Будин - Офен, у Бугарској и Србији релативно исто велик број, међу њима данашњи Видин, у најстаријим бугарским и српским рукописима Боудинь, код Византинаца Βυδίνη, и бивша кнежевска резиденција Будимљ у Херцеговини. Исто толико често се појављује име места Будин код других Словена.

То је једна неоспорна чињеница, као и чињеница коју су премало узимали у обзир словенски истраживачи повести, да је већина изворних имена прелазила на имена станишта потомака племена и да већина, за које се сматра да су се давно угасила, снажно даље живе ако не у

престолним градовима оно у селима; на пример Дуљеби, Драговичи, Кривичи, Ратари и други. Херодот познаје станишта два племена Будина. Прво племе се налазило на Дњестру (IV. 102.105). Они се показују на типичној карти (Т. Пеут. 8) око извора данашње реке Бог. Управо их тамо смешта и Плиније (IV.26).

Ове Будине подразумева Птоломеј међу онима преко Карпа и Гевина (Karpen und Gevinen) са градом Будинум (III.5). Једно друго племе Будина се налазило између Волге и Дона, изнад њиховог места приближавања (Херодот. IV.21): Пошто Птоломеј изводи порекло Бористена из Будинских брда (Βούδινον ὄρος), Волхонска шума (Wolchonskischer Wald) биће да су се барем касније протезала станишта ових северних Будина дубоко према северозападу (III.5). Богови које су они обожавали, били су већином као код Словена, индијског порекла.

Ипак је вероватно да су се још у прастара времена отргли многобројни родови овог двоструког племена и да су се помешали са другим Словенима. Стварно, налазимо код Страбона и Птоломеја Будине већ на источној страни Германије на највишем делу Судета, у близини Лигијаца (Βούτωνες, Страбон VII. 1, Βάτινοι Птоломеј II. 11). Чак и опис Будина код Херодота одговара далеко боље Словенима него Германима:

"ἔθνος... γλαυκόν τε παν ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ πρὸς"

[народ...плав и сав риђи је и ватрен, изразито плав, боје ватре народ];

јер ако се и реч плав γλαυκόν односи на очи, онда су тамноплаве очи скоро црне, а боја ватре уопште не одговара Немцима, али одговара Словенима, чију косу Прокопије не описује као жуту, већ ὑπέρυθρος, subrufus црвенкасту. Пошто Суровјецки приказује ὑπέρυθρος, као ciemny, брунату, браон, светлобраон, смеђу, признаће да ми преводимо πυρρός; као светлобраон смеђу, Бесмислицу обичног превода ρθειροτραγέουσι речју прождрљивац уочио је већ Ритер и доказао из једног образложења Цеце, да ова реч означава некога ко се храни шишаркама оморике.

Пошто је Суровјецки с правом, колико сам ја убеђен, приписао Венде Словенима, очито је да није бацио поглед на супротну обалу Британије, посебно када је навео део у којем Цезар пише о истима: „Civitatis /Venetae/ est longe amplissima auctoritas omnis orae maritimae regionum illarum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consueverunt, et scientia atque usu nauticarum rerum ceteros antecedunt, et in magno impetu maris atque aperto, paucis portibus interjectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eodem mari uti consueverunt, habent vectigales." (В. G. III. 8). Јер овде би било немогуће да његовој пажњи измакну вендски Срби.

Саксонци који су у години 449. дошли у Британију подјармили су једну класу људи, који су се звали Серфи, можда према старом народу Срба. Упореди Мајерову претпоставку са W. Scott "Ivanhoe" Gotha 1826. tom I. Ово задње је вероватно због географских и језичких разлога. Јер не налазе се само дуж јужне обале, већ и дубоко у унутрашњости многобројна имена места, која недвосмислено говоре у прилог прастарих досељавања српских Венда. Тако

Sorbiodunum у Itin. Anton. и на новчићима, дословно град Срба (Serbenstadt)

данашњи Old-Sarum, такође три града Вента у Itin. Anton.. код Птолом. и Рав.,
затим Vindobela у Not.Imp.,

Vindogladia у Itin. Anton. и код Рав.,

Vindolana у Not.Imp. и код Рав.,

Виндомара у Itin. Anton.,
Vindomis такође,
Vinovia у Itin. Anton., код Птол. и Рав. и више сличних.

Имена више река и лука, које налазимо код старих писаца имају недвосмислено словенско обележје. Овим прастарим српским насеобинама у Британији захваљује данашњи енглески језик оне речи, које до сада, не у малом броју, нису могле да се једноставно изведу из ниједног од четири матерња језика енглеског; на пр.

to beat, бити (у смислу тући),
to dar потопити, бацити у воду топити, drab, блудница дрбати,
meat, месо,
merk, mirk, murk, murky, мрак, мрк,
much много,
mud. muddy муљ, мутан мут, мутен,
to scream, шкотски skraik, крештати škrek,
to stoop зауставити се, сићи са висине уступити,
sty (читај стај) штала стај, Stall словачки,
to tew обрадити ударати, куцати, тлушти (тући српски) и tāti од tnu,
to yead, ити, ићи, чешки jiti, yel, још јесте.

На исти начин се нуди на трачко-илирском полуострву, где је Суровјецки придодао Словенима само Кривиче, Горале и Бјесе издвојивши их из трачанског хаоса, прастари и веома чувен народ Трибала, чије се словенско порекло не може распознати. Што се тиче имена само по себи пада у очи грчка трансформација речи Србаљ и Triballos, што се доказује аналогично. Грчки, посебно атски говорни орган, навикнут да у домаћим речима, као у англосаксонском, претвара σ у τ као што је случај у речима γλωττα уместо γλωσσα, θάλαττα, уместо θάλασσα замењује радо словенско с са т, како у чистим коренима речи, на пр. суг τυρός, sisa τιθός, тако и особито у изведеним личним именима, као на пр. Τιραντός; код Херодота за Сред, Сред река, Τριάδιτσα код Скилице, Кедрена, Зонаре, Теофилакта од Ахрида, Ане Комнене, Никете Хониата и Глике за срџдџ, Средец. Triballi, Τριβαλλοι, које спомињу Херодот, Аристофан (код којег се у "Ονιρθεѕ; појављује један Трибал као главна личност и који говори на варварско грчком сељачком наречју), Тукидид, Диодор Сикул, Ариан, Страбон, Касије Дион, Апиан, Птоломеј и Стефан, изгледа да су најпре насељавали потесе око реке Мораве, где једна велика равница (Косово или Добрич) носи од њих име, према истоку до реке Oeskuis, односно Искре. Њихове победе над Одрима (Odryser) и упади до јужне обале сведоче о њиховој моћи.

У доба Александра, који је покорио Трибале (не наводе се у каснијим сагама Словена о Александру од тада ?) налазимо их раширене даље источно до Дунава и до границе са Кровицима. Келти су задали први ударац Трибалима из угла Паноније између Саве и Дунава; упади Бастарна преко Дунава ослабили су их још више; зато су их касније Аутаританци (Autaritae) одлучујуће потукли тако да се још само појављују под римском владавином као веома Мали народ на Истери код ушћа Искре. Један део Трибала прешао је преко Дунава Гетима. Словенско обележје трибалских назива насеља биће у даљем тексту посебно истраживано. На овај начин би био

поново издвојен један словенски народ са својим прастарим именом из заједнице трачанско-илирских народа. Јер, да су стари становници трачанско-илирског полуострва били сви истог порекла, представља додуше владајуће мишљење али погрешно, чије настајање се може објаснити апсолутним непознавањем језика од стране Грка и Римљана и склоношћу историчара да једним потезом сви становници Европе одумру, као лишће у јесен, а да се у новом брзом налету доселе из Азије. Боље обавештени стари писци придају генетским различитостима трачанско-илирских народа значајну опомену. Тако каже Касије Дион:

„Daci utramque Istri ripam occupant, quorum illi, qui cis flumen juxta Triballos habitant, ad Mysiae praefecturam pertinent, et Mysii, non tamen ab iis, qui proprie regionis indigenae sunt, vocantur, qui vero trans flumen degunt, Daci vocantur" ¹ (LI. 22).

¹). ..Трачани су заузели обале Истера. колико други који су ту реку насељавали пре Трибала. што је припадало управи Миса, те су не због њих од Миса чије су области раније заузеле, рекли су, да се они што се пружају преко реке зову Дачани." (Превод А.П.).

Почетком IV века када је господин Никета, бискуп Ремесиане, данашње Мустафапашине Паланке, стајао на челу раније покрштених Мезо-Дачана, служена је Божја служба такође на беском (bessisch) језику:

„In primo templo laudes Dei graeca lingua personabant, in altero Bessi sermone suo praeconia canebat, in tertio Armenii numini supplicabant" (Vita S. Theodos.ap.Pag.Т.П.р.9).

Овде се изричито наводи бески језик и разликује се од других. Опрезном применом аналогно - етимолошке методе, без које не може да постоји историјско истраживање старог доба, могли би се из материјала старогрчких и римских географа и историчара, које сам овде могао да наведем без дуготрајних истраживања, издвојити безбројно многи народи из староевропског хаоса народа и доказати најсигурније да су припадали великом, највише распрострањеном вендском (индијском) Словенском народу у Средњој Европи још у старо доба. И сам Суровјецки карактерише чак Боје и Аквитанце као такве народе за које се донекле може наслутити прасловенско порекло; ја убрајам у исте још и Моринере који су били настањени како на Меотису поред Срба, тако и на белгијском мору поред Венда, даље Вандале, чије је германско порекло барем још веома проблематично и Лиге који су несумњиво по пореклу и имену слични Љехима.

Највећу пажњу, али истовремено и најјачу противуречност требало би мислећим историчарима да представља мишљење Суровјецког о Скитима и Сарматима, према којем су оба ова народа германског порекла. Што се тиче најпре Скита, признајем, да сам убеђен, далеко од Суровицецких разлога за одлучивање, далеко више учвршћен у мишљењу, након поновљених испитивања, да су стварни стари Скити, *colluvies gentium* које каснији писци старих словенских хроника нису забележили именом Скити, нико други до Чудени (Tschuden), најпре Финци, а након тога сви њихови сродници по језику и пореклу у Европи и Азији. Да су Финци некада живели ниже на југу према Понту и да су играли већу улогу, него што су многи сада склони да то мисле, признају најучевнији истраживачи. Вредно је узети у обзир о томе убедљиве речи историчара Шлецера (Nestor III. 111). У најновије време је истраживач језика Раск доказао некадашњу

раширеност Финаца по Норвешкој, Шведској и Данској (Über Urspr. d, altnord Spr. Stockh. 1818. s. 112-146; - О пореклу старонордијских језика, Штокхолм 1818. г.).

Међутим, за словенску реч Чуд (Tschud) не мора се мислити само на Финце, далеко је сигурније да је ова реч у старо доба употребљавана у ширем смислу. Јер још сада означава Чуд (Tschud) у целом Сибиру па све до границе са Кином, непознате Аборицине. Када се упитају становници, коме се приписује ова или она рушевина, они одговарају, не Русима, већ Чудима, који су од памтивека живели у земљи. (Müller Samml. r.Gesch. S.13., Karamzin 1.246, Müller-ова Збирка руске историје).

Према томе су помоћу речи Чуд обележавани од стране Словена, што је очито, они народи европско-азијског севера, које су стари Грци називали Скитима, чија је огромна раширеност довољно приказана најновијим истраживањима Раска, између осталих. Према њима је скитска раса била у прастаром времену више распрострањена од било које друге расе људи на земљи. Баски у Шпанији, Финци, Лапони и Самоједи, Гренланђани (Grönländer), Мађари, Кавкасци (изузимајући Осете и Дугоре) и северно-азијски народи, Татари, Монголи, Тунгузи, Турци итд. припадају истом роду. Ако се све ово узме у обзир, види се да је скитски род био некада раширен непрекидно од Гренланда преко целог севера од Америке, Азије и Европе до Финске, а у најстаријем добу до река Еидер или Елбе, па затим до Британије, Галије и Шпаније, као и од мора до оне стране Кавказа. Изгледа да је ова људска раса дала на овај начин највећи удео најстаријим становницима Европе и да се расејала најпре досељавањем келтских племена, која су се са њима помешала у Галији и на британском полуострву, затим готских племена, посебно у Данској и Скандинавији, а на крају словенских племена, који сада владају њеним највећим делом. Скитски народи су попунили целу Северну и Средњу Азију, што изгледа да је и била њихова стварна домовина; али им је средње азијско побрђе послужило као заштита и одбранило њихово огромно мноштво у домовини од судбине која је задесила у равној или отвореној Европи њихову мање бројну родовску браћу (Nyerup Magazin Kopenh. 1820. B.I.W.Jahrb. 1822. B. XV. Zend-Sprache v. Hagen Beri 1826. с. 70-71).

Херодотови Скити на Бористену и Танаису нестали су посебно због Сармата (Срба, Словена). Једно мрачно сећање на овај важан случај очувао се код Диодора:

„Hi (Sauromatae) multis post annis, numero et viribus aucti, magnam Scythiae partem devastarunt, et omnibus quos debellaverant, interneccione sublatis, maximam regionis partem desolavere.”² (II 43).

2. ..Они /Сармати/ након много година, увећани у броју мужева, опустошили су велики део Скитије, те све са којима су заратили, погубивши поносне, оставивши самотним највећи део области." (Превод А. П.)

Ипак изгледа да су и Алани значајно допринели истребљењу Скита на Понту. Поједине скитске групе задржале су се још дуго под различитим именима на старим стаништима међу Сарматима. Било би интересантно истраживање, да ли још увек постоје трагови скитског утицаја у словенским језицима. Прастара навика Руса по Востокову, још за времена Владимира, да се најлакше везани консонанти раздвајају несловенским убацивањем вокала, на пример, перед, голос, солома, изгледа слична са финским, мађарским, татарским и другим наречјима. Она се битно разликује од јужнословенских олакшавања данас, тама, танак, која су изазвана како грчко-италским ваздухом, а ипак почивају на старословенском дњьсь, тьма, тьнькъ . При свему томе није зачуђујуће погрешно прастаро преношење имена Скит на страна, посебно сарматска, аланска

и трачка племена услед недовољног познавања севера у старо доба, чак и код Херодота. Пошто Херодот пише да се име Скит (Skyth) употребљавало само код Грка, а насупрот њему Сколоти, само код Скита (што је веома сумњиво); како је између Скита и Грка раздвајања непрекидан ланац словенског народа (Сармата) почевши од Дунава, околу Понта до унутрашњости Азије само понегде чинио зид: скоро да би се претпоставило, да су Грци у прастаром добу преузели реч Скит управо и најпре из словенског говора (v и y се замењују, на пример: Στρυμών = Струма, Μεγυρέτους = Међуреч), као што је Тацит преузео готско-скандинавску реч Fenni из германског. Бајерово извођење имена Скит из литванског szauti schiessen (пуцати) szaudijie Pfeil (стрела), отуда у литванско-финском језику реч skitta, kyta Schutz (стрелац) sagittarius (Scyth.p.66), чини ми се као да се темељи на једној латинској речи (sagitta) и све је то мало задовољавајуће као објашњење Мареја (Murraу) да се Скити зову тако од речи sculas, sceola, Schutz (стрелац), [Bogner.II.223]. Очито је да се даје превише важности Херодотовим нејасним подацима, да се Скити зову по једном од њихових краљева [Skoloti.IV 6]. То је вероватно неспоразум с обзиром на краљевске Ските, βασιλῆῖοι Σκύθαι. Име овог светског народа јавља се у историји како у Азији, тако и у Европи од најстаријих времена у различитим појавама и облицима и на крају би се могло објаснити ипак само из скитских језика. Скит и Скитија значило је на Оријенту одувек, преко Мојсија кроз географију Мухамеданаца Гог и Ма-Гог, арапски Jatschutsch и Ма-Tschutsch (тако разликују Мухамеданци у Кини земље Tschin i Ма-Tschin), код Персијанаца Сака Σάκα и Massagetae Μασσαγέται (Ма-Tschutsch), код Грка Σκύθαι, код Словена Чоудь, код Скандинаваца Thusen (становници Скандије пре Гота), код куће према племенима бескрајно различито, али и Tschautschu (Корједи, Корјäken) и Tschuktsch, као још и сада на крајњем источном крају Азије. Gog, Tschutsch, Ма-schutsch, Saka, Ма-Ssagetä, Skyth, Čud, Thus, Tschautschu i Tschuktsch само су сродне мешавине основне речи. Још је Bayer, из чијих се истраживања о Скитима још увек може много научити, указао на истоветност имена Скит (Skyth) и Чуд:

„Quid autem Czud est aliud, quam ipsum Scythicum nomen?"

Шлецер који је био упоран у истраживању, али својим колосалним корацима понекад са истином која је била у средини, назвао је ово додуше 1771. год. „Rudbeckisches Schlummern" сном, али након тридесет година нашао је довољно разлога да се предомисли и да ову истоветност објасни за „веома вероватну [Nord.Gesch.s. 301;Nestor II,39]. О истоветности обе речи сведоче посебно места код Јорданеса и Адама фон Бремена. Јорданес пише:

„Ermanaricus... multas arctos gentes perdomuit... Golthes (Gothos), Etta, Thividos" [с.30].

Адам фон Бремен је такође рекао:

„Supra illos (Sviones) Wilzi, Шлецер чита Witzi, (то значи Wessi), Mirri, Lami, Scuti" [De situ Dan. с.222].

Очито је да су овде Thividi и Scuti идентични и скоро дословце одговарају речи Tschud и Скит. Склоп језика и порекла велике скитске расе, чији су огранци некада прекривали скоро пола земљине кугле, а у Европи још и у Лапонији и Финској, у Мађарској и Турској, у Азији али и на

територијама Гунгуза, Монгола, Татара, Турака итд; још даље цветају и из чијег средишта су Херодотови Скити на Понту ускоро прогутани од сарматских племена, као и што су касније Хуни, Авари, Мађари, Узени (Uzen), Кумани, Хазари, Печенеги, (Petschenegen), Половци (Polowtzer) изникли, чини ми се да је најправилније схватио Раск, чији су искази о значењу и употреби имена Скит превише важни, да би их ја овде прескочио. „Стари писци, каже он, који су дали свим средње - и северно-азијским народима име Скита, владали су исправнијим појмом о њиховој сродности, него што је постојала склоност да им се то призна; и ово име је несумњиво једино одговарајуће, којим треба све њих обухватити“.

Изгледа да су и неки географи, као Птоломеј, били овог мишљења, док други нису; показало се упркос свих сумњи, да Мела и Птоломеј нису измислили њихову Сарматију и Скитију, већ да су их стварно нашли у природи као Галију и Германију и да се зато о „божанског“ географа није могло неправедније и суровије огрешити, него злонамерно погрешном и суровом увредом части, „његова Сарматија и Скитија су постојале само у његовој глави“, коју ми најугледнији историчари нашег времена још увек детиње глупо приписујемо једном чувеном критичару. Осим тога, веома је за жаљење, да се Суровјецки нигде није изјаснио о пореклу и епохи досељавања Финаца и на основу тога о њиховом односу према другим европским аутохтоним народима, осим ако није међу црнокосе Лапе, кратког тела, уврстио и Финце. Такође, мало је могуће задовољити се као и код мишљења о Скитима с коначном пресудом, да су и Сармати били прави Германи. Суровјецки тражи доказ истоветности Скито-Сармата и Германа првенствено на основу сличности начина живота, природних карактеристика и сведочанстава каснијих писаца. Што се тиче првог пута, он ми се чини да је веома заводљив и опасан.

Далеко сигурније произилази јединствено порекло из природних карактеристика, а најсигурније из језика. Изгледа да су стари писци темељили своја мишљења о сродности порекла Скита и Сармата на основу ове две карактеристике: на обе ове карактеристике морамо и ми да се обавезно вратимо приликом проверавања њихових мишљења и образлагања. Ту се поставља основно питање: шта су могли стари писци да знају о језицима европских северних народа? Када прочешљамо сву заоставштину списа Грка и Римљана од Хомера и Херодота до Тацита и Прокопија, нећемо наћи ни једну једину фразу из било којег од нордијских главних језика, келтског, германског, сарматског, скитског, словенског, финског итд; свуда ћемо наићи на мали број појединачних речи узетих из ових језика, скоро готово без изузетка властита имена у најневероватнијим појавама и као варварске гласове, до те мере бездушно поримљене и погрчене од грчких и римских језикосклепаца, да ми још и сада, након што је већ стотине учених језичара и историчара уложило неисказив труд на њиховом дешифровању, можемо да читамо и разумемо једва хиљадита део њих и да се често осећамо у искушењу, без обзира на урођену љубав према нашем наслеђу, да у очајавајућој обесхрабрености узвикнемо:

„Ad fabros aetarios haec insipida barbarorum pinguis ingenii monumenta (новчићи са варварским именима на грчком писму), unde nihil didiceris!“.

А казивање ових писаца, који нису знали ни једном да без грешке једну једину реч из било којег језика северне Европе забележе и колико год пута да су је превели или тумачили, сваки пут су то чинили погрешно, треба да нам буде меродавно по питању сродности језика и народа. Сигурно да је то погрешно ако верујемо речима старих писаца при једноставном причању чињеница, као да су њихова дела документа састављена пред сведоцима и нотарима па нас сада

муче да се са тим сложимо, што често само по себи противуречи природи, положају земаља, људским односима; али још је веће зло ако без размишљања поверујемо оценама Грка и Римљана о стварима за чије објашњење је њима апсолутно недостајало неопходно предзнање, нарочито ако поверујемо њиховим оценама о сродности по пореклу и по језику европских народа. Где постоји и најмањи траг да је било који писац старог доба обрадио историју европског севера у њеној целовитости и да је прозreo јасно односе порекла и језика народа? Зар није сво мноштво на брзину сакупљених информација о хиљадугодишњем животу и кретању народа са оне стране Висле и Дунава веома оскудно склепано дело на граници грчко-римског царства, које није у стању ни да открије интерну историју најмањег северног народа? Зар се не буди при сваком погледу на ове земље жеља у души:

Када би само имали аутентичне вести, колико би била другачија и наша сазнања! Или, да ли би требало можда да верујемо, да су се људске снаге кретале само на Егејском и Средоземном мору, а да је преко Карпата било све непомично и мртво? Стварно је чудно да желимо старим писцима да наметнемо свезнање и непогрешивост, о којој ни сами не би сањали.

Страбон ипак на више места отворено признаје, да пре њега о правом северу Европе нико није довољно знао истинито, нити да он то сам зна!

Птоломеј је, додуше, забележио мноштво имена северних народа, племена и родова из различитих старих и нових извора и тако је стекао име „божанског географа“; али сигурно је да би и он доспео у највећу забуну, да му је неко наложио да раздвоји методолошки сажето и доказима поткрепљено сродност порекла и језика свих ових народа.

Тацит, иначе писац Германије, овог светог Германског кодекса, који је уосталом у многим деловима у најотворенијој противуречности са самим собом, са другим писцима, са одређеним чињеницама и природом ствари, не може а да не призна, да не зна ништа одређено да каже о односу сродности Германа, Венета и Сармата, без обзира што је сам био у Германији; а Прокопијево и Консортеново трабуњање о Скито-Готима и Сармато-Германима треба да нам представља канон родословља народа! Не, ни сведочанство једног или два, или више још тако некритичких и несигурних сведока не сме овде да одлучује: само свеукупни плод истраживања о сведочанствима људи и знак природе могу да нас воде кроз овај лавиринт. Не оклевам ниједан тренутак да одбацам сва мишљења грчких и латинских писаца о истоветности Скита, Сармата и Германа и да потпишем речи високо-уваженог истраживача Ј.Ј. Понтануса (Pontanus):

„A.M. Aurelii principatu Gothi e patriis sedibus per Sarmatiam vagati tandem in Dacia consedere. Atque inde occasio nata auctoribus aevi sequentis, eandem eos cum Dacis et Getis nationem censendi; et Graecis quoque, quia e Scythia Europaea a Maeoti palude advenerant, eosdem pro Scythis habendi. Unde etiam Dexippus res Gothicas inscripsit –τὰ Σκυθικά, et ipsos Gothos Σκύθας; teste Photio. Ut mirum haud sit, simili errori implicitos Procopium, Orosium, Hieronymum, Spartianum, Claudianum aliosque tam historicos, quam poetas Graecos Latinosque, qui Gothos et Getas Promisque appellitant.“³ [Rer. Dan. Hist. Amst. 1631. f. p. 676].

Још упечатљивије се оглашава Мареј: „Писцима који на гарантовању старих писаца темеље систем о истоветности Скита и Гота недостаје или снага расуђивања или љубав и смисао за стварно знање“ [II. 232]. А што се тиче често коришћених речи Плинија:

„Scytharum nomen usque quaque transit (Surowiecki чита transiit) in Sarmatas atque Germanos, nec aliis prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope ceteris mortalibus degunt" [IV 13];

изгледа да оне не садрже ниједан други смисао осим: да су се тада, у време Плинија налазили на познатијем југу старе земље из бајки, Скитије, народи под именом Сармата и Германа, а да су стварни и генетски Скити (Чуди - Tschuden, Fin) били још даље изнад њих на високом, непознатом северу. О стварној сродности порекла ових народа нема заиста никакве вести. Прокопије говори, додуше, на више места о истоветности три народа, Скита, Сармата и Германа, [B.V.I.2.3. B.G. IV.5.], јасно и одређено, али ко би му то тако, без околишења, веровао на његову реч, да је могао да види Германе и Сармате сопственим очима? За поређење народа ове врсте не узимају се само детаљно студије језика, већ и друга знања и умешности, која не смемо да претпоставимо нити код Прокопија нити код других писаца његовог доба. Француски пуковник Vialla de Sommieres (Виала д Сомије) пропутовао је по налогу Наполеона целу Црну Гору са намером да упозна земљу и народ, јео је, пио и разговарао са становницима и све време их је сматрао Грцима, а њихов језик за грчки дијалект. Скоро у свим земљописним приручницима наводе се данашњи Бугари као припадници монголских и татарских народа. Са истим правом са којим наводи Суворовјецки доказе Ариана, Прокопија и других о германству Скита и Сармата могу се навести други докази о њиховом Словенству. Константин Порфиригенит, Страбонов епитоматор и Јован Хонијат називају Словене изричито **Хк-ибоа 2/кХсхро1., 2к"и9сх1.** Док Јорданес, Прокопије, Спартиан, Капитолин. Хиероним и други, на смешан начин претварају Гете у Готе; Теофилакт их сматра Словенима: „Гетса, г\хо\ SK^ароі, то тар1 Орккпу е^-оцои.уоуто"⁴ (VII. 12.), „то 5е Ге-сгкоу - сссутоу 5' еіііеіу ол тсоу ZK^арпvffiv аyeХса"⁵ (III.4.), и на крају: „'0 5е ер3оцос; Хоуск; Si.a^aupćtvei. itepi tfii; Yevo|xevr|(; а.хо.^шс, тсш; 'P(n)icuQ)v S-uvttneaiν, ćtpioTeicei; те 'Pco|iaicov кктк ХкХкрт^&у, T\toi ГЕТТОУ Гетоа уар т6 теЛоабу екоЛоиуто."⁶ Theoph. Exc. Ar. Phot.

3. „Лугајући преко Сарматије А. М. Аурелије, из седишта државе кнежевине Гота, зауставио се у Дакији. Онде је случај да је трајно споменуто рођење писца, па је са Дачанима и Гетима разматрао народност; а и Грци каткад, који су из европске Скитије са обала Азовског мора дошли, да би били у Скитији. О томе у својим стварима Гота пише Дексип Скитске ствари. а саме Готе као Ските приказује и Фотије. Ако је то некако било чудно, сличну грешку подразумевају Прокопије, Оросије, Хијероним, Спартијан, Клаудијан и још колико историчара, као и грчких песника на латинском, који међусобно замењују Гете и Готе." (Превод А. П.)

4. "Гети или Словени који су насељени у Тракији..."

5. ...да је оно што се тиче Гета исто казивати као и о Словенима, јављено је"

6. Узимајући реч о насталом нереду због римске силе у недељу, најбољи су од Римљана против Словена или Гета. Јер они се од старине зову Гети." (Превод А. П.)

Може ли бити смисао овог, готово без изузетка, противуречног давања имена, ослобођен од скривања људске велике заблуде, нешто друго него то: из земље за коју смо навикнути од давнина да је називамо Скитија и да у њој смештамо један хаос скитских народа, да се сада појављују народи, који се зову Готи, Германи, Сармати и Словени? Уосталом, да нису сви стари писци Ските, Сармате и Германе тако заслепљено као Прокопије, стрпали у исти калуп, већ да је каткад

до једног или до другог допирао јаснији светлосни зрак из северне таме, о томе постоје, додуше, неколико трагова. Птоломеј се брижљиво пази од сваке замене имена, а Ам. Марцелин говори изричито о разноврсности народа на Понту:

„Circa haes stagna (Maeotim et Pontum) ultima extremaque plures habitant gentes, sermonum institutumque varietate dispariles. Jaxamatae et Maeotae, et Jazyges Roxolanique, et Alani et Melanchlaenae, et cum Gelonis Agathyrsi, aliique ultra latentes, quod sunt omnium penitissimi." [XXII. 8].

Разлози Суровјецког против словенства Сармата, могли би код малог броја читалаца да имају потпуну доказну снагу. Иако морамо да признамо, да су на огромном простору земаља старе Скитије и Сарматије несумњиво живели и несловенски народи, као што су Ести, Фини, Алани, Готи и др, било је ту места за више њих. Тврдња да су народи Скита и Сармата морали бити веома мали и слаби, пошто су се тако брзо изгубили, противуречи свим нашим осталим вестима о њима. Далеко природније је да се претпостави, да се под Сарматима водио само мали број старих назива родова, а да су други били под посебним називима порекла као што су стари писци својим речима *Sarmatae Vagi*, *Venadi Sarmatae*, *Lupiones S.*, *Amachobii S.*, *Arraei S.*, *Epageritae S.*, *Hyperboraei S.*, *Basilici S.*, *Hiporphagi S.* итд, поуздано наводили или само заједничко порекло ових народа или само географски положај једних поред других, (али не желећи да кажу да су се они стварно водили под именом Сармата) и да се у каснијим налетима и сеобама опште име Сармат изгубило и уступило место посебним именима племена. Оно је остало, као што ћемо ускоро видети, у свом чистом старом облику Срб, код више удаљених племена на Елби, Дрини и дубоко у унутрашњости Сарматије [у Волинији, у Црвеној Русији (*Rothrusland*)] до касног средњег века и користи се још данданас код Словена јужно од Саве и северно од Елбе. Казивања старих писаца о дивљини и варварству Скита и Сармата мирише или превише на стару грчку измишљотину, која је била природна потреба лакоумисленом Хелену жељном чуда и фантазија, или су очито претерана. Колико год да мало дословно верујемо причаријама Питеаса (*Pytheas-a*) о постојању морских плућа код Туле у којима све лебди, земља и море, или старој чудесној легенди о летећем перју у Скитији, које испуњава ваздух; толико мало смемо да сматрамо истинитим казивања старих писаца о андрофагима и амазонкама. У приче о андрофагима, панотима (*Panoten*) иако су се још у доба Херодота и Меле исто тако понашали као и данданас са псоглавцима који прождиру људе (са псећим главама, Турци) код карпатских Словака не верује више ни дечак који их слуша, нити седи старац који прича, словачки сељак.

То исто важи за сагу о постанку Сармата из мешавине Скита и Амазонки, за причу Јорданеса о постанку Хуна око године 215. из односа жена и вештица, или за Прокопија о рођењу Јустинијана након ноћне посете због демона код Бјегленица [*Hist. Arc. c. 12*]. Каже се да су Сармати, према сведочанствима старих писаца, били Скити и номади. Ово прво је само на основу замене појмова и имена код некритичких пабирчара, а ово задње само делимично, не може да прође, јер Птоломеј назива сарматске градове својим именима.

Даље се каже да су обичаји Сармата скитско-варварски, да нису били словенски. На ово одговарамо да су стари писци приписивали Сарматима само што је другим народима припадало, управо зато што су исте замењивали са Скитима и Гото-Германима (Аланима, Роксаланима, Јутунзима = Јазигима, даље да обичаји Словена у V веку пре Христа и у V веку после Христа нису могли бити исти на Танаису и на Висли. Не може се превидети да се стари писци не подударāju у

описивању Сармата. Страбон нам је сачувао следећа важна места из Ефора (340 пре Христа) о обичајима Сармата:

„Ephorus quatro historiarum libro, qui inscribitur Europa, partibus Europae ad Skythiam usque explicando peragratis, ad finem scribit, quum aliorum Scytharum, tum Sauromatarum non unum esse vitae iristitutum. Quosdam enim eo immanitatis progredi, ut humanis etiam animantibus obstinere. Atque alii quidem, ait, de crudelitate eorum verba faciunt, quod soiunt animos rerum atrocium ac terribilium narratione percelli; quum tamen in alteram partem neque, quod dicatur, desit, neque exempla. Haque ipse, inquit, de iis loquor, qui moribus utuntur probissimis. Sunt enim quidam de vagis se nomadibus Scythis, qui equorum lacte vescuntur, justitia omnibus hominibus superiores." [VII.9],

Страбон потврђује најбитније из његових казивања:

„Communi quadam et priscorum et posteriorum fama creditum est, nomadum eos, qui maxime ab alis hominibus essent remotum, lacte vesci, opibus carere et esse justissimos." Id. ib.

Sarmatae limigantes или серви, то су стварни генетски Сармати, не њихови господари, алански Јазиги (Jazyges metanastae) имали су према Амидану Марцелину коњицу и пешадију, „pedites" сталне стамбене куће „casae trabibus compactae firmissimis" i sopstvena vozila „gentiles lembi, nota remigia." [XVII. 13]. Њихов карактер обележио је Присциан овако једном речи:

„Germani truces et Sarmata bellax atque Getae nec non Basternae".

Оно што стари писци казују о храбростн сарматских жена, можда је претерано али не сасвим измишљено. У случајевима опасности бориле су се словенске жене исто тако храбро као и њихови мужеве. Овде нећу да подсећам на далматске краљице из доба Римљана, на Либушу и Ванду, на чешке ратове које су водиле девојке, у којима мора да постоји барем неки истинити догађај: Походи Хорвата под вођством кнегиње Туге и Буге, Словена на Византију 626, Руса у Бугарску под Светославом (955-972), хуситске ратове итд., који говоре нама ближим доказима о херојству словенских жена. Сличних примера могао би да се сети сваки Словен из историје свога племена.

„Celebris est, пише Катанчич, apud Illyrios Marula divojka, quae Turcis a. 1475 Lemnum obsidentibus, patre urbis praefecto caeso, sumtis ejus armis et veste, adeo fortiter irrui in hostem, ut militem metu correptum excitarit hoste a moenibus repulso." [Orb.Ant.I.243].

Где наћи ближе податке о овој јунакињи, вредној пера неког словенског Шилера? Уосталом, далеко сам од тога да се заносим доброћудношћу и благошћу свих Сармата и Словена. Слика коју нам приказују Грци и Немци о њиховој суровости у времену од VI-X века (нпр. Прокопије В.Н.Ш.38., Дитмар и др.) вероватно је веома претерана, искривљена; али њихови походи нису измишљени. Често, још данашњих дана гледамо фурије рата код хришћанских цивилизованих народа, разбуктале свим животињским страстима људи; како би то могло да буде

другачије код хероја, код којих је суровост према непријатељу важила за храброст? Да ли су у том погледу били Готи и Германи нешто бољи него Словени?

Док су године 360. у цркви светог Павла у Константинопољу читали готски свештеници на готском језику јеванђеље и о томе проповедали; налазимо код њихових сродника на другим крајевима још увек обичаје преузете од Скита: пијење из језиве *harnis-scala* (лобање), проливање крви по гомили забодених сабљи и набијање на колац људи и животиња. Жртвовање људи и мирис коњског меса, даброва, гавранова, врана, рода, трговина робовима нису били у старом добу одомаћени само код Сармата већ и код Германа и свих паганских народа. Права хришћанска доброта и благост обичаја су у целокупној Европи тек касно сазрели плод хришћанства и његовог божанског учења.

Ко је ближе упознат с правим карактером Словена из искуства и историјских студија, томе не може да промакне, њихова тајновитост, једна многостраност, која често превазилази крајње супротне циљеве, блага прилагодљивост при којој је мало безбедна независност постојања у односу на стране утицаје. Какво чудо, ако су на високом северу и на Меотису живели са Скитима помешани Сармати и ако су прихватили и скитске обичаје и живели делимично као номади! Јорданес нам сам описује Словене у VI веку као народ који још није свуда навикнут на стална станишта! Шта казује Херодот о Индусима, којима нико не оспорава најранију цивилизацију:

„Eorum (Indorum) autem complures sunt gentes, atque eae lingua inter se dissonae; et eorum alii sunt rei pecuariae dediti, alii non, item alii in paludibus fluvii habitant, crudis victitantes piscibus”
[III 98],

што одговара апсолутно и Словенима. Потребно је само чувати се, да се као истинити сматрају подаци старих писаца о животињској суровости северних Европејаца, по имену Германа и Сармата. Ништа на овом свету није такво зло као представа коју обично имамо о немачкој и словенској прошлости, а коју нам увек понављају наше историјске књиге. Таштина којом Грци, охолост и понос којом Римљани, владајући светом, гледају на остале нације земљине кугле, као на варваре, још увек делује на нас, тако да понављамо по Грцима и Римљанима да су у једно исто време, када су они постигли највиши степен духовне културе, остале нације биле утонуле у најдубљу суровост, да су тек започеле да се уздижу из просташтва скоро животињског битисања, без обзира што су се са њима граничили, са њима стално контактирали, размењивали међусобно робе, посећивали се преко изасланика, служили им годинама као војници, итд. Имајући у виду ове односе, не може се другачије веровати него да Македонци и Трачани, Гали и Германи и Сармати нису ипак били сурови варвари, иако се нису налазили на нивоу грчке и римске просвећености, већ да су имали државу, законе, да су подизали градове, државне институције, да су штитили власништво итд.

У казивањима старих писаца о обичајима и навикама, као и о сродности језика и порекла Сармата нема заиста уопште ничега због чега исти не би могли бити преци данашњих Словена; према томе, све зависи од убедљивости разлога који се узимају за истоветност оба народа. Без исцрпног приказа чињеница, што је без опширне историјске и географске расправе, која се овде не може урадити, немогуће, хоћу само ради будућег истраживања да скренем пажњу на неке околности посебног значаја.

Најпре је веома упадљиво, о чему је још Манер [IV. 148] и други говорили, да су се у земљама у које су стари писци сместили своје Сармате, појавили у кратком времену Словени, а да

се нису могла доказати исељавања или истребљења првих и досељавања других, па да чак од два писца из истог времена, један смешта седишта Сармата тамо где други наводи Венде.

Херодот, којем су севернокарпатске земље остале непознате, назива прве Сауромати између Меотиса, Танаиса и Волге, за време петнаестодневног путовања са југа на север, а изнад њих, северо-западно, Будине и Гелоне, који нису били Скити већ вероватно исто Сармати. Сви каснији географи од Страбона до Ам. Марцелина (390) казују да овај предео насељавају Сармати; али већ након сто или педесет година сместио је Прокопије управо у истом пределу своје *ετηνη τα 'Αντων αετρα*. [небројен народ Анта]. Куда су у међувремену нестали безбројни и моћни Сармати [Херод. IV. 21; А. Магс. XXII. 8.] ?

Каже се, између осталог, истребили су их Хуни: али, осим тога што један светски народ на таквом пространству и у таквом броју људства није могао бити без трага истребљен као неко гусеничино гнездо, није ни било у интересу ни Хуна ни других азијатских пљачкашких народа који су освајали земље, а без да су их насељавали и обрађивали, да потчињене народе (иако јесу њихове кнежеве) истребе, као што то према историји нису чинили ни они ни њихови следбеници. Уз то стоји да се може доказати, да се више наведених племена у тој северноисточној Сарматији, као што су Будини, Срби, Вали, Цицимени, Месениани, Цистобоци, Хоатри и други, са великом вероватноћом могу доказати да су словенске народности. Страбон, који није познавао европски север, делом због сумње, спомиње Сармате у Европи и Азији неколико пута без објашњења али осим „S. Намахоикои" и „Jazyges S." он ствара потпуно погрешне везе. Мела наводи Сармате у Европи на северном и јужном обронку ланца Карпата и у Азији у старим стаништима. Његова Сарматија подразумева велике земље на потезу од обале Источног мора, источно од Висле, преко Карпата доле до Дунава и Понта:

„Sarmatia intus quam ad mare latior, ab iis, quae sequuntur, Visula amne discreta, qua retro abit usque ad Istrum flumen immittitur."⁷ [III. 4].

⁷). ..Сарматија је недалеко од мора и на њу се наставља, неопажено река Висла, што одлази назад и спушта се све до реке Истера." (Превод А. П.)

Он се послужио речју Sarmatae, Sauromatae, без објашњења; само међу азијским Сарматима он посебно бележи „S. Намахобии" и S. Maeotici gynaecocratumeni" и додаје им Будине и Гелоне као посебна сарматска племена као и Amazones Sauromatides. Према томе, око 48. год. боравили су на северној и јужној стрмени Карпата, Сармати као главни народ. Да су се, као што то хоће Гатерер, ови западни Сармати у међувремену, око 81. год. пре Христа одвојили од Херодотових на Дону и овамо доселили, апсолутно је недопустиво. Артемидор је учио већ 100. год. пре Христа да је цео северозапад, почевши од Танаиса насељен Сарматима [Плин. II 108]. Ако се са овим повеже претходно наведено сведочење Ефора о европским Сарматима, као и Херодотова сага о домовини њихових предака, излази на видело Гатереров увијени погрешни закључак [Страбон VII. 9. Херод. IV. 116]. И ту се подударају станишта Венда и Сармата.

Према Мели, приписују Плиније и Тацит то исто Сарматима. Плиније их чешће назива једним именом али и често сложеницама: „Sarmatae Venedi (IV. 27), S. Намахобии, Jazyges S., Argaei S., S. Eragiritae i Sauromatae Gynaecocratumeni". Птоломеј, географ старог доба, најбогатији знањем, који је према старом језичком обичају обележио према главном народу, према Сарматима, целокупну територију земаља између Висле, Карпата и Волге именом Сарматија, наводи у њој

поименце мноштво народности, а да не спомиње Сармате негде другде, осим на високом северу његове азијске Сарматије, где он смешта „Hyperborea S., Basilici S., Hippophagi S". Пејтингерова карта приказује из различитих извора и на основу различитих мишљења следеће везе: „Sarmatae Vagi, Amaxobii S., Lupiones S., Venadi S., Roxalani S., Suani S., Sasones S."

Види се углавном у чему се сви слажу, да је карпатски север настањен Сарматима, али сви нису били истог мишљења који су народи истински Сармати и само се Птоломеј, као што се то и очекивало од његовог критичког разума, сачувао од грубих погрешних казивања. Ту су околности од велике важности, што Птоломеј износи да обалу на Pontus Euxinus насељавају Сармати, а према Пејтингеровој карти ту су скоро истовремено смештени Венеди, где су према Јорданесу живели такође још у V веку. Веза која произилази са Пејтингерове карте, Venadi Sarmatae, као и слична Sarmatae Lupiones (Љубичи) коначно је потпуно одговарајућа да се посумња у сада уобичајено раздвајање речи Sarmatis Venedis код Плинија [IV 27.] и доказује неоспорно, да су се Венеди сматрали Сарматима. Ово задње се још и с тиме потврђује, што земљу и народ, који се називају код Грка и Римљана Сарматија, Сармати, називају најстарије нордијске саге увек Vanaheim, Vanen (Wendeland, Wenden), а да Сармате не спомињу ни по имену. Али не говори само заједничко живљење за истоветност Сармата и Венда, већ и многи историјски документи и наговештаји. Сармати, које Херодот изводи на основу једне невероватне саге (λέγεται је његов израз) из мешавине Скита и амазонки, каснији писци који су црпили сазнања из бољих извора, Диодор Сицилски [1143.], Р. Мела

„(Sarmatae) gens habitu armisque Parthicae proxima" [IV 3],

и Плиније

„Sarmatae Medorum, utfuerunt. soboles" [VI. v. 7].

изводе из Медије. Из овога произилази, само толико, да на основу расуђивања које је темељено вероватно на ношњама, обичајима и језику старих писаца, Сармати нису сродници Скита, већ далеко пре сродници Медијаца. Према класификацији Раска они припадају роду Јафетида (Japhetiden). Ова околност је важна због тога, што су и јадрански Венеди сматрани од стране више писаца, као потомци, или што би требало да буде прави смисао податка, као сродници који потичу од Медијаца. Али познато је и Суровјецки је сматрао да је доказано, да је словенски род по карактеру, ношњи, обичајима и религиозним обредима носио најочитије трагове сличности и сродности са медијским родом у старим временима [Prochazka de lib.art.in Boh.p.12]. Ношња старих Чеха је била у XIV веку веома слична медијској, а пољска је то још дан-данас, [Jungmannhist.lit.čes.s.17].

Тврди се да су име и народ Сармата сасвим нестали након 471. год. и ни један писац из тога времена није се усудио да новонаступајуће Словене назове Сарматима. Име Сармата, које иначе никада није чисто и у тој форми употребљавано од самих Сармата нестало је само привидно, пошто га је потиснуло с једне стране језички правилно домаће име Срба, а с друге стране специјална имена Словена, Љеха, Хорвата, Чеха из књига. Али да ниједан писац из истога доба, ни Јорданес ни Прокопије није забележио Словене под именом Сармати, почива отуда пошто су они најпре боље познавали само јужно племе великог народа, праве Словене, код којих је већ одавно нестало име Сармат (Серб), а оне удаљеније, где је ово име и даље живело, забележили су келтско германским именима Венда и Анта, а осим тога били су навикнути да уобичајеном заменом

географских имена под именом Сармата обухвате готско-германске народности, Alane, Roxalane i Jutungalane (Jutungen = Jazygen).

Но, изгледа да су каснији писци рано открили тајну: јер једва стотину година након Прокопија налазимо реч Сармат, правилно употребљену према првобитном одређењу и важењу од северних Срба, потомака правих генетских Сармата. Настављач *Chronicon paschale* (око 630. год.) наводи Сармате као народ на северу који је још стварно постојао у његово време, и Суровјецки признаје и сам, да се овај термин може разумети само од Словена (правих Срба). Од тога периода је употреба речи Сармат за северне Словене скоро непрекидна. Теофан (817. год.) говори о току Волге након њеног извирања најпре кроз земљу Сармата *διὰ τῆς τῶν Σαρματῶν* [Ed.Par.p.296]. У IX-XI веку исту земљу и народ на северу Карпата називају неки писци Србија, Велика-Србија, а други Сарматија. Неименовани баварски географ, без сумње савременик цара Константина, бележи у Минхенском кодексу:

„Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint et originem, sicut affirmant, ducant.”

[Северјани (Сербљани) чије је краљевство толико, да су од њих потекли сви словенски народи и, како тврде, од њих воде порекло]. Добровски даје поново реч правилно речју *Serviani* == *Serbjane*, и подразумева под њом Србе Плинија и Птоломеја на реци Серба, која се тамо у IX-X веку узалуд тражи. Место код Константина на којем наводи међу руским Словенима поред *Drewljanen* - Древлјана (*Βερβιάνοι*, Б уместо Д), Драговиче и Кривиче и Србе *Σέρβιοι* као поданике Руса, [A.J.c.9.] као и оно на којем се погрешно преноси и спомиње име Велике или Беле-Србије (*Gross* - или *Weiss-Serbien*, обе речи означавају реч бел = вел; упореди веле и боље, бој и вој, отуда у песмама бјели двор = бјелград, палата, дворца), а земље у Чешкој и Мајсену, да су станишта Бело-Хорвата и њихових суседа Срба удаљена тридесет дана путовања од Понта у унутрашњости земље, бацају на Зериуане баварског фрагментисте жељено светло.

„Magna autem Chrovia, quae etiam alba cognominatur, in hodiernum usque diem sine baptismo est, quemadmodum et finitimi Serbii. Equitem peditemque non habet tam numerosum quam baptisata Chrovia (?); quippe frequentibus incursionibus infestata Francorum, Turcarum, Patzinacitarum: neque sagenas, neque conduras item aut navigata ad mercaturam habet, utpote a mari remota, a quo quidem triginta dierum itinere distat. Mare autem, a quo totidem dierum itinere distat, illud est, quod Nigrum appellatur.” [A. I. C. 31].

Цар Константин сигурно није измислио речи Велика-Србија, Велика-Хорватија, већ их је пронашао, али при његовој омиљеној замисли да прикаже илирске Србе као франачке избеглице које су Византинци прихватили из милости, сасвим их је нетачно употребио. Дао је име Бело-Срби огранку на Елби, које је требало да да правом племену на североистоку Карпата, [A.J.c.9]. Исто тако је заменио карпатске Хорвате са судетским, као што се види у делу A.J.c.13., где он каже, да се Хорвати (у Галицији) граниче са Турцима (Мађарима) планином (Карпатима). Како год било, толико је сигурно, да је Константинова погрешно схваћена Бело-Србија и Зериуаниа баварског фрагментисте, једна иста земља, стара Сарматија Меле и Птоломеја на северу Карпата. Да ли је Нестор, који говори о Србима међу Бело-Хорватима и Карантанцима, мислио на оне Србе на Елби или преко Карпата, је неизвесно. Гвидо Равенски (око 900. год.) пише:

„Item juxta oceanum est patria, quae dicitur Roxolanorum, Suaricum, Sauromatum, per quam patriam inter cetera transeunt flumina, quae dicuntur, fluuius maximus, qui dicitur Vistula, quia nims undosus in oceano mergitur, et fluuius, qui nominatur Lutta (према мишљењу Gatterer-a Rutta или Russa;

једна притока исте, још се увек зове Letta)"⁸, [Ed.Par.1688. p.140].

На једном другом месту каже он:

„Iterum ad septentrionalem, juxta, oceanum, nominatur patria Sarmatorum, quae confinalis existit, cum praenominata Roxolanis;... ex cujus Sarmatiae montibus eseunt plurima flumina; inter cetera unum procedit oceano, quod divitur Bangis, et aliud vent quasi ad partem Danubii, quod dicitur Appion"⁹ [Ib. 293].

⁸). „Испред тог океана је домовина за коју кажу да је од Роксолана, Суарика, Сармата, преко које прелази река за коју кажу да је највећа, а зове се Висла, што се у даљем току улива у океан, те река која се зове Лута ?Лета?."

⁹). „Поред морске обале испред океана, именована је домовина Сармата, који коначно постоје са раније споменути Роксаланима:...из чијих планина Сарматије истичу многе реке; а међу многима једна се улива у океан, што је зову Бангис, и она делимично пролази крај Дунава, ког зову Апион." (Превод А.П.)

Краљ Alfred (871-901. год.) употребљава реч Surpe (Serben, Срби) за племена која су му била ближа на Елби, али целу територију земаља на истоку од Шведске и острва Борнхолма, а на северу од Мегталанда (Mägthaland), дакле данашње Источне Пољске и југозападне Русије, где би се сместила истовремено звана Велика-Србија, назива именом Серменте, што значи Сарматија. Саломон, Бискуп из Костнице (умро 920. год.) писац једног етимолошког речника: Матер верборум објашњава Сармате речју Сирби:

„Sarmatae nuncupati... Sirbi tum dicti." [Cod. Mus. Boh.p. 303.c.3].

Немачки хроничари средњег века називају без разлике такође словенске народе Сармати. Тако се на пр. наводи Борислав, кнез Помераније, код Фродоарда (умро 966. год.) као кнез Сармата, а код Снороа насупрот томе, као краљ од Vinlanda, што значи земље Венда, англосаксонски Veonodland. Свим овим документима може се придодати дело ученог Чеха Wacerad-a, једног стручног староседеоца који познаје стање ствари, надмашујући све својом основаном снагом доказивања, који је дело бискупа Саломона из Костнице проширио чешким глосама и преписао у години 1102. Исти говори о истоветности Сармата и Срба следећим јасним речима:

„Sarmatae populi, Sirbi." [Cod.Mus.Boh p. 471c. 1].

Може ли се сумњати још у документа историје која толико много говоре о истоветност Сармата и Срба?

Да, ова истоветност је чињеница, једна чињеница која се уосталом не потврђује само директним исказима новијих историчара и географа, већ најбоље индиректним, оних најстаријих и најпотврђенијих. Већ из свега претходног реченог јасно произилази, да су стари писци под именом

Сармата подразумевали одувек и Венедe и друге несумњиве словенске народе. Птоломеј, који нам набраја у његовој европској Сарматији мноштво народа, не наводи нигде Сармате као један народ, али наводи појединачне сарматске народности под њиховим специјалним именима; из чега се види да су се Сармати водили под посебним именима племена приликом чијег набрајања је географ превидео заједничко име рода. Јер претпоставити да ове народности по њиховој бројности нису били Сармати, и да је по томе Сарматија постојала само у његовој уобразиљи, јесте, као што поновљено примећујем, произвољно, противуречно и у основи погрешно. Исто би се онда могло тврдити и о његовој Германији, у којој се у мноштву народности узалуд траже Германи. Тако грубо нису могли да се огреше стари географи, при свом незнању о северу, да назову једну блиску велику земљу по једном народу, који тамо уопште није постојао; далеко пре се мора разумно претпоставити, да је као и свуда, и овде називана земља према главном народу, будући да је југ могао да упозна север само преко становника јер је народ Сармата био ту пре него име земље Сарматије.

За Словенство већине народности које је Птоломеј набројао у његовој Сарматији, говоре у прилог важни разлози. Нека то покаже неколико примера. Још Херодот спомиње неку реку Карпис. Пошто је поименце навео притоке које се са севера и југа уливају у јужни Дунав: Porata, Tiarantos, Araros, Naparis, Ordessos, Maris, Atlas, Auras, Tibisis, Sthrys, Noes, Artanes, Eskios, Angros i Brongos, он томе додаје:

ἐκ /v/ δε της κατύπερθε χώρας 'Ομβρικων Κάρπισ ποταμος , και αλλος " Αλπις ποταμός, πρὸς βορην ρέοντες ανεμων, και ουτοι ἐκδηδουσι ἐς αὐτόν.

Praeterea ex regione, quae est supra Ombricos, Carpis, et alius ad ventum aquilonem fluvius Alpis in Istrum exeunt." [IV 49].

Овде, као и у набрајању Дачких река, влада честа заблуда. Када су у питању Омбри не треба као што се то обично дешава мислити на Умбре у Италији већ на Омброне „Ομβρωνες код Птоломеја на западним Карпатима. Онда је Alpisfluss неоспорно река Елба, Alpis; а под именом реке Carpis изгледа да је скривена планина Карпата. О овим северозападним пределима није имао Херодот правога сазнања; имена која наводи, можда их је преузео, није их испевао, али их је погрешно употребио. Историја Севера од Шлецера (Shlötzers Nord.Gesch.c.108). Како год било, Птоломеј нас је упознао са именом Карпата ὁ Κάρπατης ορος. Он овим потврђује њихов источни део, из којег извиру Тиса и Дњестер, док се западни део код њега назива сарматска планина. На северној падини Карпата он смешта Карпиане Καρπιανοι поред Пиенгита (Piengiten) и Бјеса, Бисена. Карпиани се појављују касније под именом Карпи, када су 180-192. год. од Римљана захтевали годишњу плату и узнемиравали често обалу Дунава [F.Vopisc.39.Aur.Victor.39, 43.Eutrop9.Petri ecs.de leg.p4. Zosim.I. 20.27. Jord. 16]. На једном римском натпису чита се:

„G.Valerius a Carpis liberatus".

Новчић Филипа Араба (Philippus Arab 248. год.)

садржи: „Victoria Carpisa", [Katanschich Ge.Ep.II.287]. Године 295. поробио их је Цезар Галериус због честих упада у римску област и 305. год. депортовао их је највећим делом у Панонију. Утирање пута преласка Хорвата у Илирикум [Aur. Vict.I.c.Jom. I.c.Rav. 1.12], Латинска

космографија, која се приписује Aethicus-у (360. год.) наводи поред Бастарна и Carpicoti, што значи Carpatici ili Korwaten, Хорвати. Претпоставка да су Карпиани били немачки народ, нема никаквог основа. Област Карпата је прапостојбина Хорвата. Године 449. у којој су Авари, што значи Хуни, заузели заједно са Словенима Салону, насељавали су Хорвати по Константину Belo-Chorwatien

„Chrovati (baptisati) tunc (449) habitabant, ubi nunc sunt Belo-Chrovati." [A.J.c. 30],

дакле земљу, где су стотину година раније били Карпиани. При крају VI века одселио се један део овог великог племена у Илирију и у IX-X веку звала се то Карпатска земља код Грка, а код Руса још се увек зове Велика-Хорвација у коју је Нестор пре 859. године сместио Хорвате, а према руским анализима исте је победио 885. године Олег, 993. Владимир Велики. Облици Carpis, Carpates, Carpiani, Carpicoti су грчко-римске мешавине словенских корена речи Chrbī, Chrwati, које су биле, додуше, у европском књижевном језику одавно одомаћене. али их словенски народ, обичан човек, није ни користио ни познавао у тако исквареном облику. Корен речи хрѣбъ, уствари идентичан са грѣбъ, гибус, хрватски и илирски грѣба, чешки хрб, пољски гарб, словачки hrb gibbus Höcher = грба и collis Hügel - брдељак, као и hrba cumulus Naufen = гомила, значио је првобитно и collis, tumulus Hügel = брдељак, све оно што штрчи у виду узвишења, брда. Chrbу-хрѣбы, у номинативу плурала, као Čechy, Ljachy, Morawy, Wawory, Uhry и други, називани су по томе карпатски брдовити ланци од стране Срба (Сармата) који су их насељавали. Са Chrb настале су хрватска и илирска реч хревь код Мицалиа (Micalia) hrev и hreb, са заједничким кореном, претварањем G у B. Chrbet хрѣбетъ dorsum, Rücken = леђа, старочешки chrbet, сада хрбет, пољски грзбиет некада и chrzupt уместо chrzbt, хрватски хербет, краински хербет хербт, српски рѣбать уместо хрѣбать (х се у српском претворило сасвим у једно нечујно х), словачки обично chrbat, иначе и хрбет, представља већ изведени деминутив од хрѣбъ као што то потврђује поређење на пр. са чешко-словачком речи дроб Gekröse = трбушна марамица intestina и drobet, Bisschen = комадић, крап j. krüpe Tropfen = кап i крап-et Tröpfchen-капљицица, упореди крап-ка, wech Wein-, или Bierzeiger = произвођач вина или пива хедера, и wech-et Strohwisch = гужва сламе и преноси на леђа људи (словачки drjek упореди tergum) и животиња као метафора: као што се употребљава деминутив од залеђине брда, на пр. Hrbet или chrbet hory код Чеха и Словака, Jablonoj-Chrebet, Uraljskoj-Chrebet, Kamčatskoj-Chrebet, Stanowoj-Chrebet код Руса итд.

Име народа Хрѣвѣтъ, далматски и чешки Харѣвѣтъ, хрватски Хорѣвѣтъ, читај Хорѣват, крајински Хрѣвѣтъ, код Мицалиа Hrvivat и Hervat читај Хрѣвѣтъ, Херѣвѣтъ, српски Рѣвѣтъ уместо Хрѣвѣтъ, словачки Chorwat, није изведено од хрѣбетъ, већ директно од хрѣбъ, као што је грѣбать, buckelig = грбав gibbosus од грѣбъ, Buckel = грба, и првобитно је као и овде придев, као латински montanus упоређено са bruchat bäuching = трбушаст од brucho; wlasat haarreich = богат косом од wlas, popelat aschfarben = пепељаст од popel; стракат bunt = шарен од straka Elster = сврака: bohat reich = богат од boh, srdnat herzlich = срчан од срдце; пернат befiedert = пернат од перо; космат zottig = чулав од косм; мужат mannhaft = мужеван од муж, итд. Већина словенских имена народа су локална имена и по облику су изведени придеви од корена именица, на пр. Древљан holzhaft, што значи дрвенаст од Waldbewohner = становник шуме, Lučän wiesenhaft = ливадски од становника ливаде, Рујан, Бобран, Крајан, Бужан, Витин, Штетин, Угрин, Дједич, Углич, Драгович, Курим и др. од древо, лука, руја, бобр, крај, вила, штет, огр, дјед, угл, дрг, кур и др., све првобитно апстракти облици придева, који су коришћени као именице. У облику Chrwat од корена Chrb прешло је **b** у **w**. То се делимично догодило и у самом корену, отуда хрватска или илирска реч chrw, стабло дрвета; али још доследније и трајно у изведеној речи Хрѣват (Chrwat), упореди у дијалектима бој и вој, колебка и кољевка, побрѣсло и повријесло.

Уочљиво је грецизовање српско-словачке речи chrbat Berggrücken = планинска страна у речи *Κάρπατης* код Птоломеја према аналогiji познатог имена острва *Κάρπαθος* Страбон наводи Хамаксејце 'Αμαξοικοι који живе високо у земљи изнад Меотиса. између Бористена и Танаиса. Мела, Плиније и Птоломеј их називају Хамаксобији 'Αμαξοβιοι, а Птоломеј их смешта северно

изнад Јазига и Роксалана. Пејтингерова карта наговештава станишта Sarmatae Намахобии изнад Дакије у Пољској. Следећи овај савет, сматрам Алане, чији су суседи Хамаксобији, не меотским, већ за Јадзвинге у Полезији, а Хамаксобије на основу читања многих рукописа за Максибије, а Масеје за Мазовјене, Мазурене.

Грк је претворио ова варварска имена у грчка, као Балтија у Базилија, између осталих: њему Мазури мора да су представљали становнике на колима. Код варварских имена омиљено је да се слово „а“ ставља испред, па су отуда од далматских Мазеја на римским натписима постали Амазеји. Да су се Мазовјени већ пре 523. г. граничили са Пруском, произлази из предања код Христијана и Лук. Давида, [Фојхтова Историја Пруске 1827. I. 139]. Пејтингерова карта смешта Luriones Sarmatae источно према Намах Obrima. Да је требао да се зове уместо Luriones Lugii Лугија (Lugier), што значи Љехи (Ljachen) јесте Катанчићева претпоставка. Други би да у томе траже превод имена Vlci - један моћан народ, необичне телесне снаге, називан још и Љутићи, који се први пут спомињу као људи-вуци, Неури код Херодота и у сагама Волинаца - моје је мишљење да се овде вероватно мислило на племе Љубича, Љубичена (касније Lebusii у Немачкој).

Славани Σλαυανοι, по уобичајеном начину читања Ставани Σταυανοι, су највероватније Словени, каснији Schalauen у Пруској; Ставани су били становници на језеру, од речи став, бара (језерце, језеро) Teich, See. Судини, каснији Sudauern, такође су били битно различити од становника Пруске, германског и летонског порекла, и припадали су Вендима [Voigt I. 75]. Боруски Βορουσκοι, у ствари Порусци, становници на реци Рос, Рус, у Кијевској губернији, у руским анализама Порсяне, Порсяне, и њихова територија Поросје; касније на њихово место долазе Торки, Берендеи и Черније Клобуки, као татарске хорде усред Словена; неизвесно је да ли су то били разбијени остаци старих Скита, [види Шчекатов, слов. гео. росс. гос. мос. 1805, В. IV s. 1260]. Реч Боруски је очигледно словенска, такође сложена од по и Рос, Р'с, као што је у најновије време Фоихт објаснио име балтичких Пруса, Preussen, словенском речи Ро-Russen, мислећи на Русе, а одбацивши неправедно тачно изведену реч Фридриха II, од реке Russ, Rutta, Lutta код Равенаса Rhubon, Rhudon код Птоломеја итд., код старих писаца вероватно Бернштајнска река Ериданус, данашњи Мемел. Уз имена река и планина додавао је Словен по, упореди Полаби, Посавци, Подунавље, Полесје, Поморје, Погорје, Поцерје итд.

Још су многа друга имена Птоломејеве Сарматије чисто словенске творевине, као Савари Σαυαροι, Suari код Равенаса, Сјевери код Нестора, упореди трачке Сјевере, код Арапа такође Савари: Булани Βούλανες, Пољени. још код Випоа између осталих Болани: Сулани Σούλωνες, Суличани, Сабоки Σαβωκοι Санокци (Санци); Пиенгити Πιενγίται, Пинсци, Бјеси Βίεσσι, Бјечи; Гевини Γηουίνοι Јави; Бодини Βοδηνοί Βοδινοί Будини, Пагрии Παγυρίται Пагуричи, Брђани (Hügler), од па, по и гора, отуда пагорек Hügel = брежуљак и Пагуричен као Подгоричан, Загорјан; Карготе Καρεωταν Кароче; Сали Σάλοι становници Сола; Мологени, Мологеи, Маложени, Матени, Медини, Неури, Навари Наревци, Саргати Сергачи, Пеукини, Серби, итд.

Ту даље спадају имена река: Бористен Βορισθένης, Βοριατένης, Березина, западни рукавац Дњепра према Птоломеју, али пре би могао да се зове источни Бористен, Берестинец, као што Мареј правилно примећује, од брест, берест, Ruster = брест, од чега су имена више река и градова и изван Русије, на пр. Берестова, притоке реке Орел, Брестов у области Риге, Брест у Пољској, Вистула код П. Меле, Висула, код Плинија Vistullus sive Vistula, код Птоломеја 'Ουιστούλα, код Ам. Марцелина Bisula, код Јорданеса Вистула и Висцла, код Словена Висла, са чиме се може поредити Вислок, Вислока река у Пољској, Вис притока реке Буг у Русији, Вис, Виса река у Мађарској, Вис острво у Далмацији, Вислица у Пољској, Вис, Висак, Вислава, Вислов Острво у Мађарској, затим имена река у Пољској, Мађарској, Далмацији, Србији, Чешкој као: Каспља, Ипља или Ипел, Омла, Омља, Липља, Тепла, Нахла, Ресла. У немачкој речи Weichsel = Висла је двојни глас ei исто тако поуздан глас преузимања и сужавања, као у латинском Vistula слово т епентеза, упореди Leira = Липа, Stlavi = Слави због чега је палинодија Добровског била сувишна [Gesch. D. boh. Spr. s. 8. (Историја чешког језика, с. 8)]. Пората Πόρατα, Πυρετός, Прут, што значи Ruth = прут, управо као и Стрила (Стрела) притока Дњестра у Галицији, Палица

река у Русији, Стрела, Обртка, Жердовњк, ре-ка у Чешкој, Kamdžik Peitsche = камџија у Бугарској и код Херодота, који није знао да река долази из земље сарматских Капријана, писао је: „Σκύθαί Ποράτα καλέουσι, "Ἕλληνας δέ Πυρετός." [IV 48].

Silin, Силен према Плинију, стари домаћи назив Танаиса, од сила, као код Плинија Silis у Венецији, данас под именом Sille; упореди река Silica и Silauci, народ у Geilthalu, Сила, језеро у Холштајну. Назив Танаис, Тан, Дон, од тону потонути, mergi, отуда tanu чешки изронити, emergere, tûnê, дубина воде, тама; са тону се повезује Дон као са Тан, Танаис, новије Дон, Дунај, Дунајец, Двина, Дњепар, Дњестар. Река Maravios, Μαραβίος; Морава, градови Суруба Σουρούβα, Sarbacum Σάρβακον, Sarum Σάρον, мушко име Медосакос Μεδοσάκκος, краљ Сармата код Полиена, упореди са Μονσωκιος;, Μονσονγιος; код Теофилакта и Теофана и слична, говоре сама за себе. Чак би се могло поредити 'Ρίπαιον ορος Ripaeus mons са Рип, прастарим именом више брда у словенским земљама, нпр. у Чешкој које је навео још Космак године 550. и 682. год.

На исти начин се открива словенство Sarmatae limigantes јасним језичким траговима, као у бојном покличу мрха, у називима насеља и река Pesium, сада Pešt, Pathissum Потисје, Зумбара тј. Сомбор, Granua тј. Gran, Horn, Aucha уместо Uacha сада Vag, Vah, Tsierna Черна на ушћу Црна, Berzovia Брзава на реци истог имена, Titza Тича сада Тиса, Bustricius сада Бистрица, Ulcaea, Hiulca сада Vlka река и језеро, Gai, у личним именима Веуга упореди Buga Chorow. Код Константина, Babai и др. Чак и о најсевернијим Сарматима не недостају знаци ове врсте. Тако казује Страбон:

„Habent /Sarmatae/ animal quadrupes, quod ab iis colos dicitur, ó καλούμενος κόλος; magnitudine inter cervum et arietem media, album, cursu quam illa velocius, quod naribus aquam in caput haurit ibique per dies complures reservat, ita ut facile vivat in locis qaquae expertibus." [VII. 8].

Ко каже да овде не препознаје словенско лосъ, немачко Elen = лос из словенског јелен, олен, род за врсту, данско elgsdyr, исландско elgur, ylgr, француско elan, старогерманско и енглеско elk, из тога латинско alce Caesar [B. G. VI. 27], летонско boreedis, естонско rōdder, вогулски Suss (siss), кондијски krungoje, самоједски chaburta? [AntonVers. Üb. d. Sl. s. 13]. Опис који Страбон даје о животињи, не оставља нас у сумњи да се овде стварно мислило на лоса који је најраспрострањенији на северу; биће да су широке ноздрве животиње и вољка испод гуше дали повод за басну о путовању воде. Из навике Грка да варварским речима придодају члан **то** или да исте све дотле натуцају, док сам по себи не проистекне неки грчки глас (κόλος, значи Грцима осакаћен, без рогова) може да се разуме унакажавање словенског лос у κόλος, што може да датира још од усменог преношења.

На крају, име Сармат није ни једно друго до Срб, најстарије историјски познато уопштено називање Словена. Познато је грчко објашњење речи Sauromatae преко δμματα των σαυρων -она која има (habende) или она са очима гуштерице, затим код новијих писаца, код Страбона. медијско или пафлагонско zar, ζάρ, што значи кнез, нпр. Небукадnezар Небо, кнез богова према Гесениусу, дакле присталице краљева, оба су објашњења произвољна и без основе. Извођење из санскртског sriman - ati, - at, имућан или из ирско-галског sarmaith, савршен, природније је, али предалеко узето, Мареј сматра реч према Херодотовом облику Сауромат као сложеницу од saur = север и met, mat matai = племе, народ, дакле Sauromatai северна племена, са чиме се подудара објашњење Ритера. Ромел насупрот томе мисли да је реч летонска и да означава северне Медијце. Али у очи пада сама истоветност народа по имену Сармати и Срби. Ако посматрамо различитост облика

речи под којом се јављају код старих Грка и Латина, као *Σαυρομάται*, *Σαυρομάται* *Sauromatae*, *Συρμάται* *Syrmatae*, *Σαρμάται* *Sarmatae*, *Sermatae*, *Srimatae*, *Sermente* и сл., лако ћемо се уверити, без обзира на општи принцип етимологије, који говори у прилог томе да је самогласник првог слога само грчко-латински уметак. једна језичка заповест, а да је чисти облик речи *Sarmatae*.

Код познатог реципроцитета гласова **h** и **w** и **m** које је раширено кроз све језике рода Јафета (упореди нпр. латински *bos* словенски вол, бој и вој, боље и веле, бјел, бел и вел, чешки *kolebka* српски кољевка, чешки *robřjslo* словачки *rovřjeslo*, чешки *modlitba* словено-руски молитва, Болемир и Велимир, српски Битва река, руски Витва река; даље мрав, мравиј и *μύρμος*, *μύρμος* *formica*, *červ* и *Vermis*, персијски кирм, чрвен и чрмен; затим *βελτίων*, *bene*, боље и *melius*, *plebes* и племя, треба, требас и словачки *trema*, *tremas*, *chyba*, *chybas* словачки *shuma*, *chymas*, *trabes* и *tram*, чешки *drbati*, српски дрмати, *Trbušnice* и *Tremošnice* брдо у *Češkoj*, *Trbišjn*, сада *Trebišnj*. *Tremišjn* жртвиште од треба *eb.*; посебно је често претварање слова *bivum* у литванском: *φίλος*, литвански *milas*, словенски *mily*, исландски *vidr*, литвански *medis*, исландски *vel* литвански *melas*, *vesperus* литвански *miszparas*, *tribus* литвански *trims*, *trimis*) могао је првобитно да се преобрази корен Срб у говору Скита, Лета и Грка, лако у Срм.

За мишљење да је Сармат унакажавање колективног облика Србад, Срмад, упореди чельдь, челяд *familia*, омлдь *pulli*, *equini*, теладь *vituli*, гръчадь *graeca juvenus*, сръбчадь *serbica juvenus*, болядь *optimates* *βοιλάδες* код Нићифора патријарха, уопште није апсурдно. Онда би Сарматија старословенски гласила Србадија, Срмадија, као још и данас земље Шумадија у Србији, Провадија у Бугарској од речи шума, провад и била идентична са *Zeriuani*. Мушка имена и имена народа Србин и Србад, Срмад и имена земаља Србија и Србадија, Срмадија били би према томе само поигравање дијалектом, које је у ствари означавало један исти северни народ, који су Келти и Германи називали Вендима. Али било је могуће да се из корена Срб, Срба, из ког су произашли најстарији народи Слована Србаљ, Срблин и Србин лако оформи Србат према аналогiji од Хорват, Длмат, Сагудат код Константина, упореди са мушким именима Мната, Бојата, Годата, Грозната, Милата, Тешата итд. Сва три облика Србаљ, Србин и Србат су према њиховом грађењу првобитни наставци придева, као што је то већ претходно речено код речи Хорват. Ипак верујем да је наставак - *αται* у речи *Sarmatae* чисто грчки придодатак, да би се варварска реч Срб потпуно хеленизовала: јер завршеци - *αται* - *ιται* - *ωται* били су омиљени облици Грка код имена народа. Према овоме захваљују облици Сауромат, Сармат уместо Срб, Србаљ, Србин (Србат?) њихово настајање грчким местима на Понту.

Из свих ових и многих других разлога, које морам да превидим да бих био кратак, сматрам као и Кромер, да су Венди и Сармати идентични и да су Сарматн, према казивању Манерта и Мареја Срби, што значи преци Словена, чврсто убеђен, да се само општим и трајним признавањем ове чињенице може унети светло, ред и хармонија у мрачну пометњу европске а посебно словенске праисторије. Након решења овог главног спорног питања, преостаје да се истражи, да ли су сви народи старе Сарматије били стварно Сармати? Или како је име Сармат постало историјска измишљена гласина?

Од Херодота до Меле и Страбона остале су највећим делом непознате промене на европском северу Грцима и Римљанима. У том међувремену су Сармати загосподарили Скитима, [Diod .II.43.], па су Скити постепено нестали из предела на Понту. Али није потрајало дуго. Један други моћан народ, тевтонског порекла, Алани, пробали су се, подељени у много хорди, од Кавказа, [Ritter Erdk.III] 845. г. дуж Меотиса и Понта до Балтичког мора, кроз Сармате. То су била посебно

два племена ових страшних коњаника, Козака из старог света, Роксалани и Јутунгалани (Јутунзи = Јазиги), који су још давно пре Христовог рођења подјармили Сармате од Дњепра до Дунава и које су грчки и римски писци из нераздевања називали географским именом Сармата. Пранасеобине овог народа на Кавказу и њихове сеобе на запад падају у периоду који је мрачан за историју; а када је он расветљен, наишли смо на Роксалани и Јутунге већ на Понту.

Овидије (17. г. после Христа) спомиње Јазиге као њихове суседе. Страбон (20) познаје оба народа на Дњепру и околну обалу Црног мора, где су, по њему, били настањени још у време ратова Митрадата VI са Римљанима (116-64. год. пре Христа). Од тада их налазимо код Плинија, Тацита, Птоломеја, Касије Диона, Елијуса Спартанског (Aelius Spartanus), Требелин Полиа (Trebellius Pollio), Флавија Вопискуса (Flav. Vopiscus), А. Марцелина, Клаудијана (Claudianus), Амброзија (Ambrosius), на Пејтингеровој карти, на римским каменим натписима итд. Три реченице, ако би се доказале, представљају крајњи резултат моје упоредног истраживања о Роксаланима и Јазигима: прва је, да су Јутунги и Јазиги један народ, друга, да су Роксалани и Јазиги по пореклу Алани, дакле Теутони, не Сармати, трећа, да су били становници и делом поробљивачи стварних Сармата и да су тако делили са њима земљу и име.

Истоветност Јазига и Јутунга произилази необориво из поређења свих навода старих писаца. На Пејтингеровој карти названи су „Јутуги“ Ам. Марцелин, Амброзије, Треб. Полио називају их „Virtingui“; према Salmasius-у они су „Vithungi“; према Suidas-у „Vithungi“ без имена Јазига. Обрнуто налазимо код Овидија, Страбона, Плинија, Тацита, Птоломеја, Касије Диона и других само име Јазига, а не Јутунга. Ако се тачније испита положај обе народности, долази се до истог станишта: између Карпата, Дунава и Тисе, дакле главног племена Квада на реци March на истоку, са којима су били у пријатељским односима, а одатле су допирали у мешовитим групама кроз Дакију (Vithungi код Полиа, Јутунгалани на римском камењу) до њихове куће Роксалана. Имена Јутунзи и Јазиги, старословенски јтвјязи код Нестора, у јуначком епу Игор, пољски Jadzwingi, Jaszwieży, само су варијанте дијалеката једне исте речи. Пољски Јазиги били су распрострањени од Црног мора према западу, потчињавајући свуда домаће Сармате и доспели су тек 48-51 год. после Христа, [Taciti Annal. XII. 29.] на пространа поља између Дунава и Тисе, где су их касније Римљани забележили под именом Jazyges metanastae, док су се њихови поданици звали Sarmatae limigantes. Sarmatae servi [Kruse's Atlas d. Gesch. Taf. VIII]. Ови Јазиги су били исто толико мало колико и њихова браћа, Роксалани, истински генетски Сармати, иако су их неки Грци и Римљани за те сматрали, или их барем бележили именом Сармата.

Аланско порекло Роксалана је ван сваке сумње. Плиније их је правилно спојио; „Alani et Rhoxalani“ IV. 25; али и сродност Јазига и Роксалана није мање евидентна, јер Овидије, Страбон и Птоломеј називају Јазиге и Роксалани на Меотису братским племенима па су тибискански Јазиги захтевали у једном уговору са Римљанима, неометани контакт са Роксаланима [Касије Дион LXXI. 19]. Ам. Марцелин назива Јутунге изричито једном граном Аламана-Алемана, Алана: „Jutungi Alamannorum pars“ [XVII. 6]. Да би код њега требало правилније да гласи Alanorum, произлази из једног дакијског написа, где се према Катанчићу налази тумачење:

„Jul. Januarius, Legati Aug. strator et armiger tribuni alae num.
Jutungalan. (Jutungalanorum).“ [Erpigr. II. 250. 288].

Ипак су речи Алани и Алемани сигурно првобитно, као и сами народи, идентичне. Различитост карактера Јазига и Словена је упадљива. Имена правих вођа Јазига и кнезова:

Зинафер, Фрагиледус, Румо, Зизаис итд., исто су толико мало словенска као и она квадска и аламанска, Усафер, Беитеридус, Рандо, Скудило, Арахариус, Гундомадус итд. али и њихових потчињених Сармата, Бливилас, Болеславус, Фроилас, Бројислаус, Беуга, упореди Буга, Бабаи итд. Чак име Јутунзи, Јазинги (Jazux код Овидија води на Jazyngs према пољском Jatving, Jadzwing код Кадлубека), упоређено са Прутунги, Греутунги, Тервинги, Астинги, Марвинги, Албинги, Реудинги, Туринги, говори о аламанско-тевтонском пореклу Јазига. Али, одлучујуће је, што јављају пољски писци Кадлубек, Богуфал, Длугош, Кромер и др. о Јазигима, Јадзвингима, Јацвиеженима у Полезији, да њихов језик није био ни литвански ни пољски, нити руски, а да су религија и обичаји наличили готским. Утолико је несхватљивије, како их је Карамзин [I. 165.] могао прогласити за Лете. Пре XII века држали су ови Јадзвинги, према Свјецком (Swieck) читаву Полезију и околину, један део војводства Брест-Литевски, Хелм, Волин, Новоградок и Минск, према Хенигу:

„inhabitaverunt

1) occidentalem Polesiae partem, quamobrem et Pollexiani dicti sunt;

2) totam Podlachiae provinciam;

3) totam illam Masoviae partem, quae inter fluvios Valdoshum, Narevam intransit, et Bugum sita est;

4) veterem Sudaviam, Prussicam e Samaitico-Littuanicum" [De Jaz. S. Jazw. Regiom 1812, p.10];

али 983. у ратовима су их победили Владимир Велики, 1038. год. Ярослав од Новгорода, 1041. год. Казимиерц I., 1192. год. Казимиерц II, 1241 Литванци, 1264 Болеслав V и коначно Леско 1279-1289. год. и постепено су их истребили, осим малих остатака који су се стопили са Литванцима. Упади ових подлахских Јазига до сада су нерасветљени. То су они Алани, чије је станиште најавио још Ам. Марцелин и давно пре њега Птоломеј:

„In ipso hujus vompagis exordio (na severozapadu Evrope) ubi Riphaei deficiunt montes, habitant Arimphaei justi homines placiditateque cogniti, quos amnes Chronius (Pregel) et Bisula (Visla) praeterfluunt: juxtaque Massagetae, Alani et Sargetae, aliique plures obscuri, quorum nec vocabula nobis sunt nota, nec mores." [Amm. Marcell. XX11. 8].

Под именом Масагета ради се о лако разумљивој замени имена, као што су код Птоломеја скривени под именом Атахобii, Mazowii или Мазури, суседи Алана, каснијих Јадзвинга.

„Sub Venedis sunt Galindae et Sudini ac Stavani
(читај Славани) usque ad Alaunos". [Птоломеј 11.5].

Ови Алауни су, као што то говоре најбрижљивија поређења, а посебно несумњиви положај Галинда, Судина и Славана, различити од Alauni Scythae, истог писца, који су живели на Алаунским планинама, иако их је компликовани географ из неједнаких извора помешао, не имајући јасну представу о великој удаљености станишта оба огранка. Према Маркијану Хераклеоти (400. год.?) који је поред Птоломеја користио и друге изворе, текла је река Rhupon, Rhodon, Russa, данас Memel, из области Алана из које је, по њему, извирао и Бористен, неоспорно западни рукавац, Бересина. Обе реке заиста и теку из предела некадашњих Јадзвинга. Изгледа да ни Маркијан није разликовао источне од западних Алана, пошто говори о планинама којих овде нема, иако се при спомињању речи ОРОС ни код њега ни код других географа не мисли на стварна брда, већ често само на висоравни из којих извиру чувене реке. Јадзвинги у Полезији били су

према томе по пореклу исто тако Алани, као Јутунги или Јазиги у римској граничној Сарматији, Роксалани на Понту и Руси на Балтичком мору; јер да су оба задња народа генетски повезана, претпоставља са правом, насупротив Карамзина, чак Суворовјецки и Ј.С. Отац. Када и како су доспели ови Алани на Балтичко море, не може се, додуше, лако саопштити; али ту важи, што каже отац историје:

„γένοιτο δ' αν παν εν τω μακρω χρόνω" [V.9].
¹⁰). „Сви би настали у великом времену." (Превод А. П.)

Да ни Страбон, нити Птоломеј, ни Плиније, ни Тацит, нити Ам. Марцелин, нити било који други Грк или Римљанин нису изричито разликовали аланске Јазиге на Дунаву или Роксалане на Понту од правих Сармата, не зачуђује ме (иако је Птоломеј кроз објашњење *Alauni Skythae* наговестио различитост Алана и Сармата, а чудно је да нису ни он ни Касије Дион, два значајна гласа, дали Јазигима и Роксаланима име Сармата); напротив, личило би ми као чудо, да би при недостатку дубљег увида у стање језика и порекла северноевропских народа тако нешто могли да учине. Али у њиховим информацијама они несвесно дају различите особине оба народа, а с тиме и доказе, само неразрађене. Пре цара Клаудија (41-54. год.) нема говора о било каквим Аланима или Јазигима у Дакији или Панонији - Овидије, Страбон и Мела знају за њих само на Понту, тек их Тацит спомиње у Панонји 51. године [Annal.XII.29.]; - али о ратовима Римљана са Сарматима на Дунаву од 15. године пре Христа, пуна је историја. Римски *Fasti*, забелешке о победама и тријумфима, спомињу године 739. .p.c.R.E., 15. год. пре Христа:

„L. Asinius Gallus de Sauromateis."

Касије Дион извештава да су ови Сармати, које је Gallus победио, упадали заједно са Гетима на римску територију, из чега се може видети, да су они још у оно време истовремено са Гетима поседовали територију на Дунаву, о чему сведочи Дионизије Периегета (3. год. пре Христа):

Γέρμανοι Σαρμάται τε (због стиха *Σαρμάται* уместо *Гέται θ' αμα Βάστάρται τε* ¹¹). ,
.Германи пак Сармати: Сармати: Гети у исти мах Бастрани". (Превод А.П.)

Вратимо се даље уназад. Са сигурношћу можемо да закључимо, иако по другом мишљењу из историјских нетачних делова Флоруса (Florus)

„Appius in Sarmatas usque pervenit, Lucullus ad terminum
gentium Tanaim lacumque Maeotim" [III4].

да су у време када је Lucullus продро из Мезије до Дунава (71. г. пре Христа) Гети и Сармати насељавали заједно предео између Дунава и Карпата. Пошто знамо, да су се Гети тек након периода персијских ратова селили из Тракије преко Дунава и да су заузели староседеоцима царство са којим су се граничили; онда закључују неки новији истраживачи повести, да су ови староседеоци били Сармати, што је потпуно правилно [Murray I. 68-69]. Ова чињеница баца светло, како на претходне повесне епохе, посебно на повезаност Трибала, Кривича и Илира са

карпатским Прасарматима тако и на сталну појаву Сармата поред Гета и Дачана у ратовима против Римљана.

Различитост Сармата и Јазига не може да промакне непристрасном читаоцу старих писаца, (Cassius Dio, Amm. Marcellinus, S. Hieronimus, An de vita Constant. M.) итд. Из њихових записа произилази без сумње, да су Јазиги затекли на јужнокарпатским пространима, поред Гета, један сарматски народ и да су га подјармили. Ови Сармати, прави *Limigantes Sarmatae servi* [Amm. Marc. XVII. 13] често су се дизали против својих господара, Јазига, злоупотребљено названи *Sarmatae liberi* l.c. и водили су са њима крваве ратове. Потучени Јазиги су потражили заштиту 334. год. код тевтонских народа, Виктофала (*Victophalen*) и Квада.

Очевидно је да су господари и потчињени припадали двома различитим народностима, па према томе нису могли бити истовремено прави генетски Сармати или Алани. Језик, обичаји, понашање и куће оба народа. били су различити, као што се то да видети јасно из многих трагова. Јазиги су били дивљи, полуномадски коњаници и лутали су улогорени у тибисканским равницама; *Sarmatae limigantes*, *Sarmatae servi* имали су стална места становања чак градове, које Птоломеј спомиње именован, борили су се више као пешадија него коњаници, поседовали су возила и били су увежбани пливачи, што су све карактеристичне особине старих Словена. Имена градова и река, осим оних искривљених, носе изненађујуће јасно обележје словенског порекла.

Цар Константин II истребио је скоро сасвим 359. год. јужне *Sarmatae limigantes*; биће да су се њихова северна браћа повукла у дубоке карпатске долине. Зато је остало словенско порекло Сармата непознато чак Јорданесу који је у погрешној употреби речи Сармат, слепо следио Грке и Римљане и који је начинио грдно грешку наводећи да се земља Словена западно граничила Дакијом. Још више је тапкао у мраку Прокопије, сматрајући Алане, Готе и Германе Сарматима. Алани и њихови огранци, Рос-Алани и Јутунг-Алани (Јазиги) били су сигурно са правим Сарматима толико тесно испреплетани заједничким стаништима, односом владавине и послушности, да се не треба чудити овој географској замени имена у тако тамном старом добу.

Од половине II века проширили су се Готи у источном правцу, преко једног великог дела старе Сарматије и према некритичким историчарима они су делили слично њиховим саплеменицима Аланима, име заузеле земље. Уз то, још много раније, никада у ствари није био старим писцима јасан језик и порекло Скита и Сармата. Па се тако догодило још на почетку наше ере, да су се реч Скит и Сармат отуђиле од њиховог првобитног значења и да је ове речи већина грчких и римских писаца проширила на народе европског севера и да су на крају спале на речи без значења и без вредности. Ово кобно заплетање имена од стране старих писаца дало је повод многим новијим писцима да се озбиљно поиграју са историјским грешкама Грка и Римљана, без дубљег увида у биће европских пранарода, посебно северних, да насумице помешају Ските и Сармате и да оба народа претварају час у Литванце, час у Немце. Али, учене родомонте ове врсте не треба да опчини љубав према истини безпредрасудног истраживача.

Смештање земље старих Словена у границе, како је назива Суровјецки, земље Венда, измору Висле, Балтичког мора, извора Волге и Дњепра; Припета и Карпата, одакле су се у V и VI веку сви Словени селили на запад, исток и југ и заузели пола Европе, чини ми се преуско, да би могло да издржи проверу строжије критике. Претходно доказаним чињеницама о истоветности Сармата и Срба, отпада тачност овог ограничавања старе земље Словена само по себи; могло би бити сврсисходно, не гледајући на ону чињеницу, да се испита хипотеза Суровјецког и да се докаже њена неодрживост, при чему ће вредност нашег мишљења о истоветности Сармата

и Словена утолико више морати бити јасна, јер је само оно у стању да реши на највише задовољавајући начин све противуречности и сумње које се овде јављају.

Суровјецки није, додуше, замислио малу распрострањеност Словена и ту појаву је тражио да објасни пренасељеношћу, као и исељавањем, чак одумирањем или замирањем притешњеним суседним народима: чак мислим да би се прво морало много више веровати, а да се узрок за друго мора потражити у другим околностима, а посебно у покретима Гота са запада и Хуна, међу осталим азијским народима, са истока. Што се тиче раширености Словена, мора да је била далеко већа у источној и јужној Немачкој, него што се то до сада сматрало; даље на југу добила је чак јужна Италија велик део новог становништва од Словена, где су већ Долчи, а још касније Гете, нашли словенске физиономије и ношње иако је језик одавно нестао: трачко-илирско полуострво су они толико преплавили, да су се каснији Грци могли да жале због словенизације целе Грчке, као на пример Цар Константин:

„έσθλαβωθν πασα ή χώρα και γέγονε βάρβαρος ;”¹² [De Them. II 6.],

и епитома Страбон:

„και νυν δε πασαν "Πειρον και 'Ελλάδα σχεδόν και
Μακεδονίαν Σκύθαι Σκλάβοι νέμονται .”¹³

¹²). „Заузеше сву земљу и постадоше варвари.” (Превод А.П.)

¹³). „А сада и цео Еппр и Хеладу као и Пелопонез и

Македоннју насељавају скитски Словени.” (Превод А.П.)

и да су још данас у целој Тракији и Македонији изузев у приморским градовима, већина народа Словени, па чак и да се на грчком острву Пелопонезу, нпр. на острву Хидра, Крфу и другима користи поред грчког и словенски језик, што је свима познато. Исељавања у Малу Азију су била исто тако велика и потомци ових метанаста говоре још и данас словенски, на пр. у Трабзону.

Ако се процене ове околности, да су се, према Прокопију, станишта Словена у VI веку протезала преко Дунава, даље, да Словени нису само поседовали заузете земље, већ да су их трајно насељавали, најзад, да заузимање поседа није могло да се догоди без значајних губитака у људству па ако се упореди огроман простор њихових каснијих станишта са протезањем старе земље Венда иза Карпата: сигурно је да се само по себи неће сматрати вероватним, да су све ове лавине народа могле да проистекну у току два века из северне земље Карпата, где су живели још и други многобројни народи, као Готи, Ести, Алани, Роксалани, Јазиги и др.

Ако погледамо сведочанства старих писаца, тачније о седишту старих Словена, наћи ћемо да се према истима приписују Словенима још давно пре V века далеко распрострањенија станишта, него што им је то Суровјецки одредио. Ту пре свега спада класично место Јорданеса [de Goth. or. c.5.] због којег треба жалити што га Суровјецки приликом навођења није боље тумачио. Заблуда, свуда заблуда; али овде где се ради о сигурној основи целокупног истраживања, најмања ситница је од највеће важности и може да произведе гомилу паралогизама. Јорданесово место, које је претходно споменуто, гласи након критичке провере свих одступајућих тумачења:

„Sclavini a civitate Novietunense et lacu qui appellatur Mursianus usque ad Danastrum, et in boream Visclatenus commorantur; hi paludes sylvasque pro civitatibus habent. Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curvatur a Danastro extenduntur usque ad Danaprum, quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt.”¹⁴

¹⁴⁾ „Словени из града Новиетунена и језера ког зову Мурсијско, поред Данастра, што су се саживели на северу Висле, имају шумске баре испред градова. Анти заиста, који су међу њима најјачи, који код Понтског мора скрећу од Данастра и протежу се све до Данапра, услед многих застоја реке у неуспесима одсуствују." (А.П.)

Што се тиче тумачења *Novietunense* уместо *Nova et Sclavino-Rummunense*, гарантује нам за исправност истог пре свега драгоцени стари рукопис Краљевске Дворске библиотеке у Бечу N. 237. Упореди Durich [Bibl.slav.p.II} i Dobrowsk [Slawin S.295.]. Али још је Weseling имао правилно тумачење:

„Sclaveni a civitate Novictunense"

преузето из Амброзијанског кодекса [Vet. Rom.it.p. 226}. Дакле, даље са бесмисленим *Sclavino-Rumunense*, то бољи рукописи уопште не познају и чије је настајање Добровски доказао веома јасно [Slawin 295-297}. На иста начин мора да је издвојена реч Данубиум из исте предзадње периоде и да је створена права Данапрум. Зачуђујуће је да су корифеји историјске критике били тако немарни у обради овог тумачења.

Шлецер је тумачио раније увек Данапрум, а касније ипак Данубиум [Nord. Gesch.525; Nestor II 73]. Ипак и бољи рукописи садрже Данапрум и да само ово може да буде право тумачење, што је још Гатерер заступао, биће у наставку евидентно доказано Kataniscich (De Istro p.106. Orb. Ant. I 204), Dobrowsky u W. Jahrb. (XXVII.264). Манерт хоће да прихвати уместо Данубиум Танаим што није само по себи али је у односу на Јорданеса недопустиво [IV. 150]. Њега је следио и Феслер [1.41].

Оба тумачења, *Novietunum* и *Danaprum*, знао је Туман, који је за историју прерано преминуо, и он је њихово значење правилно схватио [Untersuch. s.70 Acta Soc.Jablon. T. IV.p. 107]. Изгледа да је тешко да се само из варијанти рукописа изнађе тумачење оригинала *Mysianus*, *Musianus* и *Mursianus*. Али и ово неће остати неразјашњено, чим се сигурно докаже положај два места *Novietunum* и *Lacus Mursianus*.

Пошто је то, што су о томе до сада изнели историчари и географи, недовољно често без сваке основе и противуречно, неће бити несврсисходно, да се опширније објасни ова ствар, како би се тако чувена места у словенској историји, саопштила поузданим називима. Да ли би тек у најновије време могли да се похвале Феслер са Јорданесовим *Noviodunumom* и Рајхардовим *Novemiasto* у Мазовији [Gesch. d.Ungl.42. Reichardi O.A.Tab. XIII. Sarmatia 1826]! Нису били срећније руке старији тумачи, који су објашњавали час, као Веселинг и Гебхарди, једном као *Novae* у Мезији, а час чак, као Милер и остали, као *Nowgorod* у Русији. Правилно мишљење о томе је изнео већ Добровски, не одређујући тачније положај *Novietunum*-а. [Slawin s.296]. За доказивање овога не недостају ни докази ни довољно података. Птоломеј је први писац који нам је сачувао име града *Νοιῶδουνον* *Noviodunum*. Према његовом тачном одређивању лежало је насеље управо на месту, где почиње да се дели река Истер. Пејтингерова карта удаљава место 26 рим. или 5 1/5 географских миља од *Agubium*-а и 41 рим. или 8 1/5 географских миља од *Salsovia*. Путопис Антонинија наводи такође на исти пут и као најближа места наводи *Diniguittia* на ујуhy реке Прут са 20 рим. или 4 географске миље и *Aegissus* са 24 рим. или 4 4/5 географске миље. *Notitia Dignitatum Imp.* помера овамо *Legio I Jovia*. Према А. Марцелину саградио је генерал цара Валенса код *Новиодунума* понтонски мост на свом походу против готских Греутунга:

„Per Novidunum, navibus ad transmittendum amnem connexis, perupto barbarico continuatis itineribus longius agentes Greuthungos aggressus est." [XXVII.5].

На истом месту је, врло вероватно, већ Darius Hystaspis саградио свој мост приликом похода против Скита [Herodot IV. 89]. Прокопије убраја Ναιοδουνών Naeodunum међу градове које је Јустинијан утврдио у Малој-Скитији [De Aedif.IV.11]. То је пети каштел провинције Скитије на крају књиге, на приложеном списку Јустинијанових утврђења, али где је име провинције Σκυθίας, што значи каштели у Скитији, доспело преко преписивача и издавача географског документа у ред каштела.

Хиерокле наводи Νοβιοδουνοϛ; Noviodunus као тринаести град у Малој Скитији. Управо тамо наводи и цар Константин Νοβιοδουνοϛ Noviodunus. У Cod.Theod. јавља се место под именом Neviodunum [L.I. de Vest.Oloveris.]. Исто се још зове Nevedunum у Хиеронимовој Martyrol. ad. d. XVI Kal. Jun. и Novioduno код Равенаса. Како ови називи тако и Марцелиново Novidunum, приближава се тумачењу Бечког рукописа Novietunum, у којем би на крају „ет" смело само да буде рашчлањивање од „д".

Пада у очи да се од цара Константина па надаље, у целокупној византијској историји не спомиње ни једним словом место, које се у даљини, у налетима варварских упада и пролазака задржало неокрњено до најновијих времена. Одредбе које су садржане у сведочанствима старих писаца. посебно подаци Птоломеја. да је Новиодунум лежао на полазној тачки најјужнијег рукавца Дунава и Марцелина, да је лежао на месту које је било погодно за прелазак, те подаци римских путописаца са више познатих пунктова, на пр. Halmyris j. Sale, Istropolissacha, Истер и лако применљивим мерама у миљама, довољни су за залог тврдње, да је Noviodunum данашњи Isaktschi.

Од Дарија па све до задњег рата (8. јуни 1828) остао је Исакчи обично прелазни пункт преко Дунава. У походима против Скита прелазила је Даријева флота пут од ушћа па до места на којем је био понтонски мост, за два дана, што се према Херодотовом мерењу, 200 стадија на једнодневnoj војњи и 500 стадија на екваторском степену рачуна и подудара са приближно 12 миља удаљености места Исакчи од мора. Даље, источно, нису омогућавали одвојени рукавци Дунава постављање понтонског моста. Оно што је Хаџи Калфа забележио 1650. о овом месту слаже се овде у потпуности: „saktshi, Isakdschi, Getschidi, што значи скела у Исаксу, чувена скела на Дунаву. Када је султан Осман године 1029. (1620) кренуо у пољски рат, дао је да се овде подигне мост, преко којег је војска прешла за 40 дана и поново се вратила након освајања Хокимса. Пошто се овде Дунав лакше прелази него било где другде, ово место је било одувек прелаз Молдаваца, Татара, Мађара. Они који путују за Молдавију, прелазе овде бродом." [Hadži Chalfa s. 34]. Ту се може приговорити, да се најјужнији рукавац Дунава сада не одваја непосредно код града Исакчиа од главне реке, већ тек три миље даље источно одавде; само када се помисли које промене доживљавају рукавци великих река на ушћу, лако ће се човек уверити при тачнијем разгледању карти, да део рукавца Сомова који се повукао из најјужнијег рукавца код Тулча и залутао у близини Исакчиа у мочваре Дунава, није ништа друго до рукавац који се на некадашњем извору код Исакчиа' затворио и средишњим делом код Тулча приближио из главне реке, па се према томе подудара са Птоломејевим подацима. Уосталом, Исакчи има још и сада утврђени каштел [La Motraye II. 207. Hassel s. 639].

Све ово објашњава довољно да је сасвим погрешно Рајхардово поређење положаја Новиодунума, које он поврх тога погрешно разликује од Јорданесовог Nova civitas и који би

требало да лежи близу ушћа реке Прут, где је Птоломеј сместио Диногутију. Ништа срећнији нису били истраживачи историје при одређивању положаја језера Lacus Mursianus, названог тако од Јорданеса. Гатерер је тражио језеро на реци Musaea (Мисово) у Влашкој [Univ.-Hist. s. 965]. Бел је тумачио као Sysianum и сматрао је да је језеро баруштина на реци Sissek у околини Пресбурга (Братиславе) [Not. Hung. IV. 136]. Милер је мислио да га је пронашао у Моиску или Илменском језеру [Büschings Magaz. XVI. 304]. Тунман, који је правилно објаснио Новиедунум, пренео је погрешно име Mursianus на Kulagheri-језеро [Act. Soc. Jabl. IV-107]. Бишинг је као први мислио на град Mursa у Панонији [Nachrichten III Jahrg. s. 250]. Гебхарди га је сматрао, следећи Бишинга, за мочвару код Мурсе, која се од давнина звала Vlka (Vlca, Hiulca), [Gesch, 1. 90]. Шлецер је био сагласан са његовим мишљењем [Nestor II. 73]. Феслер га је сматрао поузданим [I. 42]. Манерт га је прогласио лиманом Истера источно од Исмаила, код Птоломеја Диаголе, сада Тац-Лиман [Mannert VII, 121]. Енгел је сматрао, што је најсмешније, целокупно језеро за нову грађевину Јустинијана у Мезији, Moesia secunda или Скитији, Skythie parva, можда Дафну [Gesch. D. Bulg. s. 251]. Рајхард је дао баруштинама код Антопола у руској Пољској име Мурсианског језера. [ОА. Tab. XIII]. Тако се мењало значење имена од једне земље до друге, без правог погађања. Јорданесове речи о јужној граници Скитије:

„Eotenus ubi Hister oritur amnis (што значи где Дунав добија име Истер) vel stagnum dilatatur Mysianum (Musianum, Mursianum)" [с. 5.],

тумаче положај језера на делти Дунава и поређење исказа многих писаца не оставља ни најмању сумњу, да је Lacus Mursianus стари Halmyris, Ozolimne из средњег века и данашњи Рамсин, на 7, 3/4 миље дуг и преко 3 миље широк, на најјужнијем ушћу Дунава. Плиније је једини међу класичним писцима старог доба, који нам је оставио неколико информација о овом чудноватом језеру. Његове речи су следеће:

„Primum Danubii ostium Peuces: mox ipsa Peuce insula, a qua proximus alveus appellatus, XIX mp. Magna palud absorbetur. Ex eodem alveo et super Istropolim lacus gignitur LIII mp. Ambitu: Halmyria vocant" [IV 12].

Али римски путописи и други извори садрже два места која бацају велику светлост на име и положај језера. Пејтингерова карта говори о 41 рим. или 8 1/5 географских миља о Новиодунуму, а путопис Антонинија управо исто XVII рим. или 3 2/5 георафских миља од Егесиуса. Notitia Dignitatum Imp. спомиње га такође. У путописима се место назива и Ravennas. Према њему се место налази у данашњем Бабатагу, близу језера. Путопис Антонинија смешта место Salmogude 9 римских или 1 4/5 географских миља удаљен од Салсовие на истом путу. Нема сумње да је овде Salmogude изопачени аблатив за реч Samyride или Halmyride. О траговима Halmyrisa на истоименом језеру имамо и друга сведочанства. Прокопије га убраја међу утврђене каштеле на Дунаву, које је подигао Јустинијан против варвара:

„και αλλο δε φρούριον Σκυθίας εν ύστάτω κεитαι "Αλμυρις ονομα " ,
Et aliud castellum in extrema Scythia (Мала Скитија, најсевернија од шест провинција Тракије) positum, nomine Halmyris." [De Aedif IV. 7].

Хијерокло га наводи као петнаести и задњи град у Малој Скитији. Цар Теодосије је протерао овамо

„antesignanus Arianæ factionis." [Eunomius, Philostorg. H. E. X. 6. Niceph. Kallistus H. E. XII. 29].

Још се спомиње место у животу светаца:

„In Scytharum fines ingressi in Almyridensem civitatem devenerunt." [Vita S. Epict. Et Aetionis c. 6.].

Начин писања Сал уместо Хал је у то доба јако уобичајено, на пр. Salmydessus, а код ДРУГИХ Halmydessus итд. Ово место постоји још до данас, као Јени-Сале са старим руинама на једном брду на северозападу језера [Hamer u Anh. Z. Hadzi Chalfa 193-194. год.], грчко αλς Salz = со, морска вода, море и латинско Sal, упореди salum, омогућава нам да лако поново откријемо каснији назив Lacus Mursianus (Musianus). Име се још даље мењало у касном средњем веку. Ана Комнена назива наше језеро 'Οζολίμνη Ozolimne или Lacus Osianus. Њене речи заслужују да се чују:

„Est haec, quae jam a nobis Ozolimna nominatur, palus plane amplissima, sive trajectus, sive circuitus mensuram spectes, nullique earum, quae uspiam a geographis celebratae sunt, magnitudinem quod attinet inferior. Sita est supra Centum colles (ἑκατόν βουνάς); in eamque maximi simul et pulcherrimi confluent fluvii. Quin etiam, qua parte meridiem spectat, multas magnasque et oneribus plenissimas magnis sustinet naves: haud dubium eo ipso profunditatis suae indicium ferens. Ceterum Ozolimnae vocabulum utrumque Graeci sermonis vim sentientibus a tertio quodam, quem haec palus inhalet, odore ductum videri possit, neutiquam tamen ita est, sed ab Unnico exercitu circa nundinante atque ad ripas ejus mentate castra nomen id tractum est; quoniam quos Unnus dicimus, vulgaris agrestium ac plebejorum lingua Uzozos solet appellare. Inde puto 'Ουζολίμνην Uzolimnam primum hanc paludem nominatam, una vocali abundante supra hodiernum vocis ejusdem istius sonum; porro litera graeca u ipso usu deinceps extrita, redactum id nomen in eam, quae hodie invaluit, formam. Tempus si quis quaereat denominationis hujus, sane in vetenbus historiis non facile reperietur expeditionum Unnicarum mentio, quae appulsis ad paludem hanc castris antiquam originem nomenclationis istius probet. Nempe Alexio imperante id contigit. Tunc inquam, Unnorum gens magno undique concussa excitaque motu, in eum, quem dixi, locum armata conflens, nomen istud novum fecit, primamque talis rei memoriam historia haec nostra complectitur. Etiam ad ceteram patris mei claritatem illud quoque accesit, quod obiter annotasse tanti fuerit, ut passim effervescentibus per orbem partim ejus auspiciis ac ductu, partim hostium ipsius coorientium undique variis exercitibus, loca inde plurima recentes appellationes traxerint". [Anna Komn. Alex. Ada. 1083-1096 ed. V. p. 159. Stritter III. 870].

Јединствена етимолошка анализа учене царске ћерке! Након преуређења и узимања у обзир свих места Ане Комнен, сигурно је да она жели да смести ово велико језеро северно од Ауле или Булеутериона на Vertex Symeonis, даље северно од Centrum colles и сасвим близу Дунава узводно.

Аула или Булеутерион на Vertex Symeonis је некадашња чувена и прастара резиденција Шумен, под данашњим турским именом Sumlja на једном потоку, притоци реке Тича, Panissus по старим писцима, Ditzini по Византинцима, Kamdschik по Турцима, на северу Хемуса са знаменитим руинама. Аул су у оно време називали Татари, као и сада Киргизи дворџ, дворџџ, словенски Бугари резиденцију свог кнеза код града Шумен. који је био опкољен гигантским зидом и лежао раширен преко више брда:

„Nicephorus Imp. (802-811) in Bulgariam profectus, Crumo genti imperante, principio secunda fortuna usus est, ut et Aulam illius caperet, sic enim Bulgari sui principis habitationem appellabant (τὴν τοῦ Κρούμου 'Αυλήν) Zonaras ed. V. 11. 98. „Imp. Alexius Comnenus Pliscova in quaedam verticem Symeonis dictum ascendit, qui et vulgari lingua Buleuterium sive curia Scytharum (Βουλευτήριον τῶν Σκυτῶν) nominatur ab indigenis" [Anna Komn. Ed. V. 153. Stritter III. 859].

Превод словенског имена града Шумен, који се јавља у бугарским писаним документима још пре године 900. именом Vertex Symeonis, зато што је у њему некада владао Симеон, исто је тако неумесно и будаласто, као све остале византијско-грчке етимологије, пошто је као што је познато сваком Словену, реч апстрактни облик придева од шоума шумма, исто као што су имена суседних градова Плевен, Тревен, Воден, Сливен и остала од плева, трава, вода, слива. Centrum colles који су се налазили изван резиденције северно од Шумена у татарској Добруци почевши од Хаци-Оглу-Базарџика од Бабатага представљају низ брежуљака који су се благо дизали из равнице:

„Pacinales in planitie inter Haemum, Istrum et mare, in loco saltus et lucos et omnis generis sylvas et aquam ac pascua habente, incolae locum Centum colles (ἑκατόν βουνός) appellabant, consederunt." [Kedren. Ad. A. 1049. Stritter III. 823].

Све ове одреднице воде до данашњег великог језера Рамсин. Осим тога, у вези са именом Озолимне треба још напоменути, да се оно не би морало сматрати за изопачен назив старог Musolimne, пошто сазнајемо из интерполације Мојсија од Хорене, која може да потиче из X-XI века (пошто у старијим рукописима нема овог места), да је јужни Дунав носио име Јоза у делу где су га насељавали истоимени народи. [Mos. Chor. P. 345]. Име реке могло је лако бити пренето на језеро које је у близини створио један рукавац Дунава. Du Cange је узалудно тражио језеро Озолимне у Влашкој. Чак је и данашње име језера само једна модификација татарског улепшавања старог и првобитног Рамсин, правилније Ра-Месин, а услед гутања вокала у бугарско-влашком Ра-М'син, ћирилично ра-мъсинъ је очито сложеница од Ра и Mysin, Мусин, која сасвим одговара грчко-латинској Hal-Myris. Sal-Myris.

„Rha, Rhos nomina ex antiqua mortalium et communi lingua ad Scythia et alios pertranarunt (језеро је лежало у Scythia parva, у садашњој Турској, Татарској), quo fluvium dixere; apud Arabes est Roha, apud Turcas et Persas Rud, apud Slavos rjeka." [Baer or. Scyth. p. 70].

Дакле, у овом значајном *rieselden* = жуборећем, *rasselnden* = покретном, *gauschenden* = шумећем *Rs*, упореди ϱέω гјеју *i gos, rosa*, био би нађен истовремено корен многобројних словенских река, потока и места *Rasa*. Рашка, Расина, Реса, Ресава. Р,ша, Р,шава, ћирилично рьшава чије се значење иначе не би могло лако исказати словенским апелативима? Али, ако на основу свега тога, и даље живи Јорданесов Новиетунум у старом и чувеном граду Новиодунуму или *Isaktschi = Isaktši* у Малој Скитији на јужној обали, где се недалеко одатле улива Дунав и ако језеро Мурсин није ниједно друго, што се више не може оспорити. него бивше *Hal-Myris*, удаљено једва 4 миље јужно од Новиодунума. дивна Озолимна Ане Комнена, данашњи Рамсин, онда је већ само због тога истовремено тачна, без сваке могуће сумње, исправност другог начина читања, *Danarum* уместо *Danubium*. Јер сада се види смисао места:

„*Slavini a civitate Novietunense et lacu, qui appellatur Mursianus, usque ad Danastrum...commorantur,*”

што значи, Словени живе од Дунава до Дњестра, и одмах затим:

„*Antes vero... a Danastro extenduntur usque ad Danarum,*”

што значи, Анти се пружају одатле даље од Дњестра до Дњепра. Према досадашњем начину читања *Danubium* било би да су Анти живели Словенима управо на леђима! Како би се могао набедити Јорданес за тако луду бесмислицу! Даље, објашњење:

„*quae flumina nultis mansionibus (што значи много дана путовања) ab invicem absunt*”

уопште не одговара удаљености Дњестра од Дунава, које износи једва 12 миља; али одговара растојању Дњестра од Дњепра, где се на највећој ширини може избројати добрих 60 миља. Најзад, *Danarum* је начин читања у бољим рукописима, *Danubiium* како овде тако и на другим местима истог поглавља:

„*ad flumina Tyram, Danastrum et Vagosolam magnumque illum Danubium*” и „*a Borysthene amne, quem accolae Danubium vocant,*”

очевидна интерполација, а текст Јорданеса је огромна штала легендарног краља Аугиаса, која још очекује свог Херкулеса. На основу овог заморног дуготрајног, али неопходног истраживања, уверили смо се као прво, да су се станишта Словена око половине VI века пружала до Дњепра. Али да Дњепар није био, крајња северна граница тадашњег света Словена, гарантује нам пуноважно сведочанство Прокопија који је живео у истом периоду. Његове речи су сувише важне, а да се не би изнова у њиховом контексту узеле у разматрање. Набрајајући народе који су у његовом времену насељавали правац са истока према западу, Прокопије пише:

„*Ultra Sagidas siti sunt varii Hunnorum populi. Regio sequitur, quam appellant Eulysiam. Hujus incolae barbari qua maris litus, qua tractum mediterraneum obtinet, ad paludem usque Maeotim Tanaimque fluvium, exonerantem se in eam paludem. Palus autem in Ponti Euxini litus evolvitur. Qui illic habitant, Cimerii dicti olim, jam vocantur Uturguri.*”

Ultriora ad septentrionem habent Antarum populi infiniti (καί αὐτῶν καθύπερθευ, ἐς βορρᾶν ανεμον, εἰνη τα 'Αντων αμετρα ιδρυται)¹⁵

¹⁵). На крајњим местима Сагида су разни народи Хуна. Из тога следи да се област назива Елизиум. Њени су житељи варвари што настањују обалу мора која се протеже средоземљем све до бара од реке Танаис уз Азовско море, склонивши се у те баре. Те баре на обали Понта начиниле су обалу. Они што их настањују некада су се звали Кимери, а сад се зову Утургури. Даље од обале мора постоји небројен народ Анта." (Превод А.П.)

дакле на левој обали Дунава, али више ка унутрашњости земље, док су Хуни, што значи Бугари, били ниже на обалама).

„Ubi se primum aperit alveus, quo palus effunditur, degunt Gothi, Tetraxitae cognomine, qui quamvis pauci numero, nihilominus Christianorum leges et instituta religiose servant." [Prokop.B.G.IV.4].

Према томе, увек смо се налазили на левој обали Дунава. Затим следи даље:

„Ultra paludem Maeotidem fluviumque Tanaim Hunni Cuturguri camporum aequora longe ac late insederunt. Post a Scythis et Tauris tenetur omnis illa regio, cujus pars etiamnum Taurica dicitur."

На крају:

„Ab urbe Chersone ad ostia fluminis Istri iter est dierum decem, tractumque illum omnem barbari tenent. „[B.G.IV.5].

Према овоме Прокопије смешта хунске Утургуре на приморје, на леву или источну страну Меотиса (Азовског мора) и Танаиса, северно изнад њега αὐτῶν καθύπερθευ у унутрашњост земље безбројне народе Анта; на десној или западној страни Меотиса и Танаиса супротставља хунске Утургуре дубоко према југу, Утургурима и заузима обале на кимеријском Босфору са малим остатком Гота; одавде даље западно, имајући најпре у виду само приобаље, он наводи углавном као становнике Ските и Варваре. Мислимо, да, додуше снажан, али сигурно неодмерено лакомислено на брзу руку написан израз Прокопија: εἰνη τα 'Αντων αμετρα не дозвољава стешњавање станишта тих безбројних античких народа у мочварну област горњег Дунава, да далеко више оправдава раширеност истих од Волге преко Дона наниже до Дњепра; мислимо, даље, да Прокопијеви варвари које је сместио одатле даље западно, које у његовом ограниченом плану уопште није појединачно набрајао у опису источних земаља, нису нико други до они, према нашој претходној расправи, Јорданесови Анти: потврдићемо наше убеђење, да су безбројни антички народи ако не почетком VI века, или и раније, али сигурно у време Прокопија и Јорданеса прекривали целокупни простор земаља између доњег Дунава и средње Волге, сами и са другим народностима, помешани међусобно, владајући или служећи. И да су насељавали овај огроман простор земаља тек након Атилине смрти, од 454. до 550, дакле у периоду од стотину година, у конфликту против азијских варвара, који су стално овамо надирали са истока, у времену у којем су једва стотину година раније и касније безбројни словенски народи заузели и населили из старе

земље Венда преко Карпата, сву земљу до Елбе, Јадранског мора и Пелопонеза? Како је то невероватно!

И сада при разматрању крајњег резултата, до којег нас води анализа места из дела Јорданеса и Прокопија, поново се пред нама јавља већ исказана претпоставка, да као што су германски суседи називали севернокарпатске Сармате (Србе) Вендима, да су исто тако донске Сармате, који су овде били настањени још од Херодота, њихови нови суседи Готи и Алани, називали у дијалекту северно-карпатске Сармате (Србе) Вендима, да су исто тако донске Сармате, који су овде били настањени још од Херодота, њихови нови суседи Готи и Алани, називали у дијалекту различитим именом Анта, што апсолутно одговара мишљењу Добровског, да немачки назив Венде, Винде свуда одговара словенском Срб. Потпуним прегледом сеоба Словена на запад, чијој тачној провери би могле да допринесу још неке исправке на основу мишљења извора, желимо да се окренемо разматрању јужних сеоба. Суровјецки тврди просто да пре пада хунског царства, посебно пре смрти Атиле 454. године ни једно словенско племе није ступило на обалу Дунава. Ова коначна пресуда је извучена из погрешне премисе. И уколико се стварно не би ниједно друго сведочанство пронашло, које би тврдило супротно, довољна је већ једино Пејтингерова карта, да сломи веровање у истинитост овог закључка. Већ смо претходно напоменули да ова карта наговештава станишта Венета, управо северно преко јужног Дунава, сасвим близу његовог ушћа, дакле у данашњој Бесарабији, а одатле на север, који су још по Суровјецком Словени. Овде се поставља веома важно питање: Колико може да је стара ова географска карта, и колико смемо да је узимамо као сведочанство?

Мени је познат начин одбацивања, којим неки неупућени одбацују овај непроцењиви споменик старог доба као бесмислено и безвредно смандрљано дело калуђера; али зар нису управо ови људи прогласили Птоломеја за грчко географску папазјанију непознатог доба? Студију ова оба географска споменика свако ће испунити ожалостљеношћу због непромишљено пренагљене пресуде; и они који су се исте подухватили, као што су Манерт, Катанчић, Рајхард и др., сасвим су другачије судили о старости и вредности карте. Она мора на основу провере без предрасуда да се стави несумњиво на врх, изнад свих географских споменика старог доба, без обзира на мање, лако уочљиве додатке каснијих хришћанских руку и понеке грешке прве концепције, пошто је она једини кључ за израду нацрта топографије старог света, тако да се, као што Рајхард признаје, може добити права карта било које земље, ако се доведу у везу Птоломеј и путописи настали на основу ове карте.

Што се тиче времена састављања, већина познавалаца с правом гласа се слаже у томе, да она предњачи свим осталим римским путописима и ако није настала под царем Т.Аur.Antonius Pius (Pius lat. = побожни), што је највероватније, онда је настала ипак пре средине III века. Чак најхладнији проценитељи не смештају је више уназад од године 390. под Теодосијем М. из којег периода можда потичу додаци унети хришћанском руком. Не сме се приговорити да се није задржао ниједан тако стари препис, јер следећи овај принцип морали би да уважимо и сведочанства осталих историчара и географа, само толико, колико поседујемо од њих старе преписе. Из овога произилази, да према ономе што је претходно речено Сармати које у овим пределима наводе Плиније, Птоломеј, Ју.Капитолин. Ам. Марцелнн и др., не могу да буду нико други него Венети из Пејтингерове карте. Прецизније истраживање становника Дакије и граничних земаља на северу Дунава, води нас сасвим сигурно до претпоставке да је у том делу живело више народа који су били различити по језику и пореклу.

Сигурно је да је најпогрешније мишљење, ако се верује да сви становници у пределу земаља Трајанове Дакије припадају племену Гета, пошто су стари писци наводили само Гете или Дачане. Након тачније провере, далеко је сигурније, да су како на старом европском северу који је био без државног јединства, тако и овде, одувек живели једни са другима, или једни поред других, више народа, посебно Сармати и Гети. Само се овим могу објаснити обилати трагови Словенства у Дакији и замењивање Словена са Гетима код Теофилакта и других. Тако нам говори Страбон на једном значајном месту о Гетима, да су они називали гајеве и реке посвећене вршењу Божје службе Βογαίονον:

„Montem quoque putaverunt sacrum, itaque appellabant; nomen ei, ut et flumini praeterlabenti, Βογαεονον Βογαίωνον (vulg. Κωγαίωνον)." [VII.5].

Βογαίονον је словенски Βοгај, Бугај = Божији гај. Још се у Пољској зову, према тврђењу Суровјецког [s. 152-153], који је пропустио да наведе овај део од Страбона, гајеве у близини градова и села, некада посвећени боговима, Βοгај, Бугај. А где другде него у суседству старе земље Гета, носе још дан данас, тачно према наводу Страбона, реке име богова. Јер да су Бог, Буг (Буг је само варијетет у дијалекту; и Чеси називају Бога Вух), Божек, Богана или Бохана чисто словенска имена пренета на реке од речи Бог, пада само по себи у очи. Ако се узме, с тим у вези, саопштење Прокопија: „praeterea fluvios colunt et nymphas," неће човек ни у једном тренутку, ако неће да буде глув на све истине, чекати да омогући место мисли, да информација која је записана код Страбона захваљује своје настајање словенском Βοгајен и Бог-рекама. Са речима Βοгај, Бог, стоји у вези вероватно и реч Βαγαίων, коју Херодот наводи као име једног скитског божанства и можда и руска реч Бугор = гробна хумка. Д

а смо сретали, уосталом, како на североистоку земље Дакије тако и на њеном југозападу, где су боравили Сармати у великом броју, словенске називе места, већ је претходно речено. Ту спада и почасно име жупан. Из тога што се он чита као ΖΟΑΠΑΝ, ΖΩΑΠΑΝ на златним посудама у царском античком кабинету у Бечу, још увек не произилази, да је он гетски. То би био само онда случај, када би било готово доказано, да су Словени дошли овамо тек у V веку из Азије.

Уз то долази, да изгледа не наговештава само украшени крст на једној од чинија каснији хришћански период, само ако су све оне двадесет и четири ископане златне посуде године 1799 у Szent Miklos-у једнако старе, већ се то види у натпису: „ΒΟΥΛΔΖΟΑΠΑΝ ·ΤΕΣΗ ·ΥΓΕ ·ΤΟΙΓΗ ·ΒΟΥ ·ΤΑΟΥΑ ·ΖΩΑΠΑΝ ·ΤΑΓΡΟΓΗΤΖΙΓΗ ·ΤΑΙΣΗ) у веома уобичајеном имену влашког кнеза Влада, називаног погрешно од Грка Вулд, највероватније словенског порекла, налазећи се у овом једноставном облику најчешће код Словена (два пута у црквеном натпису у Жичи). Реч жупа, првобитно код Словена pagus, жупа (gau) или област, супротно од град. Stadt (град) или тврђава (Душанов законик на већини страница), сада код Пољака salzwerk (солана), Bergwerk (рудник) код Срба сунчана земља, terra argica, упоређено са клпа, рупа, ступа, према облику је исто толико словенска, као и жупан у поређењу са баран, пијан, Мораван итд.

Пошто се реч Жупане јавља у старим и новијим временима код бугарских, српских, хрватских, карентанских, мађарских (упореди Ispan, Župonje река и Gömögér Com.), чешких, лужичких, мајсенских, бранденбуршких, пољских и пруских Словена; онда је вероватнији прелаз речи од које се налазе изведене речи као што су жупишта уместо гробишта у старословенском, од Словена на Гете, него обрнуто. Уосталом, санскрит чува од једноставног **п а н**, литвански ropas,

готски *fana*, санскритски *p a t i s*, Негг господар, као и од сложенице жупан, влашког жупуњ (Негг - господар), старопруског супуни, (Frau - жена), чист корен **п а**. „С у" је партикула у санскриту са значењем. Не треба заборавити да се у руској песми о Игоровом походу из XII века спомињу срећни ратови неког кнеза Тројана, кога Карамзин сматра за Трајана [I, 27]. Ово тумачење би требало да се потврди као истинито и могло би да нађе ослонац у народним сагама Украјинаца о Трајану и његовом ходочашћу које нису за одбацивање [Narusiewicz I.93]. Претпоставка да су Словени дошли на Дунав тек након Хуна изричито је у супротности са сведочењем Прокопија у описивању Словена:

„Ingenium ipsis nec malignum, nec fraudulentum, et cum simplicitate mores Hunnicos τὸ Οὐωικὸς ἦθος in multis retinent".

Значајан приказ ове заједнице која потврђује Прокопијев исказ даје нам Јорданес приликом спомињања даће која је приређена у част Атиле:

„Postquam talibus lamentis est defletus, stravam super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti commessatione concelebrant." [Jord. c.49.]

S t r a w a, корен (trowiti, = јести и пити; и речи Trowiti, factit, trawiti, са препозицијом „с": стравити, именица страва) грађене према правој словенској речи, још и данас значи чешки и пољски јело, храна, словачки **с т р о в а** јело, поврће итд. Једнако упадљиво је заједничко у властитим именима Словена и Хуна, нпр. Баламир - хунски кнез 374 год. Упореди са именима Болемир, Велимир, Мунзук са Мужок, Μουσωκίος, Μουσουύιος код Теофила и Теофана, Бледа Атилино брат, упоређено са Влад итд. Откуда ово присвајање словенских обичаја и имена код Хуна и обрнуто према Прокопију, хунских обичаја код Словена, ако оба народа нису била дуже време међусобно побратимљена и орођена?

Још Птоломеј набраја и Хуне међу становницима европске Сарматије. Зато је вероватно, да су Словени превлашћу Хуна избачени из њихових мирних станишта и да су се, као и други народи (diversae nationes, каже Јорданес) налазили у пратњи победника и са њима делили ратну срећу. Теофилакт наводи Хуне поред Словена у једној причи о догађају под Јустинианом, οἱ Ουννοι καὶ Σκλάβοι, а Кедрен наводећи делове из старијих списа идентификује чак Хуне и Словене οἱ Ουννοι οἱ καὶ Σκλάβοι из чијих делова ипак јасно произилази да је само претходни суживот Хуна и Словена на Дунаву био повод за њихово касније замењивање. Што тадашњи писци нису наводили Словене нигде у друштву Хуна, може се закључити, да Словени нису били поданици и савезници Хуна; јер изгледа да су тадашњим историчарима промакла чак многа друга имена хунских вазала и помагача, а име Словен је могуће доказати још у време Прокопија, не као опште име целокупног вендског народног племена, већ само као специјално име једног огранка. Каснији немачки хроничари наводе и Венедо као вазалне народе и помагаче Хуна. Ту би требало испитати, у које време и у којој земљи се формирао данашњи влашки језик из мешавине Римљана, Дачана и Словена.

Познато је да се влашки језик састоји по материји и облику од три различита елемента, трачког, римског и словенског. Пошто нас многи и сигурни трагови воде ка томе, да је влашки језик постојао као главни језик већ крајем V века (490-500. г.) и да се овим језиком говорило у

једном делу Дакије и Мезије, могуће је, како то изгледа, са сигурношћу тврдити, да су у то време када се овај језик развио из мешавине римског са другим језицима у Дакији, људи словенског порекла, било под којим именом, чинили не мали део становништва ове провинције. Решење овог питања очекујемо од научника који су на основу обима и дубине спознаје језика за то позвани.

Примедба, да код грчких историчара не налазимо нигде трага Словенима као становницима на Дунаву пре цара Јустинијана, није на основу свега реченог ни од каквог значаја, делимично због новине имена Словена, а делимично, јер то није био обичај грчких историчара да спомену или тачно опишу народе који су се у њиховим стаништима понашали мирно, све дотле док им исти нису отварали очи оштрицом сабљи и одрешили историјски језик. Изгледа да је ово био особито случај са Словенима.

Томе се још придружује и то да ниједан грчки историчар није написао праву историју Словена, што би му дало повода да брижљиво трага за пореклом народа; они су далеко пре преплетали информације у својим казивањима о Словенима сасвим случајно, или тек када би се на отвореном пољу срело словенско и грчко оружје. Уколико би се могло поверовати поређењем више важних околности, да су се не гледајући на Сармате, делимично досељавали далеко раније прави Словени у Тракију и Илирију, него што обично о томе мислимо, нестала би на тај начин свака сумња о њиховом ранијем спуштању на Дунав. Временски период првих прелазака Словена преко Дунава и Саве у Мезију и Илирију, не изгледа на основу ближег испитивања ни близу тако познат, као што се обично сматра. Загонетност и нејасност тога осетио је свако који је упоредио информације Византинаца са другим чињеницама и покушао да их сложи.

Ова загонетност навела је Шлецера да у својој историји (Nord. Geschichte) узвикне: „Да су Словени дошли у Илирикум тек у VI веку, стара је сага оних који натуцају, у коју нико не верује или не би требало да верује“ [с: 276]. Да је Шлецер касније доносио о овоме сасвим другачије закључке, опште је познато; али да ли исправније, нека о томе одлучи историјска критика и будућност. И сам у недоумци, иако је велики део свог живота употребио за методично читање и студирање Византинаца и на једном месту одлучно објаснио, да су Словени у време цара Маврикија живели само на северним странама Дунава и да су се тек под Ираклијем спустили јужније, признао је у немогућности да реши све противуречности:

„Значајан период у којем су се Словени сместили најпре на јужнијој страни Дунава необично је нејасан. Каже се додуше, да су Словени живели у различитим грчким провинцијама: само када или на који начин су тамо стигли, никада се не помиње. [„Nord Gesch.c.378].

Касније ћемо јасно доказати, да се у целокупној историји не налази један једини поуздани податак о епохи доласка Словена у Тракију и Илирикум. Не размишљајући, Суровјецки је следио владајуће мишљење, да су Словени започели да прелазе Дунав тек под Јустинијаном. Из навода Прокопија, на који се увек враћамо, то не произилази. Пише: „ἐπεὶ οὐδέ γην Ῥωμαίων καταθεῖν ἔγκεχειρήκασι ποπότε οἱ βάρβαροι οὗτοι οὐ μὴν οὐδέ στρατῶ ποταμόν Ἰστρὸν φαίνονται διαβεβηκότες ἐκ τοῦ παντός χρόνου, πλὴν γε δὴ ἐξότου μοι εμπροσθεν ειρηται .”

Enimvero ne tentaverunt quidem unquam hi Barbari incursionem facere in Romanum imperium. Immo vero ante illud tempus, quod supra dixi, numquam cum exercitu fluvium Istrum videntur trajectisse"¹⁶ [B.G.II.28 ed.P.555-556. edV. 171-172].

¹⁶). „Након што нису ни земљу Ромеја запосели ови већ опремљени варвари, нису се нашли ни војском да пређу реку Истер за дуга времена, као што смо о томе раније казивали." (Превод са грчког А.П.)

Овде се јасно говори само о ратничким упадима наоружане словенске војске (έν κεχειρήκασι , στρατω) , а осим тога само о првом упаду за време владавине Јустинијана; из чега се уопште не може закључити, да се нису већ далеко раније населиле поједине мирољубиве словенске колоније са знањем и одобрењем византијских царева у Мезији и Илирији. Прокопије наводи своје запажање само као претпоставку са значајним φαίνονται. Да ли је могао да говори другачије о ствари, коју, као што је евидентно доказано, није ни сам јасно сагледавао? Он се позива преко (ἐξότου μοι εμπροσθεν ειρηται) на место у В.Г.Ш 14, у којем се прича о наименовању Хилбуда за заповедника Тракије против Словена у четвртој години владавине Јустинијана, 531. после Христа; он исто тако извештава доцније још једну старију чињеницу о Словенима, у првој години владавине Јустинијана, 527. год. нове ере, наименован је нећак Јустинијанов, војсковођа Германус, приликом напада на Мезију, за војсковођу [В.Г.Ш. 40 ed P.560.V.175]. Чак и запис, приликом наименовања Хилбуда у години 531. да су Хуни, Анти и Словени већ често пустошили римске провинције,

„jam enim saepe Hunni , Antae et Sclaveni trajecto
fluvio Romanos pessime foedissimeque vexaverant",

као и писање да је цар Јустинијан на почетку своје владавине поново утврдио дворца Улмитон у Малој Скитији који су освојили и разорили Словени,

(„arx vetus erat, Ulmiton Oúlmitín dicta, quae quoniam
Sclavenis barbaris grassatoribus diu sedem praebuerat,
vacabat penitus, nec jam nisi nomen servabat,")

не одговара Прокопијевом опису. Овакве очевидне противречности нису изненађујуће ако се зна да Прокопије и остали Византијци, којима захваљујемо информације о истовременим поступцима Словена, нису писали праве историје Словена, него су слепо набацивали информације на неодговарајућим местима приликом стварања других дела, без критичке провере и често само на основу рекла - казала. Па онда, какво је чудо, што у њиховим делима не налазимо сигурне и поуздане информације о стварној епохи у којој су Словени дошли у Тракију и Илирикум?

Али Константин Порфирогенит приповеда о уласку Хрвата и Срба године 639. скоро са сигурношћу очевидца? Када Константиново казивање не би било противуречно самом себи, природи наведених чињеница и другим поузданим информацијама и када, осим тога, не би у себи носило изузетно јасне трагове једне одређене намере; онда бих му одобрио пуну доказну снагу у вези са епохом доласка Хрвата и Срба али не више; према овом казивању такво какво је, принуђен сам да његову истинитост ставим на најстрожију проверу за сада и убудуће. Јер, нека се строжије сагледају само неки делови и околности казивања. Хрвати и Срби су дошли из Велике Хрватске и Велике Србије у Илирију на позив Хераклиа [Ираклиа], да би ову земљу отели Аварима. Ако се посматра Константиново одређивање ове две матичне земље његових придошлица: „преко Турске,

Угарске (Θουρκίας μὲν ἐκεῖθεν) и Баварске (ἐκεῖθεν Βαυβαρείας), Франкије (Φραγγίας δὲ πλῆσιον) која се зове и Саксонија, Бојенхајмиа (Βοίκι) која се граничи са Саксонијом, посебно Срби:

„морао би човек да буде неизлечиво слеп, ако не може да препозна у Константиновој Великој Хрватској и Великој Србији само један тренутак историјски добро познате Хрватске у Источној Чешкој и Шлезији (Алфред: Ногриџ, Повеља Хајнриха IV из године 1086.: G h r o v a t i, Cosmas L.П. р. 169., на северу Чешке још данас место Charwatice итд.) и Србије у Западној Чешкој, Мајсену и Лужицама.

Исто тако не мањкају историјски мајстори који су хтели да надмаше цара Константина и у овој географској јасности. Најпре је из његовог добро познатог Барибариа или Багиварија постао као чаробним штапићем Бабигориа, Babje gorz. један врх Карпата, по овом имену једва познат најближим становницима, а ученом свету тек након Длугоша, иако оно скоро дословце верно одговара истовремено латинско-франачком Бајобарија, Бајуварија, Бајоарија, Бојоарија, и по имену звучи као карпатски врх, биће да га према свакој људској вероватноћи никада није чуло Константиново ухо.

Затим се хтело закључити да би се прича свела од брега до брежуљка, на основу околности, да су се Срби у повратку враћали преко Београда (исто као када би морале путујуће хорде народа кретати се из Македоније за Чешку и Шлезију по математички равној линији преко врхова Шаре и Велебита): да је Константин мислио да су севернокарпатска Хрватска (Chrowatine) и Србија у Галицији и Волинији, али да се због недостатка карти и непознавања правога положаја земаља, само погрешно изразио. Радо ћу признати да цар није имао пред собом бечке или париске карте генералштаба о Великој Крватији и Србији; али не могу да му припишем тако немогуће, апсурдно, географско незнање, да би могао да остави претке његових штићеника у руској Србији, о чијем се положају уосталом на другом месту изразио задовољавајуће, да су потчињени франачком краљу Оту, и њихови синови који су одатле отишли у Илирикум у наслеђеном франачком ропству.

Али када Константин са несумњивом сигурношћу дозвољава да се иселе његови Ногвати из чешко-шлеске Хорватске и његови Срби из чешко-мајсенско-лужичке Србије, мора да изгуби веродостојност његово казивање код свих просвећених и пунолетних. Јер никако се не може сложити онај који је на основу познавања историје словенских језика стекао чврсто убеђење, да су данашњи словенски дијалекти у целини, или са малим изузецима постојали већ у VII веку, да су се илирски Срби и Хорвати одвојили тек половином VII века од лужичких и шлезијских, као огранак племена. Српско племе на Елби и оно на Сави налазе се на супротним крајевима два словенска језичка поретка и у VII веку нису могли да чине један дијалект и нису могли да припадају једном племену. Да је Константин своје казивање црпео из чисто писмених или усмених извора, а да није вештачки испрео једноставну чињеницу о српском насељавању под Ираклијем на Халиакомону, након три стотине година у једној политичкој апологији, не би се тако грдно могао огрешити. Јер немогућу чињеницу нису могли као стварну да прикажу чисто писмени или усмени извори, као нешто што се стварно догодило.

На основу напред реченог, мање ће нас зачудити, да Константин допушта да је цар Ираклије поклатио Хорватима и Србима земљу, коју сам није поседовао, коју су поседовали још према његовом сопственом сведочењу, од 449. године, или према неким од 549. године Хуно-Словени (Константин наводи Аваре као Хуне), а према Пол Финфриду (Paul Winfrid) од 569. год. или према Византијцима од 598. год., Авари-Словени, из које су сада Хорвати и Срби изгледа оне

прве избацили крвавим ратом, само да би постигли да у земљама које су сами освојили, буду поданици грчког цара. Цар Константин је јако добро познавао физичку снагу, политичку зрелост и фактичну независност Бугара, Срба и Хорвата; бол за губитком ових провинција избија свуда у његовим списима; он понавља старе односе истих према грчком царству и ропство Хорвата и Срба до унука на основу Ираклијевог поклањања земље; и свуда се види настојање да се све ово докаже барем пером као правоваљано, што су тек након њега могли стварно да озаконе мачем Василије бугарски достојанственик и Мануел Комнен.

Ја лично верујем да је дошло до делимичног упада Хорвата и Срба крајем VI и почетком VII века у грчки Илирикум; да се ово досељавање под Ираклијем догодило на начин како је то испричао Константин, не могу да се уздржим од сумње [Упореди Katanscich de Istro. p. 199ss.]. Након одбацивања овог јединог датума који се најавио крајње поузданим, а на основу ближег посматрања веома несигурним, па где је један једини одређен податак о епохи насељавања Словена у Тракију и Илирикум? Зар се на крају не своди све на оно „вероватно“? Историчар се веома радо издиже изнад потешкоћа истраживања и брзим кораком прелази из области вероватноће у извесност. Освајање Мезије од стране Словена, представља пример за то. У целокупној историји не налази се ни словце о времену ових догађања; а ипак сви новији историчари смештају ово време хронолошком одређеношћу у време владавине цара Ираклија. Ова претпоставка тешко да се слаже са стварним чињеничним стањем.

Пред нама се налази барем једно јасно сведочанство Мојсеја од Хорене, који овоме противуречи. Међу свим Словенима, колико ми је познато, Ф. Дурич је једини који је споменуо и одмерио овај чудан запис арменског историчара; јер они писци који на њега гледају каткад, само као на један цитат, а да га нису ни прочитали, већ на њега бацили само искоса један поглед, не могу бити овде узети у обзир. Али Дурич је користио само крајње погрешно лондонско издање 1736. Мојсеја Хоренског на чијем се изопаченом тумачењу не могу градити чврста мишљења. Захваљујем љубазној доброты П. Арсенију Антимосијану, члану Мехитаријског Ордена у Венецији, заслужног за ширење религиозне и литерарне културе Армена и наводим препис у изворном језику, прибављен након брижљивог поређења са најбољим и најстаријим рукописима наведеног историчара, али нажалост не на основу рукописа. Он гласи: латински навод

„Tragatzotz.aschcharhn harewelitz galow Dahmadioh, ar jeri Sarmadioh.
Jew uni Tragia pokr aschcharhs hing, jew mi mjetz, horumjen Sglawajin
askk jotn. Orotz pochanag mdin Kutk. Uni ljerins jew kjeds jew kahaks
jew lidschs ghzis jew zertschanig mairakahakn Gonsdandinubaulis,"

и дословно преведено:

Земља Трачана лежи источно од Далмације код Сарматије; и Тракија
има пет мањих провинција и једну велику у којој је пет словенских родова,
у чија седишта су се доселили Готи; има и брда, реке, градове,
мора и острва, а као главни град срећни Константинопољ."

Ако се овај навод упореди са Вистонским издањем (Whistonische Ausgabe), произилази, да је сасвим испуштена Сарматија наведена у овом наводу из свих рукописа и да је број седам родова, констатован у најбољим рукописима, претворен на несрећан начин у 25 (мислим да треба да пише 5 а не 25 - tanjel), што се може објаснити тиме, што су у арменском писму веома слични

знакови за бројке 7 и 5. Још постоји разлика што се реч **S g l a w a j i n** адјектив сингулара, која стоји у рукописима, појављује у оба дотадашња издања као Sglawatzotz, субстантив плурала.

Познато је да литерарна делатност Мојсеја од Хорене, историчара и песника, као хваљеног претходника арменске литературе, пада у првој половини V века, а да је он према документима од Арзеруна, рођен у другој половини V века и да је умро у старости од 120 година, да је образован у Александрији, Риму и Грчкој, да је пуноважни очевидац великих догађаја, који су се одиграли у његовој близини, на истоку Европе и на западу Азије.

О истинитости и великој употребљивости његове, додуше кратке, али зато не мање веома драгоцене арменске хронике коју је делимично црпео из западних списа, постоји само једна сагласност међу свим познаваоцима; али подељена су мишљења о кратком изводу о познавању света који је он придодео у свим рукописима његове хронике, коју су Армени кроз све векове признавали за његово дело, у којем се управо налази споменуто место о Словенима. Немам намеру, да на овом месту браним истинитост поменуте географије наводећи доказе, иако иста још подуже неће бити побеђена, обарајућим разлозима, да би се од ње морало одустати, насупрот томе је за очекивање, да ће њен углед порасти у току времена, када будемо добили критички упоређен текст исте, пошто језик и остали многобројни трагови сведоче о високој старости списа; задовољићу се да наведем нешто што може да послужи поправљању мишљења о спорном месту. Прво је препоручљиво да се чувамо осуде списа од којих не поседујемо критички потврђена издања барем дотле, док се она не појаве. Повреда овог правила изазива најсмешније али и најпогубније грешке, што се познавалац лако може уверити на основу мишљења Меермана (Meermann-a), Шлецера и других о карти Пејтингериана и Птоломеја.

Сен Мартин, иако мање наклоњен арменској географији, није се могао уздржати да паралише његово ђаволско мишљење једним зраком сумње. Ако би се могло претпоставити, каже он, да је географија уметнуто дело Мојсеја од Хорене; ипак би се требало позвати при немогућности да се одвоји истинито од неистинитог, на исту само као на дело X века, које садржи многе драгоцене старе информације [Memoir.hist.s.l'Armen. P.18188]. Али ако се лажност списа не може довољно доказати, онда то остаје ствар критике, да неприличну интерполацију уклони, а могућност овог издвајања не би требало да се унапред оспорава, пре но што се упореде сви постојећи рукописи. Чак је Сен Мартин његово одбијајуће мишљење засновао на именима Joza, Krim, Sciadach, док се према тврђењу П. Антимосиана ове и сличне речи које је напао уопште не налазе у најбољим старим рукописима. па су према томе очито касније убачене (интерполиране)!

Али, ако би се након пажљивог поређења сматрало да неке новије речи, као Rossen, припадају оригиналу; још увек се поставља питање: да ли су ове речи стварно толико нове, колико се то обично мисли? Што се тиче речи Rhos, сматраће је чак према Шлецеру и Карамзину само они као нову и као реч која припада IX веку, који своје самостално мишљење жртвује туђем ауторитету. Ако скандинавска реч Rossen гласи код Финаца Rosalan, онда би могли да се назову понтијски Roxalani у другим, не финским наречјима и језицима прикладно Rossen, без обзира на то што се не спомињу у делима грчке и римске историје, могли су да постоје у V-VII веку на Понту. Отац Joh.Sev. није уопште сматрао још 1821. год. апсурдним, да изведе Wargo-Rossen Рурика не из Скандинавије, већ од Рус или Рос са Црног мора [Analekt, Hft.II.c.12].

Аутор извода гарантује изричито на два места да је узео своју скицу из хорографије Pappus-a. Пошто је Pappus, чија је општа хорографија, коју спомиње Суда (Suidas), сада изгубљена, живео под Теодосијем I (379-395) у Александрији, и пошто је Мојсије Хоренски у наредном веку посетио овај град, није уопште невероватно, да је Хоренски, бавећи се историјским студијама, поклатио

посебну пажњу хорографији чувеног Александријског математичара и донео је у изводу на употребу арменских читалаца. Ипак ћемо се окренути ка овом запису извода и превода и испитаћемо његов садржај. У истом је набројано шест провинција Тракије, очито Европа, Тракија, Хемимонт (Haemimontus), Родопи (Rhodope), Мезија и Скитија, чије прво оснивање пада у време владавине Диоклецијана (284-313. год.) што је и потврђено у доба Константина (306-337).

У IX веку је ова подела од стране А. Марцелина и Хиерокла у Notitia Imp. већ застарела и уведен је нови назив имена. Велика провинција је Мезија у којој су се године 375. настанили Готи под својим краљем Атанарихом (Athanarich) који су се одавно побунили у Тракији, а сада населили протерани преко Дњестра од стране Хуна у групи око милион људи, на основу молбе Улфиле и дате сагласности цара Валенса. Даља насељавања Гота у Тракију уследила су затим у различитим периодима. Готи су у току целог IV до V века играли сувише важну улогу у Тракији, а да их не би њихов савременик Папус споменуо; неки много каснији географ тешко да би поклонили толико много пажње том догађају који се одиграо у доба историчара. Чак и спомињање Сарматике као граничне земље Тракије указује на раније доба. Птоломеј подразумева дачанску морску обалу у Мезији и лоцира своје Сармате северно од Мезије. У његово време је била ова обала, као и равница на Тиси, насељена од Сармата, а касније су римски цареви читав век водили ратове са Сарматима у Дакији... Отуда се догодило да су се потпуно угасила имена Дачана и Гета на северу Дунава, након што је Аурелијан дао Дакију варварима па се овде вођени ратови све до цара Константина и касније називају у свим споменицима сарматски [Katancsichev Epigraf. II.330]. Да ли би требало да су ови Сармати стварно различити од Венедис Сармата и Venadis из карте Пејтингера?

Пошто налазимо насељене словенске Сјевере према сведочењима арапског историчара Said Ibn Vatrik-а (рођ. 876; умрлог 940. г. већ на почетку владавине Ираклија у Мезији, који помажу цару године 622. против Хосра [Khosra] (Said Ibn.Vatrik ap.d'Herbelot u Titl S a o u a r g i a h и код Птоломеја се јавља написано у виду Sawari за Сјевере у Сарматији) и пошто каснији историчари (Theopanes ed.V.238. и Kedren II.508. год.) такође извештавају о седам словенских племена, а међу њима о Сјеверима у тим пределима и како ниједан стари писац не спомиње уобичајену претпоставку новијих историчара, да су се ова племена доселила под царем Ираклијем; може се са сигурношћу сматрати, да је у великој себи народа 271. године у Трајанској Дакији неколико мирољубивих словенских племена, постепено и неопажено, можда уз претходно сазнање грчких врховника, заузело вероватно слабо насељене долине са оне стране Хемуса и ту водило миран живот који није изазвао пажњу историчара. Сведочаво Мојсеја од Хорене добија утолико више на тежини ако бацимо поглед на многа словенска имена у Мезији и Иликуму, са којима нас случајно упознаје историја владавине цара Јустинијана. Јустинијанов отац, којег Прокопије и Теофан називају Σαββάτιος Sabbatius, звао се према сведочењу Теофила међу својим земљацима, Илирцима, уствари Исток, истокъ s o l o r i e n s, име, које је без сумње, само превод фригијско-трачког Sabbatios, Sabbazios (В. С. Карацић, Српска граматика, преведена од Ј. Гримм, Леипзиг 1824. с. IV) и које се јавља као мушко име међу Словенима у Илирикуму још до XII века, на пример, нарентански кнез Исток у години 1171 код Пејачевића с. 148. Engel III.201. Његова мајка се зове Βιγλενίτζα, управо као што потврђује Теофил у биографији Јустинијана. Име је или изведен облик од словенског в и л а, једна врста нимфе, или, ако би требало потврдити начин писања Beglenitza, то је чисто словенско бјегленица, profuga, transfuga. Породица Sabbatius-а и Justinusa била је од најнижег порекла и највећег сиромаштва:

„Summae, qua domi premebantur, egestatis vitandae causa, militiam sequuntur, predibusque Byzantium veniunt, rejectis post terga sagis, in quibus praeter secundarios panes nihil eis, quod reconderent, ex re domestica fuit".¹⁷ [Prokop.H.A.c. VI ed. V291].

¹⁷). „Уопштено, како је притискиван код куће, узроком животне оскудице, следио је војску ушавши у византијску пешадију. не примајући после коже оброк, у коме није било ничега пре пропратног хлеба, што га је скривао, и био од домаћинског соја." (Превод А.П.)

И сестра цара Јустинијана се звала, без сумње по мајци, Бигленица, чије је име Прокопије извитоперио у Βιγλεντία, а Corippus, између осталих, чак у Vigilantia. Супруга цара Јустинуса, нећака Јустинијанова звала се према Прокопију обично Λουπικίνη Lurpicina, што значи любичина, љубљена, код Теодора Λουπικία, код Виктора Туненског Lurpicina. Прокопије је карактерише као

(„serva, eaque barbara, sui pellex emtoris Justini"

и опет

„ut gente barbara, sic plane moribus ineptis ac rudibus, ut nullam sit adepta virtutem et reipublicae penitus fuerit imperita"¹⁸

¹⁸). „Робиња, иста варварка. наложница купљена од Јустина...:" иако је варварског рода, ови обичаји у основи више неухватљиви, премда нису примили врлину и државу, те је коначно била владарка." (Превод А.П.)

и говори следеће о њеном имену:

„certe in regiam cum suo nomine sane ignominoso ατε καταγλάστῳ οντι, non venit, sed Euphemia est appellata".¹⁹ [Prok.H.A.c.VI ed. V. 292. c. IX ed. V. 299].

¹⁹). „Поуздана у царству по свом имену веома непознатом, као увесељавајућа ствар не одлази, већ је Еуфемијом /благословеном/ названа." (Превод А.П.)

Ко овде може да не препозна по садржају и облику праву словенску реч Љубичина? Непристојност имена жели се објаснити латинском речју l и p а Курва (Hure); али не гледајући на веома удаљено значење, ова латинска реч је према значењу позајмљена првобитно вероватно из словенског, где је животињска шала светине придодала чистом појму корен люб, вероватно са алузијом на једну другу реч (упореди В. С. Карацић, Српски речник, с.в. любити, првобитно нечасно значење, као што се то види из библијског прелюбы Ех. XX.14 i s.w). Иако се без обзира на то споредно значење Грку гадило име само због тога, што је било варварско; онда у прилог његовом словенству говори женско име које се користи од најстаријих времена до данас, Љуба, Љубичица, Љубичина. У једној чешкој песми из времена паганства у Кенигсхофер - рукопису (Königshofer Handschrift) чита се:

„Otčik zaide k otcem, ostawi w diedinie diethy swoie i swoie lubice",

а у поменику манастира Раче стоји Љубица итд., више од стотину пута. Цара Јустинијана су називали његови земљаци, дардански Илири, Οὐπράουδα -Vpravda, као што и изричито пише његов васпитач, Теофил који је умро 534. године. Ако реч п р а в д а није дословни превод латинског имена Јустинианус (јер изгледа да је напред стављено V само једна грчка простеза, као што је слово а у речи Ардагаст уместо Радгост, слово 2 у речи Orria уместо Rawa итд): онда се мора одустати од етимологије као науке и одбацити је у класу алхемије и кабале.

Место рођења Јустиниана зове се према Прокопију Agathias, према Chron.Paschale и Joa.Malalas Βεδεριανά Vederiana, на завештању тврђаве Ταυρήσιον Tauresium, у чијој је близини, не на месту Vederiana, према запису Агатиаса, цар изградио касније ради величања своје домовине, град Јустиниана прима, данашњи Кјостендил (Ѓустендил). Место Ведериана појављује се доцније у историји као Vetren, име које носе не само ово место већ и више других у Тракији и Илирикуму од прадавних времена до данашњег дана, на пример Βέτρενα Vetren на Марици на истоку трајанске порте, Βέτρενον Veternica на Дунаву [Anna Comnena 1083 ed.V. 155.], Ветерница, узан пролаз на Тимоку итд.

Осим тога, вредно је пажње, да су управо у том делу Дарданије, из које је Јустинијан потицао по рођењу, многе тврђаве и места очувана до данас кроз историју, многе које је Прокопије навео, носила су изричита словенска имена: на пр. Γερμενε данашњи Чермен, Ὀρριανον бивши Лепен данашњи Горњи Ћустендил (Кјöstendil), Velpus данашњи Велебитј, Kavetza данашња Кавица, Velas данашњи Велес, Labutza данашња Лабица, Лаб, Struas данашња Струја, Струга, Klesvestita данашња Клештевица, Veriniana данашње Врање, Миларека, и друга, као што ће то бити детаљније у даљем тексту приказано.

Чак и имена царских магната Јустинијана, који су већином потицали из Дарданије и као скоројевићи пузали на трону, одају њихово порекло. Тако је то и са именом Белизар, рођеним у Чрмену, упореди са Светозар, Благозар, Лепозар, и Зар, Зарич (да ли се Вел - преводи са Бел - или Вел -, свеједно је, јер облици Бел и Вел су само дупликати једног корена); тако и војсковођа Germanius, Јустинијановог брата син, ἄνεψιτος тако и префект Тракије Χιλβούδιος, Chilvudius, Хилвудије, о коме пише Прокопије, да се, што је значајно, међу Антима налазио један Словен истог имена (вероватно Chvalut, Хвалут, упореди са Chorut, Borut, Strelut, Zbilut, Коšut и др.; из корена Chval постојали су различити облици имена: Chvalta, Chvalata, Chvalen, Chvalena, Chvalimir и др.) који је један дуги период мајсторски играо улогу трачког магистра. Придаћу само секундаран значај Прокопијевом разлогу за раније насељавање Словена у Тракији и Илирикуму, пошто ми је далеко више вероватно, да су сва ова имена насеља и лична имена према свом правом пореклу власништво преосталих словенских Илира који су овде одувек живели, са којима су се касније, у различитим периодима, пре, под и након Јустинијана измешали Словени који су се доселили са северног Дунава. Јер да је овде стварно постојала једна таква мешавина, произилази прилично јасно из анализе старословенског црквеног језика и његовог поређења са другим наречјима.

Преплитање две језичке грађе, идентичне по пореклу, али различито обликоване хиљадугодишњом одвојеношћу у једну целину и сувише је распознатљиво у наведеном дијалекту још и сада, након периода од хиљадудвеста година, а да би га пажљиви посматрач уз брижљиво испитивање могао превидети. Имена насеља, које је споменуо Прокопије и делимично и Други ранији географи: Debre, Debrera, Deborus, Germen, Struas, Veria, трачко-фригијска ζέλικα херба, βέδδυ aqua и др., дорско-грчки облици συρίσδω уместо συρίζω показују нам јасно праву

радионицу црквенословенског: дебр, чрмен, струја, злак, между и др. У речи дебра Тхал је прастари трачко-илирски Ринесмус ја корена дјабъ, пољски деб, што не може да се превиди: а дебр је исто тако сигурно добијен као дубрава од доубъ, са којим се може поредити бор у значењу бора, борове шуме. За реч чрмен, струја имају други дијалекти чрвен, црвен, струга.

На исти начин су Словени који су дошли у Тракију и Македонију преузели од њихове старе браће реч злакъ, доносећи сами из истог корена зел, зелен, реч биљка зеліе. Исто тако мора да су затекли погрчен глас жд уместо дз у речима, као што су между жажда, ноуждъ, чоуждъ, јер у свим осталим словенским дијалектима је првобитно старије дз домаће, из чега су ипак касније Срби створили дѣ или дї (још је цар Константин назвао 949. год. српски град Међуреч, пољски Miedzrzecz, чешки Mezirč, грчки Μεγυρέτους где заступа меки глас ј, ђ, као у речи Βαυβареΐα), Чеси з, а Руси з, док су Словаци и Пољаци задржали старо дз.

Ако се посматрају ови јасни трагови старијих илирско-словенских облика у старословенском црквеном језику и ако се размисли да је бугарски дијалект, којим се сада говори у Бугарској од ушћа Дунава, дуж Балканског горја (Hämus) до Тимока и одатле кроз целу Тракију до понтске и егејске обале, даље у Македонији, у планинама Албаније и у једном делу Тесалије и Епира, а којим се служе милиони Словена са очитим разликама, по грађи и значењу, толико нападнут и метадијалектизиран утицајима страних језика, посебно албанским или староепирским, да се сматра као највише десловенизиран словенски langue romane док се у Тракији и Илирикуму исти стари српски језик у границама одржао и сачувао од таквих изопачења: онда ће се морати признати ако хоћемо да будемо правични, након набрајања свих околности да је ова истоветност по старости наведена два дијалекта немогућа у њиховим садашњим стаништима и да је бугарски углавном оформљен из донетог и затеченог, с једне стране словенских и илирских, а с друге стране албанских и грчких елемената, када је српски започео да се шири од 550. год. на северозападу великог полуострва. Сигурно тада, када су Словени започели након дуготрајног потискивања око 271. год. да поново прелазе обалу Дунава, нису још нестали преостаци старих језика венедских Илира, Трибала, Корала, и Кривица у Илирикуму и Тракији; сигурно су због близине станишта, слабљења и опустошености источноримског царства претходила ратничким упадима Словена у Грчку у VI веку појединачна мирна насељавања; сигурно је епоха прве појаве Словена на Дунаву и јужно од њега, коју наводи Суровјецки, сувише касно одређена да би се могла сасвим задовољавајуће усагласити са другим потврђеним чињеницама и предањима.

Након ових навода о великом мраку у епохи спуштања новијих Словена на Дунав и прелазака у Мезију и Илирикум, која ће се јасно утврдити, као што се надам, новијим и строжијим испитивањем досадашњег мишљења, морамо се окренути даљем одређивању пранасеобина Словена у Европи према наводима Суровјецког. Ту пре свега пада у очи противуречност, у коју се према мом мишљењу Суровјецки тако заплео, што је у историјском, првом делу своје расправе, сасвим одбацио порекло новоевропских Словена од старих Илира, а након тога, на крају дела, сматра, да су балтички Венди отргнути кретањима Келта од јадранских и да су потиснути у тесне границе између Карпата, Висле и Балтичког мора.

Могло би се поверовати да Суровјецки није убрајао јадранске Венде у Илире; само да се не заборави, да Херодот назива Енете изричито Илирцима, [L.I.c.196.] па се ова сумња повећава зато, што је убрајао у племена ових Венда и Истрани, Далмате, Осериате, Стулпине, Таулантине и др., који су ипак били по свим предањима прави Илири. Разлози због којих се он противи Словенству старих Илира, нису ништа мање него довољни. Јер пре свега, историчара ништа не везује, да одреди ширење Словена из Илирикума на север у тако касној епохи, као што су то учинили

Ossolinski и Pražmowski и након њих Voigt између осталих, где је она у супротности са историјом, али Нестор уопште не одређује време догађаја.

Претпостављена, али недоказана хипотеза Суровјецког о десловенизацији јадранских Илира не може да науди истини ствари. Јер ако су каснији Илири били десловенизирани, стари то ипак нису били и према томе би могли бити очеви северних Словена. У Ростоку, Кемницу, Старграду, Штетину, Кривитцу, Тесину, Плауну итд. нема више данас Словена и најмање људи мисли на то, да су тамо некада били; али историчар то зна. Када не би постојали докази пред очима свију, зар не би учени аристарси збуњени предрасудама прогласили након хиљада година првобитно словенство ових градова за учене снове усијаних патриотских глава? Исто тако мало се може према томе закључити, да Илири нису више постојали у време враћања Словена; иако је и ова претпоставка произвољна и одбачена историјом. Јер да су стари Илири били стварно сасвим истребљени и да Словени нису нашли ништа, као „urbes erutas per totum Illiricum", или пустињу без људи; одакле, како би било могуће да постоје скоро код свих старих географа и историчара наведена места у Илирикуму, још данданас под својим старим именима са малим изменама? Без људског непосредног наслеђа кроз језичке додире, било би то објашњиво само Божјом вољом.

Истина, ништа није тако често као нестајање језика једног поробљеног народа. Тако је нестао језик Словена под Германима. Али није ретко ни гашење језика победничког племена након насељавања у заузетој земљи. Франци су преузели романски или галско-латински. Нормани су дали свој норвешки или теутонски за француски. Монголи у Индији и Кини, Бугари у Мезо-Славији, Варего-Роси (Varāgo-Rossen) у Сарматији изгубили су употребу свог језика. Десетине наведених народа, који треба да су живели један за другим у Илирикуму, могуће је да су освојили или заузели поједине делове Илирикума, али га нису населили; а није ни било у интересу ових варвара да сасвим истребе домаће сеоско становништво од чијег су зноја руку живели; ово истребљење би било лакше изводљиво свуда у Европи, него на илирско-трачком полуострву, где се још сада након четири стотине година потчињености, домородац мирно издиже изнад најстрашнијег од свих освајача и где ће га ускоро сасвим надвисити.

Да је Суровјецки имао више слуха за сагу о којој пишу Нестор и Кадлубек, он би од самог почетка значајно изменио свој суд о Илирима. Није за чуђење што тражим да се користе саге где се ради о повесном утемељивању. Непристрасни историчари се давно слажу у томе, да се и народној саги да за право, да она мора да попуњава неопходно празнину, тамо где су нас напустили споменици од гвожђа, камена или пергаментa. Ово право јој указују Грци и Римљани; и ако чак Тикидид не одбацује Хомерову сагу и Ливије Ромулову и приче о легендарном краљу Нуму са истим поверењем и једнаком поузданошћу, као што причају дела Сципија и Фабиуса; онда је дозвољено да то исто право себи дозволе и наши историчари, при чему не желе да пруже непотпуне припремне радове, већ заокружену историјску целину, с пуним правом.

У том погледу су Немци са својим примером већ отишли напред испред Словена и за очекивати је, да ће и Словени поклонити више пажње својим народним сагама и да ће уложити више труда у прикупљању националних предања. Да се при том мора применити највећа опрезност, да се понуђени материјал строго провери, да се мора национална и првобитна суштина и садржај одвојити од каснијих чак страних заодевања и облика, да се ту подразумева исцрпно студирање, слобода од предрасуда сваке врсте, а посебно прави смисао, разуме се само по себи: али где се све ово не захтева Суровјецки је несхватљив успехом узео ту и тамо у обзир нордијске саге о Вендима и читаоци ће му сигурно бити захвални: желео бих скоро да исто тако помислим, да би у том смислу требало бити далеко више смео, него што је то учинио писац. Он с правом

примећује да су тумачење и употреба ових сага једнако тешки; али само један праведни мислилац неће захтевати више од историчара, него што он може својим личним мишљењем да искаже о тамним стварима, које из уста познаваоца који има право гласа, постаје и поучно, чак ако и не би одговарало истинитости.

Утолико нам је било више жао, што је Суровјецки толико презриво одбијао прастаре саге Словена о њиховом пореклу, да исте нигде не спомиње. Једна таква сага нам ипак говори, иако сибилски тајанствено, од нашег најудаљенијег доба до нас; и једну такву сагу имали су неоспорно пред собом наши најстарији историчари, Нестор, Кадлубек, Богуфал и др., када су говорили о Словенима да су у Илирикуму ратовали са Галима и одтле отишли. Пошто је јако мало пажње обраћено на ове речи Нестора, и пошто, исте захтевају исправку, желимо да их овде тачно проверимо. Нестор је попунио уводни део своје хронике одломцима других историчара нарочито Византинаца. Одмах у уводу он каже: „афетовиже полоуношчная страна и западная: мидіа ... ипиронија, илурикъ, словене, лухота, андріакіа ... андратинская поучина." [Th. II. c. 9].

Паралеле одавде гласе:

„Ἰαφέθ δε τα πρός арκτον δυσμάς Μηδία ... Ἠπειρωτις, Ἰλλυρίς, Λυχνιτίς, Ἀδριακη, ἀφ ης τό Ἀβριακόν πέλαγος ἐκλήτη ."
[Synkellos, Chron. Pach., Kedren].

„Japeth ad aquilonem ... provinciae sunt haec: Media.. Ipirotica, Illyria lucidissima, Adracia a qua Adriatium pelagus [Exc. Euseb.] Jafet usque boream ... Terrae hae sunt: Media... Epirotia, Illyria, Aedimus, Hadriace Ex qua pelagus Hadriaticum." [Hippolti supposititia].

Шлецер примећује о томе:

„Словени имају све кодексе, али ниједан једини о њиховим изворима или кретањима. И пошто је Нестор до сада увек само копирао и како уопште није ништа убацио свога, одмах сам наслућивао да ова реч не потиче од њега већ да је то уметнута реч његових преписивача. И још ми се више оснажило мишљење о томе, што су иза речи Illyria Exc. Eusebii Lucidissima и Hippolytus ставили реч Aedimus. Шта треба да значе ова имена и придеви? Дакле, овде изгледа да је после речи Илирија (Illyria) стајала једна реч, која је била нејасна Несторовом преписивачу, уместо које је он убацио њему познато уобичајено, веома важно име Славен. Само Шлецер овде случајно греша. У грчком оригиналу и у Несторовој верзији стоји између речи Illyrius и Adriake: Λυχνιτίς Luchota; а у латинским фрагментима стоји између истих речи Lucidissima и Aedimus; отуда су обе задње речи неоспорно грешке од речи Lychnitis, Lychnidus (један познат град и провинција), а посебно реч lucidissima је дословно преведена из Λυχνιτίς. Из овога произилази да реч Словен није протурио преписивач уместо једне непознате речи, већ, пошто је садрже сви кодекси, прихваћена је од самог Нестора за објашњење речи Илирикум. Да је овде реч Словен само синоним или ендијада речи Илурик, а то значи као Илирикум где су живели Словени (тако се чита у Душановим документима из 1348. г. на пр. Момусик Власи), и да се после речи Илурик мора избрисати зарез, осветљава и следеће место код Нестора:

„Отъ сихъже ов язискоу бы стъ языкъ словенъскъ. Отъ племениже

афетова, нарицаеми инорци, иже соуть словене. „ [11.66.]

Шлецер напомиње: Шести Codd. Инорици, д се овде надовезало из претходне речи „нарицајемии", два Норци, један Норици, два чак Иновиерци. Дакле, преписивачи нису знали шта да ураде са овом речи, а и ја не знам. Да ли се мислило на реч Норици, што би било правилно за читање? То су Иљурци, Шуги. Грешка (кривотворење) је настало из замене слова **дјо** и **но**. Ако се напише *scriptio continua* нарицаемиинзрци видеће се како је било лако да стапање десног крака од **д** са основом од **и** наведе преписивача из незнања на **Н**. Исто тако је настала реч Наутичи уместо Љутичи у Патриархалном и Никонском рукопису (*Nikonische Handschrift I. 82*). Можда је у неким кодексима правилно Иљурци, а можда је само нетачно читан стари избледели рукопис? Тврдња да се слово **и** од речи нарицајемии само стопило на реч Норици у шест рукописа, у којима се чита Инорици, не стоји, пошто партицип у плуралу апстрактног облика деклинације има само једно **и**. Код друге реченице треба иза Афетова да се у мислима дода реч бјеху (*bjechu*) од речи бјеша и да се све преведе:

„Од ова 72 народа (језика) један је био словенски народ и од
Јафетовог рода они су били такозвани Илири, који су Словени"

Да је на овом месту једини исправни начин читања Иљурци, произилази обострано и из горе наведеног Илурик Словен, као из дела Нестора, део I, поглавље IV и део III, поглавље IX, а посебно из поглавља X:

„тоу бо естъ илюрикъ, егоже доходилъ апостољъ павель;
тоу бо бѣ }ша словене первое,"

у којима је јасним речима приказан систем истих од прапостојбине Словена на обема обалама Дунава у Илирикуму, Панонији и Мезији, одакле су их Власи протерали. Начин писања Илурик, Илурици или правилније Иљурик, Иљурици, уместо Иллирик, Иллирици неће зачудити, ако се размисли, да се у старословенском писму грчко **у** већином преводило са **у** и да је меки глас и након **д** сасвим типичан за словенски говор. Уосталом, скоро сви натписи на старим римским споменицима и новцу, и они из каснијег периода, носе натпис *Iluricum* и *Ilurus* уместо *Illuricum*, *Illyrus* [Katancsich *Epigr.* II.].

Према томе, резултат је: Нестор је сматрао старе Илире за Словене. Сад се јавља основно питање: на који је народ мислио Нестор под називом Власи. Ако пођемо за пореклом речи Влах, наћићемо да је иста идентична са речима *Välsche*, (Велше), *Vallon*, *Galle*, *Galate*, *Kelte*, *Celte* и отуда значење Келти. Околност, да Словен касније преноси име на Итали, Римљане и још касније на Влахе који себе саме називају Реману, у плуралу Ремени, долази отуда пошто су у Северној Италији живели Гали (Келти). Још данас, код словенског живља у Илирикуму носе име старѝй влахъ, Стара Влашка, два округа, један на месту граничења Далмације, Хрватске и Босне, а други у сред Србије и Босне на Ибру, на горњој Морави и Дрини, име које им је остало од келтских Скордиска, који су некада насељавали оба предела [Strabon L. VII. Ptol. II 16].

Ако се након утврђивања првобитног значења речи Влах вратимо Нестору и ако упоредимо сва наведена места о распрострањености Словена у пределима Дунава. морамо признати, да је Нестор у недостатку других изворних информација имао у виду традицију о померањима Словена

на Дунаву које су потиснули Келти, али да није правилно одредио временски период, већ да је заведен речју Влах па је направио збрку са каснијим влашким, аварским и мађарским побунама. То неће зачудити код писца XI века на северу, који само фрагментарно ниже, без учености и критике непознате информације преузете из старијих временских периода у духу старог времена. Али да он жели да помери период настањивања Словена у Илирикуму и њихово делимично протеривање из истог у предхришћански период, види се из тога, што им поставља за учитеља у Илирикуму апостола Павла, а у Русији апостола Андреја. На исти начин почивају код Кадлубека мрачне и побркане саге, нигде записане, о прадомовини Словена у Панонији на Дунаву итд, које воде порекло на основу сеобе народа изазване од стране Келта (Vlaha) у предхришћанској епохи. Уосталом, не мисли се да је сага о прадомовини Словена у Илирикуму била добро позната само код писаца са севера; далеко више говоре многа важна сведочанства за њену истовремену раширеност преко југа и запада. Тако на пример пише папа Јован X (914-929. г.) кнежевима Томиславу од Хорватије и Михајлу од Захумља (Zachulmien):

„Quis enim ambigit, Sclavianorum regna in primitiis Apostolorum et universalis ecclesiae esse commemorata, quum a cunabulis escam praedicationis apostolicae ecclesiae perceperunt cum lacte fidei, sicut Saxones novo tempore a nostro antecessore pie memoriae Gregorio Papa doctrinam pariter et literarum studia, in ea videlicet lingua, in qua illorum mater apostolica ecclesia infulata manebat" [Farlati Illyr. sacr. (11.94)].

Једно тако узвишено место, у оно време средиште западне учености, не би се могло изјаснити таквом одређеношћу о једној веома важној ствари путем свог највишег органа, да је тврдња узета насумице; напротив мора се разумно претпоставити, да је римска курија, којој је сигурно било познато касније досељавање Хорвата, делила са нордијским хроничарима мишљење преузето из традиције или старих списа, да су стари Илири били словенског порекла и зато је сматрала да има право, да посматра преобраћање Хорвата само као наставак хришћанства старих Илира. Али вредно је пажње и није од мањег значаја за истину да је Суровјецки дошао до истих резултата, без коришћења ових сага, само идући историјским комбиновањем, до резултата до којих би неопходно морале да доведу оне саге по њиховом садржају, наиме о потискивању Словена из предела Дунава од стране Келта.

Одређивање епохе ових догађаја могло би да представља потешкоћу, пошто је било три различите сеобе Келта из год. 590, 390. и 280. пре Христа које су покренуле југоисток Европе; али при ближе истраживању се показује да је само први упад који је повукао за собом трајно настањивање Келта у Илирикуму, могао да проузрокује исељавање Словена, будући да су касније келтске пљачкашке хорде додирнуле Панонију и Илирикум само у пролетању. Само, не мора се мислити да су се сви северни Словени иселили из предела Дунава. Ко би то могао да тврди са сигурношћу о Вендима на Балтичком мору, који су ту сигурно били још у време Мојсија или о Сарматима на Дону? Али, да они нису на основу двоструке историјске индукције и становишта народне саге о приоритету Словена у односу на Келте на Јадранском мору и на Дунаву слепо веровање, доказује најзад и етимолошка анализа топографских личних имена, које нам нуди историја у Илирикуму и пограничним земљама у великом броју. Утолико више је потребно да се овом делу доказивања посвети посебна пажња, пошто га је Суровјецки додирнуо само површно и на начин који би могао да иде на уштрб поверења код неупућених у вези са истинитошћу чињеница.

У тој намери даћу алфабетски приказ неколико властитих имена, која се по грађи и обележју могу доказати да су словенска, већином из Илирикума и Мезије, са освртом на суседне земље и која постоје као корени речи у употреби у другим словенским земљама, колико је мени познато. Ту спадају:

- Acumincum, 'Акоуџуков, 'Акоуџуков (Pannon., 161) Птол., Acimincum, Ит. ант., Нот. дигн. Ам. Марцелин, Acinum [Таб.Пејт...], Rav., погрешно написано уместо Acumincum; данашња тврђава на стени Петроварадин, као и каменџ и сада место у близини тврђаве Каменица од речи каменъ словачки kamen, kemen, отуда мађарски kemeny, kemencze, и име = Sclankemund Slankemen уместо Slankamen слани камен (од сланог извора не од измишљене речи Salan) код Арнолда [Ш.30], упореди и име Chemnitz у Саксонији уместо Каменица; након одвајања слова **а** код Грка и Латина, које по правилу стоји испред варварских посебно словенских личних имена; упореди поред аналогних $\alpha\nu\theta\eta$, $\alpha\nu\theta\omicron\varsigma$, ; и kwet, цвјет, $\acute{\alpha}\kappa\omicron\upsilon\omega$ и чују, $\alpha\rho\tau\omega$, $\alpha\rho\tau\alpha\zeta\omega$ и отети, $\acute{\alpha}\sigma\tau\acute{\eta}\rho\mu$ и звезда, ardea и рода, armus и раме, antrum и нора, aurora и зора итд. Властита имена Albis и Lab, Asanka и Sandec, Amisius и Мжа, Azizia или Azizi и Жича, Ardagastos и Радгост, Artameres и Радомир, Agazziri или Acazziri и Khozari, Козари, Abotrit и Бодрци, Бодроци, Avaren и Варини, Amazaei и Mazaei, Avendo и Vendus, Ausugum и Сугана, Amazones и Мужину, пољски Межупу итд. остаје корен c-m-n. што значи k-m-n. камен., од тога каменџ, каменица имена од хиљада словенски насељених места.

- Almus (брдо у Панонији, 222) Кас. Дион, Флав. Воп., Аур. Вик; некадашњи Лом, данас Фрушка, Франкенберг; упореди Лом са брда (Berge) - Almus (река у Мезији, 79.) Плин., Птол., Т. Пејт.; данашња Лом; упореди Ломница п. у Загребу, са местом Amutria 'Амоуџтрион (Dakija, 161.) Птол., Таб. Пејт.;

у данашње време повлашено Мотру река и град од речи модрџ плаво, као што су многобројне речи град Модра, Модрич, Модруш, Модрусје, Модруспоток и др. у Словачкој, у Босни, Хрватској, река Модр у Чешкој

- Arba, "Арβη, "Арβα, "Арβων (Liburn. Ins. St., 79.) Плин., Т. Пејт., Стеф. Виз. Конст. П.; данашњи назив Раб.

- Arrabo (река и град у Панонији., 161.) Птол., Т. Пејт., Annal.Fuld.: данашњи назив Раб; упореди Rhabon река у Дакији, Раб, Раба, Рабица, Рабца река и Рабча. Рабчица место у Мађарској, Ребенка река у Чешкој, Рабка. Раба река и град у Пољској. од рабџ, рябџ, рябиј упореди Cavetza.

- Ardius "Ардиос, Ardiaei.'Арδαίои (брдо и народ у Илирији, 43 пре Христа) Цицеро, Страбон код којег је погрешан начин читања „Адриос, Плин., Птол; планински ланац Захумља и његових становника; Цицеро и Плин. Vardaei, код Страбона Vardii, код Птол. Вардеи је извитоперена реч од Ардиаеи; упореди Rudehor у Чешкој, Ruden река, исто Руда река у Тракији, од роуда ruda, чији је корен роуд у изговору код странаца претворен у рџд због простезе слова **а**. Арса „Арса (Дардан., 527-550.) Прок.; данашња Раса

- Arsena 'Арсеуа [Дардан. област Ниша, 527-550] Прок. данас Расина, Arsia (река у Хистрији, 79) Плин., Т.Пејт., Флор., Рав.; данашње Раса, итализирано Арса

- Арзон "Арζон (Трак., 527-550.) Прок.; на реци Рашка, још неоткривено.

- Арзос "Арζος, "Арτισκος; Acta град Alex.; данашња Рашка; од словенског корена рџс, й'с од ономапојејског израза за течење и жуборење воде потиче велик број назива за словенске реке и насељена места, упореди Рад, Раса, Расеница, Расина, Расница, Рака, Раса, Реса, Rjäsno, Ресник, Ресица, Ресата, Рисна, Рос, Рс, Роса, Руса, Русеца, Rāzanj, Rešov рџшава обично Оршава,

Орша, Оршица, Оршик, река и град у Русији, Литванији, Пољској, Чешкој, Словачкој, Србији, Бугарској итд.

- Aucha (река у Сарматији 552.) Јорд., погрешно написано уместо Vacha; данашњи Вах; упореди Vach уместо Vah, Vag, Vaga, Važka река у Русији; јасно се види корен

- Бабас Βάβας (Макед., 527-550.) Прок; данашње Бобушево; од основне речи баб, боб отац образовао је Словен називе брда и села: Баб, Баба, Бабич, Бабина, Бабинец, Бобуш, Бобота, Бобовец у Мађарској итд.

- Badziana Βαδζιάνια (Мезија, 527-550.) Прок.;, данашње Бадање; стару реч бадањ Србин зна у речи бадњи дан и у речи бадањ, једној врсти млинарске каце.

- Ballesina Βαλλεσινα (Дард., 527-550.) Прок.; данас потурчен израз Булачана.

- Baloie (Доња Панонија., 250.) Т. Пејт., Βάυκεις Банкес погрешно преписао Теоф.

Симоката, Балбе Βάλβη, код Теофана, Балеа код Анастас., Velicha код Винфрида (P. Winfrid), Балоја Рав.; данашње Бела, Белај, Била, Билај; упореди Белај насељено место у Слуњској регији (Sluiner Reg.) Бјелајци; од беълљ, илирски белљ, билљ од чега потичу многобројна словенска имена - Банес Βάνες (у Мезији, 527-550.7 Прок.); данас Баница.

- Bantia (Илирикум, 183 пре Христа) Полиб.; данашње Баница; од баня-thermae, Бад (banja) словачки јама.

- Барбана (река у Далмацији, 19. год. пре Христа) Liv. verbalhornt; данашња Бољана, Бојана; упореди Бојана река код Средеца у Бугарској, Бојња река у Твершену (Twerschen)

- Басанте [река и насељено место у Доњој Панонији, 250; Т. Пејт., Нот. Дигн.. Ацта С. Ирен]; данашњи Босут, упореди Басит притока Дњепра, Босец река у Русији, Басита, Бост место у Словачкој, чак Босна река и земља, код Апиана Посинија, даље стара Bassiana у Сирмију спада такође овде.

- Веби Βεβια орη (планина у Доњој Панонији, 161.) Птол.; раније Babjegoгу, данас различито названа према пределима; упореди Бабагора између Македоније и Илирикума, код Теофилакта погрешно написана Βάγора код Фулкерија (Fulcherius), Багулатус, Бабагора у Арви (Arwa) и Пољској, Баба планина у Чешкој, Бабина брдо у Gõmoreг С.

- Bennis Βεννικί (Округ у Тракији, 161.) Птол.; данашњи Бањски-дистрикт.

- Bersovia (Дакија, уствари Сарм. лим., 106-250.) Т. Пејт., Рав., Berzobis, Присциан из Трајанових личнописаних Commentarien:

„inde Berzobin, deinde Aixi processimus;”

још у средњем веку град Берза, Брза, на данашњој реци Берзава, Брзава; упореди Борза, Борзна река у Русији, Бржвода река у Чешкој, Брза, Берза, Брзаја, Брзава, Брзотин насељено место у Мађарској; Брж, Брзав, Брзава лична имена; од брџъ брзо; у речима Берзовис, Берзовиа, па зар се не препознаје творбени слог - ов - Berzana Βέρζανα (Дард., 527-550) Прок.; још непроверено, зато је под сумњом, да ли је од брз или од бреза.

- Bessi (Народ у Тракији 456. пре Христа) [Херод. Полб. Страбон, Фасти ром. Инскр.]; Бјеси, Беси, народ описан од целог средњег века као највећи разбојници, отуда од бџсъ, бесъ што још данас значи код Словена демон (daemon), нечастиви; упореди сарматске Бјесе у Карпатима; упореди и Вариаг и враг, непријатељ, странац, финије Влци, Љутичи.

- Бора (планина у Илирикуму, 19. пре Христа) Лив., Βερνούς; Диод.Сиц., Βαρνούς Страбон, Бореа Vib.Sequ.; данас Бора; упореди Борен Боровка планина у Чешкој, Бор, Бор, Борје, Борово планина и место у Мађарској, Бореч планина и дворец у Србији; од боръ првобитно бор затим борова шума, шума, брдо.

- Brigantia (Vindel., 161) Ит.Ант.Ам. Марц. Brigantium Птол., Т. Пејт. Вита С. Магни, Brucantia Rav.; данашњи Брегенц; упореди прастаро име места и реке Брегуница, Брегалница у Горњој Македонији; како у немачком тако и у римском начину говора и писања јавља се словенски наставак - ниц, - ница; језеро Бригантин код Страбона, Плин. и Ам.Марц. звало се

према Мели и Птол. Венетус; упореди Brigantium у Доњој Панонији, између осталог - Brigobannis, Brigobanna (Винд., 250.) Т. Пејт.; код Bräunlingen-а на реци Брег, требало би да гласи брига келтски као и Берг немачки и брег словенски, још увек није одређен приоритет припадања; од корена брег имају Словени од прастарих времена имена река, градова и племена, овде облик одлучујуће говори у прилог Словена - Бригиани (Народ у Rhät., 9 год. пре Христа - 79.) Trop Drusi код Плин.: или Брђани, или Брежани, оба позната словенска племена

- Budalia (Доња Панонија., родно место Дециуса, пре 250.) It.Ant.Eutr., Aur.Vict., It.Hier., Hieron.Chron.; у средњем веку Francavilla, касније Nagz-Olasz. али склепано Mangelosz (данас Манђелос); од основне речи боудъ Вауте.

- Будва (Далмација, 449. пре Христа), Βουθοία код Софокла, Βουθόν код Skylax-а. Будуа код Птолемеја, где је погрешним писањем написано Βουλόύα Δ уместо Δ. Ит. Ант. Стеф. Виз.. Butua Плин., Т. Пејт.. где је погрешно написано Батуа. Βουτόα I. Butova Конст. П.: данашња Будва, по садржају и облику исто тако словенска реч као Будин и Москва.

- Билазора (Дард. 19 пре Христа) Лив.. Βήλλα Bella Прок.; данашњи потурчен назив Биљач; положај места је неоспоран.

- Calis Κάλις; (Мезија, 527-550.) Прок., вероватно Γαλίτζα; код Кинама, данашњи Галич тврђава-руина у пределу Мораве; поређењем Kalisz, Kalusz, Kalitva, Kaluga, Kaloča, Kalužka, насељених места и река у Пољској, Русији, Мађарској са именима Galicz у Карпатима, Mazow., Русији, Холич у Мађарској добијамо све из корена калъ и галъ Calybe, metath. Sabyle (Трак., 183 пре Христа) Полиб., Страбон, Плин., Птол., Т. Пејт., Ит. Ант. Секст., Руф., П. Винфрид, Рав., Goloe Script. Vuz.; сада склепано као реч Головица; упореди Колиба река у Чешкој, насељено место у Турској; од колиба, Hütte, а та реч од колъ колац. Карни (Царни) (народ из Карније, 19 Пре Хр.) Лив., Инскр.; Крајнци; од крај, крајина, првобитно Венда, касније потиснутих од Келта; упореди Крајина више земаљских округа под Словенима, Укри, Украјина итд.

- Касра (Доња Панонија, 250) Т. Пејт.; данашњи Козарац на брду Козара; код прочите истоветности места узалудан труд да се коригује Таб. Пејт.; упореди Козак, Козаков, Козинец брдо у Чешкој, Козар, Козарац, Козаревац, Козелец, Козино, Козлов, Козачја место и река у Русији и Мађарској.

- Катари (народ у Доњој Панонији, 79) Плин.; данашњи Котари, предео.

- Cattarikos, Κατταρικός (Дард. 527. - 550.) Прок.; још неиспитано.

- Cattarus Κατταρός (Далмација, 1-527) Инскр. Ром. Cattharenses, Прок., Decadaron Рав., Δεκάτερα Конст. П.; данашњи Котор; упореди Котар, Котари, Котарице, Котор, Котори, Которице место у Хрватској, Далмацији, Србији, Chotar брдо у Арви (Arwa); од котаръ, словачки хотаръ, confinium гранично подручје, упореди х = к: хороугвь чешки koryhev; пошто је гранъ словенски, може ли бити да хотаръ, није словенски? Cavetza Καβετζά (Пеонија, 527.-550) Прок.; данашња Кавица у Горњој Македонији, притока Брегалнице; упореди Кава река у Твершену (Twerschen), Кавица река у граду Петербургу; Кавица је у Пеонији постало име реке, као крк гавран (Rabe), orel орао (Adler), sowa сова (Eule), čič штиглиц, golub голуб (Taube), tetrev тетреб и др. у Русији, Пољској, Чешкој, Далмацији

- Цернетани (Cernetani) (народ у Рет. 79.) Плин.; данашњи Цернец (Tzernetz, Cernec) на реци Inn.

- Clesvestita Κλεσβεστίτα (Дард., 527-550) Прок.; данашња Клештевица планина; од клест, шума, изданак, клестити, словачки клеснити опсећи.

- Colapis (река у Јапид., 20.) Страбон, Плин. Кас. Дион; данас Кулпа, Купа, уместо кльпа: упореди Колпа, Колпинка река у Русији, Колпичје језеро, Колпина град и село, Кулпин село и мораст, Купина, Купа, Купинова село у Русији, Мађарској, Срему: упореди у вези са обликом Упа, Свапа река у Русији и др.

- Conisco (Мезија) Инскр. Ром.; Кониште, још недоказано; упореди Konick, Конин у Пољској. Русији даље место у Мађарској од коњ.

- Coralli Κωραλλοι (народ у трачком балканском горју Хемуса, 17) Овидије, Страбон, Апиан, Вал. Флак.; Gogali; упореди Горали у Пољској.
- Corcoras (река у Панонији, 20) Страбон, Corcas Рав.; данас Гурк уместо Крк, упореди Крка, Керка река у Далмацији, у Мађарској (Salader окр.), Крконоше планина у Чешкој; од крџк гавран.
- Corcura (Далматинска острва, 390 пре Хр.) Κερκύρα Скилакс, Апол., Скимн., Страбон, Апиан, Агатем, Плин, Птол, Т. Пејт., Ит. Ант., Рав.; данас Каркар, упореди горе наведено.
- Corinium (Далмација, 79) Плин., Птол., Darcorithon Рав., бивши Корин данас италијанизован назив Карин; упореди Корен, Корана брдо, река, место у Хрватској, Корањ, Коренка стари град у Русији, Корењ притока Донца, Коренев острво у Волги и др.
- Croyvizi, Croyvizi Κροβύζοι (народ у Тракији, 456. пре Хр.) Херод., Перипл. Ан., Страбон, Птол., Плин.; Кривици. упореди Кривичен код Нестора; Плин. именује Croyuze над Аксиацитима (Axiaciten) на реци Axiaces, који су према томе средишна веза између руског и трачког; упореди Кривичина брдо у Македонији, Кривича острво у Србији, Кривичи место у руској Пољској, Криевиц у десловенизованој Немачкој.
- Cuccium, Cucci, (Панонија, 250) Т. Пејт. Ит. Ант., Cutio Рав.; руине код Илока; или од кјшча casa, кућа, што изгледа да је сродно са катъ, кат, или од коучъ, кычаъ што је настало од кџкъ, врх, упореди сас-имен, санскртски kesch брдски гребен, отуда Кучај брдо у Србији, Куџера брдо у Gömörer-у
- Curcum (Далмација, 161) Птол., још неиспитано, на реци Titus, некада Туџа, сада Крка према граду; упореди Corcoras.
- Curicta (Далматинска острва, 20) Плин., Curgastica Страбон, Курика (Curica) Т. Пејт., Curicum, Curricos Рав.; данас Карек, од крџк, упореди горе; крк је била птица љубимица старих Словена, има симболичан смисао, као касније вран и гавран.
- Daesitiates (народ у Далмацији) Инсцр. Ром.; на планини Десич, Десић, Desitj
- Dalluntum, Diluntum (Далмација, 250.) Т. Пејт.; данас Доли, некада Доленц?
- Dalmatae, Delmatae (народ, 20) Страбон, Inscr.; праоблик је дљматъ Далмат, упореди Хрват, Срмат, Србат, Сагудат код Јована Каменијате упореди Делеменци и Гломази, читај Дломази у Немачкој (део код Дитмара: -

„nos theutonice Delemenci vocamus, Slavi autem Glomazi appellant”

садржи очито заблуду и само жели да каже: што смо ми Немци променили у Делеменци изговарају Словени у ствари дљменьць, дљменци, Длменц, Длменци или такође Длмец, Длмци, Длмат, Длмати, Г је код њега погрешно написано уместо Д).

- Dalminium, Delminium (град у Далмацији, 20) Страбон, Птол., Апиан, Флор., Аур. Викт., Dalmium Стеф., Византијски, Еустат., Δαλέν Конст. П., у средњем веку Думнум, Дувнум: данас Думно, Дувно уместо Длмно. што указује на основну реч дљма, од чега је настало долма? - Преостало у облику долама, Deborus. Deberus. Δήβωρος, Δόβηρος; (Илирикум. 424. Пре Хр.) Тукид.. Плин.. Птол.. Стеф. Византијски, Хијерок., Δόβρη Кедрен, Акроп., Георг., Δεύρη Ана Ком.. Кантак., данас град Дебра, шиптарски Дибра. - Debre Δέβρη (Тракија 527-

550) Прок., данас Дебре

- Debrera (Мезија, 527-550) Прок: вероватно Дебрц, упореди Дебр, Дебри, Дебрц, српски Дабар, Дабри прастари град и замкови у Херцеговини, Србији, Хрватској и др.; од дебрь долина, шума, што почива на дябъ деб дебло, боље дуб.

- Doklea Δόκληα (Далмација, 79), Ducleatae народ Птол., Docleatae Плин., Dioclea погрчено код Аур. Викт., у Скрипт. Биз. δόκλα, код Конст. П., где се то Λουτοδόκλα треба рашчланити у

το Λουτο το Δόκλα данас Дукља, Дукљан, руине вредне помена на ушћу Зете у Морачу; упореди Дукла у Галицији.

- Dolebin Δολεβίν (Илирикум, 527-550) Прок.; Дуљебин-, упореди Дуљеби код Нестора, Дуљеби место у руској Пољској, Галицији, Daudleby у Чешкој, Дулебице и др.

- Dolonki (народ у Тракији 456. пре Хр.) Херод., Doloncae Плин.; упореди Тауланги (Taulantii) и Дољенци. - Dorakion (Превалис, 456-474) Хијерокле: данас Драч на језеру Плавно; упореди Drachiverh у Хрватској, Драч или Dugachium и др. од драчь, драчѣ, драч (трнов шиб) што потиче од дероу-драти

- Draeus Δραίος; (река у Панонији, 20) Страбон, који ју је заменио са Дравом, зато вероватно 'Οδραίος данас Одра притока Саве; упореди Одра у Чешкој.

- Dravus Δράβος, Dravis, Draus (река у Панонији, 79.) Плин., Птол., П. Винф., Рав.; данас Драва, који назив најављује још Птоломеј:

„Dagos, читај Draos, qui nunc a barbaris Dara,
читај Draa, што значи Drava, vocatur”;

упореди Дравице брдо и река у Чешкој, Драве, Дравен, Древан река и жупа у Немачкој, Надравиа, провинција у Старопрусској, Драв, Драва, Дравец, Дравце, место у Мађарској и др.; а у погледу облика Млава, Плава, Плева, Пива, Рава, Клева, Скава, словенске реке; од дравъ река која дере, прикладно природи, коју је познавао још Плиније: „Dravus violentior”, и коју поречани често оплакују.

- Drinus Δρήνος, Δρεινος (две реке у Илирикуму, 20) Страб., Плин., Птол., Т. Пејт., Виб. Секв., Скр. Виз.; данас Дрин и Дрина; упореди Дрина река у Чешкој, Дринов град у Словачкој, многобројна места Дрјен, Дрен, Дрин; од основне речи - дрънь, дринъ, као река Јесен, Лепен, Сосна, Липа, Дубен, Хабр, Клен итд.

- Друбета Δρουφηγίς; (Дакија, 161.) Птол., Т. Пејт., Нот. Дигн., Инскр.; данас Дрвица; упореди Дрзевица град и река у Пољској, Дрвенца река, као и Друентиа код Страбона, у области Саласер сада Дравенца река, Друјец притока Дњепра, Dervenich далматинско острво нтд. - Dugachium (Илирикум, 400-183.) Нуми, Полиб., Цез., Лив., Страбон. Плин., Птол., Т. Пејт.; Ит. Ант.; Хијерокле, Стеф. Виз., Кас. Дион, Апиан., Прок., Скр. Виз.; данас Драч, шиптарски Dures; упореди Dorakion: да су Римљани дали име Dorakion граду Епидамнису је измишљотина, исти се јавља на грчким новчићима а они су старији од предања Римљана о Илирима; Eckhel P. I. V. II.

- German Γέρμαν (Дард. , 456-474) Хпјер., Прок., Конст. П.: данас Чрмен, као и кроз цео средњи век у бугарско-српским документима и хроникама; упореди Чрмен прастари чувени град код Адријанопоља, више насељених места у Бугарској итд., од чръмень, у другим наречјима чрвен, црвен.

- Germene Γέρμενε (Мезија, 527-550) Прок.; још ненстражено.

- Germas Γέρμας; (Дард. 527-550) Прок.; још неистражено, приближно речи Чрмен.

- Glinditiones (народ у Далмацији, 79) Плин.; Гледиче на брду гљадичъ, упореди Похлед брдо у Чешкој, Гледен брдо и град (данашњи Устјуг) у Русији.

- Grabaei (народ у Далмацији, 19 пре Хр.) Плин., Агравоните (Agravonitae) Лив.;

Грабовљани.

- Granua (река у Сарматији, лим. 180) М. Ант. Фил.; некада Хран, Гран, сада Хрон, гранична река, као и до данашњих дана на извору Храновнице; упореди Храничнице река у Чешкој; од гранъ граница.

- Gratiana (Илирикум, 426) Нот. Дигн., Хијер.; данашња Градчаница, упореди Hradčany. - Грибо Γρίβο (Мезија, 527-550) Прок.; данас руине гребен, обично назив за брдски гребен који штрчи.

- Herona (Далмацнја, 161) Птол.; данашња Врана, несагледив је број словенских имена од речи вранъ. - Јадер, Јадера (река у Далмацији, 44. пре Хр.) А. Хирт., Нуми., Мела., Плин., Птол.,

Ит. Ант., Лук., Рав., Скр. Виз.; данас итализирана реч Задар; упореди Јадар притока Дрине у Србији, Јадва река у Лици, Јадина река у Тракији, Јадерх место; од ядро.

- Issa „Ισσα (далматинско острво, 390 пре Хр.) Скил., Ским., Полиб., Агатем, Агатарх., Апиан, Страбон, Лив., Птол., Т. Пејт.; данашњи Вис, италијански Lissa; упореди Висла, Виса, Вислок, Вислока, Вислица, Висак, Вислава река и град у свим словенским земљама.

- Истер (456 пре Хр.) Херод., Скил., Скимн., Вирг., Циц., Корн., данас Дунав, Дунај раније вероватно Остр; упореди Остр, Остер притока реке Десна у Русији, источно руска притока реке Сож и са Истрополис, што није на Истеру, упореди Остропол у Пољској; исто тако је Влха поток у Чешкој и Влга, Волга, светска река; на једном одређеном нивоу не мења се представљање.

- Istria, Истри (полуострво и народ, 390. пре Хр.) Скил., Ским., Лив., Плин., Страбон, Стеф. Виз., Инск., Еутр., Јорд.; некада Остров, острво од првобитног **т р, с т р**, штрчати: стрн, стрм, стром, као острог од стрегу.

- Labaea, Lebaea, Λαβαία, Λεβαία (горња Македонија, eig. III. Dard., 456. пре Хр.) Херодот године 712 пре Хр.; данас Лаб на реци Лаб, на северној падини Скордиска, Шар; положај јасно произлази код Херодота:

„Gavanes, Aeropus, Perdoccas ex Argo in Illyricos
profugerunt, et ex Illyriis transgressi superiorem
Macedoniam pervenerunt ad urbem Lebaeam" [VIII].

Године 137. одавде су побегли назад према Грчкој на планину Бермиус у доњој Македонији, преко једне велике реке која је у време раста била непремостива (то је Ахиос, сада река Вардар, тачно на путу Lebaea за Vermius: о бујицама упореди Византијце): из чега се јасно види да Лебеон и Бермиус нису могли бити тако близу. као што се то обично мисли [Крусе и др.]

- Labeatis (језеро у Далмацији. 19 пре Хр.) Лив.. Страбон. Плин.. Птол.: данашње црногорско Блато.

- Labutza Λάβουτζα (Дард., 527- 550) Прок., данашња Лабица на реци Лаб, према садржају и грађи заиста словенски; упореди Лабе река у Чешкој, такође Лабнице извор Елбе, Леба, Лабиава, река у Прусској, Либа река у Курланду, Либећ некада река у кијевском, Лаборца река у Землину, Лаба притока реке Кубан, Лабинец планина у Чешкој, Лебско, Лебедноје језеро у Прусској, Русији, Λαβινετζα Лабинец у Далмацији код Конст. П., Лабун, Лабиеда, Лабнов, Лебедин град у Русији и др.; све у свему од лљбљ, а-lb-us, бео, отуда лебоудљ, лабоудљ, лабуд, лебеда, келтски алп од чега Алпе, бела брда, снежна брда; почетак без вокала је знак словенизма: да ли је белт испремештање речи лљбљ као што је случај код речи могила и гомила, ратолест и леторост, манжел и малжен, алчен и лаљпу, руски ладоњ и долоњ?

- Latovici (народ у Панонији, 79) Плин., Птол., Итин., Ант., Инскр, упореди Latovics, Latovice, између осталог, град у Пољској.

- Lematis, Lamatis (Доња Панонија, 250) Т. Пејт.; Ит. Ант.; где стоји забуном Aematis уместо Lematis, Рав. Данашњи Јевач, упореди Јевач Кнежина у Србији, Лив, Ливиец, Лава, Левјн, Левоча, Левице, Леваре брдо, река и насељено место у Чешкој, Пољској, Словачкој, Русији

- Leusaba (Доња Панонија, 250) Т. Пејт, Ит. Ант., Lausaba Рав.; на данашњој реци Лашва, упореди Љеша, Лачва река у Русији, Љеча река и језеро, Laszov град у Пољској.

- Leusinum (Далмација, 250) Т. Пејт, Ит. Ант., назив места пренео се на жупу Љешанска у Црној Гори, од лесљ, лешљ,

- Likates (народ у Норику, 79) Плин., in trop. Drusi; некада Ликавци, упореди Лика река и предео у Хрватској, Ликава клисура у Липтау, Лик притока пољске реке Бобр, Лика, Лига река у Јарославу, Ликола град у Русији и др.; од ликљ, лшкљ, чије је значење познато.

- Lissae (Мезија, 250) Т. Пејт. у балканском горју [Hämus-Pass] још неутврђена. Lissus (Илирикум, 183. пре Хр.) Полиб., Лив., Цез., Диод. Сиц., Мела., Страбон, Плин., Птол., и др.; данашње Љеш од лис, љес, љеш, једно непрегледно мноштво назива насељених места.

- *Loganum* (Далмација, 250) Т. Пејт., погрешно преписано уместо *Aoganum*, у средњем веку *Aurana*, данас Врана.

- *Lugea palus* Λούγεος ελος (Панонија, 20.) Страбон; Циркнишко језеро; упореди Луга, Луга, Луза, Лужа река у Русији, Лугомира, код Кинама Λογγομήρα, река у Србији; словенско лоуг претходи немачкој речи *Laug*, од чега луга, лужа бара, језеро.

- *Margus* (река и град у Мезији, 20.) Баргос, Мартос, вероватно погрешно написано код Херодота и Страбона, Плин., Т. Пејт. Ит. Ант., Ит. Хиер., Еутроп., Нот. Дигн., Приск., скр. Виз.; данашња Морава, река и Кулич руине, од турске речи кула: словенске Мораве једва да се могу побројати, а Грк, Римљанин, Немац претварају словенско д у а, не обрнуто.

- *Mariana* Μαριαννα, *Merion* (Дард., 456-474) Хијерок., Прок.; данашња Морава, турски *Göghan*.

- *Matrix*. *Matricem* (Доња Панонија, 250) Т. Пејт.; још непроверено, ипак несумњиво према имену Модрич, Модруш, као и још већи број градова у и изван Босне; суседно место *Bistue* из Т. Пејт. живи још у *Vištje*.

- *Mazaei* (народ у Далмацији, 20) Страбон, Плин., Птол., *Amaezeio* Инскрип. Ром.; упореди Мазови у Пољској, Мазин место у Лици.

- *Medeka* Μέδεκα (Дард., 527-550) Прокоп.; данашња Медока.

- *Medoacus* (река у Венет., 19. пре Христа) Лив., Страбон, Плин., Т. Пејт.; *Brenta* - ушће; упореди Мединка река у Русији, Медники, Медина, Мединце, Медокусна, Медињ, Медње град и место у Русији, Мађарској, упореди и Медеон у III веку код Лив. данашњи Медун и Амадока језеро, Амадоци, Модоке народ у Сарматији.

- *Melichiza* Μελιχίσα (Пеон., 529-550) Прок., данас Малешево, Милешево у горњој Македонији, упореди Милешево у Босни, Малшава, Милешов, Мелехов, река и брдо у Чешкој.

- *Metubaris* (острво у Панонији, 79.) Плин.; *Saveinsel*, по *Reichardu* данашње Међустружје, по Катанчичу вероватно Међубарје између Саве и Бикича. *Miletas* Μίλεττή, (Дард., 527-550) Прок.; још неиспитано.

- *Millareka* Μίλλαρεκα (Дард., 527-550) Прок. у МА. Милчинарека, поменик манастира Раче; код Ниша, још неиспитано; упореди Милатице, Миљетино, Милотичи, између осталог, насељено место у свим словенским земљама, даље река Красна, Смутна у Чешкој, Цна у Русији, ова задња реч у старословенском и словачком спу, спа, спуо = *smutny*, и вероватно првобитно реч мутан, затим метафорично тужан: можда овамо првобитно припадају све реке Тенеас, Тиниа, Тина, Τξενα?

- Морисени (Тракија, 79) Плин.; или приморац или сродник по пореклу словенских Моросина у Немачкој; упореди и реч Мересница река у Хрватској.

- *Mucaris* (Далмација 100-200) *Inser*. Μουίλκουρον Прок., *Mucru* Рав., Мокрискик Конст. П., *Mucagum*, *Muchirum*, *Mocum* у средњем веку; данас итализована реч Макарска, раније Мокро, Мокраска; упореди Мокро код Теоф. Ахр. Охрид. Еп. 65.; упореди безбројна имена насељених места од мокр.

- *Naissus*, *Nisus*, Ναισός, Νισος; (Мезија, 161) Птол., Т. Пејт., Ит. Ант., Ит. Хијер., Приск., Зосим., Хијер., Стеф. Виз., Ам. Марц., Прок., скр. Виз. и др.; данашњи Ниш на реци Ниша, Нишава; упореди Ниса, Низа река у Чешкој, Нис, Нива, Ниву, Ниса, Ниша, Нишава град и насељено место у Русији, Пољској, Шлезивији, Словачкој; од ни-з, ни-с, ни-ж, ни-ш, отуда и словенско ни-ва, њива, ни-ша санскритски ливада, планински пашњак.

- *Naro*, *Narus*. *Narona*, *Naresi* (река и град и народ у Далмацији, 390, пре Христа) Скилак, Страбон, Мела, Плин., Птол., Т. Пејт., Рав., Скр. Биз, данашња Неретва, Норин, Неречани; упореди Нерета, *Nerechta*, Нура, Нер, Нарев, Нерова, Нара, Нерљ, Неромка река у Русији, Пољској, језеро Нера у Русији, Нарев, Нур, Норинск, Норка, Норскаја такође град; од нроу - нрџети, што је у свим наречјима разгранато, пољски нор место за рођење, нурт река, пловна река. нурзе чешки појм заронити итд.

- Natisus. Naliso (река у Венет.. 20.) Νατίσωνα Страбон, Мела, Плин., Птол, Ам. Марц 'Ατίσωνα Плут., Natissa Јорд.; данашња реч Натиса састављена од на и Тиса уместо Тича; упореди Натиса река у Русији, Насва, Насиа, Нарусса, Нетека такође река; упореди Tibiskus.

- Nestus Νέστος, правилније Местус Μέστος (река између Македоније и Тракије, 456. пре Хр.) Херод. Скил, Скумн., Диог. Лаерт., Мела. Плин, Солин, Птол., у средњем веку Местос: данашњи назив Места. Мста мьста; на новчићима је готово без изузетка писано Mestos Μέστος, као и у рукописима Плинија, али овде су издавачи избацили тумачење; упореди Нестос код Скулакса у Далмацији, такође погрчено, касније Tilugus и Мста река у Твершену, такође језеро Мстин, Мстов град у Пољској

- Ninia, Νινία (Далмација, 20.) Страбон, Тенин, Конст П.; данашњи Книн; упореди Книн у Чешкој, Knižici, Кнјаž;, Knjāginin, Knjāžev насељено место у Русији, језеро Книц; од кџн, кнџа, книни, кџегиња, за-конџ

- Огра "Окра (планина између Карније, Истре и Паноније, 20.) Страбон; данас Бирнбаумералд; упореди Огер, Огра, Вохра, Угра, Охарка и Охре река у Русији, Чешкој, Охрид, раније Ochrid брда и градови у Македонији., Мезији; за словенизам речи говори околност, да када су Словени у VI в. поново заузели Македонију, назвали су стари град Lychnidus и један део планине Родопе именом Охрид, Скр. Биз.; од ogr, ohg, ωχρος жуто-светло-боје земље, што почива опет на слову **o** и на **gr**: гор-им, дакле, сунцем опаљен, боје земље.

- Oeneus Οἴνεος, Oenei (река, град народ у Илирикуму или доњој Панонији, 161.), Птол., Енеа, Т. Пејт, где је погрешно написано Indenea; данашња Уна река са насељеним местом Унац; упореди Aenus, Oenus у Винделицији, данашња река Inn, Унава, Унжа река у Русији, Уновце, Унин, Унјатин, Унчани, Унчов место у Словенији, у Чешкој, Хрватској; од оунџ, уствари од оунџ, сада добр, бољи, добар, отуда Унеслав, сада Доброслав, Болеслав; упореди Уна и Добра, Бољана река и насеље.

- Olcinium, Olchinium, Οὐλκίνιον (Далмација, 19. пре Хр.) Лив., Плин., Птол., Т. Пејт., 'Ελκίνιον Конст. П.; данас Ultjin; упореди Ултини племе у Русији.

- Ortea, Ногтеа, „Ортеа Ногтеа Margi (Мезија, 161.) Птол. Т. Пејт., Ит. Ан., Ит. Хиер., Нот. Дигн., Хиерок., Рав., Марго Плано Марцел. Илир., Јорд.; у средњем веку Рава, Равен, данас турски Ћуприја; упореди Рава, Равка, Равиц, Равеница река и место у Русији, Пољској; упореди Равенна.

- Oseriates (Озери) (народ у Далмацији, 79.) Плин., Озеро -становник.

- Pardua (Далмација, 250.) Т. Пејт.: на брду Велико Брдо: упореди Брда, Берда, Бердо, Брд, Berdcz, Брдов, брдо, река и град у Русији, Чешкој, Хрватској.

- Pathissum, Partiscum (Сарматија лим. 161.) Птол., Ам. Марц.: код Весце; Патисје. Потисје, упореди Тибискус.

- Пелагониа (округ и град у горњој Македонији. 907. п. Хр.) Хомер, Конц., Апост., Хиерок.. Скр. Биз.: у средњем веку и садашњи Полог, упореди Разлог у близини.

- Pelso (језеро у Панонији. 79.) Плин., код којег су провукли копиисти или филолози Пенсо пошто су се у средњем веку слово **д** и слово **и** једнако писали Пелсо Аур. Вик., Pelsoddis lacus, Јорд., Pelsois Рав., Pelissa Anon. de Conv. Car.; језера Neusiedlersee и Plattensee; првобитно су се оба звала Плесо, касније Мутно плесо прво, а друго Блатно плесо, најзад у и од IX века Muten и Vlaten, бугарски и српски рукописи, мађарска Хрон.; плесо значи у словеначком језеро, према грчком πηλος, блатиште, блато, мочвара према латинском palus, холандском роel, исландском pollug итд., и користи се још код Словена или у том облику или као раздвојене речи, упореди плесо у Словачкој, Карпатска језера, пословица „ugobil pleso" даље у Шлезиви, Русији, даље пљускати, пљусак, пљесак, плесмо и др.; отуда имена многобројних језера, мочвара, река и на њима изграђених градова код свих Словена, на пример у Русији Плешево језеро. Наивна је етимологија руских географа:

„Pl. zovetsä tamošnimi žiteljami po tomu, čto

ono vo vremjā vjetrov silnyje imjejet pleski,"

Плеса или Пљуса, Пљуска, Плиса река, Плеса, Плес (у старим рукописима Плесо) град на реци Пљуса, Плесков према Хрон. и Карамзину старији од данашњег облика Псков град на језеру, Пљущани место:, у Чешкој Плес, сада Josephsstadt, Plesy, итд.; у Илирикуму Плес град на Сочи; Плесо, Плесмо место у Хрватској, итд.; начин писања плесо је латино-теутонизам, упореди плева и palea, слама и culmus halm, крат'к и curtus кратко, брада и барба, bart, chlum и culmen Кулм, злато и Gold, брег и брдо итд.

- Pelva (Доња Панонија, 250.) Ит. Ант.; данас Плева, далматински Плива, такође река; Плева река у Русији, Плева, Плевен река и град у Бугарској, Плевник између осталих у Мађарској; од плав, плев, plyw, изведено од основних гласова pl = фл, плоую = fluo fliessen (тећи)

- Pesium (Сарматиа лим., 161.) Птол.: данас Пешт., од словенског пешть један низ имена градова у словенским земљама

- Плавис (река у Венет.). П. Вннфрид, Рав. из старог Ит.; сада Plave; упореди Плава река у Мекленбургу и Русији, Плава -језеро у Русији, Плавие, Плавце, Плавна, Плавно, Плавница река и место у Пољској, Словачкој.

- Пола (Венет., 275. пре Хр.) Ликофр., Калим, Страбон, Мела, Плин., Птол., Т. Пејт., и др.; данас Пола; Страбон казује да је домороцима значила реч πόλας; што Грцима αστυρον, али реч поле је саrpus, поље, што треба поредити са πόλις словенска имена места од речи поле не могу се лако пребројати.

- Rabestum Ράβεστον (Дард.. 527-550) Прок.: још неиспитано, упореди Arba.

- Ravenna (Ital.cisrad., 44. пре Хр.) Каес., Кик., Страбон, Мела, Плин., Тац., Т. Пејт., Птол., Јорд., између осталих.; данас Ravenna; супротно приче о пореклу Словена код Страбона и Плин., Јорданес казује истинито и лепо:

„R., cujus dudum, ut tradunt majores. possessures Veneti;”

рав: равенъ, ров. ровенъ, представљају само дијалектне варијетете од многобројних имена места.

- Rhizinijum. Rhizus. Rhisinum. Resinum (Далмација. 390 пре Хр.) Склп.. Лив.. Плин.. Полиб. Стеф. В.. Птол. Т. Пејт.: данас Рисно упореди Rzeszno, Resnik. Rzeszov у Пољској, Хрватској, Мађарској, упореди и Arzos.

- Salassi (народ у Нормандији, 183. пре Хр.) Полиб., Лив., Страбон, Плин., Инскр.; Silauzi, река Силица итд.

- Salis Σαλις, Σαλλίς (Доња Панонија, 161.) Птол., Salda Т. Пејт., Saldum Рав., Σαλενές Конст. ., у средњем веку Соља, Сола, Солина; сада Тузла што значи Салза од турског туз со; град у Босни; упореди Сола код Земплинера (Zemplinera)

- Салона (Далмација, 183. п. Хр.) Полиб, Мела, Плин., Птол., Салон., Страбон, Кас. Дион, Salonaе Скр, Биз.; данас Солин руине; упореди Слана, Сола, Солин, Солине Солун, свуда под Словенима.

- Самаика (Провинција у Тракији, 161.) Птол., данас Самоков - област, што значи гвоздени чекић, gebiet.

- Savus, Savios, Saos (река у Панонији, 14.) Јустин, Страбон, Плин., Птол. Апиан, Кас. Дион, Клауд., Јорд. и др.; данас Сава или Сазав, Са река у Чешкој, Савала, Насва уместо Насава, Насиа река у Русији; Сава је река која мирно тече насупрот Драви, како је то правилно приметио Плиније: „Dravus e Norigis violentior - Savus a Carnicis plasiior,” од соую, соути, и сьсоу,

- Scaplizo Σκαπλιζώ (округ Чрмен, 527-550) Прок.; вероватно Скоплица, још увек неразјашњено, упореди Scoria.

- Scardona, Scardon (Далмација, 20. п. Хр.) Страбон, Плин., Птол., Т. Пеут., Прок.; данас Скрадин; упореди Скрад три места у Хрватској; од крад са препозицијском простезом с.

- Scorpentziana Σκωπεντζιανά (округ Сердика, 527- 550). Прок., још неистражено.

- Scoria, Skupi. Skoris, (Дард., 161.) Птол., Т. Пејт. Херок, Код. Јуст., Рав., Скр. Биз.; данас Скопје, Скопље, упореди Скопљеград у Босни, Скопин град у Русији; имамо имена градова од речи тур, коњ, вол, свиња, баран, да ли би требало стварно да недостаје љубимац словенских сељака скоп, скопец? - Scrina (Dardan.) [Inscr. rom. Katancsich Ep. II. 161. g.] скрина старословенски. Пролог у животу светог Јована Рилског; још неистражено, у близини од Средеца данашње Софије; упореди Skryzno, Skryzev, Skriljeva, Krines, Krinka, Krinky, Krynica град и место у Пољској, Русији, Хрватској; слово с је овде као у скоп простеза, а корен крњо зато је назив већином природан сликовит и веран, као на пример код Крница у Пољској, место које лежи скривено у дубодolini.

- Scurion ΣΚΟΥΡΙΟΝ (округ Сардика, 527-550.) Прок.; још неиспитано.

- Senia (Liburn. 79.) Плин., Тац., Птол., Т. Пејт., Ит. Ант; данашњи Сењ; упореди Сена или Senna, Сина или Sinna, Сенице, Senograd град и насељено место у Мађарској; од сено,

-Serbinum Σέρβινον (Доња Панонија, 161) Птол., по Рајхарду Сјеверин, према другима на реци Сарвиз. највероватније ипак један са Servitium или Serbetium, отуда Србац.

- Сардика. Сардика (Мезија. 161.) Нуми. Инскр., Фасти триумф., Птол. Т. Пејт, Ит. Ант..

Хиерокло.. Прок., Рав. од X века. Triaditza Τριάδιτσα скрип. Биз: данашњи Средец. турски Софиа: упореди Стредец место у Пољској, Стреда град у Мађарској. Средгора, Средорека брдо и река у Тракији и Мезији, Среднаја, Серед, Сред река у Русији, Галицији и у Молдавији.

- Seretus Σέρετος (Dard., 527-550.) Прок.; још неиспитано, на реци Средорека.

- Servilium, Serbetium (Доња Панонија, 250.) Т. Пејт. Ит. Ант., Serbetium Рав.; највероватније исто што и Serbinum Птолемеја; данашњи Србац у Босни на Сави.

- Sevaces (Народ у Нормандији, 161.) Птол.; Сјевачи, Сјевци?

- Silis (река у Венет., 79.) Плин., Sile Рав.; данас Sille, Silica: упореди Silin = Tanais, Silauci народ, Сила језеро у Holstein-у и др.

- Силвиа (Доња Панонија, 360.) Ит. Ант.; данас Сливна; упореди Сливен прастари град у Бугарској, код Византинаца Стилвнос; Сливна и Силвиа одговарају међусобно као и Плесо и Пелсо, Плева и Пелва, и вредно је напоменути да у унутрашњости Босне постоје Плева, Лашва, Љевач, Слива, Белај, Унац још до данас као Пелуа, Лаусаба, Лематис, Силуа, Baloie, Oeneus на мапама Римљана.

- Siskia (Доња Панонија, 20.) Страбон, Плин., Ит. Ант., Т. Пејт., Птол. и др.: данас Сисек романизирана мешавина од сџиљк; упореди Сусек, Просек, Осек, Насек, Засек, Осечно и др. - Sogora (Панонија, 161.) Птол.; Загора.

- Sontius (река у Венет. 79.) Плин., Т. Пејт., Касид., Јорд.; данашња Соча; упореди Сочава река у Молдавији, Сожа река у Русији, Сочовце, Сочани место у Мађарској и др.

- Сорба (Карнија) Рав. из старог Ит.; Serbenstadt, град Срба, још неиспитано, по Рајхарду град Серволо.

- Sorviodurum (Винделиција, 250.) Т. Пеут.; данас Страубинг, што значи Србин, град Срба, као што и у данашњем имену одзвањају елементи старог.

- Stiriatis, Stiriatae (Норик., 250.) Т. Пеут. Инскр.; код Windischgarsten-а на реци Steier; реч Штајер се повезује са Taur, са чиме се слаже чак и Катанчић:

„Recte Lazius praeter alios complures existimat,
Tauriscos veteres Germanis Stiros esse nuncupatos”,

иако одмах додаје:

„sed quum eos Celticae originis, ut postea Cluverius, Lambecius, aliique hos sequuti fecere, universos fuisse putat, veteris Illyriorum, has oras colentium a primis inde coloniarum per orbem deductarum temporibus, reipublicae non meminit; advenas, quales hic Celtae fuerint, ab indigenis discernere oportet; Stiriatae hi erant posterii Vindellicorum Carnorumque, Celticis coloniis mixti". [Orb. Ant. I. 279.]

али реч Штајер долази од словенског stir, štira као и Weichsel вишња од Висла, Leira од Липа, Neisse од Ниса, Feistriz од Бистрица и др.; није могуће да би сам Немац могао да окрене своју реч Stier у Steier, упореди Штира река у Србији, Styr река у Пољској.

- Stravianaе (Панонија, 360.) Ит. Ант.; данас руине Градац; упореди Страва река у Пољској, Стравичова место у Мађарској.

- Streden Στρέδην (Илирикум, 527-550.) Прок.: према садржају и облику према словенском Streden, Stredin, са дијалекатском епентезом слова **т**; упоредн Serdika.

- Stronges Στρώγγες (Округ Ремесијане, 527-550) Прок. Струја, Струга још неиспитано.

- Струас Στρούας (округ Сердике. 527-550.) Прок.; данас Струја. Струга на реци Искер на путу од Софије према Етропољу: упореди Струга град на језеру Охрид, чије је име објаснено већ Теофилакт архиепископ епирски 41. год., преко речи στρουυαί = διωρυχαί Струг, Струга река и место у Хрватској, Стружа, Стружане и др.

- Strymon Στρυμόν (река и град у Македонији, 456. пре Хр.) Херод., Тук., Скид., Скимн., Лив., Страбон, Мела, Плин., Птол. и др. раније Струмен, данас Струма; упореди Струма река у Немачкој, Струмиен река и град у Минску, Струмица, Струмешница река и град у Македонији и др.; упореди струмиен пољски извор, што је ближе речи Стримон од речи Стром, будући да је v = у; -Stlpini, Стлупи (народ и град у Далмацији, 79.) Плин., Птол.; очигледно од слъпъ, стлъпъ, словачки stlp.

- Tarsaticum (Либури., 79) Плин., Птол, Т. Пејт., Ит. Ант., Рав.; данас гласи Terszasz, Lipsky Tersich, што значи тръжичъ, тръшичъ

- Tarsium (Доња Панонија, 161.) Птол., данас Tersacz тврђава на Корани, упореди Тршиљ у Србији; од тръсъ или тръгъ ?

-Taulantii (народ у Илирикуму, 424 пре Хр.), Тук, Полиб., Плин., Ариан., Птол.; Дољенци, насељена низија реке Дрин; упореди Doloncae, да ли Доленци у Крајини, Tollensii у Немачкој; или народ из Тауланције код Јорданеса, или их треба тражити на линији кретања Источних Гота за Италију, у Илирији или Крајини, остаје још да се одлучи.

- Tergeste, Torgium (Венет., 100 пре н.е.) Артемидор, Стеф. В., Страбон, Мела, Плин., Птол., Т. Пејт., Ит. Ант, Апиан, данас итализован назив Триест, раније Тержиште тръжшче од тръгъ, као према Страбону најстарије трговачко место Илира; упореди Терг место у Хрватској, Терговиште између осталих у свим словенским земљама.

- Tibiscus (Сармација лим., 456. п.н.е.) Херод. Τίβισς, Τίβησις ? где се река забуном води да је са Хемуса [Балканског горја], Плин. Pathissus по истом назив једног краја и места, Ам. Марц. Parthiscus погрешно преписано, Птол. Τίβισκος, Јорд., Tibisia, Tisianus, Tvsia, Рав. Tysia, Конст. П. Titza Τίτσα према првобитном облику. У средњем веку Tysia, данас Тиса, уместо Тића, Тућа, као и више назива река у Бугарској, Србији и др., на пр. тычя бугарски рукопис из године 907., Тићина, Тућина река у Босни, Србији и др.; Tibiskus, остало необјашњено код Мареја, представља емплазам словенске речи Тича, од тоуч = тѣкъ река, тркач, глас **ч** је нестао у наречју несловенског живља које је живело са Словенима и прешао у **ц**; упореди и реч Титиус река код старих Словена, даље Теша, Тешевка, настале од тѣчъ

- Тиерна (Sarmalia lim. или Југозападна Дакија, 157.) Т. Пејт. Δίερνα Птол., Tsierna: Valerius Felix, miles coh. IV stationis „Tsiernen." Натпис на мрамору у Мехадими из године 157. н.е. под Cons. Barbatus и Regulus. види Катанчић [Ep.11. 233. 294. 312. Orbis Ant. I. 373 Caryoph.. Th.H. I.p. 26. Murat. CCCXXXII..5.], Zernensium colonia Ulpian.; руине на ушћу реке Црне у Дунав из којих је делимично настала река Ршава: пошто је положај места без сумње узвишен. реч Tsierna је мамац за који се хватају сви словенскн географски етимолози. на којем ће се узалудно окушати историјски пиронизам; упореди изговор словачке речи чјерна чејрна и назив реке и места Черна, Црна; упореди и Зернес.

- Транс-Диерна (Мезија, 400.) Нот.Дигн.; руине испод Кладова.

- Timavus (река у Венет., 19. п.н.е.) Лив., Вирг., Мела, Плин., Статиус: данашње Тимаво; упореди Тамнава река у Србији од Тъмавъ, Тъмънъ, тъна Титиус, Титус (река у Далмацији, 79.) Плин., Птол., Флор.; некада Тича, сада Крка; упореди Tibiskus.
- Tomoschius (река у Сарматији лим., 161.) Птол., који је одвојио од речи тó па су тумачи на бесмислен начин обрнули реч Moschios у Морава, иако Птоломеј тако наводи ушће наспрам Трикорниума као да га је он лично испитао на лицу места; данашњи Темеш, упореди Timavus.
- Travus Τραύος (река у Тракији, 456.) Херод., упореди Трева, Трава у Немачкој, Тревен град у Бугарској; од трава, бугарски трава, читај трева.
- Triballi Τρίβαλλοι (народ у Тракији и Илирикуму, 456.) Херод., Тук, Диод., Сиц., Апп., Страбон, Плин., Птол. и др.; Србаљ, Србљи.
- Urpiana (Дард., 161.) Птол., Justiniana secunda ante Urpiana, Прок., Хиерок., Јорд.; некада Лепен, данас Горњи Ђустендил (Ober Kjöstendil) проглашен погрешно за Доњи Ђустендил, што је Јустиниана прима; од лепен, Платан многобројна имена места у Србији, Босни, Хрватској, Лепка, Лепанка, Лепел река и језера у Русији, упореди и Urpianos Прок., Лепенец.
- Una (Меџија, 250.) Т. Пејт., Рав., данас Добра, чудно скраћивање имена од оунъ = добръ. - Vtus (река и град у Меџији, 79.) Плин., Т. Пејт., Ит. Ант., Марцел. К., Илир., Прок. и др. данас Вит, обично Wid, упореди Вит река у Русији и др., основна реч вит је главни корен словенских личних имена и имена места.
- Vederiana Βεδεριανά (Дард., 484, 527-550.) Прокоп. и др., у средњем веку Ветрен; упореди Ветрен, Ветерна, Ветерница, Ветерник, између осталог град и место у Бугарској, Словачкој и др.
- Velas Βελάς данас Велес, турски Köprili на Вардару; упореди Велешевец, Велешковец, Велешња место у Хрватској, Велъ брдо у Чешкој, Волосница река у Русији; од велесъ шумски бог.
- Veriniana Βερινιανά (Дард., 527-550.) Прокоп., некада Врањани, сада Врање; упореди Херона. - Vetza Βέτζα (Меџија, 527-550.) Прок. још неиспитано, да ли је словенско веъча или вежа?
- Vicianum или Vicianum (Меџија, 250.) Т. Пејт., Veclano и Theclana Рав.: или је данашњи Вучитрн или Звечан, пошто се при читању колеба између слова л и слова и, оба историјски чувена града, једнако стара, што одговара и према положају.
- Vindelici Vindenis и Vindimiola у Меџији, Vindobona, Vendo, Vendus, Vennones, Venostes и др. су обични келтски називи за прастара словенска боравишта.
- Vlca (баровит предео и река у Панонији, 222.) Т. Пејт. Ούλοκαία Кас. Дион, Хиулка Аур. Викт., Vlca Ennodius; данас Вука, Влка, вучја јазбина, раније као и сада упореди Влек, Влка, Влков у Чешкој и др.
- Водас. Vodas - Βόδας (Доња Меџија. 527-550.) Прок.: данас Црна Вода руине према саги.
- Vratzista Βράτζιστα (Меџија, 527-550) Прок. данас Врачиште, скраћено Враца. -Врбас (река и град у Доњој Панонији, 79.) Т. Пејт., Врпанус, Плин.,; данас Врбас; ко би све набројао имена река и места од врба
- Здебрин Ζδεβρίν (Тракија, 527-550.) Прок.; још неиспитано од дебрь .
- Zernaе (Тракија 250.) Ит. Ант., Zirinae Т. Пејт., Zirinia Стеф. В.; данас Црнец; упореди Тиерна.
- Zernes Ζέρνης (Меџија. 400) Прок., Зерна, Нот. Дигн.; Руине на ушћу реке Поречке у Дунав, разликује се од Тиерне,
- Зумбара (Сарматија лим., 161.) Птол., где се грешком чита Ζουρόβара данашњи Сомбор; упореди Самборз, Самбор, С. Мкф. и село у Пољској, Мађарској, Хрватској, уместо съборъ, на пример Собор брдо код Неитра, назван још пре 894. год. под Сватоплуком, као Санток Фесте у Пољској уместо сътокъ иако је садашња препозиција **съ** већ једна скраћеница од сьн, сьм, упореди санскритско **сам**. सूय, латинско соп, мађарско szomszed, съсеџъ: ово не сме да зачуди јер етимологија словенских имена места старих две до три хиљаде година жели да буде слободна и

отворених очију; на пример, у мојем родном месту се зове једно стрмо брдо Магурица, у брзом сељачком говору Магрица, као један део Карпата, затим брдо и место у Арва, Липтау, Turotz, Трентчин, Шарош, Бихар, Берег, Красову, место Магура, и код П. Винфрида Мадуреа град Магура; реч ће се данас узалуд тражити у словенском језику али не и у санскриту, где реч магур значи стрм, висок, велик.

Изузетно су занимљива код Прокопија набројана имена илирско - трачких тврђава и места са словенским завршецима у сред трачких имена, који светлуцају као зрачак из окамењених наслага, нпр. - ана, - ина: Kesiana, Besiana, Titiana, Priniana, Usiana, Tuttiana, Genzana, Mariana, Veriniana, Makkuniana, Badziana, Ballesin и др.:

на - аза, етза, - ита, - иза, - утза уместо итза: Capaza, Getmaza, Vetza, Kavetza, Klesvestita, Skapliza, Tzerzenusa, Labutza и др.;

на - аста, -иста, - естон-. Странваста, Вратзиста, Рабесон и др.; при чему треба приметити, да Бугар говори ту и тамо још данас - ишта уместо - иште. Било би лако да се утростручи списак ових топографских имена, па чак и да се удесетостручи; само, мишљења сам, да ово што је овде дато, да је то више него довољно, да би оне који верују убедили и да насупрот томе не би ни стотину пута дужи преглед поучио неверника који би чак када би могао да чује како одзвањају гласови становника ових градова из доба пре Херодота, желео да казни лажи, уколико оне не би одговарале његовим унапред створеним хипотезама.

Етимологија личних имена је у најновијем времену, не сасвим неправедно, извикана због бесрамно проливеденог мастила и глупости. Ипак злоупотреба не треба да хвалећи уздиже употребу. Историчар не може да је се лиши, као ни истраживач језика: као што стварно видимо, етимологијом су се многоструко послужили чак и они, који су покушавали да је у расцепу са самим собом, учине теоретски смешном. Где археологија и саге ћуте, још увек разумљиво говоре лична имена, од којих већина носи на својим леђима хиљаде година. И у грађењу, претварању и погрешном образовању сопствених имена владају доследни природни закони језика који се не могу изменити. Зато је бескрајно мноштво властитих имена, равно звездама на небу или биљкама на земљи, простом народу хаос без правила, нерешива загонетка, али дух језичких стручњака успева да сачува и у тој збрци имена, међусобну везу, ред и смисао и уздиже се од правила ка закону. Не могу се уздржати да овде не напишем неколико речи од вредности незаборавног Мареја:

„Само на основу географских имена, каже он, могу се постепено попунити празнине европске праисторије од стране марљивих истраживача историје језика. (То је Хумболт практично доказао о пра Хиспанији помоћу баскијског.) - Као што чулни свет, непријатан у својим променама за непознаваоца, изгледа послушан философу према мерилима његовог знања и науке, само као тачан ред и редовитост, тако се може отворено тврдити да постоји једнак однос природе и језика. Код свих примитивних народа земљине кугле представљају особине тела и душе основ личнога, а особине предмета основ личних имена средњег рода. Ако је језик оформљен, таква имена имају довољно богат смисао. - Келти, Теутони, Словени и други народи никада се нису толико далеко заборављали, да на пример рекама или другим стварима дају властита имена у недостатку једног општег и значајног назива... Њихови називи су далеко више сасвим описни, а не по нагодби или алгебарски,. Рајна, Дунав, Танаис, По, Волга, Ганг и стотину других сличних нису настали из неког мрачног шатровачког или неразумљивог наречја већ из речи које означавају протицање, ширење,

кретање котрљање, идење и у целокупној европској и азијској науци о местима нема ничег произвољног." [I. 41. II. 20. 89.122].

Којег би поштоваоца језичког и историјског истраживања, којем је позната грађа и садржај словенског језика смело да зачуди, да у целокупном мноштву имена код Грка и Римљана наилази само тако ретко на речи, које се по материји и облику при првом погледу тако недвосмислено најављују као словенска језичка сведочанства, као на пример Tsierna, Пелсо, Берзоуа, Мларека, Пелуа, Ведериана, Струја, Bustricius, Стреден, Вода, Дебре, Стлупи, Tergeste, Serbetium итд. Словенски језик нема само поједине консонанте и вокале, већ и мноштво гласовних спојева, које не могу да изразе ни најумељанији без проширења слова у грчкој и латинској азбуци. Уз то се још и процењује, да сви грчки и римски писци који су нам писмено сачували најстарије словенске речи, већином властита имена, нису познавали словенски језик и да су неправилно разумели речи које су за њих биле без значења, одмах при првом чувању. Само ако се баци поглед на касније преиначавање несумњиво словенских имена у познатим епохама од стране Грка, Римљана и Германа. Ко ће при посматрању погодити да су Андрагастос, Преденеценти и Зеиз словенски Радгост, Браничевци, Жича? Иако су они то! Погледајмо, како су Грци и Римљани мајсторисали, да би писмено изразили словенску реч чрња! Нека се најзад упореде наивна и високо поучна признања старих писаца, посебно од Цезара, Страбона, Меле и Плинија о њиховом начину поступања код варварских имена „nomina ineffabilia" и Шлецерова примедба с тим у вези у његовој Nord. Gesch. с. 107.

Да би се разумела аналогија овог преписивања имена уверљивом јасноћом, морају се упознати језички закони према којима су се словенски апелативи преламали од стране Грка, Римљана и Немаца, као што се то дешавало обрнуто када су Словени преламали њихове апелативе приликом преузимања у свој језик, при чему могу да послуже као упутство поређење речи које су приредили Gelenius, Knapski, Martinius, Temler, Sorgo, Soltau, Ihre, Frisch, Adelong, Kopszynski, Whiter, Berndt, Murra, Dobrowsky, Linde, Šiškov, Rakowiecki и др., даље Wiener Tripartitum (Бечки тродел). Онај који је само донекле упознат са језичким истраживањима ове врсте, лако ће видети, да је у оба случаја, како код апелатива тако и код властитих имена по правилу, осим у малом броју изузетака, дошло до угледања на исте језичке законе код одомаћивања речи. Ићи с тим у вези у детаље и посебно приказивати законе ових језичких појава није циљ овог дела, довољно је да се на то само указало.

Ако све ово узмемо у обзир, бићемо оснажени у уверењу, уколико наш слух и душевност нису сасвим затворени за разумне разлоге, да су огранци великог словенског народног племена досезали у најстаријем прадобу од северне Сарматије преко Карпата и Дунава, дубоко наниже, до Јадранског мора и да су то уствари Келто-Гали, који су преплавили, савладали и потлачили, делимично истребили, а делимично протерали јужна словенска племена, која су одувек била помешана са тракијским и епирским народима. Без прихватања ове историјски доказане чињенице остаје праисторија великог Илирикума и његових појединачних делова за вечност један почетак - и бескрајни хаос, како се то мора назвати стварно према свим досадашњим обрадама.

Сада је време да се пређе на општа размишљања о прадомовини Словена. Суровјецки каже да нам је прастаништа наговестио Хомер у Пафлагонији, на планинама Арменије и у Медији. За жаљење је да је поштовани истраживач само тихо додирнуо и посебно презриво оставио тако важно питање о вези словенског народног племена са средњеазијским, питање сродности Словена са Индусима, ту где је уствари било право место за то, да се спомене макар и једним слогом. Да ли би требало из тога закључити, да исти није полагао посебну вредност на ову сродност, да је чак сматрао илузијом, што изгледа стварно да произилази само понегде из расутих напомена при

опису религиозног обреда паганских Словена? Наговештавањем пранасеобина Словена у Пафлагонији и Медији јављају се и потешкоће. Сведочанства старих писаца, који сматрају као Скимнус, Ливије, Корн. Непос, код Плинија, Страбона, Киртиуса, Солинуса и др. да је дошло до пресељавања пафлагонских Хенета у јадранску Венецију, ипак доказују, посматрано тачно, само племенску сродност наведена два народа, која стоји и због других разлога (у хетско-пафлагонијским називима градова и река Загора, Загориа, Загира, Sacorsa, Sagaris, Haluga и др. просијавају још касно словенске речи), а никако само због пресељавања.

Стари писци су били превише склони да тамо где су наизлазили на сродне народе у удаљеним пределима да их припишу пресељењима без истраживања, како би најкраћим путем објаснили чињенице које су уочавали. Зар нису ови исти стари писци закључили произвољно да јадрански Венети потичу од галских и обрнуто ови од оних. Могуће је да су пафлагонијски Венети били заостали део великог сарматско-индијског народног племена, необјашњиво је, која их је бујица народа бацила на источну обалу Понта. Њих наћи овде, а Ските на Гренланду, Турке у Або-у или Вандале у Африци једнако је чудно, а ипак једнако природно. Али говорити о непрекидном ланцу словенских народа у прадоба почевши од Пафлагоније јужно према Кавказу, кроз целу Арменију до у унутрашњост Медије, ипак је сувише храбра хипотеза, која може теже да се поткрепи историјски одрживим разлозима. Сродност старих Словена по језику, религији и обичајима са старим Медијцима постоји; иста сродност постоји још на вишем степену између Индуса и Словена, ово не може зачудити ако се помисли да медијски и индијски по бити и по пореклу стоје у суштинској и органској вези.

Тек у новија времена се започело брижљивије поређење европских племенских језика са средње и источно-азијским језицима, посебно са индијским и персијским; и већ је свуда видљив благотворан утицај ових језичких студија на поредак и обезбеђење европско-азијске генеалогичке историје народа. То што су Немци, Еглези, Французи и Италијани учинили са толико похвалним трудом и корисним успехом у вези са грчким, латинским и немачким језиком, не може бити Словену ускраћено, посебно што се најпросвећенији истраживачи из иностранства, као што су Ihre, Муга, Berndt и др. жале, да се тако стар, богат и раширен словенски језик до сада сувише мало узимао у обзир за помоћ при поређењу језика, због недостатка основних знања истих. Ако сагледамо то што је обелодањено кроз књиге од стране Словена и странаца о језичкој сродности и сродности порекла Словена и Индуса, не може се сумњати у чињеницу. Она је доказана па и ако није објашњена на основу разлога. Оно што је изнето у старим списима о разлозима и поводима за подударност европских племенских језика са староиндијским и персијским, само показује да се о томе, додуше, много што шта говорило, али још није довољно поткрепљено. Далеко од тога, да желим да о томе нешто одлучим, пре сам мишљења, да расветљавање и утврђивање чињеница, иако независно од њиховог објашњења, има пуну вредност и да је од непроцењиве важности за правилну класификацију народа.

У том случају се налази историчар у истом положају са истраживачем природе; овај други посматра, прикупља и класификује појаве, чију унутрашњу везу и јединство мора да често предвиди његов чулни дух, али не на основу природног закона који се може формулисати, или на основу математичке формуле која се може демонстрирати. Зато још увек може поћи за руком будућности, оно у чега није веровала прошлост и због чега очајава садашњост. Зато пођимо свесно од сродности словенског језика и племена са грчким, латинским, келтским, немачким, као и са староиндијским као доказане и неоспорне чињенице и одредимо према томе најпре место које заузима наше племе у великој породици народа земаљске кугле.

Словени чине једну класу народа из Јафетовог рода којем припадају и Индијци, Медијци, Трачани (са грчким и латинским племеном), Готи (са скандинавским и германским племеном), Келти и Лети као језичке и народне класе. За нас је утешно да припадамо једном роду народа који се још од својих праотаца јавља као цивилизован на најудаљенијим границама историјског времена из чијег крила су од тада до сада потекли скоро сви они народи, који су на путевима

културе освојили палму победе. Да ли прапостојбину ових потомака Јафета треба тражити у Европи, како то жели Шулце (Schulze), или у Азији, како се то обично сматра, нека други одлуче. Али, и онај који би радо желео да избегне лавиринт најстарије генеалогije народа и који неће да се одрекне одобравања прастарој Зенд-саги, поред других познатијих и најновијих истраживања и претпоставки о пореклу и развоју друштвене цивилизације, на основу којих изгледа, да се ово прастаро племе, које је већ имало развијену склоност за друштвено формирање са животним искуством, простирало од највише окомите равни Азије (30° до 40° географске ширине; 90° до 110° дужине), где је развоје јужноазијских главних река, преко Индије, Бактриана, Согдиана, Парса, Медије, Грузије и касније преко Европе. Северно изнад исте, од крајњег севера Азије преко целе северне Европе и северне Америке, попуњавао је неки други род неизмерно велике просторе, које Раск назива скитски, и чију главну групу чине Монголи, Татари, Турци, Финци и др. са својим безбројним племенима и огранцима.

Време и начин у којем се одвојио словенски народ од народа Јафета, као грана од стабла у Азији или у Европи, остаће увек загонетка. У историјски потврђеној епохи појављују се Словени већ проширени и одвојени од својих осталих братских народа Индијаца, Медијаца. Персијанаца, Грка, Латина, Келта и Германа, сасвим издвојени и у збијеним масама, као и у разбијеним хордама на великим просторима средње Европе, а делимично и Азије. Пошто нас сигурни трагови наводе на то, да су они у епохи феничанске светске трговине већ имали своја европска станишта, можемо да се одрекнемо оног недостижног које се налази са оне стране и да посматрамо њихову праисторију као историју која припада европском тлу и само тражимо расветљење у том просторном и временском обручу.

О балтичко-феничанској, као и бористенској трговини ћилибара посебно је писано у новија времена, толико, детаљно да се ствар може сматрати окончаном. Утврђено је да су балтичку обалу насељавали Венеди у време када су Феничани у процвату њихове трговине (1800-1400. п.н.е.) доносили на Оријент ћилибар који је још био познат Мојсију и Хомеру. Сви историчари, не изузимајући Суровјецког, који хоће да припише Словенима пруску реч *glesso*, превидели су важну околност, да оријентално име ћилибара, хебрејски *הללש* Exod. 30, 34., египатски *sacal*, скитски *sacrium* Плин., [XXXVII. 11], у потпуности одговара словенском називу скло.

Реч скло црквенословенски стакло, руски стекло, српски стакло, хрватски *szteklo*, чешки, пољски и словачки *sklo*, садржи након избацавања епентетског слова **т** (упореди у дијалектима стребро и сребро, стреда и среда, страка и срака, стјен и сјен, стлуп и слуп итд.) корен скл, чије је словенство несумњиво. Овај корен се састоји скоро код свих речи које започињу словом **с** и још једним консонантом (упореди у дијалектима скора и кора, скорица и корица, скрзе и кроз, скот и кот или котити, скоп или скопец и копити, смрт и мрјети, склеп и клопити, струна и трну, страж и тражити, *skrupa* и *krti*, између осталог) од два различита елемента, из словенске, овде наглашено убачене, употребљене препозиције **сѣ** *sum* и од прастарог **кл** чије значење може да се открије поређењем са *υλαος*, *gel* - о, *gla* - *cies*, стакло. Пошто су египатско-хебрејске речи *schechelet* или *sukal* у семитским језицима стране речи, што се објашњава из неприродних покушаја извођења речи (одомаћено име за ћилибар код Семита је било некада јик или елек, у арапском смола, код Грка *ηλεκτον*, сада арапски *kahraman*, персијски *karabe*, турски *kehribar*, арменски *sat*); будући да са робама и њихова имена одлазе у најудаљеније пределе света; пошто се назив *glesso* код Пруса доводи аналогно у везу са називом код Венда, и пошто коначно скитска реч *sacrium* због променљивости гласова **р** и **л** није ништа друго већ реч сакал, признајем да сматрам речи *schechelet*, *sakal*, *sacrium* за један исти појам које означавају речи стакло, скло, а ову реч сматрам

најстаријом словенском речи, која се икада појавила словенском филологу у области повести људи и језика. Када је Словен постао познат по стаклу, пренео је своју реч скло на сва светлуцава провидна чврстостоппљена тела.

„Домовина порекла Словена у Европи су Карпати" рекао је велики мисилац Мареј; коначни суд на основу најдубљег истраживања, који ће положити сваки непристрасан испит. По броју племена и мноштву људи, ни Келти, ни Германи, ни било који други сој Јафета није се наслањао у давним правременима на светски народ Срба-Венда који је својим широко распрострањеним огранцима на југоистоку, на Дунаву и Јадранском мору, на северозападу на Балтичком мору, неизвесно докле још у оно време горе према северу и укоренио се у народ Скита. Вероватно су се неки сродници из овог народа чије су основне врлине биле домазлук и пољопривреда населили на обалама Галије и Британије. Одувек познати народима келтског и германског језика под именом Венди, Винди, придодали су наши преци сами себи име Срба, које су Скити и Хелени на Понту искривили у Сармат, Сауромат, па је у том облику реч доспела до Грка и Римљана и тако остала стереотипно у њиховом писаном говору, све док касније име једног ратничког појединачног племена није истиснуло многоструко злоупотребљено име Сармата из света књига и постало трајно за све огранке српског порекла. Али и сама српска племена, носећи од давнина поред општих и посебна и локална имена, заборавила су или запоставила у животу, сем малог броја изузетака, заједничко старо име. Већ је Мела рекао о Сарматима:

„una gens, aliquot populi et aliquot nomina" [I. 19.г.],

а већ код Херодота може да се наслути старост имена Хорвати: назив Словени, Љехи, Љутичи, Чеси и др., биће да нису млађи. Велики број словенских дијалеката, којих је било у прадоба без сумње ништа мање него сада, пошто је различитост у начину говора рано запажена и због изумирања или постепеног стапања више говора у један, који се може историјски доказати, јасан је и пуноважан сведок за велики број српских праплемена, чија појава и ширење у V-VI веку изазива чуђење.

Домовину старих Словена у I веку наше ере ограничити на област Волге у којој су живели Срби или балтички Венеди према Плинију, значи према томе исто, као и тврдња да су се станишта Германа у тој временској епохи налазила само унутар граница кнежевине Валдек. Као што су се пранасеобине Срба-Венда налазиле у средишту између Скита, Германа, Келта и Трачана; на исти начин је њихова праисторија донекле уједињење праисторије свих наведених главних и племенских народа Европе, и са те тачке гледишта помаже у решавању загонетке. На југозападном рубу њихове прадомовине. притиснути од Келта и Германа. били су Срби-Венди приморанн због пораста становништва, да прошире своја станишта у североисточном правцу и да се боре против слабих, остарелих, полако изумирућих европских Скита. Њихова јужна племена су рано савладали Келти и делимично поробили а делимично одбацили назад према Карпатима док су се северни са падина Карпата учврстили кроз средиште Скита до Дона и потиснули Финце ка обалама Балтичког и Белог мора, а јужне Ските ка Меотису [Азовском мору] и Волги. Преласци трачких Гета преко Дунава, сеобе немачких народа према Карпатима, проласци Алана између Балтичког мора и Понта, ратови Римљана на Дунаву, присилили су их да своја станишта због пораста људства прошире према североистоку и да се населе у појединим колонијама чак на источној страни Азовског мора.

Према томе колико далеко бацају светло зраци историје у давнину, била је отаџбина Срба-Венда попреште хорди народа који су се кретали са југозапада и северо-истока и само непобедива снага вечно младог, мирног унутрашњег народног живота, спасла их је од потпуног нестајања. Тек тада када је римски колос, греховима разбијен, почео да се љуља под налетима Германа и када је истовремено продирање Алана, Гота, Хуна, Авара, Хазара и других азијских Скита пробудило и оснажило тежњу ка југу, поново су се појавила њихова племена, Словени, Хорвати (Карпиани) и стварни Срби (Сармати) на Дунаву и Елби и прекрили ускоро својим безбројним силством земаљске просторе које су делимично њихови преци некад напустили.

То што су неки новији писци повести сматрали Словене за касне придошлице у Европи, тек у епохи азијских Хуна, долази отуда, што су полазили од произвољности, без дубље и многостраног истраживања, од претпоставке да Словени не би могли бити старији у Европи од њиховог имена у грчким и римским писаним делима. Бесмислица и глупост ове претпоставке пада сваком у очи. На овај начин би се могло и тврдити да пре имена Грка, Римљана, Германа и Франака нису постојали Хелени, Итали или Латини, Немци или Гали. Историја нас учи гласно, да се при задржаној истоветности народа, мењају њихова имена, стара одумиру, нова се појављују, даље, да посебна имена огранака прелазе на један цео народ, насупрот томе да се општа имена једне целине народа утапају у посебна имена бројчано малих огранака, да један исти народ може да се води под различитим именима, једно код куће, а више различитих у иностранству. Да ли би требало да овај етнолошки природни закон, доказан свуда, без обзира на толико много јасних сведочанстава за њега, трпи изузетак само код Словена?

За тврдњу, да је име Срб по свом генеричном значењу старије од имена Словен, говори толико много чињеница. сведочанстава и разлога, да није изненађујуће, што су о овом значају још одавно говорили цењени научници, као што су K.G, Anton, F. Durich и J. Dobrowsky. Онај ко може да се увери, да су стари, стварни, генетски Сармати стварно Срби, њему није потребан даљи доказ за тачносг. Пошто та тврдња налази чврсто упориште и у другим чињеницама, заслужује утолико више пажње. Име Срб налазимо код Плинија (пре 79. г.н.е.) и Птолемеја (161. год. н.е.) као име једне сарматске народности између Меотиса [Азовског мора] и Волге на данашњој реци Серба. Овај чисти облик Серби, Сирби биће да се директним путем од неког грчког географа сазнао и остао је сада готово стереотипан да стоји поред старијег скитско-грчког Сармат, чија је истоветност била непозната у прошлости Грцима који су писали и били сиромашни у језику. Да су Плиније и Птолемеј црпели из једног извора, видљиво је и из положаја имена: Серби, Вали итд.

Већ смо видели, да име Спори, које наводи Прокопије, као најстарије заједничко име Анта и Словена, није ни једно друго него управо име Срби, само искривљено на грчки начин. Вероватно да је Прокопије сазнао ово име из доброг извора, изгледа из уста једног словенског војника или трговца; али у генеалогии народа слеп као и сви Грци и Римљани из истог периода, није наслутио, истоветност имена Срб и Сармат. Исто важи и за Плинија и Јорданеса у вези са именима народа које су они навели, Спали, Спалеи, на рекама Припетј и Дњепар, што представља само због нераспознатљивости изопачено играње са речи Срб [Мареј, I. 71. год.].

На исти начин су стари Хелени у време пре Херодота реч Србаљ подесили за изговор као Трибали са којим именом Херодот потврђује најмногобројнију и најмоћнију народност на северу трачко-илирског полуострва. Постоји разлог да се верује да су Кривичи, Бјеси, Дољенци, Горали, Моросини и други, само ближи и даљи припадајући, али отргнути огранци овог многобројног племена, који су се из матице откинули и помешали са Трачанима.

А да и јадранским Венедима и Илирима није било непознато име Срб, Србин, Србаљ, доказују имена њихових градова: Sorviodurum, Serbetium, Sorba, Serbinum и др. Са Келтима се појавило име Венде, Винде, за потчињене пранароде, због чега се само и налази ово име у много млађим грчким и римским историјама, порекло и значење имена Илирац су веома мрачни. Словенски облици и речи Мазур, Халор, Ил, Илов, Иља, Илца, Илава и др., индијска реч Елора и др., ослобађају нас неопходности, да их сматрамо страним.

Пређимо до галских Венедиа па ћемо и ту наћи име Срб и Венде заједно. Притока реке Мосел, река Saar, звала се још у време Римљана Saruba, Saravus, а још и сада се зове сељак на Рајни Surbel, што значи Србал! Већ смо претходно напоменули, да су белгијско галски Венеди поседовали и британску обалу која је лежала насупрот њих; и ту нам се јавља реч Срб, како као име градова: Sorbiodunum између осталих, тако и као име народа Serfen.

Да на балтичкој обали постоји такође исти реципроцитет имена Венде и Срб (Сармат), не изискује за непристрасног истраживача опширан доказ. То је била само последица истоветне и логичне употребе речи Венд када су се од почетка III века спустили готски народи са Висле дуж Карпата на Понт и Меотис и запосели унаоколо земље на обали. И тада се изненада појавило име Анти за Сармате који су били настањени северно од њих. Реч Анти (у неким рукописима Јорданеса стоји и Енети што је приближно речи Хенети код старих писаца) је, као што је већ напоменуто, само дијалектички варијетет посебно готски, могуће и алански, од речи Венде, Винде. На тај начин одговара реч Венд, Ант свуда домаћој речи Срб, Србаљ, Србин = Сармат. То је било опште, такорећи стереотипно утврђено име народа српског порекла код Келта и њихове браће Германа.

Такође, у обрнутом правцу то се догађа са именом Немец, којим се означавају народи немачког порекла без разлике на време и земље од стране Словена. Изгледа само да је изузетак име Хенета у Пафлагонији, којим, посматрајући тачно није укинута правило. Име се јавља још код Хомера; али, колико су дуго пре доласка Галата (Келти, 278. пре Хр.) написане Хомерове песме, а да ли је то утврђено, да је у Илијади свака реч толико стара као и Хомер сам, или да пре Галата, није било Келта у Малој Азији? Где према томе гласно говори толико много других чињеница, не сме да нас збуњује један привидан изузетак, чије је решавање и отклањање још увек могуће. Али Немци су обележавали и Словене, Чехе, Љехе, између осталих именом Венди. Свакако, али тек у каснијим епохама и само зато што су их сматрали Србима, што су они и стварно били по пореклу. Осим тога Словени су дошли у Илирикум у станишта њихових старих племенских сродника, Срба и помешали су се са преостацима истих; Чеси и Ljachi у Лужицама у Мајсену (Meissen), Чешкој итд., али и друга северна племена су се стварно издвојила из старе Сарматије на северу Карпата и били су према томе прави генетски Срби, који никада нису носили посебно име Словена.

Непознати аутор такозване Далимилове хронике из године 1310. схватио је значење речи Срб сасвим исправно, црпећи несумњиво материјал из старијих извора, посебно сада изгубљених народних песама. Он пева:

„V srbskem yazku gest zemie, Giž Charvati gest gmie",

што значи, то је на језику Срба или народности једна земља, која се назива Харватиен, или како то наводи немачки преводац из XIV века:

„Czu Winden ist ein gegent, Die ist Grauacia genent,

[у преводу: код Винда је један предео који се назива Грауациа].

Ова Хорвација у земљи Винда, из које су се по песнику одселили Чеси у Чешку, није ниједна друга до Карпатско горје у Сарматији. Чешки аналит се подудара са Прокопијем код употребе имена Срб; а и чешки писци XV-XVI века били су сасвим у праву када су у преводима са немачког стално замењивали реч Венд речју Срб [Durich V. S.p. 268. Dobrowsky čech S. 4.ff. Abh. VI. 280]. Овим историјски потврђеним приоритетом имена Серб потпуно се објашњава појава која иначе пада у очи, да се под овим именом воде Срби у Илирикуму и у Лужици у два језика веома удаљена, на известан начин два словенска дијалекта на супротним крајевима племена. „Сличност имена вендских и илирских Срба, каже Добровски, није случајна, већ потиче из прастарих времена: под овим именом су се подразумевала оба реда словенских народа пре него што се појавило опште име Славен." [W. Jahrb. 1827. XXXVII Bd]. Чак и околност, што не може да се више уђе у траг значењу корена ове речи, док се она друга општа и посебно словенска имена народа могу мање или више да лако докажу, говори о њеној старости. Најстарија етимологија имена Срб је она од цара Константина:

„Servli Σέρβλοι autem Romanorum lingua servi δουλοι dicuntur: unde sevula Σέρβουλα (читај Тζέρβουλα, Tzervula, као доле) vulgo servorum calceamenta appellantur (али то је чревље, цревље, словачки сrjeve, črjevu, краин. zhreul, чешки trevjč, strevj, пољски trzevik, осреае ципела, дакле сасвим различити корени!); et Tzervulianos Τζερβουλιανούς illos vocamus, qui ita viliter ac pauperum in modum sunt calceati: Servli autem inde sic cognominati sunt quod Romanorum Imperatori sevirent" ²⁰ [De. A.I. XXXII].

²⁰). „Срби се по римском дијалекту називају робовима као што је сербула заједничка ношња од робова названа опанци, те сербулијани како се добро каже за оне што носе подерану обућу. Срби имају такав назив и по томе што су постали робови ромејског цара." (Превод А.П.)

Свако види бесмислицу и будалаштину овог извођења. У прашком рукопису Mater Verborum Salomonis из године 1102 чита се следеће:

„Sarabaite Zirbi proprie currentes vel sibi viventes" [p.302. col.2.],
и „Sarmatae.... Sirbi dicti a serendo i.e. quasi sirbntiu" [p.303.col.3].

И ово објашњење је нејасно и незадовољавајуће.

„Significatum radicis срѣбъ, (србалъ, срѣбин, срѣбинъ, срѣблинъ m., срѣбка, срѣбкиня f., срѣбадия) земља Срба, [В. Стефановић Карацић, Речник српско-хрватског], в., срѣбадъ, срѣбъ coll. за народ и земљу, као роусъ, чоудъ, сеъверъ, съверъ и др.), consultis etiam dialectis omnibus nondum licuit eguere" каже наш ветеран у истраживању језика, Ј. Добровски [Inst.I.sl.p.154].

Истина, тешко је о значењу речи дати и саму претпоставку. Али мисаони дух се осећа присиљен, да и тамо где му светлост сунца залази тражи пут сазнања и истине и при слабом светлуцању месеца. Нека се то зато не протумачи лоше, ако ћу се бојажљиво усудити, да овде

нешто напишем за будуће проверавање. Ако је истина, као што то уче историја и подударно поређење језика, да је постојао први говор човека, као и само један људски род,

„erat autem terra labii unius et sermonum eorundem" [Genes. XI. 1.];

као и да је то права слика језика; извор из којег истиче велика река, која се камен по камен дели у више рукаваца, чија вода и по дубини и ширини, по боји и укусу, бескрајно различита прати свој ток кроз неизмерљиве даљине; ако даље на основу аналогije може да се претпостави, да једна тако далеко раширена реч као властито име ту не може да стоји, један истинит језички *απαξ* λεγόμενον онда се задржава право да се за тумачење овог корена речи употребе сродне речи из домаћих и страних језика. Реч Срб налазимо у најразличитијим облицима као имена народа, градова, река и језера, раширених у великом делу Европе и Азије. О народима и племенима је већ било речи; од градова ћу набројати само следеће старе:

Сараба и sinus Sarabicus у Индији код Птоломеја; према обичном начину читања Сабара, Sarbacum у Сарматији еур.,
Сарбана у Индији,
Сарбане у Месопотамији такође код Птоломеја и на Т. Пејт.,
Сарбане у Мигдонији, (Mygdonien) код Ам. Марцелина,
Sarbanissa на Понту,
Sarmalia у Галицији,
Саварабатис земља у Индији код Птоломеја,
Serbetium, Servittium у Доњој Панонији на Таб. Пејт., у Итин. Ант. и код Рав.,
Serbinum, такође код Птоломеја,
Сермиле у Македонији код Херодота, Тук. и др.,
Серпа у Хиспанији у Итин. Ант.,
Sirbitum у Етиопији,
Sirpium у Италији на Таб. Пејт. и код Рав.,
Sorabile на Сардинији у Итин. Ант., код Птол., и Рав.,
Sorba у Карнији код Рав.,
Sorbiodunum у Британији у Ит. Ант. и на новчићима,
Sorpara, Soroba у Кападокији код Птол. и на Таб. Пејт.,
Сорва у Арменији на Таб. Пејт.,
Sorvioturum у Винделицији такође,
Суруба у Сарматији ас. код Птол. и др; новије
Срб село у личкој регији, такође у Арадском округу,
Serba село у Хуњадској жупанији,
Serbija село у Зарандерској жупанији,
Serbaska село у Крашовској жупанији,
Serbeli властела у Загребачкој жупанији,
Serben село у Lief. Kr. Venden,
Serbešt село у Бихарској жупанији,
Сербљани село у две Банал-регије,
Сербовец се-ло у Берегер жупанији,

Серфо, Серфанто острво и место на северозападу од Сифанто,
 Серпеиск, Серпухов град у Русији,
 Sierpe (уместо Срб'ц) град у војводству Plock,
 Sirb село у Марморској жупанији, такође у Бихарској жупанији, као и у Зарандерској
 жупанији, Сирби село у Бихарској жупанији, и у Сатмарској жупанији,
 Сирбова село у Темишварској жупанији,
 Sorbygdens област намесника у Јужној Шведској Göteborglän,
 Сорви уместо Срби острво код Мореа,
 Срби, Србец села у Чешкој,
 Србац, Србазан, Србце, Србеи, Србиа села у Бугарској,
 Србија у Босни,
 Србица град у Македонији,
 Zerbst (Србиште) град у Немачкој,
 ако би се овде могао узети у обзир и глас sch = ш, онда би ту припадало још много других
 градова: Шербаш, Шеребан и др.;

од река и језера стара имена:

Сабрина, Сарва у Британији код Тацита и Рав.;
 Сарабус у Индији код Птол. притока Ганга;
 Саравус, Саруба, Sarvix у Галији потврђено на карти Т. Пејт, у Итин. Ант., код Аусон. и
 Рав., становници
 Сараватес, Сербес у Маугісји саес код Птол.,
 Сермиус у Тракији у Акт. С. Алекс.,
 Sirbes у Ликији,
 Sirbonis, Сербонис језеро у Египту код Херодота, Страбона, Птол. и др.,
 Зиоберес. Зиобрис, степска река у Партији (Parthien) код Куртиуса; новије:
 Сарабату Малој Азији, осим тога Кедус, стари Хермус у Лидији,
 Сарп водопад на реци Glommenelf у Норвешкој,
 Србе. Сарпа река у Астрахану, у земљи старих Сирбен Плинија и Птолемеја.
 Сарвиз у жупанијама Штулвајсенбурга и Толнера.
 Србиша, Сервиша у Персији.
 Серпенка (Серпејка), у Русији,
 Sierpenica у Војводству Plock,
 Серви, Севри у Битинији,
 Србец, Сорбед у Тирингену,
 Србица у Србији, Сребуша долина и река у жупанији Торда
 Заб, Зарб више река у Персији,
 Зербис или Зервис у Месопотамији и др.

Реч Србек припада овде као презиме људи, у Чешкој, примедба по Добровском у старим и
 новијим временима вероватно често употребљена и у другим словенским земљама. Види се да се
 изведене речи од пракорена срб провлаче посебно као имена река и градова кроз више језика и
 земаља Азије и Европе. Било би то чудо, када се у овим језицима више не би сретали апелативи из
 истог корена. А ипак не могу да, из мени ближих и познатијих језика, наведем ниједан други, осим
 латински sorb-eo, sorb-itium, sorb-ilis, sorb-ilum, словенски срб-ити, срб-ати, (у стреб-и, стреб-ати

неких дијалеката је слово **т** само епентеза као у речима стрјебро, страка, среда, стретну, стрјж, истих дијалеката за сребро, срака, среда, сретну *srjesh*) и арапско **zrb**, што у целини одговара немачкој речи *schlürfen* -сркати, даље јеврејска реч *zarab* тећи и у већини оријенталних језика сирб, серб, што значи *canalis, euripus*, водени јарак, мореуз. Поређење свих ових облика речи и њиховог значења, имајући у виду и турско-персијске речи *scharab, scherbet, tschorba* води до мишљења, да је по природи истински ономатопејски корен **срб** значио у најстаријем прадобу не акт сркања, пијења већ материјални предмет, уопште нешто течено, а посебно воду, са споредним обележјем за цврчати, цурити и жуборити.

Отуда толико много имена река у којима је корен срб очигледан. Јер ако желим да признам, да већина имена новијих места које сам навео захваљују своје порекло племену народа који их насељавају: то се ипак не може тврдити за стара имена градова и река, који делом припадају Азији и Африци. Пошто резултати најобазривијих и најдубљих језичких истраживања, према исповести познавалаца са правом гласа, [упореди J.S.Vaters *Analekten I Hft.* ". 3-48], указују на Индију и Персију као праколевку словенског народног племена; пошто нам се овде стварно јављају у старијем и новијем времену важне реке по имену Сарабус, Сарб, Србиша и др.: онда не би смела барем да изгледа сасвим смешна хипотеза, да је онај огранак великог Јафетовог праплемена, који је живео на реци Срба, добио од исте и посебно име Срблен, Србинен, Србатен (јер Срб као име мушкарца и име народа, изгледа ми да је већ скраћеница) пренео на потомство. Или, да ли би то било бесмислено, извести име великог народа Србо-Словена од имена једне реке?

Име светског народа Хинду, који своје настајање захваљује тамноплавој реци Инду, према мишљењу које највише одговара обичном здравом људском разуму, и имена каснијих словенских Моравана, Полаба, Поморана, Посаваца, Хронаца, Тимочана, Неречана, Бобрана, Бужана. (Пеукина), Хавелана, Језераца (*Ezeritae*), Рашци, Раци, Донци, Суличи и др. која су сва преузета од река, језера и обала, могла би барем као примери да оправдају хипотезу која за себе тражи само један степен могућности.

Пошто су мишљења историчара о сродности племена старих Венеда до сада била веома подељена и пошто су исти понекад, иако произвољно и супротно јасном сведочанству од Полибија:

„Veneti... lingua a Gallis differunt" [11.17.],

сматрани Келтима или Германима; природно је да се различито тврдило о значењу речи Венд, Винд. Многи су је сматрали случајним локалним именом келтских и германских племена, што је значило исто толико као становник на обали или баруштину или да потиче од Вин, Винд, Вен, Ванд, према неким од обале, према другима од баре, воде, у северном или доњонемачком дијалекту измењено у Verd, Vird. [Jordan.Or. sl.p.10. Barth *Deutschl. Urgesch.I.* 109. Wilhelm German, s.87. Koch-Sternfeld *Beitr. z.d.Landerk. V.I.*]. Противно овом мишљењу казују хронике и искуство да није име Венд, Винд, Ант одувек било својствено само народима на хелветским и норичким Алпима, на највишем врху Судета *Riesengebirge*, већ и планинама, брдима, нпр. *Vindius mons* у Индији, Хиспанији. Гроф *Ossolinski*, који је сматрао старе Будине за претке Венда, значи и Словена, окренуо се из другог разлога једној другој хипотези. Његове речи су следеће:

„Пошто Грци у својој азбуци употребљавају **в** уместо **б**, онда Будини значе исто као Вудини; Сармате (то је према Осолинском Литванац!) су према свом начину називали Венеди, Ските Венелаен. Венда, ванда на литванском, *venna* на финском, значе *Wasser* вода. Основна реч свуда указује на воду и не означава само карактеристику прастаништа Будина, пуно мочвара, бара, каљуга, локава, слатина, језера, река: већ и становника прикладног за воду; тако како су се наши

Прасловени посебно одликовали у том смислу, као што је то најтачније описао К. Mauritius, [Strat.II.5,"; Vinc Kadlubek преведено од Linde 1822. А. 147].

Што се мене тиче слажем се са мишљењем оних, који као J. Jungman сматрају име Винд према пореклу идентично са Хинду, грчки ὁ Ἰνδός, Ἰνδικός, ἢ Ἰνδική, латински Indus, Indi, India, хебрејски Хонду, арапски Хинд, етиопски Хенду, перзијски Хинд у плуралу Хунуд. Из овога произилази, да иако се Словени сами, према нашем сазнању, нису служили овим именом, да исто није само географско и случајно, већ генетско и да је у најстаријем добу потврђено. Различитост облика Инд, Хинд, Хенду и Енет, Хенет, Венед, Винд, Ант, не сме да збуњује; име једног тако далеко распрострањеног народа није могло сасвим једнако да звучи у два дела света од различитих народа и у различитим језицима, а одступања у овом случају нису већа него што су у облицима Valsche, Vallone, Galli, Galatae, Keltae, Celten, који су према једногласној оцени истраживача језика само мешавине од једне исте основне речи.

Ако је сродност Сармата или Срба са Индусима без сваке сумње, онда барем није невероватно да се један отргнути огранак великог праплемена Јафетида, који је сам себи дао новије локално име, назива од стране Келта и Германа, удаљених сродника по језику и пореклу, било зато што се одвојио од заједничког праплемена, или зато што је непосредно изашао из крила Хинду народа, још надаље до у каснија времена назива општим именом Хинду (Хенети, Винди, Венди).

Али, од највеће важности је околност, да је управо језик балтичких Венда, међу свим дијалектима Европе, онако како се чврсто усталио и прешао у старо доба у старопруски, летонски, литвански, најближи староиндијском. Овде се срећу имена и ствари који скупа чине доказ од вредности. Тиме је етимолог упућен на значење корена Хинду, па нека он одлучи, да ли је назив народа Хинду идентичан са називом реке Sin, Sindhu, Schindhu што у санскриту значи река, велика река, море, морска струја, као што ја то мислим са другима према Стефану Византијском:

„Ἰνδος ποταμός ἀφ οὗ Ἰνδοί, ἀφ οὗ Ἰνδικός καὶ Ἰνδικοί”

или да га тражи у семитском називу Хенед, Хенид, што значи вијугав према Сиклеру, који жели да изведе сва имена света из хебрејског. Исто тако остаје препуштено неком будућем проверавању у каквој вези стоје имена река Βήνδα Винда, брда Βίνδιος Виндиус у Индији и другде, са именом народа.

Већ из овога што је претходно речено о високој старости и великој раширености имена Србин, изгледа да произилази само по себи, да се име Словен, неизвесно од када, име једног посебног племена, издигло тек у каснијој историјској епохи као опште име за све народе истог српског (сарматског) порекла. Мојсеј од Хорене, Прокопије, Јорданес, Менандер и опат von Bislarо су први који су нам пренели име Словен у својим списима; јер да су Суобени у Скитији и Славани (Ставани) у Сарматији код Птоломеја прерушени Словени, јако је вероватно али се мора претходно још поближе испитати и доказати. Сглаваци, Сглавајин код Мојсеја од Хорене, Σκλαβηνοί код Прокопија (само два пута Σκλαβανιοι), Σκλαβηνοί, Σκλάβοι код Меандера, Sclavini, Sclavi код Јорданеса и код опата фон Биклара, гласи њихово име.

Али ако помислимо да се не подударују без изузетка најстарији словенски рукописи почевши од XI века па до XVI века у употреби облика Словен, Словенин, слованъ, слованинъ, у плуралу Словени, Словјене, словене, словъне као адјектив словенск, словјенск, словенъскъ, словънъскъ, већ да управо потомци Славена које су описали Прокопије и Јорданес, данашњи Словенци у

Панонији и Илирији, Словаци у Горњој Мађарској и Бугари у Мезији користе у обичном говорном језику облик, Словенци, Словаци, Словен: онда нећемо чекати да признамо облике Склавин, Склави за грчко-римске на основу убедљивих аналогичности које су прокријумчарене из грчких и словенских књига тек 1648-1667 од стране грчких језичких коректора без знања словенског језика и то оних који су присвојену реч од Словена *ісѣ* = *ісоусѣ* искориговали у грчку од три слога *іісѣ* = *іісоурѣ* и на тај начин дали повод за настајање расколника [Dobrowsky Inst.I sl. p. 152.W.Jahrb. 1822. Bd.XVII. Časop.česk.mus. 1827.V.I.s.80.ff.]. Арменска реч Сглавази, арапска Секлаб (код Абулфеда), перзијска Сакалиб (код Ferdussi-a и Mirkhond-a) није узета непосредно из уста Словена, већ из грчких извора.

Стварно би било чудновато, да су Грци и Латини, који су иначе сва властита имена Словена без изузетка на најжалоснији начин нагрђивали, одржали једино име народа у својој првобитној чистоти, а да су насупрот њима Словени, који су уобичавали да чувају значајне називе мало важних предмета, упропастили оно управо најважније и највредније, своје сопствено име.

Овим није оспорена радикална истоветност речи Словен и Слав у личним именима и изведеним именима насеља из личних имена Светослав и Славков итд., јер сваком је очигледно, да како *с л о в о* тако и *с л а в а* почивају на истом корену слоую, што одговара грчком и латинском *Κλύω*.

Из Прокопијевих и Јорданесових правилно тумачених речи јасно произилази у склопу са другим чињеницама, да је у њихово време, почетком VI века име Словен било својствено једном посебно ратничком и многољудом племену између доњег Дунава и Дњестра, неодређено докле навише према северу:

„Ab una stirpe exorti, tria nunc nomina reddidere, i.e. Veneti, Antes, Sclavi." Jord. c.23.

„Vinidarun natio populosa.. guorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur." [Id.c.5].

Потом он одређује станишта Славина између доњег Дунава и Дњестра, а Анта између Дњестра и Дњепра. Још изричите, последније, рекло би се бојажљивије разликује Прокопије Словене као једно посебно племе од Анта. Штритер (Stritter), у Шлецеровој [N.G. (Neue Geschichte) с. 348]. Из Прокопијевих и Јорданесових речи не може уопште да се закључи да су велика племена Срба (Сармата), Хорвата и Љаха, настањених на северу Карпата, још тада носила у заједничком животу име Словен, далеко пре изгледа да је Јорданес рашчланио велико народно племе на три главна огранка, Венете, Анте, Склавине и да је последњим одредио њихова станишта на Дунаву и Понту, те да је сматрао Венете (Србе) становницима Балтичког мора.

Уколико су се ова два наведена писца стварно огрешила о употребу језика, онда је томе крива делимично близина и рано продирање словенских племена у Панонију и у област Карпата, а делимично неупознатост са специјалним именом севернокарпатских Срба, те коначно, делимично и због заједничког порекла Венда и Словена. Такве врсте противуречности нису баш ретке код Грка и Латина тога времена. Ништа не одаје више мањкавост дубоког и сигурног погледа на унутрашње односе словенског народа код Прокопија и Јорданеса, него околност да при раздвајању народног племена на главне огранке нигде не спомињу Србе, Хрвате и Љахе и да реч Србин, чак тамо где га налазе из чистог извора, бесмислено искривљују у Спори, Спали. Јер да је главно племе Срба након одвајања многих огранака у њихово време још увек настањивало у

збијеним масама север Карпата, произилази многоструко већ из претходно дотакнутих најава, што и потврђује навод у старом баварском кодексу:

„Zeriuani, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes
Sclavorum exortae sint et originem, sicut affirmant ducant”

који јасно и задовољавајуће објашњава, с обзиром на остале поименце наведена племена и сроднике да се ради о Србима, становницима старе Сарматије. Исто важи и за Хорвате, првобитне становнике Карпата, по којима су и добили име и за Љехе, Лиге, Луге, код Птоломеја Λωυυοι, Зосима Λογίωνης, мађарски Lengyel), за западне Србе између Висле и Одре, чије је име касније потиснуто од Пољена, Пољака. А да су данашњи Бугари, Словенци и Словаци директни и прави потомци ових Словена, може се доказати историјски и лингвистички.

Што се тиче Бугара, непобитно произилази из сведочанстава Мојсеја од Хорене и Византинаца да је народ Словена био настањен још давно пре доласка стварних Бугара, тих татарских Скита, у Мезији, Тракији, Македонији, Епиру и Илирији. Име Словена остало је овим метанастима у византијској историји наследно својствено, под којим касније досељени Срби и Хорвати по правилу нису били потврђени. Када су ови метанастии постепено и давно пре слома њихових татарских господара напустили паганство и када су Константин и Методије ради учвршћивања хришћанства код њих око 855. године издигли говорни језик простог народа у писани: тај језик није називан бугарски па ни српски, већ словенски, што се може свакако уверити из најстаријих рукописа. Додуше, и ту је започело име господара, као некада код Роксалана Јазига (Јутунген, Јутунгаланен), а касније код Руса, да потискује име поданика (већ се Симеон 911-927. г. називао према Абулфарадшу кнез Бугара и Словена, не калуђер, већ архидански архиепископ - Theophylaktos, ученик Климента, написао је у X веку

" τó των Σθλοβενων είτουν Βουλγαρων γένος "

и кроз цео средњи век звала се земља наизменично Бугарска и Склавинија); али сузбијао га је муком и није могло да се избрише још до данас. Бацимо поглед на стару историју Словена у Бугарској, Панонији и Горњој Мађарској, закључићемо да су тако далеко раздвојени племенски огранци географски и делом политички у VIII-IX веку по језику и обичајима још блиски.

Владавина Бугара се протезала на северу, не само према сумњивом анонимусу, бележнику краља Беле [Belae R. Notar.], већ и према сведочанствима доказаних византијских и франачких извора, над свим Словенима на десној обали Дунава до Драве, понекад и преко Драве на левој страни, преко низије до Тисе. На северозападу Мађарске су владали над тамошњим огранцима већином Словени, а у Горњој Паконији прави словенски кнежеви, делом франачки вазали. Близина Бугара и Франака на Драви и Дунаву доводила је до честих сукоба господара и сталних померања граница; али географска повезаност Словена није била због тога сасвим разбијена, већ због Мађара, који су дошли око 897. године и населили се у средишту на Дунаву и Тиси. Ова историјска чињеница осветлила је историјску мисију и деловање Методија. Само на основу континуитета станишта мезијских, панонских и карпатских Словена и првобитне једнакости њихових говорних језика, разумљиво је истовремено деловање Методија у свим областима, као и брзо ширење грчке литургије у македонско-словенском преводу у Панонији и Словачкој. Ова првобитна једнакост језика као други доказ истоветности сада три одвојена народа, још данас је

очита након хиљадугодишње раздвојености. Познато је да је такозвани црквенословенски истовремено коришћен код Бугара, Словенаца и Словака. „Језик најстаријих славенских метанаста у Панонији, каже Копитар, на јужним и источним падинама норијских и јулијских Алпи, дуж река Саве, Драве, Муре, Рабе и др. између Кулпа и Дунава је црквено-славенски, још сада ближи него илирски (српски и далматински) - једна истина, у коју ће се уверити и непристрастан Илир ако једну исту реченицу верно преведе на пример најпре на такозвани хрватски или крањски, а затим на свој дијалект и ако оба превода, писана ћириличним писмом и ортографијом упореди са старословенским." [Wien, Jahrb.1822. Bd. XVII].

„Данашњи Срби у Славонији и Хрватској, каже Чапловић, говоре једним језиком који се разликује од њиховог језика црквених књига исто толико као и италијански од латинског. Словачки је са њим далеко сроднији. Словак боље разуме своје јеванђелисте него Србин, који није студирао црквени језик"

(Ја ћу придодати: без обзира што Словак од пре хиљаду година нема прилику, да свакодневно слуша овај језик као Србин, без обзира што је словенски у садашњим црквеним књигама потпуно русизован и без обзира како се понаша данашњи изговор у односу на прави стари, као и садашњи грчки и латински у односу на старе) [Славон. и Клоат. I.219].

Али да је говорни језик старих Словена прво и раније но у Панонији записан у Македонији и Тракији, као што то сматра највећи језички истраживач Словена Ј. Добровски, од стране два брата апостола, може се сматрати сигурним на основу историје и толико много постојећих бугарских рукописа. Словенска црквена литература, започета у Бугарској настављена је у Панонији. Изгледа да је постојала мала разлика у дијалекту између словенског у Бугарској, (тј. Горња и Средња Македонија, Горња Тракија и Мезија) и у Панонији. Затворен дијалекатски поглед био је између Словена у Бугарској, Словена у Панонији и Словака у Мађарској још у IX веку; ово је била последица положаја удаљених племенских огранака и њихових мешања са удаљеним сродницима и странцима, Бугара са преостацима Трибала. Илира и Трачана. Словенаца са старим Панонцима и Францима, Словака са Чесима, Љахима, Аварима и другима и потврђена је писменим споменицима: али првобитна истовестност три дијалекта прогледава по својој суштини још у много каснијим временима, неоспорно, нпр. у словачкој верзији јеванђеља писаних ћириличним писмом у манастиру Богиан и још се увек може доказати граматички и лексички, упркос скоро беспримерном метадијалектизирању словачког и бугарског, ако би се хтело ићи у детаље, за шта овде није место.

Иако име Словена у старом времену припада првенствено великом племену, које се у V-VI веку населило на доњем Дунаву, не може се из тога никако закључити да и други огранци у унутрашњости Сарматије нису носили исто име. Колико год да нас мало зачуђује, што срећемо Хорвате у X веку у четири удаљене области, у Чешкој, Галицији, Кашубији и Илирикуму, исто толико мало сме да нас чуди, када слушамо Нестора да 862. године говори о правим Словенима у Новгороду. Прастаништа овог моћног племена у Сарматији могу се тешко одредити без обимних истраживања и посебно без критички потврђеног става у односу на Птоломеја, због околности да је он још у III - IV веку сместио њихове колоније у Мезију, а да су се одмах након епохе Хуна појавили на Дунаву као освајачи, као и због још неколико других разлога, па бих желео да закључим да у наведеним вековима њих не треба тражити далеко горе. Ратови Словена са Грцима и Францима донели су са собом да је име, као и раније име Сармата, постало код грчких

историчара стереотипно и као начин за заједничку ознаку свих племена српског (сарматског) порекла па чак и оних који то име никада нису носили у животу. Са овим именом се догодило исто то што и са именима Германа, Алемана и Ниемеца.

Овде би сада било место да се у кратким цртама опише једно од ових основних мишљења о изграђеном систему праповести најстаријих европских Словена пре и након Херодота до задњих сеоба у V-VI веку и да се донекле, барем као нужност, попуни велика празнина која постоји према уобичајеном мишљењу пре свима познате епохе Словена у њиховој историји.

Не могу се уздржати а да не признам, да бих желео да један тако створен систем од постојећих, као и крајње мањкавих и незадовољавајућих текстова грчких и римских писаца, из домаћих предања, сага и натукница повезан у органски спој са праисторијом других европских народа, уколико ме сасвим не вара слика свега што ми лебди пред разумом, у сагласности са основним мишљењем, задовољавајуће разрешим и отклоним многе од најгрубљих и очевидних противуречности и заблуда, које су учиниле праисторију Словена неразмрсиво хаотичном и до муке отужном.

Ипак још јако недостаје детаљних, трајно сигурних крајњих резултата, прихватљивих претходних радова о појединачним народима средње и северне Европе пре и после Христовог рођења, а да би појединац без заплитања при сваком кораку у мукотрпном објашњавању најособитијих питања, могао да предузме извођење са задовољством и успехом. Још увек је у хаотичном именовану народа и племена средње и северне Европе, необично много словенског, које у делима старих писаца плива и лелуја се, што мора да се уочи, издвоји, пречисти и као изгубљено наслеђе велике српско-словенске породице народа поврати.

Додуше, у новијем времену су Немци похвалном ревношћу и беспримерним трудом истражили и испитали праисторију Европе и Азије географски, историјски и лингвистички и при том су се осврнули и на праплеме Словена; само пажљив и непристрасан посматрач не може да прећути, да се због, преовладавајуће Немцима, својствене тежње ка универзалности, губе многа специјална испитивања, или се обрађују само површно и да словенска историја и лингвистика није баш поље, на којем процветава напредак и господство немачке науке. Најзад, и не може да буде другачије због закона националних снага који својим чудом делују у целој природи!

Али, код нас Словена је историјско истраживање и вештина, без обзира што имамо већ једног Нарушевича, Карамзина и др., на које смо с правом поносни, још увек велика реткост; и са жаљењем се види да је словенско старо доба обрађивано до сада већином само од некритичких скрпљача, као на пр. што су Татишчев, Долчи, Раић, Апендини, Сестренчевич-Богуш, Данковски и др., а да се од бољих историчара насупрот томе, прелазило само отмено хладним презиром или оскудним приказом од стране немачких вођа. Тумарање тамо амо по лавиринту хијероглифског регистра имена и по полурасчепеним сагама, тумачење сибилских изрека, грађење из рушевина чини се наравно историјском емпиричару мање исплативим него преписивање и дописивање доброочуваних пергамената и повеља и грађење исеченим камењем.

Када би само убудуће многи научници једнако наоружани знањима и отаџбинским племенитим осећањем поставили словенско старо доба као предмет њиховог сталног истраживања и када би исцрпљујућим испитивањима појединачних географских и историјских претходних питања постепено прокрчили пут стварању једног затвореног система словенске праисторије! Доњедунавски Словен се осећа побуђеним, да ову жељу уреже у душу његовој браћи преко Карпата, а посебно на северу и истоку, пошто су они непосредни наследници станишта, из којих су Словени подузимали своје задње сеобе и пошто историјско-географска, посебно топографска

испитивања, као што нас то учи искуство, могу да се спроводе најлакше и најуспешније на лицу места, где сагледавање ствари често чудесно благодатно помаже у тумачењу њихових тајанствених односа. Само овим путем би могло нешто што је сада једва вероватно да се докаже као сигурно и да чак много тога, што је ниска душа, што је збуњена сумња, што многи гласови садашњице одбацују као произвољно, случајно, необјашњиво и неисторијски, да постане вероватно: и само на овај начин могла би најстарија историја Словена да једном достигне онај степен унутрашњег повезивања, доследност и веродостојност, који она уопште може да оствари на основу стања људског духа и тежине предмета.

ПОВЕСНА МИСАО О ПОРЕКЛУ СЛОВЕНА КОД ПАВЛА ЈОСИФА ШАФАРИКА

Они који су били у прилици да виде и читају раније Шафарикове публикације, већ су могли да претпоставе појаву маестралних дела, те да очекују разрешавања дуго гомиланих проблема који су у запаржености чекали достојног мислиоца и научника, који ће да их актуелизује и разрешава.

Novi Graeci non uniti ritus Gymnasii Neoplatensis auspicio feliciter capita, adnexa est oratio Pavli Josephi Schaffarik. - Neoplantae: apud Joann. Jankovits, 1819.,

била је публикација штампана у Новом Саду, која је нашој јавности поред зналачки обликованог описа делатности прве новосадске гимназије, кроз високи стил и репрезентативан пример аутентичног хуманизма, показала сјај и светло жаришта духа у његовом исијавању.

У саставу те публикације објављен је и говор Павла Јосифа Шафарика, који је одржао као приступну беседу за професуру у Новосадској гимназији, ступајући на место директора-

Pavli Josephi Schaffarik De quibusdam rei scholasticae impedimentis in seculo et patria.

У њему је беседио о препрекама хуманистичком васпитавању српске омладине, залажући се да не буде једнострано, него да обухвати ону културну ширину знања и умећа из које је поникао културни свет. Следећи свој продуктивни просветитељски рационализам, те утицај те школе на српску интелигенцију уопште, као и други смер кретања набрекао кроз средњовековну литературу, он је засновао један припремљени терен за заједнички рад оних истраживача који превазилазе просечност модела што их нуди уобичајена и неразвијена колективна свест, отварајући простор манифестацијама властите индивидуалности кроз процесе сазнавања. Жеља за сазнањима очигледно је претходила свему.¹

¹)Чини се да је сазнајна вредност Шафарикових дела више него очигледна, макар он тек успут излаже и образлаже своје претпоставке истраживања и описивања прибављеног материјала.

Павел Јозеф Шафарик постао је доктор философије 1817 г., са 22 године старости. Звање доктора философских наука добио је у Јени, ондашњем средишту европског философског живота, након две године студирања. Ту је стекао научну скрупулозност бивајући њоме опредељен, нарочито у потанкости филолошког приступа старинама, који је хуманизам претпостављао по својим идејама. Одређена философија историје, која је била од изузетног значаја по конституцију основних појмова за осмишљавање карактера цивилизације, била је за њега од нарочитог научног

интереса. У самој философији је стајао под утицајем Јакоба Фридриха Фриза (*Wissen. Glauben und Ahndung*, Јена, 1805), који се Кантовом философијом бавио увлачећи у њу Јакобијеву религиозно-философску интуицију за отворен правни систем историјског човека. То је било у складу и са Хердеровим идејама које су назване „апостолством хуманости“, а које су несумњиво имале значајан подстицај за осмишљавање нових праваца развоја цивилизације европског света, за утемељивање карактера будућег лика европског света. У свом делу *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*, 1791, Хердер је ученој европској јавности обратио пажњу на Словене, сматрајући да су они до тада

„заузимали више места на земљи, него у историји“,

јер су постали услед свог мирољубивог духа жртве јачих и суровијих суседа - Немаца, Мађара, Татара и Турака. Склони домаћинском животу и везани за земљу, Словени су више трпели нужду ратовања него што су то желели, а последица је била да су склонији агресивности успевали да их потисну и умање њихов етнички и историјски значај у европској цивилизацији. Он је први јасно изразио уверење које је словенском историософу Јосифу Шафарику морало дубоко да импонује, а то је да ће се Словени прилагодити условима цивилизације и ојачати је својом свежеом крвљу.

Значајно надахнуће извршила је и његова идеја да ће словенски ум /*Verstand*/ да просветли и обнови свет у владању изнурених Латина и Германа, као одморна и свежа групација народа. И поређење да ће то бити отприлике као што су германски варвари били заузели место размажених Римљана, носи у себи својеврсну симболичку тежину. Ту тежину можемо да пратимо као својеврсну неисфорсирану метафору, која преслијавањем дотадашњих историјских знања види прилику за увођење одређене уравнотежености у проучавања древности, где је она итекако садржински значајна. То нам као већ усвојено, рецимо, показује студија Терђа Фејера о пореклу и првим појавама Мађара, али и осталих народа око Црног Мора -

Aborigines et incunabula Magyarorum ac gentium cognatarum populi pontici, Pontus; disquisivit Georgius Fejer. - Budae: Typis Regiae Universitatis Hungaricae, 1840.

Ова палеоисторијска и географска (боље рећи антропогеографска) студија, коју је одлични Фејер као библиотекар и познавалац извора писао стручно и одмерено, садржи и једну географску карту датовану на 1449. годину, која представља распрострањеност Русије, на којој се „*Alba Serblia*“ налази од Алпа низ целу Посавину, а између Данске и Пољске - Славонија. Она потврђује опис који је чувени историчар Хелмолд још давно оставио у *Летопису Словена*:

„Лаба, опет, делимично тече испрва снажно у Чешкој и такође код Сораба, а у средњем току дели Словене од Саксонаца, делећи и најновију хамбуршку парохију од бременске, улазећи у славни британски Океан. Друга река, то јест Одра, спуштајући се из Бореја, пролази средином народа Винула, делећи Померане од Вилција (Љутића), код којих су врата што их поморци зову Балтичким. Некада је ту била најгосподственија држава Венета, која се састојала од најславнијих насеља Варвара и Грка, који су били у вези. О њиховим чувеним градовима, чија се величина некада истицала са поузданом снагом, колико је могућно подсетити се, узвишеног је статуса. Највише од свих здравих градова, од којих је

сачињена Европа, бејаху они које су насељавали Словени са осталим мешаним народима, грчким и варварским." ²

²) Helmold. Chronica Slavorum. . I, c.2. - „Monumenta Germaniae historica", Т. XXI, 1868. (Pertz) У књизи Schaffarik. Pavel Joseph, Slawische Alterthümer-. Т. II., Leipzig.1844.. Šafarik наводи издање Хенриха Бангерта у Либеку из 1659. године, где је наведени текст оригинално пренесен из четвртог одсека у другом поглављу. Његов факсимил као документациони материјал прикључио сам својој књизи о археографији Срба (стр. 170). Види и одштампани факсимил карте из књиге Ђерђа Фејера у истој књизи - Кратка археографија Срба. Срби према списима старих повесница. Нови Сад. 1994.. стр. 181.

Шафарик је један од оних који је себи дао задатак да истражи ситуацију антрополошке географије, те да заснује мишљење о словенском пореклу и коренима у породици европских народа, и да их на најбољи начин опише и протумачи. Словенска идеја тиме би имала улогу употпуњавања дотада непотпуне и прилично лимитоване философије историје, заправо враћања бивствовању бића онога што им и припада према истини. То је, опет, захтевало и нову методу која би била у стању да, сем поприлично круте историјско-филолошке тематике класичних извора, обухвати фолклор и књижевност (регионалне структуре видова бивствовања), са чиме је на значају добијала и историја књижевних дела и стремљења³.

³) Идеја (а она је јединство појма и реалности) излаже се у простору као природа али у времену, повесном, антропогеном времену, она постаје дух.

Тиме су прибављени аргументи за обликовање централних појмова са карактеристичним садржајима, који су оспособљени да унесу промене у категорије аксиолошки формализованих интереса поимања већ расподељених моћи из давно укалупљених представа. Те се представе свакако исплате јер поседују надмоћ и угњетавалачко старешинство. али иза њих сем игре моћи не стоји и гаранција егзистенцијалног карактера истине.

Новоразвијена метода гледања на науку и философију у то доба била је озрачена просветитељством Волтера и Монтескјеа, које је на одличан начин употребио Јохан Кристијан Аделунг, апострофирајући значај појма *Culturgeschichte*. Исто тако је и Јохан Фридрих Валер у својој примени ових замисли на литерарну историју - *Handbuch einer allgemeine Geschichte der literarischen Cultur*, 1804., утицао на ширење слободног мисаоног развоја и научног утемељивања појмова кроз критички приступ чињеницама духовне културе, показујући у правцу мисаоне свести која дубље захвата у жаришта присуства духа. У том духовном миљеу Шафарик је објавио своју прву књигу у Будимпешти под насловом - *Geschichte der Slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, 1826.⁴

⁴) Тај поглед није могао да се задржава на уобичајеним хоризонтима идејних кретања или на увреженим описима историографске грађе (уосталом и због оскудности извора који су се нудили). него је тежио ка свестраном опису и домишљајућем ишчитавању онога што недостаје, што је повесно мишљење на делу као реконструкција онога што није дато у уобичајеном обиму понуда за разматрања. Шафариково повесно мишљење је зарад пројекта реконструкције повесног света Словена морало да буде у истој мери студиозно колико и стваралачко.

Недуго затим објављена је књига која је изложила принципе и методолошки хоризонт нове философије историје, имајући у виду магистралне правце и главне идеје које казују о прошлости и профилу словенског света у склопу човечанске заједнице живљења. То је дело, које сада можемо да читамо и на српском језику - *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*, 1828., које у свом зрачењу на цивилизовани свет није губило свежину и сјај, али је стало у сенку нордијских теорија које су у то доба, па готово до наше савремености, остале доминантне.

Утицај тих идеја Шафарик је желео да појача такође научним средствима, чега је плод велика двотомна монографија из словенске археографије - *Словенске старине*, које су објављене у Прагу 1837. У њима није испољено само оно што Словени на овај или онај начин знају о себи и свету у ком су затечени на равни осећаја, већ је ствар, као и у раној студији О пореклу Словена, подигнута на ниво меродавне расправе која аргументује и на критичан начин осветљава своју прошлост, уочавајући могуће правце кретања у будућности. У њој је он устао против писаца који су ружно и са потцењивањем писали о Словенима, отворено и слободно заступајући аргументацију у служби изворних и меродавних чињеница, према сопственој савести и мери укуса умне аутономности. Тиме је отворио научни хоризонт и утабао пут филолошким величинама као што је код нас био Милан Будимир и Стефан Јосифовић, или археолозима - Милоју М. Васићу и Марији Гимбутас, са крајњом резултантом у тези о Старој Европи као изворишту и утоци европске цивилизације.

Књига О пореклу Словена носи младалачке јаке претпоставке на којима почива њено извођење и доказивање, где културноисторијски метод бива доведен до елеганције радикалних обраћања хоризонта разматрања. На основу прецизне анализе, за коју је, свакако, било потребно суверено владање класичним језицима, као и коментаторском грађом гомиланом кроз векове, он је донео неколико радикалних оцена.

Свакако, његов најрадикалнији, али и најдалекосежнији став јесте о подтеоријском карактеру антропогеографских знања класичних писаца, који у школској свести умевају да важе за неприкосновен ауторитет:

„Шта су Грци и Римљани уопште знали од северно-европских језика? Ако се сакупи све што су нам оставили ови грчко-римски писци, почев од Хомера и Херодота, па до Тацита и Прокопија, ми немамо ни једну реченицу било ког језика северне Европе. У ствари, можемо да нађемо само ту и тамо по коју властиту именицу, поновљену на чудовишан начин од грчко-римских незналица, који су све грецизовали и романизовали, да чак и данас, упркос неизрецивој марљивости стотина језичких научника и историчара. можда можемо да схватимо тек хиљадити део онога, што су нам они тако накарадно пренели. И сведочанства таквих писаца, који нису били способни да напишу макар једну једину реч са северне Европе, правећи само превод, или било какву ознаку, у сваком случају погрешно, треба да нам послуже да успоставимо науку о тим језицима, народима и њиховој сродности ?!“
/Schaffarik, P. J., *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki*, Ofen, 1827, s. 78/

Он поставља себи питање да ли је могуће веровати да су се људске снаге кретале само на Егејском и Средоземном мору, а да је преко Карпата све било непомично и мртво; те констатује да није могуће. Ова оштра оцена подразумевала је и археографски утемељено изношење и објашњавање грађе у којој је до изражаја дошао поприличан немар, па и противречности код старих писаца, на основу којих је уследила констатација важна за питање присуства Срба и Словена на Доњем Подунављу и Панонији:

„Све грчко-римске информације о постојању народа с ону страну Висле и много ближег Дунава, само су крње приче с бескрајним недостацима, из којих се не може разабрати историја ма и најмањег народа." /исто. стр. 79/

Насупрот томе, Шафарик је убеђен у следеће:

„Иако морамо да признамо, да су на огромном простору земаља старе Скитије и Сарматије несумњиво живели несловенски народи као што су Ести, Фини, Алани, Готи и др. било је ту места за више њих. Тврдња да су народи Скита и Сармата морали бити веома мали и слаби, пошто су се тако брзо изгубили противречи свим нашим осталим вестима о њима. Далеко природније је да се претпостави, да се под Сарматима водио само мали број старих назива родова, а да су други били под посебним називима порекла (као што су стари писци својим речима *Sarmatae vagi*, *Venadi S.*, *Lupiones S.*, *Amahobii S.*, *Arraei S.*, *Erageritae S.*, *Hurboraei S.*, *Basilici S.*, *Hippophagi S.* итд. поуздано наводили било тек заједничко порекло ових народа, било само географски положај једних поред других, али би желећи да кажу да су се они заиста и водили под именом Сармата), те да се у каснијим налетима и сеобама опште име Сармат изгубило и уступило место посебним именима племена. Оно је остало, као што ћемо ускоро видети, у свом чистом старом облику Срб, код више удаљених племена на Елби, Дрини и дубоко у унутрашњости Сарматије (у Волинији, у Црвеној Русији) до касно у средњем веку и води се још данас код Словена јужно од Саве и северно од Елбе." /исто, стр. 83./

Шафариково пословично критичко око и овде је максимално присутно:

„Уосталом, далеко сам од тога да се заносим доброћудношћу и благошћу свих Сармата и Словена. Слика коју нам приказују Грци и Немци о њиховој суровости у VI-X веку (на пр. Прокопије В.Н. III. 38, Дитмар и др.), могуће је да је веома претерана, искривљена; али њихови походи нису измишљени. Често још данашњих дана гледамо фурије рата код хришћанских цивилизованих народа разбукталих свим животињским страстима људи; а како би то могло да буде другачије код хероја, код којих је суровост према непријатељу важила за храброст? Да ли су у том погледу Готи и Германи нешто бољи него Словени? Док су године 360. у цркви светог Павла у Константинопољу готски свештеници читали јеванђеље на готском језику и о томе проповедали; код њихових сродника на другим крајевима још налазимо обичаје преузете од Скита: пијење из језиве *harnis-scala* (лобање), проливање крви по гомили забодених сабљи и набијање на колац људи и животиња. Жртвовање људи и мирис коњског меса, даброва, гавранова, врана, рода, трговање робовима - нису у старом добу били одомаћени само код Сармата, већ и код Германа и свих паганских народа." /исто, стр. 86/

У том смислу Шафарик је снажно потцртао фактор мотивационих структура свести које су условљавале гледања на друге и другачије на тај начин, да се на њих сручивало све могуће зло и арсенал најружнијих особина, а да су припадници родова којима припадају писци који су састављали такве описе, само по себи се некако разуме, остајали чисти као једнако неубедљива и папирната представа анђела из хришћанске митологије. Стога је веома уверен:

„Само је потребно да се чувамо тога да се као истинити сматрају подаци старих писаца о животињској суровости северних Европљана, по имену Германа и Сармата. Ништа на овом свету није такво зло као представа коју обично имамо о немачкој и словенској прошлости, а коју нам увек понављају наше историјске књиге. Таштина којом Грци, охолост и понос којом Римљани, владајући светом, гледају на остале нације земљине кугле као на варваре, још увек делује на нас, тако да понављамо по Грцима и Римљанима, да су у једно исто време, када су они постигли највиши степен духовне културе, остале нације биле утонуле у најдубљу суровост, да су тек започеле да се уздижу из сиромаштва скоро животињског опстанка, без обзира што су се са онима граничили, са њима стално контактирали, међусобно размењивали робе, посећивали се преко изасланика, служили им годинама као војници итд. Имајући у виду ове односе не може се другачије веровати, него да Македонци и Трачани, Гали и Германи и Сармати ипак нису били сурови варвари, премда се нису налазили на нивоу грчке и римске просвећености, већ да су имали државу, законе, да су подизали градове, државне институције, да су штитили власништво итд."/исто. стр. 87/

Поредбеном филолошком анализом најстаријих извора Шафарик је закључио да постоји сродност Сармата и Међана (али не и Скита, како се до тада упорно истицало), те континуитет сарматског имена као деноминованог прастарог српског имена:

„Тврди се да су нме и народ Сармата сасвим нестали након 471. год. И ниједан писац из тога времена није се усудио да новонаступајуће Словене назива Сарматима. Име Сармата, које иначе није чисто и у тој форми никада употребљавано од самих Сармата, нестало је само привидно, пошто га је с једне стране потиснуло језички правилно домаће име Срба, а с друге стране специјална имена Словена, Леха, Хорвата, Чеха из књига. Али то, да ни један писац из истог доба, ни Јорданес ни Прокопије, није забележио Словене под именом Сармати, заснива се на томе што су они најпре боље познавали само јужно племе великог народа, праве Словене, код којих је већ одавно нестало име Сармат (Serb) а оне удаљеније, где је ово име и даље живело, забележили су келтско-германским именима Венета и Анта, а сем тога, били су навикнути да уобичајеном заменом географских имена под именом Сармата обухвате готско-германске народности, Алане, Роксалане и Јутунгалане (Јутунге, Јазиге)."/исто, стр. 91/

Образложење зашто то важно назначење словенског света у историјским поимањима није истакнуто⁵, уследило је у много јаснијем облику него што би се могло очекивати од једне надахнуте и младалачке књиге:

„Заиста је чудно да ми тим старим писцима приписујемо свезнање и непогрешивост, о чему чак ни они сами нису сањали! Страбон признаје на више места, да нити он, а нити они пре њега нису у том смислу нешто више и нешто сигурно знали. Птоломеј је, истина, сабрао из разних старијих и савремених извора гомилу имена, добивши назив „божанског географа", док опет, и сам би се он нашао у необраном грожђу, када би неко затражио да сачини класификацију тих његових имена по језичкој, или пак крвној сродности народа на које се та имена односе. Тацит, познат као главни извор о Германији, који уосталом долази сам са

собом у противречност, са другим писцима, па чак и са чињеницама и природом ствари, признаје, да ништа јасно не зна о односу и сродству Германа, Венета и Сармата, премда је био у Германији. А Прокопијево наклапање о Скито-Германима и Сармато-Германима треба да буде за нас канон генеалогije народа? Не! Сведочанства ни једног ни другог, нити више таквих сведока, овде не може да одлучи: кроз такав лавиринт може да нас води једино свеукупно истраживачки, истински и свеобухватан рад." /исто, стр. 79; 80/

⁵⁾ Став који улази у корење формираних хронографских норматива /хисторија рерум гестарум/. Шафарик је извео оз семиолошке анализе присутности имена словенских народа у многим деноминованим формама, а односи се пре свега на старину и познавање српског имена: "...dass der Name Serb als gesamtname für alle Stämme derselben windischen (indischen) Abkunft älter sei, als Slawen.../ - да је име Србин као опште име за сва племена виндског (индског) порекла, старије него Словени.../Ueber der Abkunft.... стр. 66/.

Драстичан пример који Шафарик наводи јесте грцизација Радгоста и Радомира у Андрагостоса и Артамероса, као и Срба у Споре код Прокопија, о чему сувисло пита:

„Како су Словени могли себи да надену грчко име? Име, које и врло удаљени Словени међусобно још увек носе, као на пр. Лужички Срби, балкански Срби, руски Срби, а које је некада било домаће и општенародно име, о чему ће историчари морати да воде рачуна." /исто., стр. 80/

Тиме је он истовремено јасно фокусирао и тезе о тзв. „историјском илиризму“, разобличавајући га у светлу сазнања до којих је доспео:

„Јер да су стари Илири били стварно истребљени, те да Словени немају ништа друго до „разроване градове по целој Илирији“, или да су нашли пустињу без људи, како би онда дошло до тога, да још и данас постоје сва имена која су споменули стари географи и историчари у Илирији и Такији, уз незнатне измене? Без непосредног језичког наслеђа међу људима, то би могло да се објасни једино још божанским откривењем (durch eine göttliche Revelation erklärbar)" /исто, стр. 151/

Свакако, рудиментарна повесност религиозног искуства у словенском свету важан је елемент конституције теологичких разумевања стварности, дакле онога што подразумева са собом и онтологику те стварности, те је такође пратећи елемент ове грандиозне замисли. Оно што јесте вазда је морало да буде такво какво јесте. уз све анимозитете оцена.⁶

⁶⁾ Шафарик је указао на то у више наврата, а дубљу разраду остварио Веселин Чајкановић у својим студијама о религији и магији код Срба. где је утврдио да су стари Срби имали религиозне култове који сежу у дубоку таму историје, као и то да су имали свог врховног бога по имену Дабог. Дабог је био соларно божанство до кога се дошло разматрањем одређене философије религије и обичајности, сачуване још увек у обичајима везаним уз Божић и Крсну славу. Оба та обичајна празника имају своју христјанизовану форму. али испод ње лежи читав рудник прописаних понашања која са самим хришћанством не само да немају везе, него су му почесто и сасвим супротна. Споменимо само главне Чајкановићеве аргументе, као што су обичај бацања ораха у углове као хтоничне хране покојницима који се умилоствивљавају да буду подршка и привржени укућанима, простирање сена

испод софре на којој се једе са остављањем празног места за „незнаног госта“, клицање предака кроз исказ „Божјић-бата“ (мали бог удара, куца). Уз култ предака чија је најглавнија обичајна манифестација Крсна слава. везана је супституција модерних хришћанских светаца за стара божанска имена али њихови атрибути остају пагански. Субјунгација словенског паганизма у православно агалмат спровођена је насилно, грубо и углавном коренито, све до заповести из катихизиса у којима симбол вере брани сваки „резан лик“, поклањање пажње другом божанству сем Назарећанина и његовог јажвеистичког догматизма. Чајкановић је веома успешно показао како је упркос християнизирајућим погромима државним средствима принуде тај древни слој тзв. „народних веровања и предања“ итекако одржан у доњим слојевима колективног памћења и исказује се у домаћинским славама и прослављањима значајних момената живота, када се буде древне предачке реке и кроз енергију која струји кроз срце кличу богове и богиње предака.

Посебна, коренито постављена и, може се рећи, готово бунтовничка хипотеза⁷, односила се на оспоравање наводне сеобе Јужних Словена на Балкан у седмом веку наше ере на позив византијског цара Ираклија, како је то изнео цар Константин Порфирогенит у упутствима сину Роману како да влада царством. Налазећи темељне противречности у том тврђењу, он је закључио:

„Ја лично верујем да је дошло до делимичног упада Хорвата и Срба крајем шестог и почетком седмог века у грчки Илирикум; да се ово досељавање под Хераклиусом догодило на начин како је то Константин испричао, не могу да се уздржим од сумње. Упореди Katancsich, De Istro, p. 199 ss. Након одбацивања овог јединог датума који се најавио као крајње поуздан а на основу ближег посматрања веома несигуран, па где је један једини одређен податак о епохи насељавања Словена у Тракији и Илирику? Зар се на крају не своди све на оно 'вероватно'? Историчар се веома радо издиже изнад тешкоће истраживања и брзим кораком прелази из области вероватноће на извесност. Освајање Мезије од стране Словена представља пример за то. У целокупној повести не налази се ни словце о времену ових догађања; а ипак сви новији историчари ово време смештају хронолошком одређеношћу у време владавине цара Хераклија. Ова претпоставка тешко да се слаже са стварним чињеничким стањем. Пред нама се налази барем једно јасно сведочанство Мојсеја од Хорене, који овоме противречи“/исто, стр. 139/

⁷)Заступање става да је питање обухватније од одговарања претпоставља невољност да се истраживачу укаже поверење, те тим ускраћивањем приближи слабости онаког сумњичења, која би се рађе држала уз више-мање стандардизоване клишее тзв. „општих мњења“ или уобичајену топику просечних оцењивања. Напор да се испитивањима дође до што изворнијих оговора, свакако може да се покаже и незадовољавајућим, али поуздано не због тога да би онемогућио евентуалне адекватније одговоре других. Припрема кроз испитујуће мишљење којим се оцртава терен могућности одговарања, на неки начин продужава се са ширењем видокруга постављања питања, али исто тако и суздржава од еристичких момената онемогућавања. Одговор је одговоран испитивачкој способности читавања ствари, тако да га већ пут ка одговарању сам у себи запретано садржава, у чему је пресудно описано саморазумевање и тумачење. Коначност наших исказа тиме поседује једну унутрашњу условљеност којом се снага домашаја општости поимања лако смиче на изразе хтења, лишавајући сам говор веродостојности, Целовитост тако ваља да буде разматрана као несводива целовитост. што уз све херменеутичко образовање и пажљивост не мора да буде испоштовано, имајући за последницу и непотпуност основних појмова, а

тима и склопова поимања. Партикуларитет тима постаје нека врста личне немогућности, која може и трауматично да делује на сабеседника, али не мора да угаси истраживачки жар. Јер у неуспеху свеобухватања несводиве целовитости увек у игри скривања и откривања кроз мислиоца проблешти и трак истине који осветљава тамне и заборављене просторе.

У дотада непознатој и незаступаној лингвистичкој тези, коју износи при почетку списка О пореклу Словена, Шафарик звучи као да је сасвим укључен у савремене расправе о старини и древности језика и писма. То да је постојала присменост и пре хришћанско-просветитељске акције цркве међу словенским народима, постоје многи и веома убедљиви докази. Он наводи и речи Суровјецког које говоре о обичајности и духу словенске цивилизације сасвим другачијим тоном:

„Словени су писмо звали буквица, или богвиедица, несумњиво стога што су његовим посредством проповедали божанске заповести и учења приликом свечног обреда. Да су од прадавних времена обичавали да пишу своје правне законе на таблицама, имамо више неоспорних доказа. У нордијским загама и предањима важе Вани, што значи Словени, готово без изузетка као просвећени. Нормани су уобичајили да шаљу своје богове и чувене људе у Ванахајм, или у земљу Вана, посебно источних Вана, да би ту учили вештину мудрости; од Вана су преузели више божанстава и мноштво речи, које су уз домаће користили као синонине. "/исто., стр. 45/

Ова просвећеност Словена, народа речи или слова, и у легендама је пословична, као што за то могу да се потраже и археографски докази из давнина⁸.

⁸) О етногенетској структури и језичко-обичајним обележјима сазнајемо из огромног дела Диодора из Сицилије „Историјска библиотека“ III, 67, писаног почетком наше ере. Он каже:

„Тον δ ουν Αινον φασι τοιη Πελασγικοιη γραμμασι συνταξαμενον ταη του πρωτιου Διονυσιου πρωειη και ταη αλλαη μυθολογιαη απολειπειν εν τοιη υπομνεματιν Ομοιωη δε τουτοιη χρησοασθαι τοιη Πελασγικοιη γραμμασι τον Ορφεα και Προνατιδην τον Ομερου διδασκαλον ...”

(По предању, Лин је пишући пелашким словима, оставио причу о делима првог Диониса, као и друге приче. Такође се служио тим пелашким словима Орфеј и Пронапид, Хомеров учитељ) Ако овај документ доведемо у везу са Еврипидовом Алкестом, где у стиховима 966-969. каже: „, нема ни лека ни / у трачким таблицама, на којима исписана је Орфејева / реч“. онда ће нам локација већ бити ближа. У већ наведеном поглављу дела Диодора Сицилског које се односи на општу историју од почетка света до 180. олимпијаде или 60 г. ст. е.. он спомиње Тимотеја, унука Лаомедоновог, који је живео у Орфејево време и путујући далеко код града Никеје на обали Океана, дознао потпуну причу и Дионису, која је казивала о свим приликама његовог живота. На основу тога он је написао спев Фригија и то на древни начин:

„Служећи се знацима првих Пеласга и пелашким говором.”

Очигледно да су пелашки „карактери“ или пелашка слова, нешто различито од оних којима су се служили Грци, као уосталом и језик, на шта овај цитат из Диодоровог списка јасно упућује. Уз ову тему ваља навести и прилично познат, али не увек и довољно истакнут документ, који налазимо у чувеној Фабрицијевој Грчкој библиотеци т. VII (1705-1728), у

којој се наводи чувени одломак из дела Дионисија Трачанина или Граматика (рођен око 100 г. ст. е.). Схолија на његов текст овако гласи:

„Има их који тврде да су се слова, којима се ми служимо, цртана с лишћем феникса, или палме, проширила међу људима и да су она зато прозвана феничанским. Према том начину, дакле, радило би се о једној игри речи, која проистиче из чињенице да Грци имају исто име за палму и за Феничане, на основу чега је створено опште допуштено мишљење, по коме би грчка слова била феничког порекла.”

И Плиније сведочи да се као материјал за писање употребљавало лишће од биљака „in palmarum folii primo scriptantum” (Pl. Nat. hist. XIII, 69), али и истиче како су римску младеж у писмености подизали Етрурци, или Тирсенци - Пелазги. То су они народи који претходе грко-римској доминацији на Балкану, и то у економском, језичком и религиозном погледу. Балкански Пелазги или Пеластии су она староевропска заједница која је уједно и носилац цивилизације, коју називамо „Винчанска култура”. У њој пре свега настаје нешто такво као писмо, које је први открио археолог Милоје М. Васић, а затим потврдили Г. Чајлд, Н. Власа, М. Гимбутас, Р. Пешић, М. Вин и т. д. Имајући у виду Диодорове исказе као историјску документацију о постојању пелашког писма и језика (Орфеј-Лин-Тимотеј), а у Тракији, према Мојсију Хоренском живе и српскословенска племена, сасвим је могуће да је та писменост везана за старосрпски ареал, насупрот подсмесима:

„Колико ми је познато. проф. М. М. Васић био је први у нашем делу Европе који се дигао против нордизма и који је карпатско-подоунавску културу довео у везу са културама анадола и источног Средоземља. Како су немачки стручњаци (и њихови словенски следбеници) готово подрог века господарили европском науком, нарочито у погледу антике и истока, требаће још труда и времена да се изврши ревизија традиционалних схватања изграђених у духу нордизма.” (М. Будимир, Антика и Пеластии. Скопље 1959)
На тај начин, схватања изграђена и у учвршћености потврђивана у духу нордизма и код многих нордистичких следбеника код Словена, интерконтинентално су заљуљана и с наше стране, мада је већ поодавно највећи ударац оваквим немилосрдним укалупљивањима погледа задала археолог и понос словенске науке Марија Гимбутас својим студијама о Старој Европи, коју је заједно са њеним богињама и боговима сместила на Балкан одакле, највероватније, потиче првобитна писменост и уметнички замах, нарочито у Подоунављу.

Да би овој студији обезбедио плаузибилност и исцрпност коју захтева научни карактер истраживања ствари, Шафарик је касније опремио обимно дело о словенској археографији, у коме су наведене снажне тезе добиле подршку у екстензивним навођењима грађе и детаљнијим описима. У Славјанским старожитностима, након извођења сведочанстава о распрострањености српског имена и његових изведеница, он у смиреном тону једноставно закључује:

„Једно тако прастаро и у завичају дубоко укоренењено име, а за странце необично, могло је да води своје порекло и да има најприродније значење само на свом завичајном тлу.”/
Schafarik, P. J., Slavvische Alterthiimer, Bd. 1, Leipzig, 1843., s. 98/

Бавећи се истраживањем наше научне повести духа, већи део оних који су разматрали књижевни узлет српске литературе и науке деветнаестог века, приметили су значајан несразмер снаге културне продукције појединаца и институционалне верификације њиховог рада. Будући да је Шафарик присуствовао атмосфери културног узлета и обнављања наше културне и књижевне баштине, почесто се може учинити да је он нека обична или чак просечна појава за нашу верзију културне историје, за васколику словенску писменост и подручја тзв. „хуманистичких наука” или боље духовних наука. То, међутим, није истина као таква, јер је превазилазе године плодног рада и деловања Шафариковог у Новом Саду. Велика искуства на подручју бављења језиком,

књиженом речју, лепом књижевношћу, вазда су рецентна онима који су се упознали са његовим мишљењем, сјајним анализама минуциозних детаља, везаном информисаношћу.

У разматрањима историје словенског језика и књижевности, предхирилска писменост такође му се чинила несумњивом:

„Сасвим је могуће, да су Словени донели словно писмо из Индије, али знање писања које су природно поседовали само малобројни, морало се изгубити због вечитог лутања толиких племена; неизвесно је, да ли је од тог древног писма нешто прешло у ћирилицу или не. Прастаре песме, које су тек у најновије време срећом откривене код Чеха и Руса, док су код Срба сабране, указују на њихову оригиналност и чистоту, и на далеко раније духовно формирање народа, него што се то обично узима, па сваком пада у очи да многе по њиховој припадности сежу у дубоке старине (in die heidische Periode gehören).“/Schaf., Geschichte der Slawschen Sprache und Literatur, (1833) s. 18/⁹

⁹)На том трагу господин Радивој Пешић развио је своје разматрање које га је одвело до продубљенијег разумевања првобитног писма, које је још са несигурношћу свог проналазачког талента открио и именовано „Винчанским писмом“ Милоје М. Васић. Структуришући га преко „буквара“ који представљају три основна графема „**A-Λ-Δ**“ потврђена на налазиштима Лепенског вира, он је показао да то не могу да буду сликовите представе знакова власништва или пожељних предмета, него одмах и непосредно апстрактно-словно линеарно писмо. Дајући аргументацију за своја схватања, у оној мери у којој је то при стању истраживања у модерној науци могуће, господин Пешић показао је и разумевање над могућом запрепашћеношћу над таквом чињеницом:

„Сигурно је да је тешко схватити чињеницу о постојању линеарног писма у тако дубокој прошлости. Потребно је много аргумената да бисмо се уверили у писмену комуникацију праисторијског света. С ким је то он комуницирао писмом, са својим пријатељем, са својом породицом, с институцијама, са самим собом или са будућим светом? Можда са свима. Али он је познавао умеће писања. И о томе оставио бројна сведочанства. Јер, ако је показао смисао за геометријско осмишљавање простора, што је резултат познавања пропорција, а ово резултат познавања броја, ако је показао смисао за осећај ритма, што је потврдио употребом коштане свирале и ако је, коначно, показао изузетан дар за естетско обликовање камена досежући високи уметнички ниво ликовног израза, он вас не изненађује и документацијом о својој писмености...Сликовит приказ овог процеса даје корен у математици, а то је корен слова чија три елемента налазимо управо крај сваког огњашта и жртвеника у стаништима Лепенског вира. Дакле, као саставни део олтара, као сам олтар. Јер слово и није ништа дуго до олтар с кога се креће у реално и понире у онострано.“ (Радивоје Пешић, Винчанско писмо, Београд. 1995., стр. 112-113)

Спис "О пореклу Словена" тиме се показује као дело младог и захукталог, али сасвим стасалог духа, који ће и у будућности свом аутору да обезбеди место светионика по бескрајној историјској пучини. Философија историје која је у њему заступљена издржала је најжешће нападе и катастрофалну игноранцију, прекаливши се и поставши спремна у свом повесном позиву да заузме сјај удаљене звездане водиље на хоризонту новог, светлијег света за Словене, као и за укупну будућност европског усклађивања народних позива и воља, хармонизујући се све више и више у будућносној димензији приближавања изворности и слободи духа непатворене људскости светског поретка. Светски дух израња и за њега словенски свет више неће моћи да буде ништа успутно или занемарљиво, будући да његова субјективност све више одговара стандардима

цивилизације, као и древној историји на коју је сам у несрећним и ненаклоњеним условима готово заборавио. Да га на то што више подсети прегао је у овом свом сјајном спису Шафарик, завршавајући га са речима која крилато звуче:

„Доњедунавски Словен се осећа побуђеним, да ову жељу уреже у душу његовој браћи преко Карпата а посебно на северу и истоку, пошто су они непосредни наследници станишта, из којих су Словени предузимали своје задње сеобе и пошто историјско-географска, посебно топографска испитивања, као што нас то учи искуство, могу да се спроводе најлакше и најуспешније на лицу места, где сагледавање ствари често чудесно благодетно помаже у тумачењу њихових тајанствених односа. Само овим путем могло би нешто што је сада једва вероватно да се докаже као сигурно, и да чак много тога, што је нискост душа, што је збуњена сумња, што многи гласови садашњице одбацују као произвољно, случајно, необјашњиво и неисторијски, да постане вероватно; и само на овај начин могла би најстарија повед Словена да достигне једном онај степен унутрашњег повезивања, доследност и веродостојност, коју она уопште може да достигне на основу стања људског духа и тежине предмета.”

Познато је да је практички живот усмерава од неког народа да буде разумљен више него што се уобичајено представља, па је студирање духовних кретања према поузданости научно непристрасног погледа нешто, што је за сваки повесно дефинисан народ неопходно. На тој повесној дефиницији Словена и сада повесно испрофилисаних група народа, радио је Шафарик све време, избегавајући једносмерност до искључивости и одсуство непристрасног елемента у сазнањима. Како се постојећи списи читају кроз одређење садржаја, композиције и расположивих увида, као и кроз фрагменте и касније реконструкције, сам склоп списа из оставштине који је или научно верификован и каталогизован, или ауторизован у литерарним кретањима, ваља проучавати према методичким својственима. То захтева потребу да се разматрано дело постави као произведено у духовном кретању које је предвођено изворним назначењима између философије и теологике, позитивних наука и повести објављивања списа и књига.

Структура повесног живота тако нам показује схему према којој из духовне атмосфере у којој личност живи прожета повесном свешћу о вођењу живота, (идентификовањем тих повесних фактицитета, нарочито кроз религију и поезију, које попримају значај научног фундамента, јер је повесна природа човека његова виша природа уопште), избија потреба за увидима која поприма природу самог ума. Управо та умност јесте оно у чијим се напредовањима у сазнавањима кроз многострука истраживања мисли, и тиме што се мисли бива се умним. Шафариково укупно дело показује изражене знаке овакве умности, а спис "О пореклу Словена" у нарочитој мери, аутопсично /де вису/ промишљајући повесне фактицитете и повесно мислећи, остаје да указује на извор мисаоног светла и могућности сазнања као увиђања преко њега.

Александар М. Петровић

SUMMARY

As a doctor of philosophy University of Jena, Shafarik makes a characteristic philosophy of history. His first work - Über die Abkunft der Slawen, is preliminarily, and in the same time, the meritory

labour about the early history. Scientific labour Schaffarik is carefully provided in operational doing by his strong mental impressions and ideas. It is formed by a strong influence of the humanistic ideas of Lessing and Adelung, and it got the point of view by Herder's thinking about the world of Slavs. Slavische Alterthümer or Slavic old tales is a work in two volumes about appearance of Slavs in history, and it is the explication of that philosophy. Theme and method in that work are so joined on that way, that he gives an impression of authoritativeness and extreme exhaustiveness, concerning the documentation material which is professionally translated from classic languages and which is also magnificently translated. His philosophy of history is revolutionary explicated also in the others his works on the slavic world.

SUMMARIUM

Qua philosophiae doctor Universitatis in Jena, Pavel Joseph Schafarik philosophiae historiam characteristicam elaboravit. Via humanistica idearum sub maxima vi influentiam Lessingi et Adelungii, Schafarik sua philosophia rerum gestarum facebant, specialistica modi in rara scientiae inquisitio et interpretativa operatio - Über die Abkunft der Slawen. Cognitiones Herderii de mundus slavica orientatio originalis donata erant. Slavica veteres vita, historia rerum gestarum in duo tomi explicata philosophia est, de apparentia Slavenis in historiam. Thema et methodum in item librum bene coventuntur. Documentatio originis excellentium slavica translatio et interpretatio habet, et similis scientiae acribitas cum extrema exortatio licet. Civilisatio veteres Slaves in characteristicam litteraturae positiones explicavit, quod vocabulumque mediator in graeco-latinam exportatio alloglotica existit (archetypia postulat ethnicis nominis in semasiologia veteres populum). In memoriam slavice ethnicis revocatio paleographica nominis in relictis linguarum formis et configuratio terrena existit.

Павел Ј. Шафарик **О пореклу Словена**

Превод Стојанка Чекеревац

Рецензенти

др Александар Петровић, Павле Станојевић

Главни и одговорни уредник Павле С. Станојевић

Лектура и коректура Срба Љубибратић, Јорданка Прибић

Опрема књиге Павле Станојевић Слог Ласер студио

Издавач

Архив Војводине, Нови Сад Дунавска 35, 21000 Нови Сад Тел: 021/21-244; Факс: 22-332

Штампа Спринт

Штампано маја 1999

Тираж 750